

รายงานการศึกษา

การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนารูปแบบ
การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
ระดับอำเภอ 12 พื้นที่

เสนอต่อ

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

โดย

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2551

ISBN 978-974-466-307-8

คำนำ

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการศึกษาเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่” โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) สรุปคำนิยามหรือคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 2) ประมวลข้อมูลความรู้สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยของพื้นที่ 12 พื้นที่ 3) สังเคราะห์กระบวนการ วิธีการของรูปแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาของ 12 พื้นที่กับงานวิจัยอื่นๆทั้งในประเทศและงานวิจัยของต่างประเทศที่จะนำมาสังเคราะห์เป็นบทเรียนรู้การปฏิบัติได้ 4) สร้างบทเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และ 5) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่งสามารถนำไปสู่การปฏิบัติการของชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการดำเนินงานควบคู่กับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน 12 พื้นที่ ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 ครอบคลุมทั้งประเทศ เป็นการดำเนินงานในระยะเวลา 12 เดือน(พฤษภาคม 2550-พฤษภาคม 2551)

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 และนักวิจัยของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ ผศ.ดร.กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ อาจารย์ยวิชัย รูปขำดี ผศ.ไพโรจน์ แสงจันทร์ ดร.อัมพร ทองเหลือง นายตามธรรม จินากุล รศ.ดร.บัวพันธ์ พรหมพักพิง นายสม นาสะอำน รศ.บำเพ็ญ เขียวหวาน รศ.ดร.ฉัตรนภา พรหมมา ดร.สมคิด แก้วทิพย์ อาจารย์สรอัฐ บุญมาก และ ผศ.ดร.อุไร แฉล้ม ที่ได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ การสังเคราะห์องค์ความรู้ สิ่งดีๆของแต่ละพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

คณะผู้วิจัยหวังว่างานชิ้นนี้คงเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนและองค์กรประชาชนที่ร่วมพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน โดยเฉพาะการสร้างสวัสดิการของประชาชน โดยประชาชนในชุมชนทุกคน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อการนำไปผลักดันนโยบาย ยุทธศาสตร์การทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอต่อไป

ระพีพรรณ คำหอม

31พฤษภาคม 2551

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษา “โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) สรุปคำนิยาม หรือคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 2) ประมวลข้อมูลความรู้ สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยของพื้นที่ 12 พื้นที่ 3) สังเคราะห์กระบวนการ วิธีการของรูปแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้จากการ วิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาของ 12 พื้นที่กับงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในประเทศและงานวิจัยของ ต่างประเทศที่จะนำมาสังเคราะห์เป็นบทเรียนรู้การปฏิบัติได้ 4) สร้างบทเรียนรู้ที่เกิดจากการ พัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และ 5) ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่ง สามารถนำไปสู่การปฏิบัติการของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การใช้ Social Mapping การสังเคราะห์ ภาพรวมและองค์ความรู้ การสรุปบทเรียนและกรณีศึกษา 4 พื้นที่ การสังเคราะห์บทเรียนเป็น ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อหน่วยงาน พื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ภาคกลาง สำนักงานส่งเสริม และสนับสนุนวิชาการ เขตพื้นที่ 1-4 ได้แก่ อำเภอพนมสารคาม ฉะเชิงเทรา เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี และอำเภอหนองปรือ กาญจนบุรี ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ เขตพื้นที่ 5-8 ได้แก่ อำเภอพิมาย นครราชสีมา อำเภอน้ำพอง ขอนแก่น อำเภอฆ้องชัย กาฬสินธุ์ และอำเภอลองลาน กำแพงเพชร ภาคเหนือ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ เขตพื้นที่ 9-10 ได้แก่ อำเภอน้ำปาด อุตรดิตถ์ และอำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่ ภาคใต้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุน วิชาการ เขตพื้นที่ 11-12 ได้แก่ อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี และอำเภอปากพะยูน พัทลุง ผลการสังเคราะห์มีดังนี้

1.สรุปคำนิยามหรือคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เพื่อให้ทุกพื้นที่ที่มีความ เข้าใจในกรอบแนวคิด (Concept) ของโครงการวิจัยตรงกันโดยมี

ฐานคิด “สวัสดิการชุมชน” ที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.1 ฐานคิดของการนิยามคำว่า “สวัสดิการชุมชน” พบว่า ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าใจว่า “สวัสดิการชุมชน” เป็นการให้ หรือการ สงเคราะห์ผู้ยากลำบากถือเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของ พื้นที่ อำเภอฆ้องชัย กาฬสินธุ์ อำเภอหนองปรือ กาญจนบุรี อำเภอปากพะยูน พัทลุง

อำเภอกิตติมา นครราชสีมา ฐานคิดนี้ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ก่อให้เกิดการจัดตั้งกองทุนใหม่ที่ขาดการเชื่อมโยงบูรณาการกับฐานกองทุนเดิมที่มีอยู่

1.2 ฐานคิดของ “ความเท่าเทียม ความเสมอภาค” พบว่า หลายพื้นที่เปิดโอกาสให้ผู้ยากลำบากเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการยอมรับความเท่าเทียม ให้เกียรติและทำให้ผู้ยากลำบากสามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆได้เช่นเดียวกับสมาชิกทั่วไป ดังกรณีตัวอย่างของการดำเนินงานเครือข่ายสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ **อำเภอลองลาน กำแพงเพชร อำเภอสว่างวีรจักร จันทบุรี อำเภอม้องฉล้ม กาฬสินธุ์ และอำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี** ฐานคิดนี้ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม การตระหนักเห็นคุณค่าของตนเอง การพัฒนาตนเองของผู้ยากลำบากในชุมชน ตลอดจนการสร้างความรักและยอมรับผู้ยากลำบากของคนในชุมชนและสังคม

1.3 ฐานคิดการพัฒนากลุ่มผู้ยากลำบาก เป็นการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มผู้ยากลำบากใหม่ๆ เช่น กลุ่มลูกหาบ กลุ่มเกษตรกรปลูกสับปะรดห้วยมุ่น เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายอื่น ส่งผลให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมุ่งเน้นการจัดทำเวทีประชาคม เครือข่ายการเรียนรู้ เช่น **อำเภอหน้าป่าด อุดรดิต**

1.4 ฐานคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นฐานคิดที่ทำให้เกิดการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้ชุมชนเข้มแข็งเป็นพี่เลี้ยงของชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนของ **ตำบลบางกะไชย และตำบลบางสระแก้ว เป็นพี่เลี้ยงให้กับตำบลหนองขี้มดและตำบลพลั่ว อำเภอสว่างวีรจักร จันทบุรี**

1.5 ฐานคิด “การเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน” ฐานคิดนี้มีความสำคัญต่อการนำไปสู่ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชน ปัจจุบันการผลักดันจากนโยบายรัฐเพื่อให้เกิดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอยังไม่สามารถไปสู่ความยั่งยืน ยังคงต้องใช้เวลาในการพัฒนาและการติดตามผลต่อไป

บทสังเคราะห์ฐานคิดของสวัสดิการชุมชน ต้องมาจากการบูรณาการหลายฐานคิดเข้าด้วยกัน การใช้ทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนมีอยู่แล้วมาเชื่อมโยงเข้าหากันระหว่างพื้นที่เพื่อทำให้เกิดพลังการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

2. ความรู้ความเข้าใจต่อการนิยามการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

ผลการวิจัย 12 พื้นที่ พบว่าการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอจำแนกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

2.1 การบูรณาการหน่วยงานภาครัฐและชุมชนเพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการเพื่อผู้ยากลำบาก เป็นรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน ที่มีองค์ประกอบของคณะกรรมการมาจากตัวแทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนใน

ระดับอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนจากชุมชน เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่บริหารกองทุนที่จัดขึ้นใหม่ระดับอำเภอ เพื่อจัดสวัสดิการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ยากลำบาก ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้มีการสำรวจและพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอม้องชัย กาฬสินธุ์ อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่ และอำเภอน้ำป่าด อุดรดิตถ์**

2.2 การบูรณาการคน เป็นการเชื่อมโยงคนจากกลุ่มฐานเดิมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ เข้ามาร่วมกัน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ในการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยมีการตั้งคณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ประกอบด้วย ตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ หน่วยงานราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนเครือข่าย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดังเช่น คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชน**อำเภอน้ำพอง ขอนแก่น** และคณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชน**อำเภอคลองลาน กำแพงเพชร**

2.3 การบูรณาการข้อมูล เป็นการประมวลข้อมูล ความรู้ และการจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มทางสังคม กองทุนและข้อมูลผู้ยากลำบากของแต่ละชุมชนในระดับอำเภอ โดยความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานภาคี แต่ยังคงขาดการวางแผนการบูรณาการข้อมูลที่จะนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ของทุกพื้นที่

2.4 การบูรณาการเงิน ส่วนใหญ่เป็นการตั้งกองทุนใหม่ เพื่อเป็นกองทุนสำหรับจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับช่วยเหลือผู้ยากลำบาก (ในรูปแบบของการสงเคราะห์) โดยมีการจัดกิจกรรมระดมทุนและมีการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังกรณีตัวอย่างของ **อำเภอลำทะเมนชัย พัทลุงและอำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี**

3. การสังเคราะห์ กระบวนการ วิธีการ และรูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

3.1. กระบวนการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

3.1.1 มีปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อกระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ (กสช.) แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่

3.1.2 กระบวนการบูรณาการจัดเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอถือเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง กล่าวคือ กระบวนการการจัดเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเป็นจุดเริ่มต้น ที่ยังต้องมีการพัฒนาต่อไป ผลการศึกษาพบว่า การเชื่อมโยงเงินจากกองทุนต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันเพื่อจัดสวัสดิการยังไม่สามารถทำได้ ดังกรณีตัวอย่างอำเภอน้ำพอง และอำเภอไชยา กล่าวว่าการรวมเอากองทุนต่าง ๆ มาบริหารจัดการเพื่อจัดสวัสดิการเป็นเรื่องยาก เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีปัญหาพื้นฐานที่แตกต่างกัน และการบูรณาการกองทุนระดับอำเภอจำเป็นต้องอาศัย

โครงสร้างที่เป็นทางการ มีระเบียบ กติกาที่เคร่งครัดมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มผู้ยากลำบากไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของกองทุนได้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยทั้ง 12 พื้นที่พบว่าการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนมีแนวทาง 2 แนวทางหลัก ดังนี้

1) การบูรณาการคนทั้งจากกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานที่สนับสนุนเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายสวัสดิการชุมชนมิใช่การยุบรวมกองทุนเข้ามาบริหารจัดการระดับอำเภอ แต่เป็นการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาอาสาสมัครเพื่อให้สามารถดูแลผู้ด้อยโอกาส บนฐานศักยภาพของกลุ่มกองทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ฉะนั้นการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มยังมีความเป็นอิสระ ในด้านการจัดการและการดำเนินงานทุกเรื่อง ดังกรณีตัวอย่าง **พื้นที่อำเภอน้ำพอง ขอนแก่น อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี**

2) การตั้งกองทุนใหม่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคน เงิน งาน เข้าด้วยกัน เป็นกองทุนที่ทำหน้าที่ในการดูแลผู้ด้อยโอกาสที่ได้มีการสำรวจจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอปากพะยูน พัทลุง อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่ และอำเภอม้องชัย กาฬสินธุ์**

3.2 วิธีการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

3.2.1 ทวนเดิมการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping) ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน ได้มีการสำรวจข้อมูล 7 ประการ ได้แก่ 1) ประเภทของกลุ่ม /กองทุน 2) จำนวนกลุ่ม องค์กร กองทุน 3) จำนวนสมาชิก 4) จำนวนเงินกองทุน 5) การทำกิจกรรม 6) การบริหารจัดการ 7) ลักษณะของการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ทั้งนี้เพื่อใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ และหาแนวทางในการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายสวัสดิการชุมชน ทั้งในรูปแบบการจัดตั้งกองทุนใหม่และการเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการกับกลุ่ม องค์กรเดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งจากรายงานผลการศึกษาด้านการสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชน แต่ละพื้นที่จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน

3.2.2. ศักยภาพของชุมชน ทั้งจำนวนเงินและกองทุน จำนวนกองทุนมีมากกองทุนในระดับตำบลน้อยสุดคือ 27 ล้านบาท เช่น **อำเภอม้องชัย กาฬสินธุ์**และจำนวนเงินกองทุนที่มากที่สุด คือ 100 ล้านบาทขึ้นไป ซึ่งในชุมชนมีกลุ่มหรือกองทุนที่จัดตั้งโดยชุมชน และหน่วยงานภายนอกเข้าไปส่งเสริมจำนวนมาก ในแต่ละอำเภอมีจำนวนกลุ่มหรือกองทุนเดิมที่มีอยู่ ทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เช่น ประเภทของกลุ่มมีความหลากหลาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน /กลุ่มแม่บ้าน /กลุ่มแปรรูป /กลุ่มอาชีพ / ชุมรมผู้สูงอายุ / ชุมรณาปนกิจสงเคราะห์ระดับอำเภอ /เครือข่ายฌาปนกิจสงเคราะห์/ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) / กองทุนสวัสดิการระดับตำบล เป็นต้น กลุ่มต่างๆได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานส่งเสริมการเกษตร สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอม้องชัย กาฬสินธุ์** มีจำนวนกลุ่มในชุมชนประมาณ ชุมชนละ 13 กลุ่ม

3.2.3.ลักษณะการจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มเดิมในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการให้เงินกู้แก่สมาชิก ลักษณะของการทำกิจกรรมของกลุ่ม/กองทุนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นกองทุนหมุนเวียน ให้สมาชิกกู้ยืมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละประเภท เป็นการเสริมฐานเศรษฐกิจชุมชน เมื่อเกิดรายได้จากดอกเบี้ย จะมีการนำรายได้ที่ได้มาจัดสรรผลประโยชน์เป็นเงินปันผลคืนสมาชิก หรือจัดสวัสดิการซึ่งจะจัดให้เฉพาะในกลุ่มสมาชิก มิได้ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบาก และมีบางกลุ่มที่มีการจัดสรรกำไรเพื่อสาธารณประโยชน์ ส่วนเรื่องการดูแลผู้ยากลำบากส่วนใหญ่เป็นการสงเคราะห์ในรูปแบบของการจัดเบี้ยยังชีพ โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นหลัก ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอดงลาน กำแพงเพชร อำเภอน้ำพอง ขอนแก่น อำเภอยายาสุราษฎร์ธานี และอำเภอบางปะอิน พัทลุง จะมีการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล ในรูปแบบการออมวันละบาท เพื่อจัดสวัสดิการดูแลสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย กลุ่มที่เข้มแข็งและมีการจัดสวัสดิการที่ช่วยเหลือดูแลผู้ด้อยโอกาสคือชมรมผู้สูงอายุ**

3.3. รูปแบบการจัดเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ

ผลการสังเคราะห์ พบว่า รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ มี 4 ประเภท คือ

3.3.1 รูปแบบสวัสดิการ 3 ขา : กรณีอ.แหลมสิงห์ จันทบุรี

กรณีอ.น้ำพอง ขอนแก่น

รูปแบบสวัสดิการ 3 ขา หมายถึง รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกันของ 3 ภาคส่วน คือ

1) ภาครัฐ มีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับกระทรวง ระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับท้องถิ่น จัดสวัสดิการผ่านกลไกนโยบายโดยการออกกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการแบบถ้วนหน้า (Coverage) พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546, พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551

2) ภาคชุมชน มีการจัดเครือข่ายสวัสดิการชุมชนผ่านฐานความรู้ ฐานธรรมชาติ ฐานสิทธิ ฐานการเงิน ฐานสุขภาพ ฐานอาชีพ ฐานคน ฐานวัฒนธรรม/ประเพณี หรือฐานอื่นๆ โดยใช้กลไกการบริหารจัดการกองทุนต่างๆ นำเอาดอกผลหรือกำไรที่ได้มาจัดเป็นสวัสดิการผู้ยากลำบาก เช่น เครือข่ายสัจจะออมทรัพย์ชุมชนของแต่ละจังหวัด เครือข่ายสวัสดิการชุมชนตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

3) ภาคท้องถิ่น พระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส จึงส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะมีการกำหนดให้มีแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณ

ท้องถิ่น ร้อยละ 35 มาใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน แต่เนื่องจากขนาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกัน จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกที่จะใช้วิธีการสมทบงบประมาณส่วนให้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น

3.3.2 รูปแบบสวัสดิการแบบบูรณาการ : กรณีศึกษา **หน้าปาด อุดรดิต**

รูปแบบสวัสดิการแบบบูรณาการ เป็นการบูรณาการสวัสดิการจากภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการทำงานแบบอาสาสมัคร กับภาคส่วนที่เป็นทางการ ที่มีนักวิชาชีพดำเนินการอยู่เข้าด้วยกัน สนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดสวัสดิการที่เข้าถึงปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนที่หลากหลาย และเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันของคนในทุกภาคส่วนในสังคม สำหรับสวัสดิการจากภาคส่วนที่เป็นทางการ (Formal Sector) ประกอบด้วย สวัสดิการที่เกิดจากระบบตลาด ภาคธุรกิจ (Market) และสวัสดิการสังคมโดยรัฐ (State) ซึ่งแบ่งได้เป็นภาครัฐส่วนกลาง และภาครัฐส่วนท้องถิ่น หรือที่มีการโอนภารกิจสวัสดิการสังคมบางส่วนไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ส่วนสวัสดิการจากภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ (Informal Sector) ประกอบด้วย การจัดสวัสดิการจากฐานครัวเรือน (Household) ที่สมาชิกในครอบครัวดูแลซึ่งกันและกัน ขยายวงเครือข่ายออกมาเป็นการช่วยเหลือดูแลกันจากเพื่อนบ้าน เพื่อนฝูง และชุมชน ซึ่งอาจมีทั้งช่วยเหลือกันตามธรรมชาติวิถีชีวิต และการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรต่างๆ ตัวอย่างเช่น องค์กรศาสนา มูลนิธิ และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

3.3.3 รูปแบบสวัสดิการพื้นถิ่น : กรณีศึกษา **อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่**

รูปแบบสวัสดิการพื้นถิ่นเป็นการรื้อฟื้นทุนทางสังคม วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งถือว่าการจัดสวัสดิการด้านปัจจัยสี่ มีการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากให้ดำรงชีพอยู่ได้ในชุมชนบนฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ในหลายพื้นที่ได้มีการทบทวนการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่เดิม ซึ่งพบว่า ในวิถีชีวิตชุมชนยังคงมีการช่วยเหลือดูแลกันตามอัตภาพ โดยเฉพาะการช่วยเหลือคนยากไร้ ชดเชย เต็มใจ จะเห็นชัดเมื่อมีการเสียชีวิต จะมีการช่วยกันจัดงานศพ หรือการแบ่งปันอาหาร สิ่งของ เงิน จัดกระบวนการให้แต่ละตำบลได้ทบทวนการจัดสวัสดิการพื้นถิ่นของตนเอง และพบว่ามีหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการมาร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานบุญ งานศพภายในหมู่บ้าน เช่น **หอมบุญข้าวคั่ว(กลุ่มแม่บ้านจะมาร่วมกันช่วยเลี้ยงข้าวคั่วในคืนสุดท้ายก่อนวันเผาศพ) ,หอมกิน หอมทาน** ดังกรณีตัวอย่าง ตำบลสำราญราษฎร์ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าภาพจะนำเงินที่ได้รับจากกองทุนฌาปนกิจฯมามอบให้กับกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มโรงเรียน, วัดและป่าช้าในวันเผาศพ , **ข้าวปั้นกล้วยหน่วย (การรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน) ,กินหวานตานต้อม(การตั้งเต็นท์รับบริจาค) ,หอมแรง หอมทุน จัวยกิด, ธารน้ำใจ** เป็นต้น โดยรวมแล้วจะเป็นลักษณะการช่วยเหลือบริจาคตามจิตศรัทธา และน้ำใจ และการลงแรงร่วมคิดร่วมทำ การค้นหารูปแบบสวัสดิการพื้น

ถิ่นนี้ ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตอาสา อยากที่จะช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่อยู่ร่วมกันในชุมชน

3.3.4 สวัสดิการบำนาญภาคประชาชน : กรณีศึกษา อ.ไชยา สุราษฎร์ธานี

เป็นการเชื่อมโยงกลุ่ม /กองทุนหลัก 4 กองทุนเข้ามาเป็นเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน มีการระดมทุนมาจัดตั้งเป็นมูลนิธิ และดึงผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุน โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมกับทุกวัยในชุมชน ตั้งแต่ วัยแรกเกิด วัยเยาวชน วัยคนทำงาน และวัยผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดบำนาญรายเดือนภาคประชาชนที่มาจากเงินออมของภาคประชาชน

3.4 ลักษณะการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

การประมวลภาพรวม พบว่า ลักษณะการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่ มีลักษณะดังนี้ 1) กองทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากลำบากระดับตำบลและระดับอำเภอ 2) เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 3) สัมัชชา/เครือข่ายการเรียนรู้สวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ และ 4) เครือข่ายทางการในระดับท้องถิ่น

4.บทเรียนรู้ สิ่งที่ได้ค้นพบจากการวิจัยของพื้นที่ศึกษา 12 พื้นที่

4.1 ระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก

4.1.1 วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบากในการศึกษารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ คือเพื่อการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากให้ครอบคลุมและหาแนวทางในการดูแลให้ความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง

ในการสำรวจรายชื่อและการจัดทำฐานข้อมูลแต่ละพื้นที่ ส่วนใหญ่จะมีการจัดเวทีประชาคมระดับตำบลเพื่อร่วมกันกำหนดนิยามของผู้ยากลำบากในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจากการให้คำนิยาม พบว่า มีทั้งความเหมือนและความต่างกับนิยามที่กำหนดโดยหน่วยงานราชการ ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นให้ความหมายผู้ยากลำบากกว้างตามสภาพปัญหาและกลุ่มเป้าหมายจึงส่งผลให้มีจำนวนรายชื่อผู้ยากลำบากสูงกว่าฐานข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) เช่น ผู้ยากลำบาก ได้แก่ ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน อาหารไม่เพียงพอ คนที่ติดสุราเรื้อรัง คนตกงาน คนที่ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ เด็กที่ถูกลวงละเมิดทางเพศ ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีทะเบียนบ้าน ไม่มีที่อยู่อาศัย ฯลฯ หลังจากนั้นเป็นการจัดเวทีประชาคมในระดับตำบลและหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันคัดเลือกผู้ยากลำบากในชุมชน

4.1.2 สำรวจข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก มีหลากหลายวิธีการ ได้แก่ (1)การพัฒนาอาสาสมัครชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบาก *ดังกรณีตัวอย่าง อำเภอ*

น้ำพอง ขอนแก่น อำเภอลองลาน กำแพงเพชร หรือ(2) คณะวิจัยลงพื้นที่สำรวจข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามหรือเครื่องมือที่นักวิจัยได้พัฒนาขึ้นและลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่ร่วมกับแกนนำชุมชนสำรวจข้อมูล ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่**

4.1.3 จุดเด่นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบากที่น่าสนใจ คือพื้นที่ของ **อำเภอลองลาน กำแพงเพชร** มีการอบรมแกนนำซึ่งเป็นทีมวิจัยให้มีความรู้เกี่ยวกับระบบฐานข้อมูลเริ่มตั้งแต่การออกแบบสอบถาม การสำรวจข้อมูล การกรอกข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ การนำข้อมูลไปใช้ปฏิบัติจริง และคาดว่าหลังจากที่เสร็จกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ชุมชนจะสามารถพัฒนาระบบข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

4.2 การนิยาม “ผู้ยากลำบากที่มีความหมายใหม่ครอบคลุมกลุ่มใหม่ของพื้นที่จริง” กล่าวคือ ความเข้าใจความหมายของคำว่า“ผู้ยากลำบาก” และคำว่า“สวัสดิการชุมชน” ทำให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน ลักษณะของสวัสดิการที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่บางกลุ่มที่สังคมไม่เข้าใจ ซึ่งไม่ได้มองเฉพาะประเภทของสวัสดิการที่เป็นเงินเท่านั้น ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่**มีการกล่าวถึงสวัสดิการในลักษณะการเยี่ยมเยียนเพื่อให้กำลังใจ การส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพที่ทำให้ผู้ยากลำบากมีรายได้ และการจ้างงานในกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน

4.3 การกำหนดกรอบคิดของการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ มีความแตกต่างกันในหลายมิติ อาทิ การเชื่อมโยงเครือข่ายผู้นำ การเชื่อมโยงข้อมูลผู้ยากลำบากระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบาก การเชื่อมโยงกองทุน การเชื่อมโยงการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นต้น ทั้งนี้วิธีการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การบูรณาการการเงิน โดยการนำเงินที่เป็นทุนในพื้นที่มารวมกันเพื่อทำเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชนของแต่ละตำบลในระดับอำเภอซึ่งพบว่าไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จึงกลายเป็นความพยายามในการตั้งกองทุนใหม่ขึ้นมาและให้คณะกรรมการเครือข่ายทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนใหม่ที่จัดตั้งขึ้นมา ดังกรณีตัวอย่าง กรณีการจัดตั้งกองทุนใหม่ของ**อำเภอบางปะอิน พัทลุง อำเภอดอยสะเก็ด เชียงใหม่ อำเภอเมืองชัย กาฬสินธุ์ อำเภอหนองปรือ กาญจนบุรี อำเภอพิมาย นครราชสีมา** เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผลการศึกษาค้างนี้ไม่สามารถมองเห็นมิติการขับเคลื่อนที่เชื่อมมิติทางสังคมที่เป็นการทำงานเชิงบูรณาการและทำให้ไม่เห็นรูปแบบของการจัดสวัสดิการที่มีความหลากหลาย

ในขณะที่บางอำเภอได้ให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงคน การสร้างอาสาสมัคร การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนากิจกรรมเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยอาศัยฐานศักยภาพของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย ดังกรณีตัวอย่าง **อำเภอหน้าพอง ขอนแก่น** ได้มีการพัฒนาอาสาสมัครและสร้างเครือข่ายเรียนรู้กลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกและผู้ด้อยโอกาส ไม่ได้เน้นการตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่แต่

เชื่อมโยงกับกองทุนเดิมที่มีอยู่ให้มีการขยายการจัดกิจกรรมช่วยเหลือสมาชิกเพิ่มและการให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากในชุมชนตามสภาพปัญหาและความเดือดร้อน ส่วน**อำเภอหน้าป่าดอตรดิดัก** โดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัยในการพัฒนาให้เกิดกิจกรรม การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มลูกหาบ และเกิดกองทุนช่วยเหลือผู้ยากลำบาก สำหรับ**อำเภอแหลมสิงห์ จันทบุรี** มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานในพื้นที่ มีศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดสวัสดิการโดยชุมชน เช่น สนาครชุมชนตำบลบางสระเก้า และไชยธนาการซึ่งเป็นต้นแบบของการจัดสวัสดิการชุมชน โดยวิธีการออมสมทบวันละบาทเป็นแหล่งเรียนรู้และนำไปขยายผลพื้นที่สำหรับตำบลอื่นๆในระดับอำเภอ

4.4 การวิจัยครั้งนี้เน้นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม(Participatory Action Research : PAR) กระบวนการ ABCD (Asset-Based Community Driven Approach) และการจัดเวทีประชุมร่วมกันโดยคัดเลือกแกนนำทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเพื่อเป็นกลไกในการผลักดันให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ซึ่งกลไกดังกล่าวมีโครงสร้างแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากสรุปในแต่ละพื้นที่ในภาคผนวก) อย่างไรก็ตามพบว่าแกนนำที่ขับเคลื่อนแต่ละพื้นที่ยังมีน้อยและส่วนใหญ่มีตำแหน่งหลายตำแหน่ง ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนได้ไม่เต็มที่ซึ่งพบได้จากผลการศึกษาทุกอำเภอ

4.5 เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ส่วนใหญ่ยังเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล และขาดการบูรณาการ ขาดการเชื่อมโยงยกระดับให้เป็น “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ” ผลงานวิจัยถือเป็นการจุดประกายเริ่มต้นของเรื่องนี้ แต่ยังขาดกลไกการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ทางสังคมอย่างจริงจัง

4.6 ความต่อเนื่องในการพัฒนาเครือข่ายการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนางานนี้ให้มีความต่อเนื่องและมีหน่วยงานหลักที่จะมารองรับการทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานนี้ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เช่น หน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการท่องเที่ยว หรือแม้แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป ซึ่งขณะนี้ยังไม่ชัดเจนว่าหน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบงานนี้จะเป็นหน่วยงานใด

5. ข้อเสนอแนะทางการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

5.1 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

5.1.1 การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนควรเป็นเครือข่ายระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบลเพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเครือข่ายที่ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างใกล้ชิด

5.1.2 ควรพัฒนาฐานข้อมูลกลุ่มผู้ยากลำบากเพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และการหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม องค์กรชุมชน

5.1.3 ควรพัฒนาศักยภาพแกนนำ หรือคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อให้เป็นกลไกอาสาสมัครชุมชนเพื่อให้เกิดการขยายแนวคิด ความรู้ ด้านสวัสดิการชุมชน และเป็นพลังสำคัญในการสร้างสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ทั้งระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ระดับอำเภอ

5.1.4 ควรส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำหรือคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

5.1.5 ควรสนับสนุนให้เกิดหลักสูตรการพัฒนาเสริมทักษะและเทคนิคการประสานงานการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยมีการผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาแกนนำร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

5.1.6 ควรพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อมาเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการขยายแนวคิด ความรู้ สู่ชุมชนใกล้เคียงกัน โดยการส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอและเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งในพื้นที่ปฏิบัติการและสถาบันการศึกษา

5.1.7 ควรส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมระดับกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกกลุ่มได้

5.1.8 ควรส่งเสริมให้เกิดระบบการสมทบเพื่อจัดสวัสดิการโดยชุมชน ของชุมชน เพื่อคนในชุมชน สร้างสวัสดิการชุมชนเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นสวัสดิการสมัครใจ การสร้างสวัสดิการภาคประชาชน การสร้างความเท่าเทียม สวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างหลักประกันของภาคประชาชนที่อยู่นอกระบบ เป็นต้นแบบของการสร้างหลักประกัน เป็นสวัสดิการแบบสมทบ สวัสดิการชุมชนเป็นทางเลือกหนึ่งของการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตที่เสมอภาค โดยที่รัฐจะต้องสมทบด้วย การจัดทำกองทุนต้นแบบ (โดยหลักการสากลรัฐมีหน้าที่ต้องดูแลในเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน)

5.1.9 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรกำหนดให้มีหน่วยงานหลักที่สนับสนุนและพัฒนาต่อยอดเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายฯ เช่น ศูนย์พัฒนาสังคม (ศพส.) หรือสำนักงานพัฒนาสังคมสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)

5.1.10 ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเพื่อให้การดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชนมีความต่อเนื่อง

5.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน

5.2.1 ควรใช้ “สวัสดิการชุมชน” เป็นวาระแห่งชาติ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สร้างสวัสดิการสังคมไทย

5.2.2 ควรสร้างนโยบายแบบทางเลือกเพื่อทำให้เกิดความหลากหลายกับรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ ทุกพื้นที่ที่มีกองทุนเดิมเป็นฐาน แต่พื้นที่ที่มีศักยภาพในการบูรณาการกองทุนไม่เท่ากัน พื้นที่ที่ยังไม่เข้มแข็ง จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ หนุนเสริมจากเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้ดีขึ้น

5.2.3 ควรส่งเสริมให้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอที่ได้รับการรับรองให้เป็น “เครือข่ายองค์กรสวัสดิการชุมชน” ภายใต้พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550 ให้สามารถเข้าถึงและได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคท้องถิ่น องค์กรสาธารณประโยชน์ ตามมาตรา 40/4 รวมทั้งสามารถขอรับเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมสวัสดิการสังคมของจังหวัดได้

5.2.4 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีตัวแทนของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมระดับจังหวัด

5.2.5 ควรเชื่อมโยงงานด้านสวัสดิการชุมชนกับพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 โดยการสนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายและพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนอันนำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน การวางแผนพัฒนากลุ่มและการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานภาคีสนับสนุนทั้งในระดับท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัด เพื่อให้เกิดการพัฒนาสวัสดิการชุมชนอย่างกว้างขวางและเห็นผลเป็นรูปธรรม

5.2.6 ควรออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดบ้านาณูภาคประชาชน และมีกองทุนบ้านาณูภาคประชาชนที่บูรณาการเข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน และขยายผลกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งไปสู่การจัดบ้านาณูภาคประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม

5.3 ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

5.3.1 ควรส่งเสริมให้แผนแม่บทชุมชนมีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอให้มีความหลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยเริ่มจากการปรับฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนซึ่งแต่เดิมเน้นการสงเคราะห์เปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาและสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนโดยสร้างการเรียนรู้

5.3.2 ควรส่งเสริมให้เกิดยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการชุมชนแบบมีส่วนร่วมและ

การเป็นเจ้าของสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอร่วมกันทั้งภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่มีส่วนในการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่ม องค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงหรือการบูรณาการการทำงานของแต่ละหน่วยงานในการสนับสนุนให้มีการขยายกิจกรรมการจัดสวัสดิการให้เกิดรูปแบบและวิธีการที่มีความหลากหลาย

5.3.3 ควรส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้นำชุมชน สร้างสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอแบบยั่งยืน การให้ผู้นำชุมชนตระหนักเห็นความสำคัญ และมีแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอสำหรับผู้ยากลำบาก

5.3.4 ควรบูรณาการกลไกการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยใช้ศูนย์พัฒนาสังคมเป็นกลไกหลักในการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลให้เป็นรูปธรรม และควรเชื่อมโยงขึ้นสู่ระดับอำเภอและจังหวัด

5.3.5 ควรใช้กฎหมายและแผนยุทธศาสตร์รองรับตามที่กล่าวมาจะช่วยให้การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอมีความชัดเจนและได้รับการสนับสนุนให้การดำเนินงานมีความชัดเจนมากขึ้น

5.3.6 ควรสร้างมาตรฐานและตัวชี้วัดการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ และการสร้างความเป็นมืออาชีพให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยบูรณาการทั้งองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำงานแบบครบวงจร

Executive Summary

The study of “Project of synthesizing the knowledge of developing the integration of the networking of district community welfare funds(DCWF) in 12 areas” has objectives of 1) definition of the significant words regarding the workshop research projects developing the integration of networks of district community fund to enable every area to have the same understanding about the concept of the research project 2) gathering the data and knowledge obtained from the research in 12 districts 3) synthesize the process and method of the model of community welfare fund which have been analyzed in comparison with results of study in 12 districts with other researches both domestic and overseas that will be synthesized as lessons for practice 4) build the lesson learn of developing the formalities of the networking of community welfare fund in 4 areas 5) the policy recommendation in policy regarding the community welfare being in argument with local way of life that will lead to the practices of community, the local administration, government and authorities concerned

The methodology of study consists of the Participatory Action Research (PAR). The tools in the study are the employment of the social mapping, synthesis, overall summary of the lessons which have been learned in 12 areas, case studies in 4 areas and synthesis of lessons which have been learned from the integration of DCWF as proposals for government agencies' policy. The research areas consist of the central region area of Bureau of Academic Support and Promotion (Sor Sor Wor) 1-4 i.e. Panom Sarakam District, Chachengsao Province, Klongtoey District, Bangkok Metropolitan Administration, Laemsing District, Chantaburi Province and Nongplue District, Kanchanaburi Province Northeastern region ; area of Bureau of Academic Support and Promotion (Sor Sor Wor) 5-8 i.e. Pimai District, Nakorn Ratchasima Province, Nampong District, Khon Kaen Province, Kong Chai District, Kalasin Province and Klonglan District, Kampaeng Petch Province : Northern region ; area sor sor vor 9-10 i.e. Nampad District, Uttaradith Province, Doi Saket District, Chiangmai Province ; the Southern region area of Bureau of Academic Support and Promotion (Sor Sor Wor) 11-

12 i.e. Chaiya District, Suratthani Province and Pakpayoon District, Phattalung Province .The results of analysis are as follow:

1. summarize the definition or the significant words regarding the research projects of workshop in developing the integration networks in community at the level of district to enable every area to have the same understanding about the conceptual fram work of the research project.

The different fundamental thought of “the community welfare” about

1.1 The fundamental thought of the public and the local administration understand and acknowledge the definition of “community welfare” as ginning or assisting for the People in difficulty curcomslarce as the government's main role and duty e.g. the case of Kong Chai District, Kalasin Province ; (allowing the public joining), Nongplue District, Kanchanaburi Province; Pakpayoon District, Phattalung Province; Pimai District, Nakorn Ratchsima Province (set up a new fund) This fundamental thought affects the development of the networking of community welfare fund, setting up a new fund that lacking the linkage to be integrated to the former funds.

1.2 The fundamental thought of “equality and impartiality”

It is found out that in many areas the People in difficulty curcomslarce are given an opportunity to participate as the members of the networking of community welfare fund. It equally and honorarily accept the People in difficulty curcomslarce to be able to get access to various welfare other general members, for example like the case of the functioning of the networking of community welfare fund in areas of Klonglan District, Kampaeng Petch Province;Laemsing District, Chantaburi Province; Kong Chai District, Kalasin Province; and Chaiya District, Suratthani Province. These fundamental thoughts lead to the process of learning, participating, realizing oneself's values, self-development of the People in difficulty curcomslarce in the community, including raising the awareness and acknowledgement of the People in difficulty curcomslarce in community and society.

1.3 The fundamental thought of developing the group of People in difficulty curcomslarce

It gives an opportunity for the new groups of people in difficulty circumstances in many areas, for example, the hawkers, Huay Mun's pineapple farmers have an opportunity to participate in exchanging and learning with other target groups, which will result in the establishing the community welfare by emphasizing the arranging the civil society forum as learning network; for example, Nampad District, Uttaradith Province.

1.4 The basic thought of "participation"

It is to encourage the process of exchanging and learning together, strengthen the community welfare fund by having the strong community welfare fund with high performance to take care the weak community welfare fund; for example, the community welfare funds of Bangkachoi and Bangsakao Tambon function as a trainer to Nongchim and Pliew Tambon, Laemsing District, Chantaburi Province.

1.5 The fundamental thought of "co-ownership of the community welfare fund"

This fundamental thought is important as it will enable the community welfare fund to become sustainable. Currently the district community welfare fund is not sustainable, as it is still being pushed by government's policy. It will take time in further developing and monitoring.

The analyzing of the fundamental thought of community welfare must stem from integrating many fundamental thought together. Using the social capital which each community already has and integrate with other areas to empower the development of community welfare funds at level of district.

2. Acknowledgement and understanding the definition of the integration of the networking of community welfare funds

The results of research in 12 areas, it is found out that the integration of the networking of community welfare fund can be classified into 4 types as follows;

2.1 Integration of government and community to allocate welfare for the People in difficulty circumstances.

It is a model of the community welfare network committee which

consists of representatives from district, local administration and community as committee members to manage the newly established fund at level of district to allocate welfare to assist the People in difficulty curcomslarce who have been researched this time as well. The People in difficulty curcomslarce's database system has also been developed in Kong Chai District, Kalasin Province; Doisaket District, Chiangmai Province; and Nampad District, Uttaradith Province.

2.2 Integration of human being

It is to link the people from the former exsiting groups in the community e.g. saving group, village fund group, village bank group, senior citizen group to work together as a learning network by linking with the former base group in the community in allocating welfare to assist the people in difficulty curcomslarce. The co-ordinating committee for district welfare which consists of representatives from many sectors such as the representative of government agency , local administration, the networks, village headmen, chief of village; for example of the co-ordinating committee for district welfare of Nampong District, Khon Kaen Province; and Klonglan District, Kampaeng Petch Province.

2.3 Integration of database

It is the gathering of data and knowledge and also sets up the database of social groups, fund and datab pcople in difficulty cuscomslasce in each community of district by the community's cooperation with associate institutes, but lacking the integrated planning of data that will be used together with the authorities concerned in each area

2.4 Integration of finance

Most of the funds are newly established as the funds for allocating welfare to assist the people in difficulty curcomslarce (in form of social assistmce) by having activities to mobilize the capital and co-ordinate to get support from agencies concerned ,for example, Pakpayoon District, Phattalung Province and Chaiya District, Suratthani Province.

3. Synthesis of the process, means and models of networking Community welfare fund .

3.1 Process of integration of district community welfare funds

3.1.1 There are different supporting factors that will contribute to the process of developing integration of district community' welfare funds (Kor Sor Chor Or). Their variety depends on the area's environment.

3.1.2 Process of integration of setting up network of district community welfare funds is regarded as new issue that will need the indeed and continuous development namely, the process of establishing district community welfare fund is regarded as the first step of setting up the networking of district community welfare fund that needs further development. From the results of the study, its's found out that linking the various fund's finance together to allocate the welfare cannot be achieved. As it has been mentioned in the cases study of Nampong District and Chaiya District that putting various funds together to be managed for the welfare allocation is a difficult matter, as each group have their own's different basic problems. While the integration of district community welfare funds needs the formal structure which has such strict regulations that the people in difficulty curcomslarce cannot get access to the welfare funds as they will be affected by the inefficient management. However, the result of research in 12 areas, it has been found out that there are 2 ways to integrate the welfare fund networks as follows:

1) Personnel integration both from organization and agencies who support the allocation of community welfare

Linking the network of community welfare, not by merging the funds and be managed by district, is aimed to link their learning, educating volunteers so that they can take care of the People in difficulty curcomslarce on the basis of the already existing fund in the community, because of the area's potentials. Therefore, each group has freedom in their operation and management as in Nampong District, Khon Kaen Province and Chaiya District, Suratthani Province.

2) Setting up the new fund as tools in linking personnel, money and job together. It will be the fund to take care of People in difficulty circumstances who have been surveyed from the database of People in difficulty circumstances, in the case study of Pakpayoon District, Phattalung Province; Doisaket District, Chiangmai Province and Kong Chai District, Kalasin Province

3.2 Methods of linking the network of community welfare fund

3.2.1 the cost of social mapping

In the action research process to develop the patterns of integration of the network of community welfare network model, it is a survey of , there were investigation of 7 kinds of data as follows: 1) types of group/ fund 2) number of groups, organizations, funds 3) number of members 4) number of funds 5) activities 6) management and administration 7) welfare management for assisting members. The purposes are to use data as tools in analyzing the potentials of areas and seek the ways to develop linkage of community welfare network either in the form of setting up new funds or linking the welfare with already existing groups or organizations. The report of survey's of investigating data of community organizations in this research, it is found out that each area is different in details.

3.2.2 Community potentials both in terms of the amount of finance and the fund.

There are a lot of funds, for example: the smallest amount of fund at level of tambon is 27 million baht e.g. Kong Chai District, Kalasin Province and the largest amount of fund is more than 100 million baht. In the community there are funds which have been founded by the community and supported by a lot of authorities which are from outside. In each district there are a number of existing groups or funds at level of village, tambon, district etc. For examples, there are many types of groups e.g. saving for manufacturing group, village fund, housewives' group, processing group, occupational group, senior citizen group, cremation group at level of district, network of cremation al assistance Village Health Volunteers (Or SoR Mor) community welfare fund at the level of Tambon and the groups that have been supported by government

agencies of for example: district community development Office of Agricultural Promotion, Office of District Public Health as in Kong Chai District, Kalasin Province where there are about 13 groups/communities at each community.

3.2.3 Nature of welfare allocation from the existing base in most communities is giving loan to members

From nature of activities of the group and the fund, it is found out that the circulated fund that members can borrow according to their group's objectives. It support the community economy, Its interest will be returned to members as dividends and allocated as welfare to the members, not covering the people in difficulty curcomslarce and some groups have allocated for the public benefit. While the nature of taking care of the people in difficulty curcomslarce is mainly handled in terms of social assistance as life supporting allowance which have been mainly supported by Tambon local administration (Or Bor Tor) and Provincial Social Development and Human Security (Por Mor Jor). In Klonglan District, Kampaeng Petch Province, Nampong District, Khon Kaen Province, Chaiya District, Suratthani Province and Pakpayoon District, Phattalung Province, community welfare fund will be established, in form of saving a bath daily (orm one la baht , in group will allocate the welfare for the people in difficulty curcomslarce, namely the elderly.

3.3 Patterns of establishing network of community welfare fund

3.3.1 A model of 3 pronged (Ka) welfare: A case study of Laemsing District, Chantaburi Province and Nampong District, Khon Kaen Province

The 3 pronged welfare(Sawandekarn Sam Ka) is the pattern of welfare allocation which will be co-operated by 3 sectors, namely

1) Government

There will an integration of authorities concerned from the level of ministry, province, district and local. The welfare will be allocated through the policy mechanism by law legislation, the acts that support the coverage welfare allocation, e.g. the Act of promotion of social welfare allocation B.E. 2546 and the Act of Community Assembly B.E. 2551.

2) Community

Network of community welfare will be established through Knowledge base , rights base, finance base, health base, occupation base, human base, culture/ tradition base or other bases, by using the mechanism of administration's various funds, by using the interest or proceeds as welfare for the people in difficulty curcomslarce i.e. the community truth saving network of each province, network of community welfare in Bangkachai Tambon, Laemsing District, Chantaburi Province.

3) Local sector

By the Act of Localization B.E. 2542, the local administration has been given role in improving the quality of life of children, disabled, elderly and the people in difficulty curcomslarce. Therefore, local administration is obliged to take care, improve the local people's quality of life of, especially laying the plan for local development, allocating 35 percent of local budget for improving the quality of life or allow the local administration allocate the additional budget for improving local people 's quality of life accosting to its' financial potential difference.

3.3.2 Model of integration of welfare : A study case of Nampad District, Uttaradith Province

The integrated of welfare model is an integration of welfare from informal sectors, which operated by volunteer and formal sectors which executed by professional. It's been integrated by the way of mutual support to allocate the welfare that will respond and can have access to the problems and meet the demand of many groups. And it should also be a mutual beneficial relation for all sectors in the society. For the formal sector welfare consists of welfare that stemming from market or business and state welfare that can be divided as central and local government or the partial welfare that has been transferred from central government to local government . While the informal sector welfare consists of, welfare allocation from household, where family members will take care of each other, and expanding to be taking care of each other by neighbors, friends and community, that will be natural according to their way of life and

united as “community organization” or non-profit organizations (NPOs), for example: religious organization, foundation and non-government organization (NGOs).

3.3.3 Model of Indigenous welfare: A case study of Doisaket District, Chiangmai Province

Model of Indigenous welfare is to revive the social capital, traditional culture of mutual assistance, which related to welfare for 4 essential factors. There is assisting the people in difficulty circumstances to survive in the community on the basis of relatives's relationship. In many areas there is a review of an existing community welfare allocation and one finds that in their way of life, they are still assisting each other due to their own circumstances, especially assistance to the poor, the people in difficulty circumstances etc. It's more conspicuous in case of someone's death, they will assist for a funeral in sharing their food, money, belongings, etc. It is under the process to advise each tambon that they review their indigenous welfare allocation and it is found out that there are many styles, especially when they assist each other in doing-merit party or funeral in their village i.e. Hom Boon Khao Tom (housewives from their own group will assist each other to offer rice gruel the last night before cremation) Homkin Homtam. In case of Samranrat Tambon, Doisaket District, Chiangmai Province, the host will give the money received from funeral donation fund to other groups, i.e. ;housewives' group, school group, temple and cemetery on one's cremation day, Khao Pan Kluay Nuay (occupational grouping), Kin Wan Tan Tom (put up the tent for receiving donation), Hom Raeng Hom Tun Juay Kid Tharn Namjai, etc. In general, it will have the nature of assistance and donation according to their faith, will and cooperation. Seeking the style of local welfare will encourage the local people to devote themselves to assist the people in difficulty circumstances in community and work as volunteers.

3.3.4 Public pension welfare: A case study of Chaiya District, Suratthani Province

Public pension welfare is to link the groups and four main funds as network,i.e.; network of elderly, village fund, saving and Credit Union Cooperatives. They mobilize the capital to establish the foundation and let the people in difficulty

curcomslarce be member of network of the funds, especially allocating the welfare to cover all ages, from childhood, youth, working and elderly. It includes the management of monthly pension that comes from the saving of the people as well.

3.4 Nature of integration of the network of district community welfare

From the overview, it is found out that nature of integration of the network of district community welfare in 12 areas has nature as following : 1) the fund of assistance to the people in difficulty curcomslarce at district and tambon 2) the network of district community fund 3) the learning assembly/network of district community welfare and 4) the local official network

4. Lesson learn which have been discovered from the research in 12 areas

4.1 Database system of the people in difficulty curcomslarce

4.1.1 One of main objectives of doing survey and building the people in difficulty curcomslarce's database in studying the model of integration of the network of district community welfare is to make a comprehensive survey of name list of the people in difficulty curcomslarce and seek ways to take care of them effectively.

In the survey of name list and setting up the people in difficulty curcomslarce's database, there will be community gathering at level of tambon in order to give a definition of the people in difficulty curcomslarce in each area. From the definition of the people in difficulty curcomslarce, one can find there is similarity and difference with the definition decided by government agencies as follows.

The local community gives a wider range definition of the people in difficulty curcomslarce according to problems and target groups that leads to a higher number of the People in difficulty curcomslarce than the Tambon Administration (Or Bor Tor) and Provincial Social Development and Human Security (Por Jor Mor)'s database. For example, the people in difficulty curcomslarce are the persons who do not own land for their living, alcoholic addicted, unemployed, jobless, no income, sexually harassed youth, no identity card, no house registration, homeless etc. After that community meetings have been held in level of tambon and village in order to select the people in difficulty curcomslarce together.

4.1.2 There are many ways of surveying the data of name list of the people in difficulty curcomslarce; namely, (1) training the community volunteers to survey people in difficulty curcomslarce as in case of Nampong District, Khon Kaen Province, Klonglan District, Kampaeng Petch Province, or (2) the researchers' group have visited the areas to survey by using questionnaires or tools that the researchers have developed and surveyed the data together with community mainstays as the case of Doisaket District, Chiangmai Province.

4.1.3 The strength of developing the people in difficulty curcomslarce's database which are interesting; namely, in case of Klonglan District, Kampaeng Petch Province where there was a training of the mainstays who were team researchers, to educate them about the database from designing the questionnaires, surveying the data, keying data in computer, applying data to the real practice, and it is expected that after finishing the process of this survey, the community can develop the updated database and make use of it continuously.

4.2 Definition of "a new meaning of the people in difficulty curcomslarce will really cover new areas"; namely, the understanding of "the people in difficulty curcomslarce" and "the community welfare" leads to a variety of allocation of community welfare. The nature of the welfare that can be accessed by target groups that the society cannot understand and cannot be assessed just only in terms of money as in case of Doisaket District, Chiangmai Province, where it has been mentioned about the welfare in terms of visiting for encouragement, supporting and occupational development in the way that assisting the people in difficulty curcomslarce have income and employment among professional groups in the community.

4.3 The definition of the concept of developing the model of integration of district community network welfare funds are different in many dimensions; i.e. linkage of the mainstays network of, linkage of the people in difficulty curcomslarce's database among the agencies concerned, linkage of the funds, linkage of learning and exchanging experiences, etc. However, the ways to develop network of the district community welfare funds have been just mainly concerned about the financial

integration by pooling the local capital to establish the welfare funds for the People in difficulty curcomslarce in community of each tambon and district where it is found that it cannot be practiced. Then, there are an effort to set up a new fund, as in case of Pakpayoon District, Phattalung Province, Doisaket District, Chiangmai Province, Kong Chai District, Kalasin Province, Nongplue District, Kanchanaburi Province, Pimai District, Nakorn Ratchsima Province, where it has been found out that there are such limitation that one cannot notice the dimension of social linkage that will lead to an integration of working, but the allocation of various community welfare will be achieved as well.

While in some districts they gave importance to the human linkage such as educating volunteers, establishing network of mutual learning, creating the activities to allocate welfare assisting members and group of the people in difficulty curcomslarce, by making use of a variety of potentials of each area, as in case of Nampong District, Khon Kaen Province where they have educated and developed the volunteers and established the network of learning with the groups who have allocated the welfare assisting their members and the people in difficulty curcomslarce, not emphasizing the establishing new funds, but linking with the already existing funds to expand more activities of assisting their members and the people in difficulty curcomslarce more as. While in Nampad District, Uttaradith Province, employing the process of study and research in development of activities, grouping; i.e., eco-tourism group, natural resource conservation group, carriers's group (Look Hab) and assistance fund for the people in difficulty curcomslarce. In Laemsing District, Chantaburi Province, there is a linkage of working with other agencies in the area, learning center for welfare allocated by community; i.e., community bank in Bang Sakao Tambon and Chai Bank which turned to be the model bank for allocation of community welfare by saving a baht daily and becomes center for learning of which the outcome is being magnified to other areas as well.

4.4 This research emphasized the process of Participatory Action Research (PAR) and process of Asset-Based Community Driven Approach (ABCD)

and holding the co-meeting by selecting the village or tambon and district's mainstay to participate the meeting to exchange opinions and setting up the committee of networking of the district community welfare fund as a mechanism to push forwards the formation of district community welfare fund. Such mechanism has different structure according to areas (look for additional details from summary according to areas in the annex). However, according to the results of research it is found out that the number of mainstay is still very small in each district and each of them has responsible for more than one position of volunteer this effort, that the community welfare movement is slowly.

4.5 Networking of the district community welfare fund

Most of the funds are the community welfare funds in the level of tambon and lacking the linkage or leveling-up to be “network of district community welfare fund”. The results of research are regarded to spark for starting of the fund, but lacking mechanism to push forwards as the strategy for the society.

4.6 Continuity in developing networking of the district community welfare fund

It is still necessary to develop networking of the district community welfare fund continuously and have agencies to take responsibility for further pushing forwards this task together with counterparts concerned at all levels of the network; e.g., agencies under supervision of Ministry of Interior, Ministry of Public Health, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Ministry of Tourism and Sports or even Local Administration. While there is not clear that which ministry will be the main agency to collaborate this task.

5. The proposal for guidelines for the integration of community welfare fund.

5.1 For guidelines for the integration of community welfare fund to enable it to be sustainable.

5.1.1 The integration of network of community welfare fund should be the network at level of village or tambon to enable it to be managed effectively and be the network that take care of each other.

5.1.2 One should develop the data base of the difficulties that will be

employed as tool to link between communities i.e. tambon administration (Or Bor Tor) and other local organizations who are responsible for developing and strengthening the local community groups.

5.1.3 One should develop the potentials of mainstay and committee of network of district community fund to function as community volunteers to expand the concept, knowledge about community welfare and as the main force in building community welfare at level of district, tambon, village.

5.1.4 One should promote the curriculum for developing the potentials of mainstay and committee of network of district community fund

5.1.5 One should promote the curriculum for developing the skills and coordination techniques of linking the networks of welfare fund at level of tambon district, province by pushing forward the cooperation for developing the mainstay together with the local institutes.

5.1.6 One should develop the sample areas as the prototype for learning, expanding the concept, knowledge to the neighboring communities by promoting the centers for learning the management of community welfare at level of district and disseminate the knowledge both in the areas and local institutes.

5.1.7 One should promote and develop activities at group level to strengthen and enable them to continuously function by introducing the activities that can help solving the problems and level up the quality of life of members.

5.1.8 One should promote the contribution system for managing the community welfare with the principle of “for community and by community” by offering the welfare to level up the quality of life as voluntary welfare, welfare for the public, and to promote equality. The community welfare will guarantee for the people who are outside the welfare system, to function as model for social insurance as contribution welfare. The community welfare is an alternative to guarantee for better their quality of life, equality with the setting up the prototype of community welfare fund by the government's contribution. (By international principle, the state has to take care of welfare management for the public equally.)

5.1.9 The Ministry of Social Development and Human Security should have the main organization to promote and further develop the network of community welfare fund at level of districts due to the result of this workshop research and the support of budget to strengthen of the network i.e. Center of Social development (Sor Por Sor) or Office of Provincial Social Development and Human Security (Por Mor Jor)

5.1.10 One should work out the strategy and action plan to develop the network of district welfare community to enable them to assist the groups of difficulty in the community continuously.

5.2 Proposals for policy about the community welfare

5.2.1 One should use “community welfare” as national agenda to push forward the strategy in building the welfare for Thai society.

5.2.2 One should design the alternative policy to create various styles of community welfare that are suitable to each area, namely each area has one's own fund as base and does not have the same level of potentials in integration of funds. For the areas where they do not have enough strength, they need an assistance or a support from the network for their learning and employed the knowledge for their further development.

5.2.3 One should promote the network of community welfare fund which have been approved as “network of community welfare organization under the 2 Issue of “Act of Promotion of Welfare Allocation” B.E. 2550 to have an access and their activities have been supported by government organization, local administration, public works organization due to Article 40/4 and they can apply to receive financial support from the Fund of Provincial Social Welfare Promotion.

5.2.4 One should promote support the ideas of having representatives of district community welfare be nominated to the committee of promotion of provincial social welfare allocation.

5.2.5 One should link the tasks of community welfare to the Act of Council of Community Organization B.E. 2551 by supporting the ideas of Council of Community Organization as important mechanism in linking the network and develop the

groups of communities that will lead to the welfare allocation. The planning to develop the groups and coordinate other supporting counterpart organization in local level and link with the provincial development plan in order to develop the community welfare substantially and have effective results.

5.2.6 “The Act of Promotion of the Public Pension” should be enacted and there also should be a public pension fund to be integrated into the community welfare fund and extend the community welfare fund with strong performance into the public pension thoroughly and substantially.

5.3 Strategic proposals.

5.3.1 One should promote forging a master plan of community by planning a strategy of managing of district community welfare to become more various in styles and methods. Firstly, It should be adjusted about the basic thought about the allocation of community welfare that has formerly been misled from the concept of social works to be the development and establishing a guarantee of security in one's life in community by promotion of learning.

5.3.2 One should promote the strategy of managing of community welfare in style of self-participation and co-ownership at level of district among the public local administration, government organization and private section who all could contribute to strengthening the group, community to link or integrate the tasks of each organization to support the expansion of activities of welfare allocation to be more creative and rendered in variety.

5.3.3 One should promote the strategy of developing the community's leaders to create the sustainable district community welfare by convincing them to realize about the importance of community welfare and have the concept of allocation of community welfare for the difficult persons.

5.3.4 One should integrate the mechanisms of developing the system of community welfare at level of district by employing the center of social development as a main mechanism in developing the tambon community welfare substantially and link to level of district and province.

5.3.5 The law should be enacted and strategy should be employed to serve for the above-mentioned that will support for the integration of network of community welfare at level of district and enable it to be more obvious and supported to become more distinct.

5.3.6 One should create the standard and indicator of welfare allocation at level of district and educate the to be professional as operators by integrating both the indigenous knowledge and the tasks altogether.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	(1)
Executive Summary	(13)
บทที่	
1 บทนำ	1-1
2 องค์ความรู้และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	2-1
1. องค์ความรู้สวัสดิการสังคม	2-1
2. องค์ความรู้ความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคม	2-5
3. องค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชน	2-9
4. องค์ความรู้การจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ	2-29
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-45
6. กรอบแนวคิดการศึกษา	2-69
3. การสังเคราะห์องค์ความรู้การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่	3-1
1. ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ในการศึกษา 12 พื้นที่	3-1
2. ศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน	3-4
3. การพัฒนาระบบข้อมูลผู้ยากลำบาก	3-9
4. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	3-15
5. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ	3-34
4. การสังเคราะห์บทเรียนสู่การปฏิบัติของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอรหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-1
1. ฐานคิด/แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-1
2. การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-4
3. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-8
4. จุดเน้นของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-12
5. ข้อเสนอแนะทางการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	5-1
1. แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกองทุนระดับอำเภอ	5-1

สารบัญ(ต่อ)	หน้า
2.ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน	5-3
3.ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์	5-4
บรรณานุกรม	บ-1
ภาคผนวก	
ส่วนที่ 1 รายงานผลการศึกษาแบบเจาะจง 4 พื้นที่	ผ-1
ส่วนที่ 2 รายงานผลการศึกษา 8 พื้นที่	ผ-102
ส่วนที่ 3 รายชื่อคณะที่ปรึกษา	ผ-155

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	แสดงพื้นที่ศึกษา	1-10
2.1	แสดงขอบเขตประเด็นและโครงการหลักของโครงข่าย ความปลอดภัยทางสังคม ประเทศอินโดนีเซีย	2-33
2.2	เงินสมทบ คิดเป็นร้อยละของกองทุนสวัสดิการเริ่มต้นโครงการสมทบ	2-54
3.1	ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา	3-3
3.2	แสดงจำนวนกลุ่ม/องค์กร/กองทุนในแต่ละอำเภอ	3-5
3.3	การให้นิยามความหมาย และกระบวนการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก	3-10
3.4	แสดงจำนวนข้อมูลของผู้อยู่ในภาวะยากลำบากในแต่ละพื้นที่	3-14
3.5	แสดงศักยภาพการจัดสวัสดิการฐานคิดและกระบวนการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ	3-16
3.6	รูปแบบบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ	3-34
4.1	การเปรียบเทียบฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่าง ต่างประเทศกับประเทศไทย	4-1
4.2	การเปรียบเทียบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย	4-4
4.3	การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับ ประเทศไทย	4-9
4.4	การเปรียบเทียบจุดเน้นการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับ ประเทศไทย	4-12

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1.1 ชุมชนสวัสดิการ จากฐานปัจจัยสี่ และการเกื้อกูล	1-2
1.2 กลไกระดับอำเภอที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด	1-6
1.3 การนำเสนอผลการศึกษา	1-12
2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม	2-30
2.2 กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว	2-42
2.3 กรอบสามด้านของการบริหารจัดการ	2-52
2.4 แนวคิดใช้สัจจะวันละ 1 บาททำสวัสดิการภาคประชาชน เป็นเครื่องมือพัฒนาคน	2-64
2.5 แนวคิดสัจจะวันละ 1 บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชน สัจจะครบ 180 วัน ได้สวัสดิการ 9 เรื่อง	2-65
2.6 กรอบแนวคิดการศึกษา	2-68
3.1 แสดงรายละเอียดการสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชน	3-8
3.2 องค์ประกอบของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ	3-4
5.1 การบูรณาการกลไกการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน	5-5

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
2.1 ระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการแบบบูรณาการ	2-25
3.1 แสดงศักยภาพของชุมชนในกาจัดสวัสดิการชุมชน	3-9

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาของสวัสดิการชุมชน

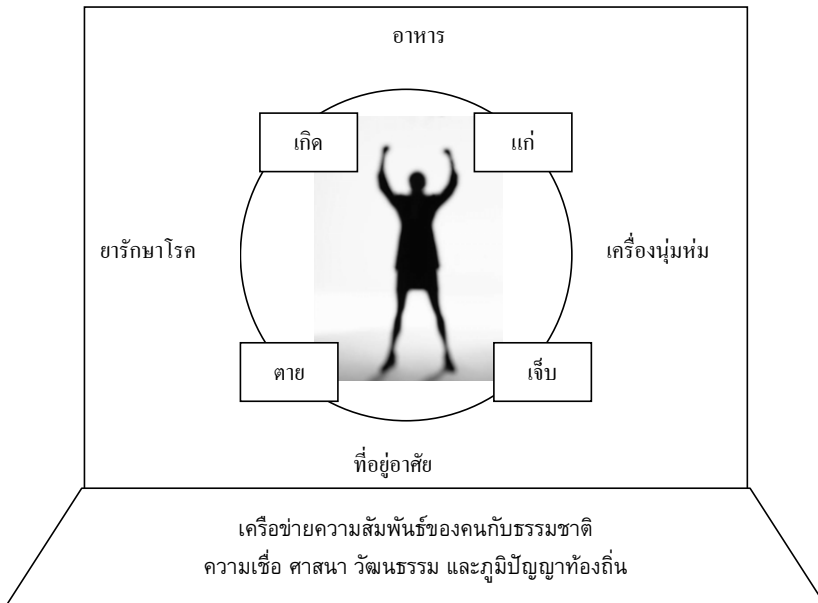
พัฒนาการของระบบสวัสดิการของสังคมไทยตั้งแต่อดีตที่มีลักษณะเป็น “ชุมชนสวัสดิการ” ฐานปัจจัยสี่ บ้านและวัดมีบทบาทสำคัญในการดูแลเรื่องสวัสดิการของชุมชน มาสู่ยุคที่รัฐบาลกลางมีบทบาทในการจัดสวัสดิการ ซึ่งช่วงแรกเป็นการจัดให้เฉพาะผู้ที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ตามระเบียบหลักเกณฑ์ของหน่วยงาน โดยมีนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ตัดสินใจ ผู้การจัดสวัสดิการโดยรัฐที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เช่น พ.ร.บ. การประกันสังคม ทำให้แรงงานในระบบสามารถได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง ฯลฯ ในช่วงที่เศรษฐกิจเติบโต บริษัทเอกชนได้มีบทบาทในการประกันด้านต่าง ๆ มากขึ้น มีระบบการประกันรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้ที่สามารถเข้าถึงก็เป็นกลุ่มผู้มีรายได้ปานกลาง – รายได้สูง

จนกระทั่งเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำ สภาพปัญหาความยากจน และคนด้อยโอกาสเพิ่มขึ้น ชุมชน กลายเป็นแหล่งรองรับคนกลุ่มนี้ไม่ให้ตกไปอยู่ในสภาวะที่ย่ำแย่กว่าเดิม ในช่วงนั้นเองที่ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้หันมาทบทวนเรื่องระบบโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีอยู่ในสังคมไทยก็พบว่า ความเป็นเครือญาติ ชุมชน ทุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ สามารถช่วยรองรับแรงกระแทกจากภายนอกได้เป็นอย่างดี การจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่มีฐานจากกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เช่น องค์การการเงิน วิสาหกิจชุมชน หลักการทางศาสนา การจัดการทรัพยากร ฯลฯ เป็นทางเลือกสำคัญที่จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชุมชนฐานราก ให้สามารถดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีศักดิ์ศรี สามารถยืนหยัดเป็นตัวของตัวเอง ลดการพึ่งพาสถาบัน (พรพนทิพย์ เพชรมาก และวริฏฐา แก้วเกตุ, 2550, น.7)

อันที่จริงชุมชนมีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือดูแลกันอยู่แล้วทำมาช้านาน แต่ไม่ได้เรียกว่า “สวัสดิการ” อย่างชัดเจนเท่านั้นเอง “แนวคิดสวัสดิการชุมชน” จึงมาจากการรื้อฟื้นทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันบนฐานปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) โดยมี บ้าน (หมายถึงหมู่บ้าน หรือชุมชนที่อยู่รวมกัน) และวัด เป็นศูนย์กลางทำหน้าที่ดูแลเด็กเล็ก คนเฒ่าคนแก่ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นเครือข่ายความสามัคคีที่โยงใยวิถีชีวิตของผู้คนเข้ากับธรรมชาติ ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นลักษณะ “ชุมชนสวัสดิการ” ที่มีมาตั้งแต่อดีต ดำเนินตีคู่กับการจัดสวัสดิการโดยรัฐเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

แผนภูมิ 1.1

“ชุมชนสวัสดิการ” จากฐานปัจจัยสี่ และการเกื้อกูล

จากเครือข่ายการช่วยเหลือดูแลกันตามธรรมชาติ (Helping network) นำมาสู่การรวมกลุ่มมีเป้าหมายที่จะทำเรื่องสวัสดิการชุมชนอย่างชัดเจนโดยชุมชนเรียนรู้การบริหารจัดการทุนในชุมชนที่มีอยู่ 7 ฐานทุน ได้แก่ 1.ทุนคน 2.ทุนภูมิปัญญา 3.ทุนทรัพยากร 4.ทุนวัฒนธรรม 5.ทุนแรงงาน 6.ทุนเวลา และ 7.ทุนเงินตรา นำไปสู่การจัดสวัสดิการผ่านฐานกิจกรรมต่างๆของชุมชน ดังนี้

- **การใช้องค์กรการเงินกลุ่มออมทรัพย์เป็นฐาน** ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์บางประเภทเช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อจัดสวัสดิการโดยเฉพาะ นำผลกำไรขององค์กรการเงินมาจัดสวัสดิการ การสร้างวินัยในการออมเพื่อให้ได้สวัสดิการ การเชื่อมโยงบูรณาการกองทุนภายในชุมชนนำดอกผลมาเป็นกองทุนสวัสดิการ มีองค์กรการเงินที่กิจกรรมสวัสดิการแล้วประมาณ 20,000 องค์กร จากการนำผลกำไรของกลุ่มมาจัดเป็นสวัสดิการได้นำไปสู่การออมเพื่อสวัสดิการหรือการออมเพื่อให้ กรณีตัวอย่างรูปธรรมที่กลุ่มออมทรัพย์เป็นฐานในการจัดสวัสดิการมีค่อนข้างหลากหลาย เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ จ.สงขลา (คลองเปี้ยะ นาหว้า น้ำขาว คูเต่า ฯลฯ) เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จ. ตราด เครือข่ายสัจจะสะสม

ทรัพย์ จ. จันทบุรี ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จ. พะเยา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้าน
ขาม จ. ชัยภูมิ ฯลฯ

■ **วิสาหกิจชุมชน** การผลิตเพื่อลดการพึ่งพาทายนอกเพิ่มมูลค่าผลผลิต ใช้
ผลกำไรและการลดรายจ่ายมาเป็นสวัสดิการตัวอย่างเช่นในพื้นที่ ต. เขาคราม จ. กระบี่ ฯลฯ

■ **การจัดสวัสดิการฐานทรัพยากรธรรมชาติ** ชุมชนเป็นผู้จัดการป่า
ชายฝั่ง แหล่งน้ำ พื้นฟูทรัพยากรให้อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีความมั่นคงด้านอาหาร เช่น พื้นที่ทุ่ง
ยาว จ. ลำพูน ฯลฯ

■ **การจัดสวัสดิการฐานศาสนา** การใช้หลักคำสอนทางศาสนาและผู้นำ
ศาสนาทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นฐานด้านการจัดสวัสดิการทั้งทางกายและจิตวิญญาณ เช่น การใช้
หลักชากาดให้การดูแลคน 8 ประเภทตามหลักศาสนาอิสลาม (วิธีฐาน แก้วเกตุ, 2550, น. 2-3)

รูปธรรมหนึ่งของการสร้างระบบโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net)
ประเทศไทย ที่รื้อฟื้นทุนทางสังคมที่มีอยู่มาดำเนินการบนฐานชุมชนท้องถิ่น คือ กองทุนเพื่อ
การลงทุนทางสังคม (SIF) ได้สนับสนุนการจัดสวัสดิการเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากในช่วงปี 2542
– 2543 ทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนที่มาร่วมกันจัดสวัสดิการผู้ยากลำบาก โดยที่ชุมชนเป็นผู้
ร่วมกันกำหนดความหมายว่า ใครคือผู้ยากลำบาก มีการจัดทำข้อมูล กลั่นกรองพิจารณา
การให้ความช่วยเหลือโดยชุมชน ทำให้เกิดเครือข่ายในการจัดสวัสดิการประมาณ 500 เครือข่าย
สามารถดูแลกลุ่มเป้าหมายผู้ยากลำบากในรอบแรกได้ 538,414 ราย ทั้งในส่วนของผู้สูงอายุ ผู้
ติดเชื้อเอดส์ คนพิการ เด็ก ผู้ยากไร้ ฯลฯ ใช้งบประมาณ 2,017 ล้านบาท ซึ่งใช้ทั้งเป็นงบ
สงเคราะห์ช่วยเหลือแบบให้เปล่า จัดเป็นกองทุนหมุนเวียน และกองทุนสมทบกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนที่มีอยู่เดิม หลังจากที่ได้ดำเนินการไปแล้วมีเงินทุนที่ยังคงหมุนเวียนอยู่ในชุมชนประมาณ
700 ล้านบาท

อีกรูปธรรมหนึ่งที่เป็นงานต่อเนื่องกันมาในช่วงปี 2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง
ได้รับงบประมาณ 80 ล้านบาท จากโครงการแก้ไขปัญหาคนจนในเมืองในภาวะวิกฤต ซึ่งได้
นำมาจัดเป็นกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดละ 1 ล้านบาท กองทุนดังกล่าวได้ทำให้เครือข่าย
ผู้สูงอายุในจังหวัดต่าง ๆ ได้มีการประสานเชื่อมโยง คิดค้นรูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ
อย่างหลากหลาย ได้แก่ การจัดเป็นกองทุนหมุนเวียนให้ผู้สูงอายุหรือลูกหลานกู้ยืมไปลงทุนไป
ลงทุนนำดอกผลมาจัดเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุ การเปลี่ยนจากกองทุนเป็นสินทรัพย์ โดยนำ
เงินกองทุนไปซื้อสวนยาง สวนปาล์ม ลงทุน ทำหอพัก ร้านค้า ทำให้สามารถนำรายได้/ผลกำไร
มาจัดสวัสดิการผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน และพื้นที่ดังกล่าวได้กลายเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ผู้สูงอายุ
เยาวชน และกลุ่มวัยต่าง ๆ ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุสู่
ลูกหลาน รวมทั้งนำบางส่วนมาเป็นเงินให้เปล่าสำหรับผู้สูงอายุที่ยากไร้ ฯลฯ ซึ่งผลการจัด
กองทุนผู้สูงอายุใน 71 จังหวัด ได้ทำให้มีผู้สูงอายุได้รับประโยชน์โดยตรง 28,667 ราย
และรับประโยชน์โดยอ้อมในฐานะสมาชิกเครือข่าย 104,495 คน ประโยชน์ที่ได้รับ ได้แก่

เบี้ยยังชีพ เงินกู้ยืมเพื่อการลงทุน การจัดกิจกรรมผู้สูงอายุรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจากการดำเนินการกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ ได้สะท้อนให้เห็นว่าการสนับสนุนงบประมาณที่เป็นกองทุนแบบยืดหยุ่น ได้ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มคนมาร่วมกันคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการได้อย่างหลากหลาย เกิดการทำงานร่วมกันทั้งในส่วนของผู้สูงอายุและลูกหลาน (พรรณทิพย์ เพชรมากร และวิภาวดี แก้วเกตุ, 2550, น. 7-8)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการดำเนินงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ซึ่งเป็น การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการ โดยมีตัวอย่างที่หลากหลาย ครอบคลุม 12 พื้นที่ทั่วประเทศ อันจะช่วยสะท้อนความเป็นจริงของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สังคมไม่ทอดทิ้งกัน โดยมีสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) 12 เขตพื้นที่เป็นห้องทดลองปฏิบัติทางสังคม ซึ่งจะทำให้กระทรวงฯ ต้องคึกคักความรู้เชิงปฏิบัติการอันประกอบด้วย ฐานข้อมูลสารสนเทศกลุ่มกองทุนเพื่อประชาชนในพื้นที่ รูปแบบ และกระบวนการขับเคลื่อนกองทุน กิจกรรมการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ ความจำเป็นของการสังเคราะห์รูปแบบบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีแนวทางสนับสนุนให้เกิดสวัสดิการชุมชนที่เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นระดับตำบลและองค์กรท้องถิ่นร่วมมือกัน จัดระบบสวัสดิการในรูปแบบการสมทบร่วมกันระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น ร่วมจัดการและร่วมเป็นเจ้าของ ที่ครอบคลุมสมาชิกทั้งหมดในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งเริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จากงบประมาณสนับสนุนของศูนย์การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนโดยภาคประชาชน จำนวน 37.5 ล้านบาท ได้เริ่มนำร่องจัดสวัสดิการชุมชนที่เป็นการสมทบจาก 3 ฝ่าย คือ ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และรัฐบาลส่วนกลาง โดยรัฐให้การสมทบไม่เกินตำบลละ 100,000 บาท โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก ปัจจุบันมีการดำเนินการจากชุมชนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง มีระบบสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนดังกล่าว 191 ตำบลในระยะเวลา 1 ปี และมีการขยายผลออกไป จนขณะนี้มีการดำเนินการกว่า 86 ตำบล สมาชิก 222,316 ราย เงินกองทุน 214 ล้านบาท

การดำเนินการในแนวทางนี้ถือเป็นการสร้างพลังขับเคลื่อนสำคัญในการปฏิรูประบบสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกันและกันในลักษณะของการร่วมเฉลี่ยทุกข์และเฉลี่ยสุขร่วมกันบนฐานปรัชญาของการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาสวัสดิการโดยรัฐเป็นหลัก เครื่องมือสำคัญของระบบสวัสดิการชุมชนคือ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการได้ด้วยตนเอง เป็นกองทุนที่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน ทำให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น กองทุนสวัสดิการชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงสร้าง

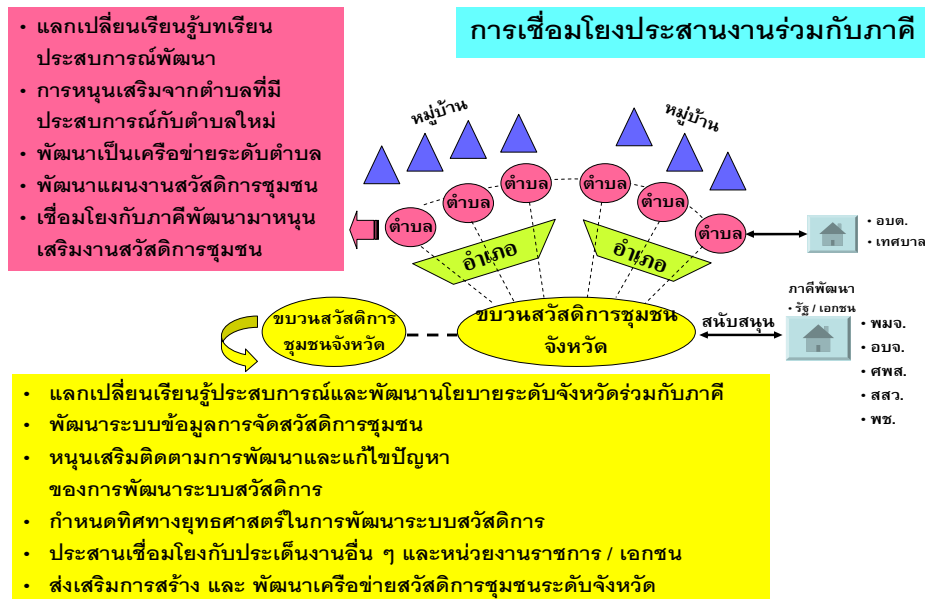
จิตสำนึกและคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 4-5 กุมภาพันธ์, 2550) ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของระบบสวัสดิการชุมชนมีหลายประการดังต่อไปนี้

1.) องค์ความรู้และความเข้าใจต่อแนวคิด หลักการ กระบวนการการจัดสวัสดิการชุมชน ปัจจัยองค์ความรู้และความเข้าใจต่อแนวคิด หลักการของระบบสวัสดิการชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นปัญหาต่อการทำงานในชุมชน เนื่องจากความรู้และความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ยังมีความรู้ที่ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะการเข้าใจว่า การจัดสวัสดิการ คือการให้การสงเคราะห์ การสงเคราะห์เฉพาะหน้า การให้บริการเบี่ยงชี้นำกับผู้ด้อยโอกาส กระบวนการของการจัดสวัสดิการชุมชนจึงเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ที่มีความสำคัญกับมิติของการพัฒนาบนฐานของความหลากหลายของพื้นที่ หลากหลายรูปแบบ (พหุภาคี) หลากหลายวิธี (พหุวิธี) การจัดระบบสวัสดิการชุมชนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาคมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ยอมรับ ให้คุณค่าต่อทุกคนในชุมชน

2.) การสร้างต้นแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนแบบกระจายตัว ครอบคลุมพื้นที่การสร้างต้นแบบการจัดสวัสดิการชุมชนจึงถือเป็นการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนให้มีการกระจายตัว ครอบคลุมพื้นที่ทั้งระดับท้องถิ่น ตำบล อำเภอ และจังหวัด ซึ่งแต่ละพื้นที่ย่อมมีบริบทของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ต้นแบบของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จะขยายตัวไปยังชุมชนอื่นๆ ได้มาเรียนรู้และนำไปทดลองปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน แต่ต้นแบบของสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ในสังคมไทยยังมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ก็จะเติบโตและพัฒนามาจากกองทุนออมทรัพย์เป็นหลัก เช่น เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดกาญจนบุรี กองทุนสวัสดิการตำบลโพธิ์ประจักษ์ จังหวัดสิงห์บุรี กองทุนสวัสดิการตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบาโงยสินแฉะ จังหวัดยะลา กองทุนสวัสดิการชุมชนหนองบัว จังหวัดสุโขทัย กองทุนตำบลสะลองนอก จังหวัดเชียงราย กองทุนสวัสดิการตำบลเปือย จังหวัดอำนาจเจริญ กองทุนสวัสดิการตำบลเขาคอก จังหวัดบุรีรัมย์ และกองทุนสัจจะตำบลวังแสง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้ได้รับรางวัลประเภทการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 4-5 กุมภาพันธ์, 2550)

3.) การใช้กลไกเชื่อมโยงร้อยต่อระหว่างพื้นที่ องค์การของรัฐ องค์กรภาคีกับชุมชน ขบวนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนให้เกิดพลังจึงจำเป็นต้องบูรณาการ จัดวางกลไกเชื่อมโยงร้อยต่อระหว่างพื้นที่ องค์กรของรัฐ องค์กรภาคีกับชุมชนผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันพบว่ากลไกที่มีอยู่ยังขาดกลไกระดับอำเภอที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด (แผนภูมิ 1.2)

แผนภูมิที่ 1.2 กลไกระดับอำเภอที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด

ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน , 4-5 ก.พ. 50

4) การขยายเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ จึงเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชน ท้องถิ่น (ตำบล) กับจังหวัด การขยายเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอจึงเป็นเรื่องใหม่สำหรับการจัดระบบสวัสดิการชุมชน เนื่องจากกลไกของระดับอำเภอเป็นเสมือนสะพาน เชื่อมโยงระหว่างชุมชน ท้องถิ่น (ตำบล) กับจังหวัดที่ระบบสวัสดิการชุมชนจะต้องผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบต่อไป

ดังนั้นหากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่ทั่วประเทศ สรุปบทเรียนเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ บนพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี ด้านสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ที่มีความหลากหลาย แตกต่าง สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่ต่อไป ซึ่งถือเป็นการบูรณาการระหว่างสวัสดิการกระแสหลักที่เป็นการดำเนินการโดยภาครัฐเป็นตัวตั้งในอดีตกับสวัสดิการกระแสรองที่เป็นการดำเนินงานในรูปแบบสวัสดิการพลุัักษณ์เข้า

ด้วยกันบนฐานคตินุศาสตร์ของสังคมไม่ทอดทิ้งกัน สังคมคุณธรรมและสังคมเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคมใหม่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. สรุปคำนิยามหรือคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เพื่อให้ทุกพื้นที่มีความเข้าใจในกรอบแนวคิด (Concept) ของโครงการวิจัยตรงกัน
2. ประมวลข้อมูล ความรู้ สิ่งที่ได้ค้นพบจากการวิจัยของพื้นที่ศึกษา 12 พื้นที่
3. สังเคราะห์กระบวนการ วิธีการของรูปแบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาของ 12 พื้นที่ กับงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในประเทศและงานวิจัยของต่างประเทศที่จะนำมาสังเคราะห์เป็นบทเรียนสู่การปฏิบัติได้
4. สร้างบทเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เป็นกรอบในการวิเคราะห์
5. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปสู่การปฏิบัติการของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. **สวัสดิการชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2547)** หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

ในที่นี้หมายถึง ที่มา/แนวคิด กระบวนการ วิธีการในการสร้างรูปแบบของสวัสดิการชุมชนของแต่ละพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ที่มีความหลากหลายแตกต่างกันเพื่อนำไปสู่การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย สวัสดิการชุมชนเป็นสวัสดิการที่มุ่งตอบสนองกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกทุกคนในชุมชนที่จะทำให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีคุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้

2. **กองทุนสวัสดิการชุมชน** หมายถึง กองทุนที่เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการชุมชน ร่วมกันบริหารจัดการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบความโปร่งใส จึงส่งผลให้เป็นกองทุนที่ทุกคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมรับผิดชอบ

ร่วมพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน กองทุนสวัสดิการชุมชนเน้นความยืดหยุ่น คล่องตัว มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

3. เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอที่ผ่านการใช้ฐาน 5 ฐาน ได้แก่ 1)ฐานศาสนา 2)ฐานทรัพยากร/เกษตร/ที่ดินทำกิน 3)ฐานวัฒนธรรม/ภูมิปัญญา 4)ฐานองค์กรการเงินชุมชน 5)ฐานวิสาหกิจชุมชน/ธุรกิจชุมชน มาใช้ในการพัฒนารูปแบบของสวัสดิการชุมชนให้มีความหลากหลาย ความครอบคลุม ความเข้มแข็งอันจะนำไปสู่การจัดสวัสดิการแบบยั่งยืน พึ่งตนเองของคนในชุมชน

4. การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้ของการจัดสวัสดิการชุมชนของแต่ละพื้นที่ใน 12 พื้นที่ที่เป็นตัวแทนของแต่ละภาคในประเทศไทยมาประมวลข้อมูล ความรู้ ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย 12 พื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่

- 1)การให้นิยาม ความหมายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
- 2)การเตรียมคน การสร้างความรู้ ความเข้าใจ
- 3)ขั้นตอน/วิธีการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
- 4)กิจกรรมร่วมกัน
- 5)กลุ่มเป้าหมาย
- 6)การยกระดับองค์ความรู้และการขยายผล

5. การสังเคราะห์องค์ความรู้ หมายถึง การใช้กระบวนการถอดความรู้กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่เกี่ยวกับการนิยามความหมายของผู้ยากลำบากในชุมชน การประมวลองค์ความรู้ของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ได้แก่ ลักษณะวิธีการกระบวนการและรูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอและข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเลือก 4 กรณีศึกษาที่สนใจมาสังเคราะห์ใน 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1)การรวบรวม วิเคราะห์ฐานข้อมูลการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
- 2)การใช้แผนที่ทางสังคม(Social Mapping) เพื่อวิเคราะห์หาทุนทางสังคมศักยภาพการจัดสวัสดิการชุมชน
- 3)กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
- 4)การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 4 พื้นที่หลัก ได้แก่

ภาคกลาง	: อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	: อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
ภาคเหนือ	: อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี
ภาคใต้	: อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการศึกษา

1. ประมวลสิ่งที่ค้นพบจากโครงการวิจัยของพื้นที่ศึกษา 12 พื้นที่ มาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของกระทรวงฯ
2. จัดทำบทสังเคราะห์รูปแบบสวัสดิการชุมชน ที่ได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาของ 12 พื้นที่ กับงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในประเทศหรืองานวิจัยต่างประเทศ
3. การสังเคราะห์องค์ความรู้มาเป็นบทเรียนสู่การปฏิบัติของกระทรวงฯ และภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
4. จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปสู่การปฏิบัติของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการได้

ขอบเขตการดำเนินงาน

1. นิยามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้ที่ปรึกษาทุกพื้นที่มีความเข้าใจในกรอบแนวคิด (Concept) ของโครงการวิจัยตรงกัน เช่น แนวคิดกองทุน แนวคิดเครือข่ายการบูรณาการแนวคิดสวัสดิการชุมชน ทั้งนี้จากมุมมองและเอกสารที่สะท้อนแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ
2. นำกรอบแนวคิด ทฤษฎีการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลงานการวิจัยของ 12 สสว.
3. เปรียบเทียบผลการศึกษาของ สสว. 12 พื้นที่กับงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในประเทศหรืองานวิจัยต่างประเทศ
4. สังเคราะห์กระบวนการ (Process) หรือวิธีการ (Methods) ในการสร้างรูปแบบและเปรียบเทียบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของ 12 พื้นที่
5. สรุปบทเรียนที่เกิดจากการพัฒนา รูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์
6. นำแนวคิดทฤษฎีมาใช้วิเคราะห์สวัสดิการชุมชนแบบพึ่งตนเองโดยใช้ศักยภาพและทุนทางสังคมภายในพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 3 พื้นที่
7. ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) นำเสนอผลการวิจัยของ 12 พื้นที่ เพื่อจัดทำบทสังเคราะห์ และประมวลภาพรวมความรู้หรือรูปแบบการบูรณาการที่ได้จากการวิจัยทั้ง 12 พื้นที่

ระยะเวลาดำเนินงาน 12 เดือน (เดือนพฤษภาคม 2550-เดือนพฤษภาคม 2551)

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. **วิธีการศึกษา** เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การศึกษาครั้งนี้ คณะที่ปรึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาต่างๆ ดังนี้

- การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชน
- **การใช้ Social Mapping ใน 12 พื้นที่การศึกษา**
- การสังเคราะห์กระบวนการ วิธีการในการสร้างรูปแบบ และเปรียบเทียบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของ 12 พื้นที่
- การร่วมประชุมเวทีประชาคมและการสรุปทบทวนเรียนรู้ร่วมกับ 12 พื้นที่
- การสรุปบทเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน 4 พื้นที่
- การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

2. **พื้นที่ศึกษา** พื้นที่ศึกษาเป็นการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) 4 พื้นที่ศึกษาจากพื้นที่ศึกษาวิจัยของสำนักส่งเสริมวิชาการเขต 1-12 จำนวน 12 พื้นที่ต่างๆ ดังนี้ (ตาราง 1.1)

ตารางที่ 1.1 แสดงพื้นที่ศึกษา

ภาค	เขตพื้นที่	พื้นที่ศึกษา	พื้นที่ตัวอย่างที่ศึกษา
กลาง	สสว.1	อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี
	สสว.2	เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	
	สสว.3	อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	
	สสว.4	อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	
ตะวันออก/เงี้ยวเหนือ	สสว.5	อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
	สสว.6	อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	
	สสว.7	อ.ฆ้องชัย จ.กาฬสินธุ์	
	สสว.8	อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	
เหนือ	สสว.9	อ.น้ำปาด จ.อุดรธานี	อ.น้ำปาด จ.อุดรธานี
	สสว.10	อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	
ใต้	สสว.11	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
	สสว.12	อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	

เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง

1. เป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน
2. เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ ความเข้มแข็งของกลไกการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
 - การใช้ Social Mapping
 - การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่
 - การถอดบทเรียนจากผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
 - กรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 4 พื้นที่ (ดังตารางที่ 1.1)
 - การสังเคราะห์บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการเพื่อจัดทำเป็นชุดองค์ความรู้และข้อเสนอเชิงนโยบายต่อกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
 - ประเด็นคำถามที่ใช้ในการประชุมเพื่อจัดทำบทสังเคราะห์ การประมวลภาพรวมความรู้ที่ได้จาก 12 พื้นที่ มี 5 ประเด็นดังต่อไปนี้
 - 1.การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความครอบคลุมต่อผู้ยากลำบาก สอดคล้องกับปัจจัยแวดล้อมอย่างไร
 - 2.กลไก/บทบาทเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเป็นอย่างไร
 - 3.องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจะไปสู่การพัฒนา “กองทุนสวัสดิการชุมชน” และตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ “อยู่ดีมีสุข” ของชาติได้อย่างไร
 - 4.แนวทางการพัฒนา “กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ” ให้เข้มแข็งต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป อย่างไร
 - 5.การสร้างเครือข่ายต้นแบบขยายผล “หนึ่งจังหวัด หนึ่งเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ” จะเป็นไปได้หรือไม่

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องประชุมคณะที่ปรึกษาเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการศึกษาระหว่างหน่วยงานกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา จำนวน 2 ครั้ง ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2550 และวันที่ 13 ธันวาคม 2550

-การร่วมเวทีประชุมรูปแบบบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ระดับภาค 4 ภาค ใน 12 พื้นที่การศึกษา ได้แก่

1. อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2550
2. เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ในวันที่ 18 ธันวาคม 2550
3. อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี ในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2550
4. อ.พิมาย จ.นครราชสีมา ใช้การประชุมทางโทรศัพท์
5. อ.ฉะเชิงเทรา จ.กาฬสินธุ์ ในวันที่ 6 ธันวาคม 2550
6. อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร ในวันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2550
7. อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ในวันที่ 4 ธันวาคม 2550
8. อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ในวันที่ 21-22 พฤศจิกายน 2550

-การสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
ของ 4 พื้นที่ ได้แก่

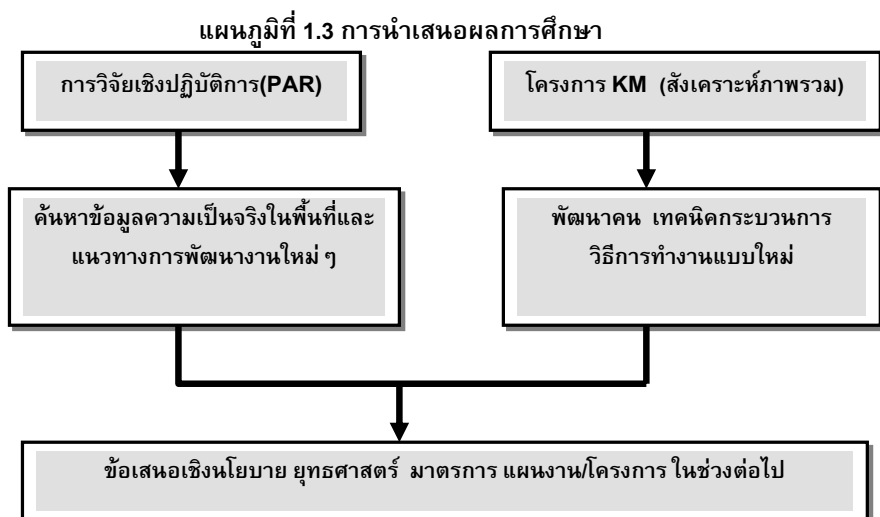
1. อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์ ในวันที่ 17-18 ตุลาคม 2550 และวันที่ 3-4 ธันวาคม 2550
2. อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี ในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 และวันที่ 4 มกราคม 2551
3. อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2550 และวันที่ 27 ธันวาคม 2550
4. อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในวันที่ 27-28 กันยายน 2550

-จัดประชุมระดมสมองเพื่อสังเคราะห์บทเรียนจากโครงการวิจัยเพื่อจัดทำเป็น
ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในวันที่ 16
มกราคม 2551

-นำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาสังเคราะห์และเขียนรายงาน

5. การนำเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาใช้การพรรณนา (Descriptive) (แผนภูมิ 1.3)

แผนงาน/กิจกรรม

กิจกรรม	ระยะเวลา(เดือน)												
	พค. 50	มีย. 50	กค. 50	สค. 50	กย. 50	ตค. 50	พย. 50	ธค. 50	มค. 51	กพ. 51	มีค. 51	เมย 51	พค. 51
1. นิยามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อให้ทุกพื้นที่ที่มีความเข้าใจในกรอบแนวคิดของโครงการวิจัยตรงกัน	→												
2.รวบรวมกรอบแนวคิด ทฤษฎีการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งในประเทศหรืองานวิจัยของต่างประเทศ		→											
3.เปรียบเทียบการศึกษารวิจัย 12 พื้นที่กับงานวิจัยอื่นๆทั้งในประเทศ หรืองานวิจัยต่างประเทศ				→									
4.การสังเคราะห์กระบวนการวิธีการในการสร้างรูปแบบ และเปรียบเทียบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของ 12 พื้นที่							→						
5.สรุปเหรียญที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์									→				
6. ใช้แนวคิด ทฤษฎีมาวิเคราะห์สวัสดิการชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยใช้ศักยภาพและทุนทางสังคมภายในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 4 พื้นที่							→						
7.การประชุมเพื่อจัดทำบทสังเคราะห์การประมวลภาพรวมความรู้ที่ได้จากการวิจัย 12พื้นที่									→				
8.การส่งผลงาน											→		
9.การปรับปรุงแก้ไขงานตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการตรวจรับงาน													→

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้การพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
2. ได้บทเรียนรู้ที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปสู่การปฏิบัติการของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

การทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา "โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่" ได้มีการศึกษาความรู้และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้ในการสังเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้สวัสดิการสังคม ประกอบด้วย ความหมาย รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม รูปแบบสวัสดิการ สวัสดิการพหุลักษณะ กลุ่มเป้าหมายในงานสวัสดิการสังคม แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทย

2. องค์ความรู้ความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคม ประกอบด้วย ความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ ความมั่นคงทางสังคม โครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม การคุ้มครองทางสังคม สังคมสงเคราะห์ การพัฒนาสังคม การบูรณาการทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคม และแนวคิดการบริหารสังคม

3. องค์ความรู้สวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย ความหมาย แนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน ประโยชน์ของการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน แนวคิดการบูรณาการการทำงาน ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน และแนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ

4. องค์ความรู้การจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ ประกอบด้วย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศฟิลิปปินส์

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6. กรอบแนวคิดการศึกษา

1. องค์ความรู้สวัสดิการสังคม

1.1 ความหมายของสวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาสังคม และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้มี คุณภาพชีวิตที่ดี และพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และการบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการทางสังคมทุกระดับ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ , 2550)

การจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดบริการสวัสดิการตามมาตรฐานพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 กำหนด

1.2 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงของสังคม ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายโดยใช้ฐานคิดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสังคมนั้นๆ โดยทั่วไปที่ปรากฏมี ดังนี้ *(ระพีพรรณ คำหอม, 2549)*

1) สวัสดิการกระแสหลัก หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐ เป็นการจัดสวัสดิการภาคบังคับของรัฐที่จัดให้กับประชาชน โดยคำนึงถึงความครอบคลุม ทั่วถึง เป็นธรรม ครอบคลุมรูปแบบที่จัดให้ เช่น การจัดบริการในรูปแบบของสถาบัน การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดสวัสดิการกระแสหลักนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดโดยผ่านกลไกระบบการเงินการคลังระบบภาษีของรัฐและโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรเป็นหลัก เช่น รูปแบบสวัสดิการพื้นฐาน (ภาคบังคับ) รูปแบบสวัสดิการท้องถิ่น เป็นต้น

2) สวัสดิการกระแสรอง หมายถึง สวัสดิการทางเลือกที่เกิดขึ้นจากศักยภาพความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชน และภาคพื้นถิ่น สวัสดิการในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นจากความสนใจ ความสมัครใจร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ การจัดระบบสวัสดิการจึงขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกัน ประกอบด้วย

- **สวัสดิการท้องถิ่น** หมายถึง สวัสดิการโดยรัฐที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นโดยใช้แผน โครงการ กิจกรรมด้านสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

- **สวัสดิการชุมชน** สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ให้ความหมายสวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายถึง ทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น กองทุนสัจจะออมทรัพย์ กองทุนออมวันละบาท กองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงสวัสดิการพื้นถิ่น ซึ่งยังมีการศึกษาค้นคว้าน้อยมากในสังคมไทย

- **สวัสดิการพื้นถิ่น** หมายถึง การสร้างหลักประกันผ่านช่องทางของวัฒนธรรมความเชื่อของคนในชุมชนเป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากฐานคิดด้านประเพณี ด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านอื่นๆ เช่น สลากภัต กองบุญข้าว กองทุนชาภาค ในศาสนาอิสลาม การทำทานให้กับชนเผ่ามอแกนในเทศกาลบุญเดือนสิบที่ผู้ให้ทานและผู้รับทานต่างมีความสุขที่ได้ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เพราะชนเผ่ามอแกนจะนำเอาอาหารและของบริจาที่ได้รับกลับไปบูชาต่อบรรพบุรุษและให้กับ

คนในครอบครัวและถือเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวที่ต้องขึ้นมานั่งและพักอาศัยชั่วคราวในวัดเพื่อขอรับทานจากคนไทยพุทธ

1.3 สวัสดิการพหุลักษณะ (Welfare pluralism) หมายถึง รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่มีบริการหลากหลายตามวิถีแห่งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมของคนเฉพาะกลุ่ม ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ตั้งแต่ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ธุรกิจเอกชนและรัฐเข้ามาร่วมจัดบริการสังคมให้ตรงกับประเด็นปัญหา

1.4 กลุ่มเป้าหมายในงานสวัสดิการสังคม

กลุ่มเป้าหมายในงานสวัสดิการสังคม แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเป้าหมายพิเศษ *กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548)* ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายพิเศษในงานสวัสดิการสังคม ไว้ 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1.4.1 เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์

1.4.2 เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปีบริบูรณ์

1.4.3 ผู้ด้อยโอกาส หมายถึง ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติ และภัยสงคราม รวมถึงผู้ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ตลอดจนผู้ประสบปัญหาที่ยังไม่มีองค์กรหลักรับผิดชอบอันจะส่งผลให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับผู้อื่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายในความรับผิดชอบ ผู้ด้อยโอกาสประกอบด้วย 5 กลุ่มย่อย ได้แก่

1) คนยากจน หมายถึง กลุ่มคนที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยใช้เกณฑ์เส้นวัดความยากจนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัจจุบันมีการกำหนดให้ผู้มีรายได้ต่ำกว่า 1,386 บาทต่อเดือน เป็นคนยากจน ในที่นี้หมายถึงการจนศักดิ์ศรี จนโอกาสที่เข้าถึงบริการทางสังคมของรัฐ

2) บุคคลเร่ร่อนไร้ที่อยู่อาศัย หมายถึง คนไร้บ้าน ผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ต้องอาศัยหลับนอนในที่สาธารณะ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คนเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง และคนเร่ร่อนทั่วไปที่มีศักยภาพแต่ไม่มีความสุขที่จะอยู่ในบ้านของตนเอง

3) บุคคลไร้สัญชาติ หมายถึง คนซึ่งไม่มีสัญชาติของรัฐใดเลย ภายใต้กฎหมายว่าด้วยสัญชาติของรัฐที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยแท้จริงกับบุคคลนั้น อันได้แก่ กฎหมายของรัฐเจ้าของดินแดนอันเป็นที่เกิดหรือถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนของบุคคลหรือกฎหมายของรัฐเจ้าของตัวบุคคลผู้เป็นบุพการี ในที่นี้รวมถึงสิทธิ โอกาส การเข้าถึงบริการอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมของบุคคลไร้สัญชาติที่ควรจะได้รับในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐหรือประเทศที่ได้มาอาศัยอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

4) ผู้พ้นโทษ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน เป็นบุคคลที่ได้รับการพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษจำคุก อกยโทษ และได้รับการปลดปล่อย เมื่อจำคุกครบกำหนดตามคำพิพากษาของศาล นอกจากนี้ยังรวมถึงการคุมความประพฤติ ผู้พ้นการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ตามแผนการฟื้นฟูของคณะอนุกรรมการ ฯ และเด็กและเยาวชนที่พ้นจากการอบรม หรือกักและอบรมในสถานพินิจหรือสถานที่ตั้งขึ้นเพื่อการฝึกอบรม โดยไม่มีเงื่อนไขคุมความประพฤติ

5) ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว

- **ผู้ติดเชื้อเอชไอวี** หมายถึง บุคคลที่มีกลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายเสื่อมหรือบกพร่องที่เกิดขึ้นมาภายหลัง ซึ่งไม่ได้เป็นมาตั้งแต่กำเนิดโดยมีสาเหตุจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งชื่อ เดฟฟิเซียนซีไวรัส (Human Immune Deficiency virus) ได้เข้าสู่ร่างกายไปทำลายเซลล์เม็ดเลือดขาวที่ทำหน้าที่ป้องกันร่างกายจากเชื้อโรคจึงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่มีเชื้อเอชไอวี อยู่ในร่างกายและสามารถแพร่เชื้อไปยังบุคคลอื่นได้โดยยังไม่แสดงอาการ

- **ผู้ป่วยเอดส์** หมายถึง ผู้ที่ได้รับเชื้อเอชไอวีแล้ว และเมื่อร่างกายอ่อนแอ ระบบภูมิคุ้มกันเสื่อมหรือไม่มีภูมิคุ้มกันของร่างกาย เกิดการติดเชื้อโรคอื่นๆได้ง่าย ทำให้เจ็บป่วยด้วยโรคฉวยโอกาสต่างๆ เช่น วัณโรค ปอดบวม เชื้อรา มะเร็งบางชนิด เป็นต้น ทำให้รักษาไม่หาย ในที่สุดจะตาย ด้วยโรคติดเชื้อชนิดนั้นๆ

- **ครอบครัว** หมายถึง ครอบครัวของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ป่วยเอดส์ ในที่นี้หมายถึง ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบและส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก และได้รับความเดือดร้อน มีภาระการดูแลเอาใจใส่ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์

1.4.4 คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งสามารถถูกจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาหรือการเรียนรู้ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษต่างๆเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

1.4.5 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์มีสัญชาติไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

1.5 แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทย

อภิญา เวชยชัย (2547) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทยว่า จะต้องมีความเป็นพหุลักษณะ (Pluralism) กล่าวคือ มองปัญหาแบบพหุมิติ และทำงานแบบพหุวิธี และพหุภาคีพันธมิตร จึงจะช่วยในการค้นหา และสร้างระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับปัญหา และกลุ่มเป้าหมาย ที่มีหลากหลายรูปแบบในสังคมได้ นอกจากนี้ยังได้เสนอหลักการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมแนวใหม่ว่าเป็นต้องวิเคราะห์ฐานต่างๆ ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันในการทำงาน ดังนี้

1. **ฐานคน (Human - Based)** – การคิดมองปัญหาเป็นตัวตั้ง (Problem - Based) นั้นไม่เพียงพอ ต้องยึดคนเป็นตัวตั้ง และผสมผสานฐานคิดอื่นๆ เข้าด้วยกัน

2. **ฐานพื้นที่ (Area - Based)** - ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ มีการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ของตนเอง (Situation Analysis) โดยเข้าถึงความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวเจ้าของปัญหาเอง แผนพัฒนาคุ้มครองทางสังคมของแต่ละจังหวัด ไม่จำเป็นต้องเป็นแผนเดียวกัน หรือแบบแผนสำเร็จรูป การทำแผนแม่บทชุมชนจะช่วยหนุนเสริมในเรื่องนี้ได้

3. **ฐานกลุ่มเป้าหมาย (Target - Based)** - ผู้ปฏิบัติงานนั้นเห็นปัญหา และคนที่มีปัญหา รวมถึงรับรู้เหตุปัจจัยปัญหาที่แต่ละกลุ่มเป้าหมายนั้นแตกต่างกัน มีความเป็นพลวัติอยู่ตลอด เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชนก็มีสภาพปัญหาที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เด็กติดยาเสพติด เป็นต้น

4. **ฐานองค์กร หน่วยงาน (Agency - Based)** – แต่ละองค์กร หน่วยงานมีการวิเคราะห์ศักยภาพ งบประมาณ ซึ่งมักจะเป็นข้อจำกัดที่อ้างว่าไม่สามารถจะทำได้ ต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ความเชื่อใหม่

2. องค์ความรู้ด้านความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคม

2.1 **ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)** หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบปัญหาความยากจนไม่สิ้นหวังและมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งอาจถือได้ว่า ความมั่นคงของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการสังคมนั่นเอง

ความมั่นคงของมนุษย์ตามคำจำกัดความของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกอบด้วย ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำและรายได้ ความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ความมั่นคงของมนุษย์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ส่วนบุคคล) ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิและความเป็นธรรม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสังคม-วัฒนธรรม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการสนับสนุนทางสังคม ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง-ธรรมาภิบาล (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ , แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.2 **ความมั่นคงทางสังคม (Social Security)** หมายถึง การดำเนินงานทั้งของรัฐและสังคมที่จะช่วยลดปัญหาความยากจน ตลอดจน ขจัดภัยพิบัติต่างๆ ฉะนั้นความมั่นคงทางสังคมจึงมีความหมายกว้างขวาง กล่าวถึงมาตรการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อที่จะขจัดความยากจนและความเสี่ยงภัยต่างๆ โดยทั่วไปความมั่นคงทางสังคมจะครอบคลุมถึงการประกันสังคม การ

ช่วยเหลือทางสังคมและการบริการสังคม (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.2.1 การประกันสังคม (Social Insurance) หมายถึง มาตรการหนึ่งในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เพื่อคุ้มครอง ป้องกันประชาชน ที่มีรายได้ประจำไม่ได้รับความเดือดร้อน เมื่อต้องสูญเสียรายได้ทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ เพื่อให้มีหลักประกันด้านการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.2.2 การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน โดยฝ่ายผู้ให้บริการ หรือหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องมีการค้นหาสำรวจข้อเท็จจริงว่าผู้ที่ได้รับบริการนั้นมีปัญหายากจน หรือ เดือดร้อนจริง สมควรแก่การได้รับการบริการช่วยเหลือ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.2.3 การบริการสังคม (Social Service) หมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของรัฐบาลและเอกชนที่มีต่อประชาชนในการ จัดสรรบริการ เพื่อสร้างเสริมชีวิตความเป็นอยู่และสวัสดิภาพของประชาชน ด้วยจุดมุ่งหมายของการป้องกัน การบำบัดความเดือดร้อน การสร้างเสริม และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่สภาพ ทั้งนี้บริการสังคมจะแตกต่างจากบริการสาธารณะ และสาธารณูปโภคด้วยปัจจัยของการเป็นบริการที่มุ่งเน้นสวัสดิภาพของบุคคลมากกว่าการจัดสรรบริการทางกายภาพ เพื่อชุมชน และโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.3 โครงการการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) หมายถึง ระบบการจัดบริการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากจน คนด้อยโอกาส รวมทั้งผู้ได้รับการเสี่ยงภัยต่างๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยได้รับสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป การดำเนินงานทางด้านโครงการการคุ้มครองทางสังคมนี้ภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนมีบทบาทในการบริการ การประกันภัยต่างๆ ของประชาชน การจัดสวัสดิการชุมชนของประชาชน ฯลฯ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.4 การคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ความคุ้มครองหรือให้หลักประกันทางสังคมในด้านต่าง ๆ อาทิ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ระบบประกันสังคมและบริการสังคม โดยให้ความสำคัญแก่กลุ่มประชากรที่ยากจน และด้อยโอกาส เพื่อให้ได้รับสิทธิทางสังคมในฐานะที่เป็นมนุษย์อันเป็นความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.5 สังคมสงเคราะห์ (Social work) หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ทางวิชาชีพในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ ทางสังคมเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนปรับตัวตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมต่อไป (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.6 การพัฒนาสังคม (Social Development) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและวัฒนธรรม ให้ไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ คุณภาพ และระบบบนพื้นฐานการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้คณะกรรมการฯ ระบุว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก(ESCAP) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาสังคมในอีกมิติหนึ่งซึ่งทำให้มองภาพการพัฒนาสังคมได้อย่างชัดเจน คือกระบวนการทำงานที่เน้นการสร้างสถาบันใหม่ (Institutional Building) การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง (Popular Participation) ส่งผลกระทบ ต่อนโยบายและการวางแผนสังคม(Social Policy and Planning) รวมทั้งมุ่งสู่การกระจายรายได้ (Income Distribution) และความยุติธรรมทางสังคม(Social Justice) (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.7 การบูรณาการทางสังคม (Social Integration) หมายถึง การผนวกรวมกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในสังคมไว้เป็นองค์ประกอบหลักของสังคม ทั้งนี้จะต้องยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางเพศ วัย ชาติพันธุ์ อาชีพ สุขภาพอนามัยทางกายและจิต การศึกษา หรืออื่นๆ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2550-2554)

2.8 การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวิเคราะห์นโยบาย ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ในโครงการ/กิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมตรวจสอบ ควบคุม กำกับ ประเมินผลการดำเนินงานในทุกขั้นตอนของประชาชนเพื่อทำให้การบริหารจัดการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.9 แนวคิดการบริหารสังคม (Social Administration) เป็นคำศัพท์ที่ใช้ทั่วไปเมื่อกล่าวถึงการจัดการกับปัญหาทางสังคม ต่อมาผู้ปฏิบัติงานทางสังคมได้มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดการความรู้จนกระทั่งเกิดเป็นวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (Social Work Profession) ขึ้นสามารถถ่ายทอดการเรียนการสอนสืบต่อกันมาเป็นเวลาเกือบร้อยปีแล้วในต่างประเทศ (สำหรับประเทศไทยประมาณห้าสิบปี) มหาวิทยาลัยหลายแห่งกำหนดเป็นหลักสูตรการศึกษาด้านการบริหารสังคม (Schools of Social Administration) บางแห่งใช้ชื่อเรียกว่า “การจัดการทางสังคม” (Social Management) ดังนั้น จึงเป็นการใช้คำที่แทนกันได้ ระหว่างคำว่า “การจัดการ”

(Management) กับคำว่า “การบริหาร”(Administration) แต่ “การจัดการ” มีความหมายกว้างกว่า “การบริหาร” เพราะการจัดการรวมทั้งการบริหาร (Administration) การนิเทศงาน (Supervision) และกระบวนการอื่นๆ(Other process) ตามที่นักวิชาการหลายท่านได้อธิบาย และได้ให้ความหมายของ “การบริหารสังคม” ไว้ (สุกัญญา บุญคง,รายงานวิชา บส. 701 แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในงานสวัสดิการสังคม)

สุมาลี เทพสุวรรณ (2545, น. 14) สรุปความหมายของ การบริหารสังคมที่เป็นจุดรวมว่า การบริหารสังคม คือ กระบวนการบริหารที่ประกอบด้วยการนำแนวคิดและแนวปฏิบัติงานจากหลากหลายสาขาวิชาชีพมาบูรณาการเข้าด้วยกัน และกำหนดเป็นทิศทางในการบริหารโดยมุ่งหมายให้สังคมนั้นบรรลุผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ในการทำให้ชีวิตของคน และสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีมีสุขสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะเป็นกระบวนการบริหารที่มีพลวัตอย่างต่อเนื่องจึงต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ และเงื่อนไขของเวลา เพราะเรื่องราวของคน สังคม สภาพแวดล้อม เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

จากกรนิยามความหมายของการบริหารสังคมข้างต้น จะเห็นว่าการบริหารสังคมเป็นเรื่องกระบวนการบริหาร เกี่ยวข้องกับการประยุกต์แนวคิดและกิจกรรมจากวิชาชีพต่างๆ มาบูรณาการร่วมกันในการปฏิบัติงาน ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในการบริหารสังคม ก็คือ การวางแผน การเลือกใช้กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แนวคิดการบริหารสังคม

การบริหารสังคมเป็นการใช้ความรู้และทักษะของกระบวนการจัดระเบียบชุมชน เข้ามาใช้ในการจัดการทางสังคม การจัดการทางสังคมจึงเป็นส่วนสำคัญของการบริหารสังคม เพราะถ้าเปรียบสังคมเหมือนกับองค์กรชุมชนขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยคนจำนวนมากแล้ว ผู้บริหารสังคมจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถ ความปรารถนา ความคาดหวังของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ต้องคำนึงหลักในการปกครองให้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ความเจริญต้องแสวงหาทรัพยากรมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมนั้นได้อย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน นักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวความคิดในการบริหารสังคม ดังนี้

1. การบริหารสังคมรัฐแบบใหม่ : เบญจสตมภ์
2. การจัดการสังคม : แนวคิด “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา”
3. การบริหารสังคม : แนวคิด “ทุนทางสังคม”
4. แนวคิดการบริหารงานพัฒนาแบบองค์กรรวม
5. แนวคิดการจัดการตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน
6. แนวคิดการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน
7. แนวคิดการพัฒนาเครือข่าย
8. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

9. แนวคิด “บวร”

การบริหารสังคมมีความสัมพันธ์กับงานสวัสดิการสังคม ทั้งในเชิงเป้าหมายและกระบวนการ (ends and means) การบริหารสังคมเป็นกระบวนการที่รวมทุกกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ทั้งในระดับจุลภาคและระดับมหภาคอย่างบูรณาการ และมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาสังคม โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกมิติของโครงสร้างสังคม ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี บริบทของการบริหารสังคม ได้แก่ การกำหนดนโยบายและการวางแผนทางสังคม การบริหารงานสวัสดิการสังคม และการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่นักสังคมสงเคราะห์นำไปใช้ในการปฏิบัติ จุดอ่อนของงานสวัสดิการสังคมที่ไม่สามารถนำทางให้ประชาชนไปสู่ชีวิตที่ดีมีคุณภาพและสังคมไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขได้เท่าที่ควร ซึ่งเห็นได้จากสภาพปัญหาของประชาชนและสถานการณ์ไม่เป็นสุข นักสังคมสงเคราะห์อาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่หน้าที่ของตบิชาชีพเดียวซึ่งก็เป็นความจริงเพราะสังคมเป็นของทุกคนที่อยู่ในสังคมนั้น แต่ใครจะเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมมือกันทำในสิ่งที่ดีที่สุดตามความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านของตน ในการพัฒนาคนและสังคม โดยหลักการนักสังคมสงเคราะห์จะมีความชำนาญในการวิเคราะห์ปัญหาสังคม มีความเข้าใจในโครงสร้างทางสังคมและบริหารองค์การทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในสังคม สังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็ว นักสังคมสงเคราะห์ต้องพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติและปรับกระบวนการทัศนให้สามารถทำหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนเพื่อให้เรียนรู้การพึ่งตนเอง และแบ่งปันความสุขให้ผู้อื่นในสังคม เพื่อให้การบริหารงานสวัสดิการสังคมสัมฤทธิ์ผล นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องพัฒนาขีดความสามารถให้สูงขึ้นสู่ระดับบริหารสังคมที่เป็นองค์กรร่วมแห่งความรู้ทางสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาสังคม

3. องค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชน

องค์ความรู้ด้านสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย แนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน ประโยชน์ของการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน แนวคิดการบูรณาการการทำงานและดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน และรูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชน ซึ่งคณะผู้ศึกษาจะขอกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

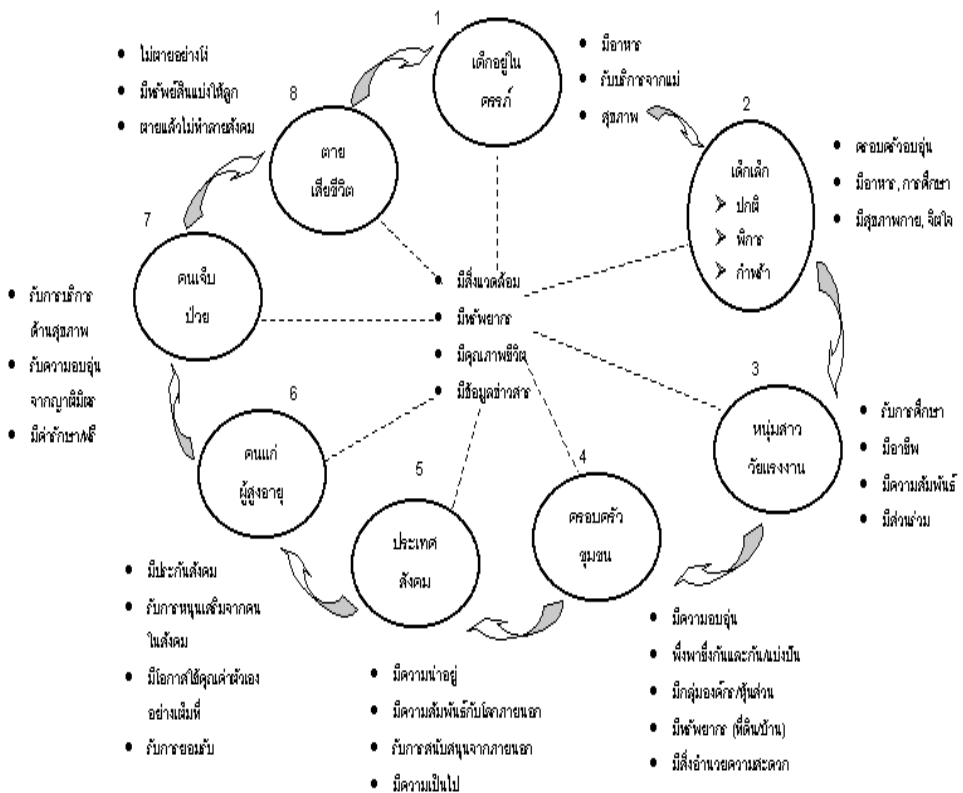
3.1 แนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชน

ความหมายของสวัสดิการชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2547) ได้ให้ความหมายของ สวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถี

ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข (แผนภูมิที่ 2.1)

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบแนวคิดสวัสดิการชุมชน

ฐานคิดกองทุนสวัสดิการชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2550) กล่าวถึง ฐานคิดของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บน

พื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุก

ประเวศ วะสี (2542 , น. 18-20) ได้กล่าวในลักษณะเดียวกัน เรื่องการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันไว้ว่า ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีศักยภาพ ไม่ว่าท่านจะมีอาชีพอะไร ขอให้ทำเรื่องนั้นๆ ให้ดีส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งให้นึกถึงว่าจะทำอะไรเพื่อเพื่อนมนุษย์ได้บ้าง โดยเฉพาะคนจน คนด้อยโอกาส คนเสียเปรียบ ควรรวมกลุ่มกับคนที่มีความประพฤติดีเหมือนกัน พบปะกันบ่อยๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันว่าจะทำอะไรเพื่อผู้อื่นได้บ้าง จะเกิดความสุขจากความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การรวมกลุ่มนั้น ก็คือ การสร้างความเป็นชุมชน เครือข่าย กลุ่ม ประชาคมในระดับต่างๆ การใช้วิถีปฏิบัติเป็นโอกาส ที่จะสร้างจิตสำนึกใหม่ ให้เป็นจิตสำนึกใหญ่ จิตสำนึกในการทำเพื่อผู้อื่น จิตสำนึกสาธารณะที่จะรักษาสถาปัตยกรรมของส่วนรวม จิตสำนึกที่มีมิตรภาพต่อมวลมนุษยและสรรพสิ่ง เมื่อเปลี่ยนจิตสำนึกจากการอยาก เป็นจิตสำนึกแห่งการให้ ความสุขจะเกิดขึ้นฉับพลันทันที (Instant Happiness) คนมีน้อยก็ให้มากได้ การไม่มีเงิน ไม่ได้แปลว่าท่านไม่มีอะไร ท่านยังมีใจ มีปัญญา ซึ่งมีค่ามากกว่าเงินมาก การเคลื่อนไหวของคนไทยช่วยกันได้ทุกรูปแบบ เช่น ช่วยลดความเห็นแก่ตัว ช่วยมีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยคนจน ช่วยเด็ก ช่วยสตรี ช่วยคนเป็นเอตส์ ช่วยชุมชน ช่วยเป็นอาสาสมัครทำงานต่างๆ ฯลฯ ฉะนั้นอย่าไปกลัวความจน เราจนเงินเท่านั้น แต่ไม่จนใจ

นอกจากนี้เครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค ยังได้แบ่งการจัดสวัสดิการชุมชนออกเป็น 7 ฐานตามกิจกรรมหลักที่ดำเนินการ ซึ่งแต่ละฐานมีสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายใต้บริบทของชุมชนนั้นๆ ได้แก่ 1) ฐานการจัดการทรัพยากร 2) ฐานองค์กรการเงินชุมชน 3) ฐานวิสาหกิจชุมชน 4) ฐานชุมชนเมือง 5) ฐานสวัสดิการผู้นำชุมชน 6) ฐานสวัสดิการผู้สูงอายุ และ 7) ฐานศาสนา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547, หน้า ง.)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2548, น .10) ได้แบ่งการจัดสวัสดิการในชุมชนภาคเกษตร ออกเป็น 3 ฐาน ได้แก่

1. ฐานทรัพยากร เป็นการ จัดสวัสดิการเพื่อทุกคน เน้นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหาร รวมถึงรายได้ มีการใช้ประโยชน์จากปาสาธารณะ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น)

2. ฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลของครอบครัว และเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน

3. ฐานงานพัฒนา เป็นส่วนที่ชุมชนรับเอารูปแบบจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ริเริ่ม และทำกันเองในชุมชน แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เช่น กิจกรรมการจัดกลุ่มฌาปนกิจกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาอาชีพ กลุ่มธุรกิจชุมชน

จากที่กล่าวถึงการจ้ดสวัสดิการโดยภาคชุมชนนี้ ทางเครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค ได้จัดแบ่งฐานการจ้ดสวัสดิการจากกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินการเป็นหลัก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในฐานงานพัฒนา ตามที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะได้กล่าวไว้ ส่วนฐานทรัพยากรและฐานวัฒนธรรม จะอธิบายให้เห็นภาพการจ้ดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการได้ชัดเจนขึ้น เนื่องจากเป็นกิจกรรมการดูแลพึ่งพากันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน

3.2 การจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน

วิชิต นันทสุวรรณ (2542, น. 77) ได้กล่าวถึงสวัสดิการชุมชน โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งระบบของชุมชน ในเรื่องแนวทางการพัฒนาชุมชนยั่งยืน (Sustainable Community) ว่ามี 10 ระบบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ ได้แก่ ระบบคุณค่า ระบบการเรียนรู้ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ระบบทุนชุมชน ระบบธุรกิจชุมชน ระบบอุตสาหกรรมชุมชน ระบบสิ่งแวดล้อม ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน ระบบการจัดการของชุมชน และระบบสวัสดิการชุมชน สำหรับระบบสวัสดิการชุมชนนี้ การคิดในครั้งแรกของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการ เมื่อรัฐให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงมีกองทุนที่เกิดขึ้นจากการนำผลกำไรของกองทุนชุมชนต่างๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ บำนาญ ฯลฯ เมื่อสำเร็จแล้วพบว่า เป้าหมายที่สำคัญของระบบสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน

ฝาก ตริถวัลย์ (2542, น. 35-37) ได้กล่าวถึงการจ้ดสวัสดิการชุมชน ว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นธุรกิจชุมชน และอุตสาหกรรมชุมชน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นไม่ควรเน้นแบ่งปันในหมู่สมาชิกเท่านั้น แต่ควรเน้นไปในทางสวัสดิการครบวงจร คือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต้องรับผิดชอบบุคคลในชุมชนตั้งแต่วันเกิดจนถึงวันตาย ซึ่งจะปรากฏในรูปกองทุนต่างๆ เท่าที่จำเป็น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า สวัสดิการชุมชน เป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดสรรผลกำไรในกิจกรรมกองทุน ธุรกิจชุมชน และอุตสาหกรรมชุมชน เพื่อมาช่วยเหลือดูแลกัน แต่เครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค ได้มีแนวคิดในการพัฒนางานสวัสดิการชุมชนขึ้นมาจากเดิมที่ชุมชนทำอยู่ โดยการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือดูแลกันอย่างเป็นระบบให้พัฒนา ต่อยอดจากกลุ่ม กองทุนที่จะสวัสดิการอยู่เดิมในชุมชน หรือจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชาวบ้านขึ้นมาใหม่ เป็นกองทุนร่วมสมทบระหว่างชุมชน รัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามที่ได้มีข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐ จากงานมหกรรมสวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 2-4 กันยายน 2547 ดังนี้

1. รัฐบาลกำหนดเรื่องสวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ สร้างระบบโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) โดยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจ้ดสวัสดิการ และรัฐให้การสนับสนุนตามแนวทางการจ้ดสวัสดิการโดยชุมชน

2. รัฐสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชนไปยังองค์กรชุมชนโดยตรง ให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการได้ครอบคลุม สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน และมีความคล่องตัวในการดำเนินการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณกองทุนผู้สูงอายุอำเภอละ 1 ล้านบาท พร้อมจัดสรรที่ดินสาธารณะให้เครือข่ายผู้สูงอายุทำประโยชน์อำเภอละ 1 แปลง การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน ในอัตราส่วนเท่ากับในกองทุนสวัสดิการที่องค์กรชุมชนมีอยู่ (1 : 1) ฯลฯ

3. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานและกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546, พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ, งบประมาณในการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนตาม พ.ร.บ. หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545

4. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย / นโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมในทุกเรื่อง ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ ให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น การยกเว้นหรือลดภาษีให้ผู้บริจาคเข้ากองทุนชากาด กองทุนผู้สูงอายุ ฯลฯ

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการของชุมชน นำแผนงานสวัสดิการชุมชนเข้าบรรจุเป็นแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงกับแผนงานของหน่วยงานในทุกระดับ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ฯลฯ มีกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุน ตลอดจนการวางเงื่อนไขการจัดสรรงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชน *(เครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค, 2547)*

กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง เช่น ในระดับตำบล ภูมิโนชนาวี วิถีวัฒนธรรม ฯลฯ ที่ประสงค์จะดูแลซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน โดยการสมัครเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ *(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548, น. 5)*

การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชน เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างระบบ ร่วมกันบริหารจัดการ และร่วมกันรับผลประโยชน์ จึงเป็นกองทุนที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ ดังนั้น เงินกองทุนจึงได้มาจากการร่วมสมทบของสมาชิกในรูปแบบที่กองทุนแต่ละแห่งกำหนดขึ้นมา เช่น ออมวันละบาท การนํารายได้หรือกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาสมทบ นอกจากนี้เงินกองทุนยังมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ ตลอดจนดอกผลหรือรายได้จากการดำเนินงานของกองทุน *(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548, น. 5)*

กองทุนสวัสดิการชุมชน เน้นความยืดหยุ่นคล่องตัว แต่มีการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก เปิดเผย โปร่งใส มีแผนงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่สมาชิกเลือกตั้งขึ้นมาเป็นผู้บริหาร วางหลักเกณฑ์กติกา เพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ค่าคลอดบุตร ค่ารักษาพยาบาล เงินสงเคราะห์ยามชรา ค่าทำศพ ฯลฯ หรือนำเงินกองทุนไปบริหารจัดการให้เกิดดอกผลในลักษณะต่างๆ ตามที่เห็นร่วมกัน ซึ่งหลักเกณฑ์ของแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันไป (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548, น. 6)

3.3 ประโยชน์ของการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน

ประเวศ วะสี (2542, น. 8-10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกองทุนชุมชน ที่เป็นฐานการจัดสวัสดิการชุมชนไว้ว่า การมีกองทุนชุมชน ซึ่งมีชื่อต่างๆ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นกลไกทางการเงิน โดยมีชาวบ้านเองเป็นผู้จัดการ ทำให้เกิดการออม สมาชิกอุปถัมภ์ทุนประกอบอาชีพ ผลประโยชน์ที่ได้นำมาจัดสวัสดิการให้สมาชิก เช่น การศึกษา การเจ็บป่วย การตาย ดังนั้นกองทุนชุมชน จึงทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และธรรมะ การมีกองทุนชุมชนนั้นจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการจัดสวัสดิการชุมชน อันถือเป็นประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่ต้องพึ่งพารัฐที่ก็ยังมีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการสังคมได้ไม่ทั่วถึง ต่อมาได้มีการพัฒนาจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นเป็นรูปธรรม โดยการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาสวัสดิการชาวบ้าน ที่ทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนว่าได้มากกว่าตัวสวัสดิการ คือ

1. เกิดกองทุนสวัสดิการในการดูแลช่วยเหลือกันบนพื้นฐานของความผูกพัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สมาชิกเป็นทั้งผู้ให้อย่างมีคุณค่า และผู้รับอย่างมีศักดิ์ศรี
2. เป็นการสนับสนุนการจัดระบบสวัสดิการของขบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงทุกระดับ โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ และมีส่วนร่วมจากภาคีพัฒนา
3. สร้างบทเรียน/องค์ความรู้ กระตุ้นให้เกิดกองทุนและกลไกความร่วมมือช่วยเหลือกันเองในทุกระดับ ขยายไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ และพัฒนาเป็นนโยบายการจัดระบบสวัสดิการชาวบ้าน ต่อไป(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548, น. 13)

โดยสรุปประโยชน์ของการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนที่สำคัญคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การดูแลเอาใจใส่ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยเฉพาะการดูแลกลุ่มผู้ยากลำบากให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ การสร้างหลักประกันชีวิตให้สมาชิกในชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อยู่ได้อย่างมีคุณค่า อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขในชีวิต

แนวคิดการบูรณาการการทำงาน

สีลาภรณ์ บัวสาย (2549) ได้กล่าวถึง การดำเนินโครงการวิจัยนาร่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งดำเนินการในพื้นที่ 12 จังหวัด โดยความร่วมมือของภาคี 3 ฝ่าย ประกอบด้วย ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2548 นั้น ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมสำคัญ คือ ก่อให้เกิดการใช้ข้อมูลครัวเรือนในการวางแผนแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนที่ชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงกับงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่สำคัญมากที่สุดคือ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน

การดำเนินงานบูรณาการนาร่องฯ ในพื้นที่ในระดับจังหวัดอย่างเต็มรูปแบบ โดยเน้นการสร้างภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน ภาควิชาการ ในจังหวัดเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาความยากจน โดยใช้แผนชุมชนที่ได้จากกระบวนการเก็บข้อมูลครัวเรือนที่ชุมชนเป็นผู้จัดเก็บเองเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และความตระหนักในปัญหาและสาเหตุร่วมกันระหว่างชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการต่างๆ ซึ่งนำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด และคณะนายอำเภอ ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ตรงกับความต้องการ อีกทั้งยังทำให้เกิดการปรับความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ กับภาคประชาชนในการทำงานร่วมกันในลักษณะของหุ้นส่วนการพัฒนามากยิ่งขึ้น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการทำงานในพื้นที่ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องแม้ว่าโครงการนาร่องจะสิ้นสุดแล้วก็ตาม

ไพบลีย์ วัฒนศิริธรรม (2549, www.codi.or.th) ได้เสนอหลักการการทำงานของภาคีหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ควรมีดังนี้

1. การให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคิด การพูด การทำ และมีการเรียนรู้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. การใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง เป็นแนวคิดเพิ่งเริ่มนำมาสู่การปฏิบัติ ซึ่งการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งนี้ ต้องหมายถึงการใช้พื้นที่ในระดับที่เล็กที่สุดขึ้นมา เช่น หมู่บ้าน ตำบล เทศบาล และควรมีการบูรณาการในพื้นที่เล็กๆ ก่อนแล้วจึงค่อยคิดบูรณาการในระดับที่สูงขึ้น คือ ระดับอำเภอ จังหวัด และประเทศ
3. การเชื่อมประสานบูรณาการของทุกฝ่าย โดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง และพื้นที่เป็นตัวตั้ง ย่อมหมายถึงทุกหน่วย ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ รวมทั้งภาคธุรกิจ ต้องเชื่อมประสานกันทั้งหมด ซึ่งเรื่องนี้อาจจะมียุทธศาสตร์ปัญหา แต่คนทำงานต้องไม่ทอดทิ้ง และใช้ความพยายามให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดผลที่สมบูรณ์

4. การมีระบบข้อมูลสารสนเทศที่ดีและมากพอ ปัจจุบันระบบข้อมูลที่ใช้มีหลายระบบหลายชุด แต่การใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่สะดวก และไม่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ด้วยกันได้อย่างต่อเนื่อง

5. การมีระบบการจัดการที่มีคุณภาพ คือ การมีคุณธรรม จริยธรรม มีการใช้ข้อมูลและข้อสนเทศ มีการจัดการความรู้ และเป็นองค์กรหรือกลไกที่เรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องการมีคุณธรรม จริยธรรม จะต้องทำมากขึ้น เพราะมีแนวโน้มจะถูกบันทึกให้อ่อนด้อยลงได้ง่าย หากแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการทำงานสำเร็จลุล่วงซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเน้นย้ำในเรื่องของจิตใจ เรื่องของคุณธรรมซึ่งน่าจะถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาในการใช้ชีวิตของการอยู่ร่วมกันในสังคม

ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน

ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นดัชนีภาพรวม (นภาพรณัฏฐ์ หะวานนท์ และคณะ) ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งในมิติต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวมนี้ได้มาจากการศึกษาความหมายหรือนิยามจากจุดยืนหรือมุมมองของชุมชนเอง โดยทฤษฎีฐานรากได้ให้ข้อเสนอว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความรักและห่วงแหนชุมชน มีวิสัยทัศน์สามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งมองเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ ซึ่งทฤษฎีฐานรากแบ่งดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ออกเป็นมิติย่อย 4 มิติ ได้แก่

1. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่หวังพึ่งพิงภายนอก มีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของชุมชน รวมทั้งสามารถระดมทุนเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งการวัดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน มีตัวชี้วัด 4 ตัวคือ

1.1 การมีกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพิงภายนอก โดยโครงการที่พิจารณาต้องเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์โดยรวมของชุมชน รวมทั้งต้องพิจารณาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความยั่งยืนหรือเสถียรภาพของโครงการ

1.2 ความสำเร็จในการปฏิเสธข้อเสนอสื่อที่ไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นชุมชนที่สามารถปฏิเสธข้อเสนอสื่อทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรเอกชน หรือพ่อค้า นักธุรกิจและนักพัฒนา

1.3 การบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด การพึ่งตนเองอาจพิจารณาได้จากการที่หมู่บ้านสามารถผลิตอาหารเพื่อการบริโภคภายในหมู่บ้านโดยไม่ต้องซื้ออาหารจากภายนอกหมู่บ้าน

1.4 ประสบการณ์ความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชน การพึ่งตนเองพิจารณาได้จากการที่ชุมชนสามารถระดมทุนภายในหมู่บ้านเพื่อนำมาใช้ประโยชน์สำหรับชุมชน

2. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง สภาวะการณ์ที่คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพ ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีฐานรากความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตสามารถพิจารณาได้จากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่สะท้อนจากการที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน รู้จักมักคุ้นกันดีและไว้วางใจกันได้ และยังอาจสะท้อนจากการที่ชุมชนได้สร้างระบบสวัสดิการชุมชนขึ้นมา ทำให้คนในชุมชนมีหลักประกันในการบริโภค อันเป็นระบบความช่วยเหลือเกื้อกูลขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังพิจารณาได้จากความปลอดภัยของคนในชุมชนจากอาชญากรรม อุบัติเหตุ และความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะ จึงกำหนดตัวชี้วัด 5 ตัวคือ

2.1 ความใกล้ชิดและไว้วางใจกันของคนในชุมชน

2.2 ความปลอดภัยของสมบัติสาธารณะ

2.3 การมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนดำรงอยู่ได้ วัดได้จากการที่ชุมชนมีระบบความช่วยเหลือให้คนในชุมชนที่ไม่มีปัจจัยในการผลิต

2.4 อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.5 อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความเข้าใจในสภาวะการณ์ โดยทั่วไปขอชุมชนทั้งจุดอ่อน และจุดแข็ง สามารถประเมินได้ว่าปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่มีความเชื่อมโยงกับเงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ อย่างไร ทำให้สามารถมองไปในอนาคตได้ ว่าต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง เป้าหมายและทิศทางในอนาคตของชุมชนนี้จะต้องมีความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปสู่การวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยมีตัวชี้วัด 2 ตัวคือ

3.1 ความสามารถของชุมชนในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.2 ความสามารถของชุมชนในการมองเห็นแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน

4. ความรักและหวงแหนชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รวมทั้งความภาคภูมิใจและตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชน มีการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีตัวชี้วัด 4 ตัว คือ

4.1 เยาวชนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

4.2 เยาวชนรู้ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนที่มีมาแต่เดิม

4.3 การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชน

4.4 การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นที่มีมาแต่เดิม

ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนเฉพาะด้าน ทฤษฎีฐานรากเสนอไว้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวมเกิดขึ้นจากชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านย่อย 3 ด้านคือ ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง

1. ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ (ดัชนีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ) คือชุมชนที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจอื่นอย่างเสมอภาค มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับระบบเศรษฐกิจภายนอก แบ่งดัชนีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เป็น 2 มิติย่อยคือ

1.1 ความเข้มแข็งของการผลิต หมายถึง คุณภาพในการทำมาหากินของชุมชน ชุมชนที่มีการผลิตที่หลากหลายช่วยกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละปี เป็นชุมชนที่มีการเติบโตและขยายตัวทางการผลิตทุกประเภท กำหนดตัวชี้วัดได้ 4 ตัว คือ

- ความหลากหลายของการผลิตในชุมชน
- การเติบโตของการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเดิมของชุมชน
- ผลผลิตที่มีคุณภาพที่เชื่อถือได้
- ผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ

1.2 ความเข้มแข็งของกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตัวชี้วัดประกอบด้วย

- การมีส่วนร่วมของกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ (ดูจากความสำเร็จในการแก้ปัญหาของกลุ่มกิจกรรมเศรษฐกิจและจำนวนคนในชุมชนที่เข้าร่วม)
- เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- ความยั่งยืนของกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

2. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ตัวชี้วัดที่สะท้อนความหมายของความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม แบ่งเป็น 3 หัวข้อย่อย

2.1 ดัชนีความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมของชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ตัวคือ

- การนำความรู้ของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
- การเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรมของคนในชุมชน
- ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ดัชนีเงื่อนไขที่นำไปสู่ความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมของชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ

- การมีแหล่งความรู้ภายนอกหมู่บ้านที่ไม่แสวงหากำไร
- การมีแหล่งความรู้ภายนอกหมู่บ้านที่แสวงหากำไร
- โอกาสในการรับรู้จากสื่อวิทยุ

2.3 ดัชนีกระบวนการที่นำไปสู่ความเป็นอิสระทางวัฒนธรรมของชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ตัวคือ

- การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายทางการศึกษาของโรงเรียนกับชุมชน
- การมีส่วนร่วมให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติชุมชน
- การมีส่วนร่วมในการสอนนักเรียนของพระสงฆ์ ผู้นำ ปราชญ์

3. ดัชนีความเข้มแข็งทางการเมือง แบ่งเป็นดัชนีย่อย 3 หัวข้อคือ

3.1 ดัชนีการพึ่งตนเองทางด้านการเมืองของชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

- ประสิทธิภาพการแก้ปัญหาของชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งภายนอก
- การตอบสนองความต้องการของชุมชนโดย อบต.
- ประสิทธิภาพความสำเร็จของชุมชนในการส่งปัญหาผ่าน อบต.ตามขั้นตอน

3.2 ดัชนีเงื่อนไขที่นำไปสู่การพึ่งตนเองทางด้านการเมืองของชุมชน แบ่งได้เป็น 2 มิติ คือ ผู้นำและความสัมพันธ์ทางสังคม

ผู้นำ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ตัวคือ

- การมีผู้นำที่ชุมชนมีความศรัทธา
- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ อาศัยข้อมูลความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้นำ การร่วมมือกันระหว่างผู้นำ
- การมีจิตใจเปิดกว้างของผู้นำ

ความสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วยตัวชี้วัด 4 ตัว คือ

- การมีระบบสวัสดิการของชุมชน
- การยอมรับนับถือผู้นำ
- การร่วมมือคัดค้านโครงการที่ไม่มีประโยชน์
- การช่วยเหลือกันทางด้านแรงงาน

3.3 ดัชนีกระบวนการที่นำไปสู่การพึ่งตนเองทางด้านการเมืองของชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ

- การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะโดยสมัครใจ
- การตรวจสอบการดำเนินงานของอบต.ของคนในชุมชน
- การสร้างกระบวนการเชื่อมโยง อบต.กับชุมชน

แนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ

ที่มาของแนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ

พัฒนาการแนวคิดสวัสดิการสังคมได้มีการจัดปรับตัวมาผสมผสานกันมากขึ้น ภายใต้ระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในยุคโลกาภิวัตน์ จากการจัดสวัสดิการสังคมกระแสหลักโดยภาครัฐ หรือภาคเอกชนกลไกการตลาด เป็นผู้ดำเนินการหลัก มาสู่การการจัดสวัสดิการสังคมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะประชาชน และชุมชน ผู้เป็นเจ้าของปัญหา ให้สามารถจัดการแก้ไขปัญหาช่วยเหลือดูแลกันเองได้ โดยที่ภาครัฐยังคงมีบทบาทเข้าไปแทรกแซง ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นการจัดสวัสดิการสังคมเชิงบวก ที่ให้ความสำคัญกับระบบความสัมพันธ์ของคน ครอบครัว

ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม การเป็นพลเมืองที่มีสิทธิและความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคม ไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอีกต่อไป พัฒนาการดังกล่าวนี้ ได้นำมาสู่แนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare Mix) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เริ่มมีการกล่าวถึงกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 สืบเนื่องมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้เกิดกระแสการตื่นตัวของแนวคิดนี้มากยิ่งขึ้นในประเทศตะวันตกแถบยุโรป และมีความใกล้เคียงกับแนวคิดสวัสดิการพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) ในประเทศอเมริกา แนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare Mix) มักจะถูกกล่าวถึงในมิติของการปฏิรูประบบการเมือง การปกครอง การเงินการคลังเพื่อสังคม และนโยบายสังคมที่ผสมผสานกับนโยบายเศรษฐกิจมาเป็นนโยบายสวัสดิการสังคมในรูปแบบใหม่นี้ รวมไปถึงการจัดปรับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนผู้จัดบริการสวัสดิการสังคม (วริฏฐา แก้วเกตุ, 2550, น. 54)

ความหมายของสวัสดิการแบบบูรณาการ

Pete Alcock (2000, อ้างถึงในวริฏฐา แก้วเกตุ, 2550, น. 56) ได้ให้คำนิยาม

“สวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare Mix)” ในบริบทสังคมของยุโรปตะวันตก หมายถึง การจัดสวัสดิการที่ไม่ได้มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำเพียงฝ่ายเดียว มาจากความร่วมมือ และการพัฒนาของผู้จัดบริการสวัสดิการสังคมจากภาคส่วนต่างๆ ที่แตกต่างกัน ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน และภาคอาสาสมัคร ได้มีการดำเนินการและเจริญเติบโตคู่กันเรื่อยมา เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างตอบแทนกัน และมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างภาครัฐ กับภาคส่วนต่างๆ

อภิญา เวชยชัย (2548, อ้างถึงในวริฏฐา แก้วเกตุ, 2550, น. 56) กล่าวถึงแนวคิด

การจัดสวัสดิการภายใต้บริบทสังคมไทย ซึ่งใกล้เคียงกับนิยามของ Pete Alcock คือ

การจัดสวัสดิการ ไม่ควรให้การให้เป็นรูปแบบหลักแบบเดียว ระบบ

สวัสดิการสังคมไทยจึงควรมีการออกแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา และเข้าถึงความยากลำบาก และซับซ้อนของคนที่มีประสบปัญหาต่างกลุ่มต่างความต้องการมากขึ้น... การสร้างระบบสวัสดิการสังคม จึงต้องพิจารณาต้นทุนที่มีคุณค่าอยู่แล้วในสังคม คือ ทุนทางสังคม สอดคล้องกับความจริงในบริบทสังคมไทย เป็นคุณค่าเชิงความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ของคนทุกภาคส่วนในสังคมที่มีภูมิความรู้ ประสบการณ์ วัฒนธรรมเกื้อกูลดำรงอยู่ และพัฒนาระบบสวัสดิการที่เกิดจากฐานของครอบครัว หรือชุมชนที่มีศาสนา เป็นแกนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกัน อีกทั้งต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบของบุคคล และกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดสวัสดิการจึงไม่ควรมีรูปแบบใดรูปแบบเดียว แต่ควรจะมีการดำเนินงานโดยภาคีหลายภาคส่วน ทั้งรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละภาคภาคีจะมีแนวโน้มที่สัมพันธ์กัน บนฐานความสัมพันธ์ใหม่ที่เท่าเทียม เป็นหุ้นส่วนในการจัดการทางสังคมร่วมกัน และร่วมมือกันในการทำงานได้มากยิ่งขึ้น

วริฏฐา แก้วเกตุ (2550, น. 57) จึงได้คำนิยามสรุปไว้ว่า “สวัสดิการแบบบูรณาการ”

หมายถึง การจัดสวัสดิการที่เข้าถึงปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนที่หลากหลาย มาจากฐาน

ครอบครัว และชุมชนที่มีสถาบันศาสนา เป็นแกนยึดเหนี่ยว มีระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันของคนในทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรอาสาสมัคร องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน มาดำเนินงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างตอบแทนกัน บนฐานความสัมพันธ์ใหม่ที่เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาสวัสดิการอย่างเท่าเทียมกัน

ลักษณะสวัสดิการแบบบูรณาการ

Johnson (อ้างถึงใน *วิสุทธิา แก้วเกตุ*, 2550, น. 57-58) กล่าวว่าไว้ว่า ลักษณะสวัสดิการแบบบูรณาการ เริ่มต้นจากลักษณะสวัสดิการไม่เป็นทางการ หรือ เครือข่ายการช่วยเหลือดูแลกัน (Helping Network) ประกอบด้วย 5 ประการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบปฏิสัมพันธ์ของคนกับสังคม จากการช่วยเหลือดูแลกันในเรื่องใกล้ตัว ขยายไกลตัวออกไป ดังนี้

- 1) การดูแลตัวบุคคล (Personal care) - การทำความสะอาด การแต่งตัวให้ การเลี้ยงดู
- 2) การดูแลเรื่องการอยู่อาศัย (Domestic care) - การทำอาหาร ทำความสะอาด
- 3) การหนุนเสริมซึ่งกันและกัน (Auxiliary care) - การทำสวน หรือทำงานเล็กๆน้อยๆ
- 4) การสนับสนุนทางสังคม (Social support) - การเยี่ยมเยียน และการสร้างมิตรภาพ
- 5) การตรวจตราเฝ้าระวังภัย (Surveillance) - การดูแลเฝ้าระวังภัยต่อตนเอง และกลุ่มคนที่มีความเปราะบางในชีวิต

จากลักษณะสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ 5 ประการ ที่ **Johnson** เสนอไว้นั้น หากนำมาใช้กับบริบทสังคมไทย *วิสุทธิา แก้วเกตุ* เห็นว่า ควรเพิ่มการหนุนเสริมจิตใจ (Spirituality support) ไว้อีกประการหนึ่ง รวมเป็น 6 ประการ เนื่องจาก วัฒนธรรมของสังคมไทยนั้นอยู่บนฐานของระบบคุณค่า ความสัมพันธ์กันทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ เห็นได้จากการอบรมบ่มนิสัย การปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรมจรรยา การสร้างความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ การกตัญญูรู้คุณ การเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ที่เชื่อมโยงกลุ่มคนในช่วงวัยต่างๆเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ *วิสุทธิา แก้วเกตุ* ยังเห็นด้วยกับที่ **Johnson** ได้เสนอไว้นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการมองงานสวัสดิการสังคมในอีกมิติหนึ่ง ซึ่งมองจากฐานความสัมพันธ์ของคนกับสังคม จะทำให้ภาพของการปฏิบัติที่เรียกว่าเป็นการช่วยเหลือดูแลกัน การดำเนินชีวิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวคนๆนั้นเอง และผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม หากได้พิจารณาประกอบกับฐานประเด็น ที่เป็นองค์ประกอบของ สวัสดิการสังคมไทยในความหมายกว้าง ทั้ง 7 ด้าน อันได้แก่ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีงานทำและประกันรายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการทางสังคม และนันทนาการ รวมถึงฐานกลุ่มเป้าหมายในการจัดสวัสดิการสังคม ย่อมจะทำให้ลักษณะการช่วยเหลือดูแลกันในบริบทสังคมไทยที่ชัดเจนขึ้น

- 1) การดูแลตัวบุคคล (Personal care) เริ่มจากการดูแลตัวเอง สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และเพื่อนบ้าน เป็นการดูแลทั้งบุคคลที่ช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือ

ตนเองไม่ได้ เช่น เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ผู้เจ็บป่วย และผู้พิการ ทพฺลภพ มีการดูแลทำความสะอาดร่างกาย ป้อนอาหารให้ การเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ผู้ที่เดือดร้อน ยากไร้ รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง และผู้อื่น

2) การดูแลเรื่องการอยู่อาศัย (Domestic care) เกี่ยวกับการกินการอยู่อย่างมีสุขอนามัย และมีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ได้แก่ การทำอาหารแบ่งปันกันในครัวเรือน เพื่อนบ้าน คนยากไร้ ช่วยงานบุญ งานศพ การทำความสะอาดบ้านเรือนของตนเอง และชุมชนให้มีสุขอนามัยที่ดี การสร้าง หรือซ่อมแซม บ้าน หรือสถานที่สาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน ศาลา สะพาน ฯลฯ ให้มั่นคงถาวร การรักษาสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงภูมิทัศน์ การช่วยจัดหา/สร้างระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ถนน น้ำประปา

รวมถึงการให้อยู่อาศัยในบ้าน หรือที่ดินของส่วนบุคคล หรือที่สาธารณะ

3) การหนุนเสริมซึ่งกันและกัน (Auxiliary care) เกี่ยวกับการทำงาน และการเรียนรู้ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้ แรงงาน เงิน และสิ่งของระหว่างกัน ขยายปฏิสัมพันธ์จากภายในครอบครัวออกไปยังกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การทำงานที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้าง กับลูกจ้าง การรวมกลุ่มอาชีพ การเอาแรงช่วยกันแบบไม่มีค่าจ้าง การอุดหนุนกันระหว่างผู้ซื้อ กับผู้ขายผลผลิตสินค้า และบริการในชุมชน การให้ยืมใช้สิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ร่วมกัน การช่วยเหลือ/บริจาคเงิน สิ่งของ อาหาร การให้คำปรึกษา คำแนะนำต่างๆ และการถ่ายทอดทักษะ ความรู้ในด้านการศึกษา หรือด้านอาชีพการงานของตนเองให้ผู้อื่น รวมถึงประสบการณ์ชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอบรมบ่มนิสัยคุณธรรม ศีลธรรมจรรยา

4) การสนับสนุนทางสังคม (Social support) เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพกับกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ การเยี่ยมเยียน ได้ตามสารทุกข์สุกดิบกัน การกระจายข้อมูลข่าวสารถึงกัน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม และชุมชน การเล่นกีฬา และทำกิจกรรมนันทนาการสานสัมพันธ์กับผู้อื่น

5) การตรวจตราเฝ้าระวังภัย (Surveillance) เป็นการป้องกัน เพื่อไม่ให้มีปัญหาเกิดขึ้น หรือถ้าหลีกเลี่ยงปัญหานั้นไม่ได้ จะเป็นการบรรเทาปัญหานั้นให้เบาลง และมีผลกระทบด้านความเสียหายต่อคนและสังคมน้อยที่สุดได้แก่ การตรวจตรา เฝ้าระวังภัยทางสังคม เช่น ยาเสพติด การคุกคามทางเพศ อาชญากรรม กลุ่มผู้มีความเสี่ยง และความเปราะบางในชีวิตภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม ภัยแล้ง และอุบัติเหตุ เช่น การจราจร ไฟไหม้

6) การหนุนเสริมจิตใจ (Spirituality support) เป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันให้คุณค่าของกันและกัน เพื่อพัฒนาจิตใจให้มั่นคงและเข้มแข็ง ได้แก่ การสร้างการยอมรับ และเคารพความแตกต่างหลากหลายซึ่งกันและกัน การสร้างความไว้วางใจ มีความศรัทธาร่วมกัน การสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจ ปลอบปล้ำใจที่ได้ให้ และรับแก่กัน ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้แก่กัน ความกตัญญูรู้คุณ และความสามัคคี รักใคร่ปรองดอง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ลักษณะสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ ทั้ง 6 ประการนี้จึงมาจากความต้องการของภายในตัวบุคคล และความต้องการที่จะได้รับจากสังคม เพื่อการดำเนินชีวิตที่อยู่รอด ปลอดภัย และอยู่ดีมีสุขร่วมกัน เมื่อแนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare Mix) มีหัวใจหลักอยู่ที่การเข้าถึง และสามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการนี้ ย่อมถือเป็นลักษณะสวัสดิการแบบบูรณาการด้วย ซึ่งเป็นการยึดเอาปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นตัวตั้ง แล้วบูรณาการการทำงานของภาคส่วนต่างๆที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เข้าด้วยกัน เกิดเป็น “ระบบสวัสดิการร่วม” ขึ้นมา

องค์ประกอบของการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการเกิดจากพลังความร่วมมือของผู้จัดบริการสวัสดิการสังคมจากภาคส่วนต่างๆในสังคม **ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2548,อ้างถึงใน วริฐฐา แก้วเกตุ,2550,น.59)** จึงได้กล่าวถึงองค์ประกอบการจัดสวัสดิการของภาคส่วนต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การจัดสวัสดิการแบบเป็นทางการ (Formal Sector of Welfare) และการจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ (Informal Sector of Welfare) ซึ่งสอดคล้องกับที่ Johnson ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการไว้เป็น 2 ประเภทนี้เช่นกัน เมื่อพิจารณาถึงภาคส่วนที่เป็นทางการ และภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการในโครงสร้างบริบทของสังคมไทย ได้แก่

1) การจัดสวัสดิการแบบเป็นทางการ (Formal Sector of Welfare) เป็นการจัดสวัสดิการสังคม ของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐกิจ โดยมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบังคับ มีดังนี้

1.1) การจัดสวัสดิการโดยภาครัฐ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การจัดสวัสดิการโดยส่วนกลาง ประกอบ ด้วย การทำงานของกระทรวงต่างๆ ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ อีกส่วน คือ การจัดทำโครงการเฉพาะกิจของรัฐบาล เช่น หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ธนาคารประชาชน โครงการพักชำระหนี้เกษตรกร บ้านเอื้ออาทร บ้านมั่นคง โครงการSML การแก้ไขปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม เป็นต้น

1.2) การจัดสวัสดิการโดยส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การให้บริการสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น และการให้บริการด้านสวัสดิการสังคม ของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ในที่นี้ **อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2543,อ้างถึงใน วริฐฐา แก้วเกตุ,2550,น.60)** เสนอให้กระทรวงมหาดไทย หรือ รัฐบาล ต้องพยายามจัดบทุกประเภท ที่เป็นงบประมาณ ให้แก่องค์กรที่บำเพ็ญคุณประโยชน์ ให้แก่สาธารณะให้ทำงานได้ดียิ่งขึ้น เช่น แทนที่หน่วยงานจะให้ท้องถิ่นทำงานสังคมสงเคราะห์ โดยจัดตั้งหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อไปดูแล คนเจ็บป่วย คน

พิการ คนสูงอายุ ก็อาจจะให้มูลนิธิ องค์กรการกุศล องค์กรบำเพ็ญประโยชน์ร่วมทำงาน และ ได้รับเงินอุดหนุนจากท้องถิ่นสนับสนุนด้วย นอกจากนี้ให้เปลี่ยนจากการจ้างคนทำงานประจำด้านสวัสดิการหรือสังคมสงเคราะห์แก่คนในท้องถิ่นมาเป็นการรับอาสาสมัครทำงานร่วมกัน การสร้างองค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นประชาธิปไตย ที่ประชาชน เข้ามามีส่วนช่วย ร่วมแก้ปัญหาให้แก่ส่วนรวม และเกิดความรู้สึกรัก รู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.3) การจัดสวัสดิการโดยภาครัฐกิจ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การจัดสวัสดิการตามที่กฎหมายบังคับ ประกอบด้วยเงินสมทบกองทุนประกันสังคม กองทุนเงินทดแทน และสวัสดิการขั้นต่ำในสถานประกอบการตามที่กฎหมายกำหนด เช่น หอพักน้ำ ตูยา น้ำดื่ม เป็นต้นการจัดสวัสดิการอื่นๆ นอกเหนือ จากที่กฎหมายบังคับ เช่น การจัดที่พักฟรี อาหารฟรี รถรับส่งพนักงาน การจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น

2) การจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ (Informal Sector of Welfare) เป็นการ จัดสวัสดิการตามความสนใจในการทำประโยชน์เพื่อสังคม มีดังนี้

2.1) การจัดสวัสดิการโดยภาคเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ในที่นี้รวมถึงองค์กร สาธารณะประโยชน์ และองค์กรอาสาสมัคร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) องค์กรศาสนา ไม่ว่าจะเป็น วัด โบสถ์ มัสยิด (2)มูลนิธิ หรือองค์กรการกุศล เช่น สมาภษาชาติไทย สมาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง มูลนิธิร่วมกตัญญู ฯลฯ และ (3)องค์กรพัฒนาเอกชน มีการประสานการทำงานเป็นเครือข่ายกัน

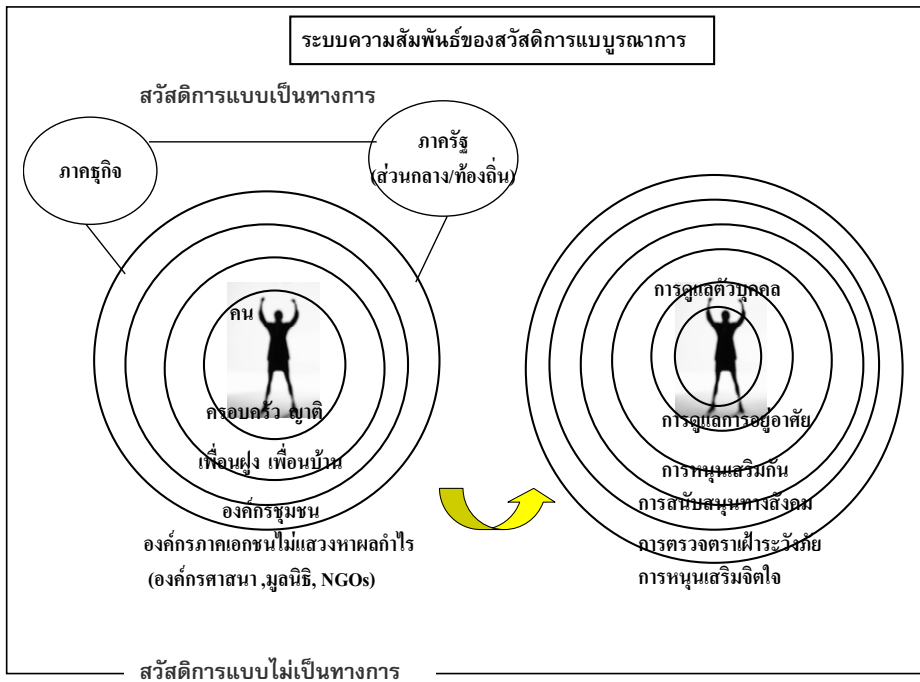
2.2) การจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน ซึ่งเครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาคได้ให้นิยามการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ภาคชุมชนในที่นี้ ประกอบด้วย เครือข่ายการช่วยเหลือดูแลกันตามธรรมชาติ (Helping network) และกลุ่ม องค์กรชุมชน ที่เกิดขึ้นจากฐานงานพัฒนา ทั้งที่หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น และชุมชนรวมตัวจัดตั้งกันขึ้นมาเอง ซึ่งก็มีฐานที่มาจากเครือข่ายการช่วยเหลือดูแลกันตามธรรมชาติ โดยเป็นการดูแลที่เริ่มจากตัวบุคคล ขยายความสัมพันธ์ในการสนับสนุนดูแลกันขึ้นมาเป็น ครอบครัว เพื่อนฝูง และเพื่อนบ้าน

จากที่กล่าวถึงลักษณะสวัสดิการแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นความต้องการที่เริ่มจากเรื่องใกล้ตัว ขยายออกไป เช่นเดียวกับองค์ประกอบของการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ ที่เริ่มจากตัวบุคคล ขยายปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน รวมถึงการเข้าไปมีส่วน

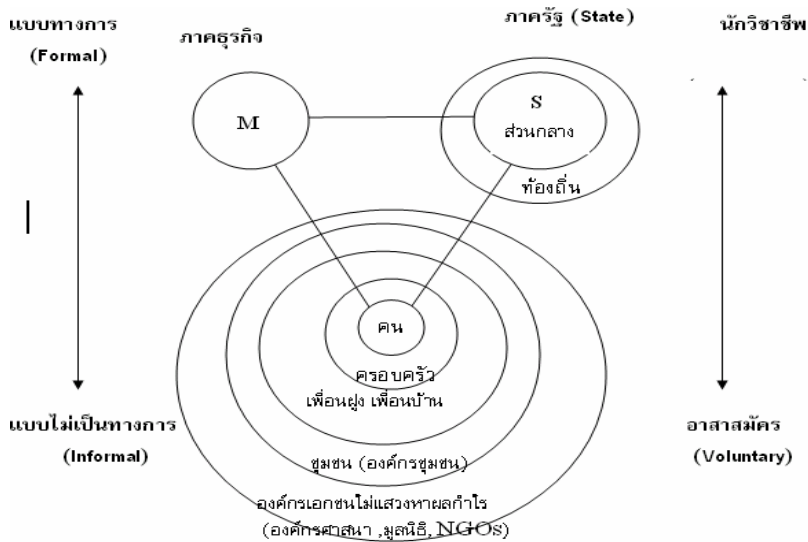
ร่วมในกลุ่มองค์กรชุมชน และองค์กรผู้ให้บริการสวัสดิการสังคมจากภาคส่วนต่างๆ สามารถสรุประบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการแบบบูรณาการตามแผนรูปภาพดังนี้

รูปภาพที่ 2.1 ระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการแบบบูรณาการ

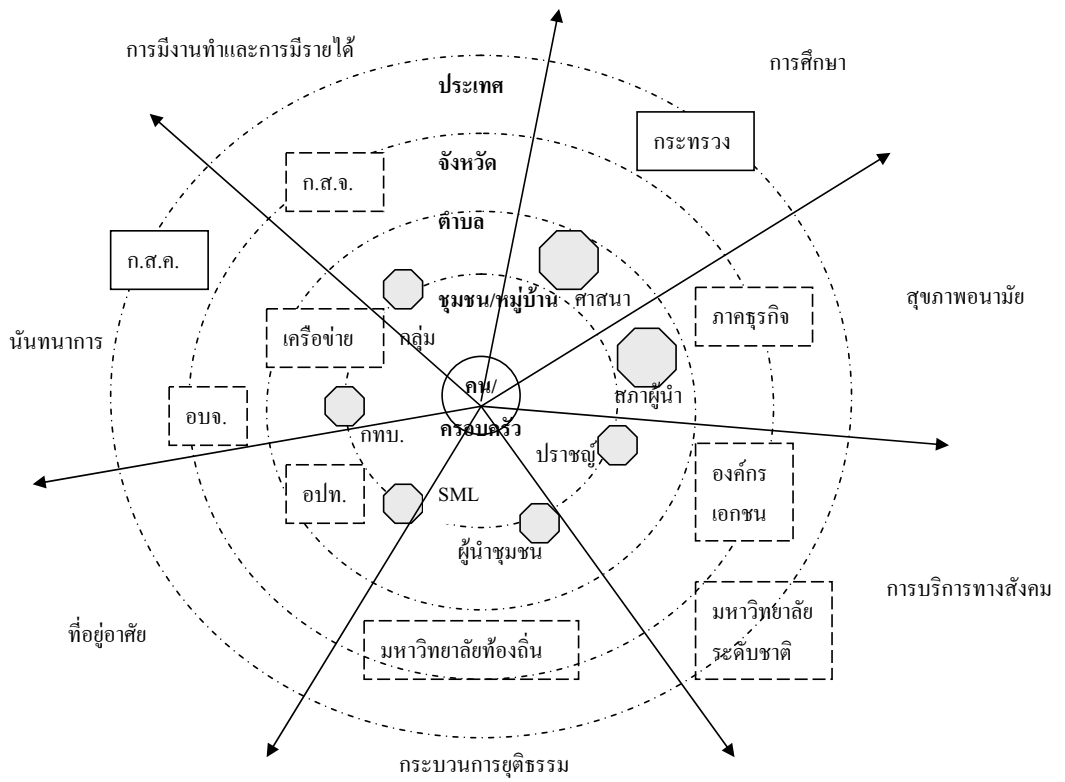
แบบจำลองสวัสดิการแบบบูรณาการ (Model of Welfare Mix)

วริฏฐา แก้วเกตุ (2550, น.64-65) ได้ศึกษาแบบจำลอง “Total welfare in Society (TWS)” ของ **Richard Rose (1986)** ซึ่งประกอบด้วย การจัดสวัสดิการจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ ครัวเรือน ระบบตลาดธุรกิจ และภาครัฐ ต่อมา **Pattamaporn Busapathumrong (1999)** เสนอว่าแบบจำลองนี้ควรมีการเพิ่มภาคส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งที่แสวงหาผลกำไรและไม่แสวงหาผลกำไร นอกจากนี้การจัดสวัสดิการในสังคมไทย ควรคำนึงถึงบทบาทของวัด และชุมชนด้วย ดังนั้น **วริฏฐา แก้วเกตุ** จึงได้เสนอแบบจำลองสวัสดิการแบบบูรณาการ (Model of Welfare Mix) ให้มีความสมบูรณ์ขึ้น และสอดคล้องกับภาคส่วนต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทย โดยขยายองค์ประกอบของภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ รวมถึงจำแนกภาครัฐ เป็นส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน เนื่องจากมีบทบาทอย่างมากในการจัดสวัสดิการสังคม เป็นดังนี้

แบบจำลองการจัดสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ

เมื่อผู้ศึกษาพิจารณาองค์ประกอบ และกลไกในแบบจำลองสวัสดิการแบบบูรณาการข้างต้นแล้วพบว่า มีความสอดคล้องกับที่ **จิตติ มงคลชัยอรัญญา และคณะ (2550, น.9-11)** ได้กล่าวถึงแบบจำลองการจัดสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะ จากแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2550-2554) ซึ่งประกอบด้วย ประเภทของงานสวัสดิการสังคม 7 ประการ และกลไกการจัดสวัสดิการสังคมแบบพหุลักษณะจากระดับบุคคล สู่ระดับประเทศ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ดังนี้

จากแผนภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงขอบเขตของสังคมในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน/หมู่บ้าน ท้องถิ่น(ตำบล/เทศบาล) จังหวัด และระดับชาติ ทิศทางการจัดสวัสดิการสังคมควรมีความสอดคล้องตอบสนองปัญหาทั้งในระดับชาติ และระดับพื้นที่ ซึ่งทั้ง 2 ระดับใหญ่ๆนี้ ควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานในระดับพื้นที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาระดับชาติในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ขอบข่ายการจัดสวัสดิการสังคมทั้ง 7 ประการ นั้นเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนพึงได้รับสวัสดิการสังคมครบทุกประเภท แต่ปริมาณความช่วยเหลือในบางประเภทจากหน่วยงานต่างๆภายนอก ที่นอกเหนือจากสิทธิขั้นพื้นฐานที่นั้นอาจได้รับไม่ได้เท่ากัน ขึ้นอยู่กับ (1) ชีตความสามารถในการช่วยเหลือดูแลตนเองและชุมชน (2) ความต้องการและความพึงพอใจของแต่ละคน (3) ชีตความสามารถในการบริการจากภาครัฐที่ต้องเน้นการแก้ไขปัญหาที่จำเป็นเร่งด่วนบางด้านเสียก่อน

บทบาทสำคัญขององค์กรที่อยู่ระดับสูงกว่า คือ การกำหนดทิศทางอย่างกว้างๆ การสนับสนุนเชิงวิชาการ ทรัพยากร เน้นการจัดกระบวนการ ระบบกลไกการทำงาน โดยเปิดโอกาสให้ระดับพื้นที่มีอิสระในการเลือกกิจกรรม และรายละเอียดการดำเนินงานให้มากที่สุด เนื่องจากปัญหาความต้องการ ตลอดจนขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาของแต่ละพื้นที่นั้นไม่เหมือนกัน และไม่เท่ากัน

สิ่งสำคัญ คือ แต่ละชุมชนจะต้องเริ่มต้นแก้ไขปัญหามาจากการใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น ความคิด เวลา อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ เงินสมทบ เงินบริจาค แรงงาน รวมทั้งรายได้จากกองทุนประเภทต่างๆในชุมชนทั้งที่เกิดจากการสนับสนุนจากภาครัฐ อาทิ ดอกผลจากเงินกองทุนหมู่บ้าน กองทุนSML และ/หรือเงินที่ได้จากการสนับสนุนของกระทรวงต่างๆ ให้ทำกองทุนหมุนเวียนที่มีอยู่ อาทิ กองทุน กขคจ. ฯลฯ หรือจากกลุ่ม กองทุนที่จัดตั้งโดยชุมชนเอง เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือกองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น ในด้านกลไกการทำงานนั้น บุคคล หรือองค์กรทั้งภายใน และภายนอกชุมชนย่อมมีบทบาทที่แตกต่างกันไป จึงควรมีการประสานเชื่อมโยงกันแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกแบบทวีคูณ (Synergy effect)

จากแบบจำลองแนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ และแนวคิดสวัสดิการแบบพหุลักษณะ เมื่อนำมาผสมผสานกันย่อมจะได้แนวทางไปสู่ภาคปฏิบัติของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เริ่มตั้งแต่ ปัญหา และความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งในที่นี้รวมถึงผู้ยากลำบากด้วย คือ การช่วยเหลือดูแลกันในรูปแบบหลากหลาย เป็น “สวัสดิการ” ที่

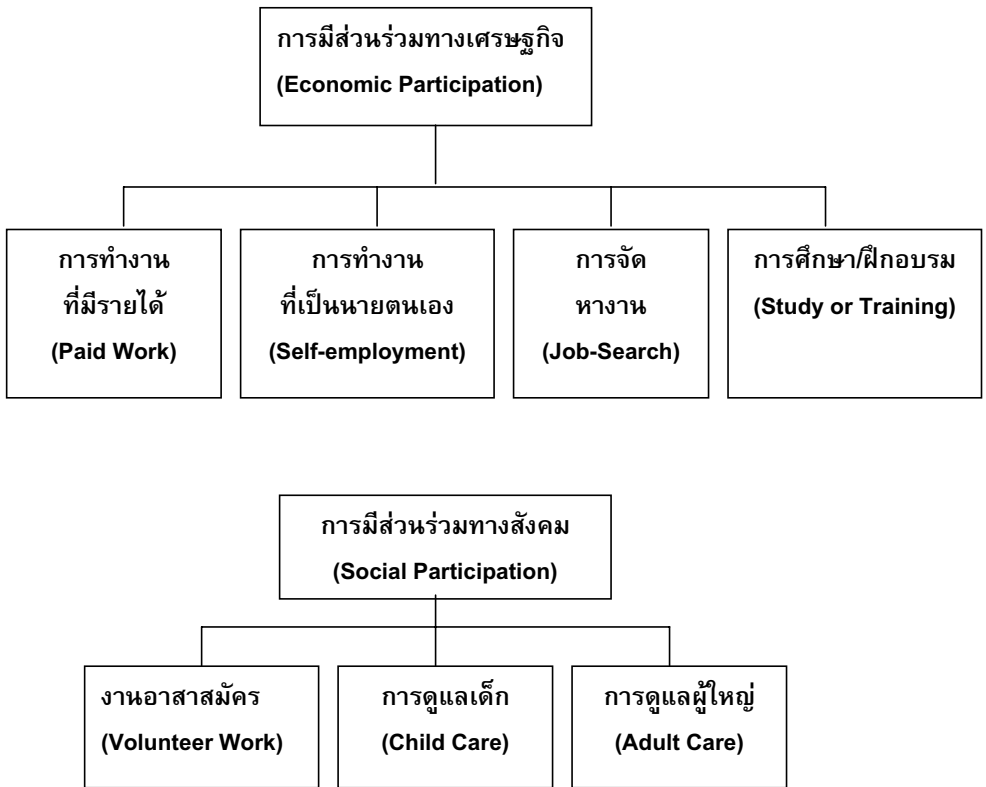
ไม่ใช่เพียงเงินเท่านั้น และมีความครอบคลุมสวัสดิการสังคมประเภทต่างๆ การค้นหาและสร้างกลไกการทำงานร่วมกัน จากองค์กรภายใน และภายนอกชุมชน มีทั้งภาคส่วนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของกลไกในระดับพื้นที่ และระดับชาติ ซึ่งมีทั้งการทำงานแบบนักวิชาชีพ และอาสาสมัครอยู่ร่วมกัน และการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดสวัสดิการชุมชนให้เข้าถึง และครอบคลุมการดูแลผู้ยากลำบากที่แท้จริงในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

4. องค์ความรู้การจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ

4.1 ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียใช้การมีส่วนร่วมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมผ่านรูปแบบการทำงานที่มีรายได้ และงานอาสาสมัครที่สัมพันธ์กันการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศออสเตรเลียนั้นมาจากสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมโดยรวม ความสัมพันธ์ในระดับปัจเจกบุคคลนั้นประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการทำงานที่มีรายได้ และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างงานสร้างรายได้ มีความเป็นไปได้ว่าจะเพิ่มขึ้น เช่น การจัดหางาน การฝึกอบรม หรือการศึกษา เป็นต้น สำหรับการมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบด้วย การจัดบริการดูแลผู้ใหญ่ เด็ก และงานอาสาสมัครต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อผู้อื่นด้วยการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคม สามารถจัดแบ่งได้ 7 รูปแบบ ดังนี้ (แผนภูมิที่ 2.1)

แผนภูมิที่ 2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคม

(Peter Saunders, 2005, p.49)

กิจกรรมเหล่านี้ได้รับความนิยมมากขึ้น และนำมาสู่วงอภิปรายในระดับนโยบายเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมนี้ การให้คำนิยาม “การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ” ประกอบด้วกิจกรรมการจ้างงาน ซึ่งผลลัพธ์แห่งความสำเร็จนั้นดูได้จากระดับการจ้างงานด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดกลุ่มประเภทนี้ได้ละเลยบางกิจกรรมไป เช่น การศึกษา การฝึกอบรม ซึ่งบางทีอาจจะได้รับแรงจูงใจมาจากความต้องการที่จะพัฒนาความรู้ของประชาชนเอง โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลกระทบต่อการจ้างงาน เพราะว่าพวกเขาสามารถสร้าง/สนับสนุนความรู้พื้นฐานทางสังคมได้ ซึ่งเป็นหนทางที่เข้าถึงทุนทางสังคม และทำได้ง่ายกว่า สำหรับชุมชนที่จะริเริ่มสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมได้มากขึ้น นอกจากนี้พวกเขายังจะเกิด self – esteem และคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจเพิ่มขึ้นจากการเข้ามาเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมงานต่างๆ นี้ สิ่งเหล่านี้อาจจะถือเป็นผลที่เกิดขึ้นทางอ้อมในความเป็นไปได้ของการหางานที่สร้างรายได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักถึง คือ ปัจจัยในการสร้างแรงจูงใจต่อการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การจ้างงาน ซึ่งการสร้างแรงจูงใจนี้มีความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของความท้าทายที่ต้องเผชิญในการพัฒนาระบบการสนับสนุนทางสังคมให้มีความคล่องตัวมากขึ้น นับเป็นหนทางในการสร้างผลลัพธ์ของการมีงานทำมีรายได้ด้วย

สำหรับ “การมีส่วนร่วมทางสังคม” มีกิจกรรมต่างๆ ที่ประกอบไปด้วย การดูแลกลุ่มพิเศษที่มีความต้องการและความจำเป็น เช่น เด็กเล็ก ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ผู้ไร้ความสามารถ เป็นต้น เป็นงานอาสาสมัครที่ไม่มีค่าจ้างในรูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นงานที่สร้างคุณค่า เนื่องจากเข้าถึงความต้องการ และความจำเป็นที่เฉพาะเจาะจงของกลุ่มคนที่เปราะบางทางสังคม อีกทั้งยังเป็นงานที่สร้าง self – esteem จากที่พวกเขาได้มีส่วนร่วมเองด้วย

การทำงานที่มีรายได้ตอบแทนนั้นเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่างานจำนวนมากมาถูกค้นพบจากการพูดปากต่อปาก หรือจากเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการอื่นๆ คนเหล่านี้จะถูกบูรณาการเข้าสู่เครือข่ายด้านเศรษฐกิจ หรือด้านสังคม การทำงานแบบอาสาสมัครนี้จะช่วยบูรณาการคนเข้าสู่เครือข่าย ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างความร่วมมือในการติดต่อเชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องการสร้างแรงจูงใจในการทำงานนั้นไม่สำคัญ หากเกิดการมีส่วนร่วมในงานกิจกรรมอาสาสมัคร เนื่องจากงานในรูปแบบนี้ได้พัฒนาทักษะ และประสบการณ์ให้เกิดขึ้นมา ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคนทำงานให้เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มทุนมนุษย์ และผลิตภาพเป็นผลโดยตรง ในขณะที่ผลทางอ้อมนั้น คือ การขยายเครือข่ายที่ติดต่อถึงกัน ซึ่งเป็นหนทางสร้างความรู้เกี่ยวกับโอกาสในการทำงานให้เพิ่มขึ้นด้วย กิจกรรมอาสาสมัคร จึงเป็นการวางจังหวะก้าวที่แข็งแกร่งในการพัฒนาศักยภาพของคนไปสู่การทำงานสร้างอาชีพ และรายได้ กล่าวโดยสรุป คือ การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันสามารถพัฒนาระบบการสร้างงานสร้างรายได้ให้ประสบความสำเร็จได้หลายช่องทางทั้งทางตรงและทางอ้อม (Peter Saunders, pp. 48 -50)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า หากมีรากฐานการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ดี อันมาจากการทำงานแบบอาสาสมัครในการช่วยเหลือดูแลกันในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความเปราะบางทางสังคม จะช่วยพัฒนาทักษะความสามารถในการทำงานพร้อมๆ ไปด้วยการพัฒนาจิตใจ เห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคน ให้เป็นแรงงานที่มีศักยภาพความสามารถในตลาดแรงงานต่อไป จากการทำงานแบบอาสาสมัครก็พัฒนาไปสู่การทำงานที่มีรายได้ อีกทั้งยังมีเครือข่ายการทำงานเกิดขึ้นอีกด้วย ไม่ใช่มีเพียงแต่การพัฒนาปัจเจกบุคคลเท่านั้น สิ่งที่ได้ศึกษานี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดทำเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน กล่าวคือ ควรตระหนักถึงการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมที่บูรณาการเข้าด้วยกัน กองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งทำงานกันแบบอาสาสมัคร ถือเป็นเวทีสำหรับการ

พัฒนาคนให้มีศักยภาพความสามารถ ควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง กิจกรรมที่ทำร่วมกันสามารถเชื่อมโยงไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชนได้

4.2 ประเทศอินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซียได้จัดทำโครงการข่ายความปลอดภัยทางสังคม (social safety net programs) หรือเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อโครงการ “JPS” (ย่อมาจาก Jaring Pengaman Sosial) มาตั้งแต่ปี 1998 ซึ่งเป็นโครงการที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งคนจนดั้งเดิม และคนจนใหม่ๆ หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจ ก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤตินี้ ประเทศอินโดนีเซียมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในช่วงปี 1986-1996 ค่าเฉลี่ย GDP สูงขึ้นประมาณ 7% ต่อปี ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพของประชากรปรับตัวตามไปด้วยเช่นกัน ในช่วงปี 1970-1996 สัดส่วนของประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนลดลงประมาณ 50% ถือได้ว่าอินโดนีเซียเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการลดความยากจน ทั้งนี้ตัวชี้วัดทางด้านสังคมต่างๆ ก็เป็นตัวกระตุ้นสนับสนุนด้วย เช่น ความคาดหวังต่อชีวิตเพิ่มขึ้น อัตราการตายของเด็กทารกลดลง อัตราการเข้าเรียนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น ระบบน้ำอุปโภคบริโภค ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพ เป็นต้น

ในขณะที่ประชาชนไม่เคยไว้วางใจมากนักที่รัฐบาลดำเนินโครงการโครงการข่ายความปลอดภัยทางสังคม และประเทศก็ไม่มีทั้งกลไกทางเศรษฐกิจ และกลไกทางการเมืองที่จำเป็นในการขับเคลื่อนโครงการขนาดใหญ่ และแพร่ขยายออกไป แทนที่ค่าใช้จ่ายทางสังคมของรัฐบาลควรจะมุ่งไปที่การจัดบริการทางสังคมให้มากขึ้น เช่นสวัสดิการด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา ในขณะที่เดียวกันนั้นครอบครัว และชุมชนก็ได้มีการจัดหลักประกันทางสังคม (social insurance) โดยได้รับเงินอุดหนุนบางส่วนในการจัดบริการดูแลสุขภาพ และหลักประกันความมั่นคงทางสังคมของแรงงานในระบบ แต่อย่างไรก็ตามประเทศอินโดนีเซียก็ไม่เคยมีระบบโครงการข่ายความปลอดภัยทางสังคมอย่างที่เป็นอย่างนี้ในปัจจุบันนี้ ซึ่งได้มีการหว่านแหสร้างโครงข่ายใหม่ๆ มากกว่าที่จะขยายจากสิ่งที่ทำอยู่ออกไป

หลังวิกฤติเศรษฐกิจ รัฐบาลได้จัดทำโครงการ “JPS” เพื่อช่วยเหลือคนยากจน โดยมี 4 กลยุทธ์หลัก คือ 1) การประกันราคาสินค้าอาหารที่เหมาะสม 2) การส่งเสริมอำนาจในการซื้อสินค้าของครัวเรือนยากจนตลอดจนการสร้างงานสร้างรายได้ 3) การคุ้มครองการเข้าถึงบริการทางสังคมในภาวะวิกฤติ สวัสดิการด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา และ 4) การดำรงไว้ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น ตลอดจนการให้เงินอุดหนุนโครงการของภูมิภาค และการขยายสินเชื่อขนาดเล็ก ชุดโครงการนี้ถูกออกแบบโดยรัฐบาลส่วนกลาง ลักษณะของโครงการ คือ มุ่งเน้นการจ่ายเงินเร็ว ถึงมือผู้รับประโยชน์โดยตรง มีความโปร่งใส เชื่อถือได้ และใช้การมีส่วนร่วมของสังคม เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบโครงการนี้ (Sudarno Sumarto และคณะ, 2002, น. 4-5) (ตารางที่ 2.1)

**ตารางที่ 2.1 แสดงขอบเขตประเด็น และโครงการหลัก
ของโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม ประเทศอินโดนีเซีย**

ขอบเขตประเด็น (Safety Net Area)	โครงการหลัก (Programs)
1) ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food security)	- โครงการ OPK (Operasi Pasar Khusus) : เงินอุดหนุนราคาข้าว (Sale of subsidized rice) กับครัวเรือนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
2) การสร้างงานสร้างรายได้ (Employment creation)	- โครงการ Padat Karya เป็นโครงการแก้ไขปัญหาคนว่างงาน การขาดการเชื่อมประสาน และการสะสมความหนาแน่นของแรงงาน จากหลายกระทรวง - โครงการ PDM-DKM เป็นโครงการจัดตั้งกองทุนชุมชน โดยจัดเงินอุดหนุนตรงสู่หมู่บ้าน เพื่อดำเนินงานสาธารณะ หรือจัดเป็นกองทุนกู้ยืมหมุนเวียน
3) การศึกษา (Education)	- การศึกษาโดยตรง สำหรับนักเรียนยากจนในระดับประถมศึกษา (SD) ระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา (SLTP) และระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา (SMU) - เงินอุดหนุน (block grants) สำหรับโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก
4) สุขภาพ (Health)	โครงการ JPS-BK (JPS Bidang Kesehatan) โดยจัดสรรเงินอุดหนุน สำหรับ - การบริการด้านการแพทย์ - การสนับสนุนการปฏิบัติการ “ศูนย์สุขภาพ” - ยา และเครื่องมือ อุปกรณ์การแพทย์ - การบริการวางแผนครอบครัว - โภชนาการ (อาหารเสริม) - การบริการพยาบาลผดุงครรภ์

โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (social safety net programs)

โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (social safety net programs) ของประเทศอินโดนีเซีย ประกอบด้วย 4 โครงการหลัก (*Sudarno Sumarto และคณะ, 2002, น. 6-8*) ดังนี้

1) ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food security)

โครงการ OPK (Operasi Pasar Khusus) หมายถึง กิจกรรมธุรกิจการตลาดแบบพิเศษ (special market operation) โดยมีเงินอุดหนุนราคาข้าว (Sale of subsidized rice) กับครัวเรือนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งครัวเรือนที่ผ่านเกณฑ์จะมีสิทธิได้รับอนุญาตให้ซื้อข้าวได้ 10 กิโลกรัมต่อเดือนโดยมีเงินอุดหนุนราคา กิโลกรัมละ 1,000 Rp. ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเฉลี่ยของราคาตลาดสำหรับข้าวคุณภาพระดับกลางในช่วงครึ่งปีหลัง 1998 อยู่ที่ประมาณ กิโลกรัมละ 3,000 Rp. ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว มีเพียงแต่ครัวเรือนที่ยากจนที่สุดเท่านั้นที่ได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในโครงการนี้

จากผลกระทบวิกฤติเศรษฐกิจที่ทำให้ราคาแพงขึ้นโดยเฉพาะข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวอินโดนีเซีย การจัดการข้าวราคาถูกสำหรับคนจนนั้นเชื่อว่า มีความจำเป็นสำหรับ

การหลีกเลี่ยงความหิวโหยที่ขยายวงกว้างออกไป ซึ่งอาจจะทำให้สถานการณ์ความวุ่นวายทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศมีความรุนแรงขึ้นในช่วงเวลานั้น

2) การสร้างงานสร้างรายได้ (Employment creation)

โครงการ Padat Karya (หมายถึง ความหนาแน่นของแรงงาน) ถือว่าเป็นชุดโครงการขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยหลายกิจกรรมภายใต้การจัดกลุ่มประเภทของงาน โครงการนี้ตอบสนองปัญหาคนตกงานที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งถูกไล่ออกจากงาน หรือการปิดกิจการอันเป็นผลพวงจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยในปีงบประมาณ 1997-1998 ได้สนับสนุนมุ่งตรงไปยังเขตเมือง และเขตชนบทที่ผ่านประสบการณ์ความล้มเหลวมาก่อน

ต่อมาในช่วงปีงบประมาณ 1998 -1999 จึงได้ขยายโครงการย่อยออกเป็น 16 โครงการที่แตกต่างกันตามกลุ่มประเภทงานต่างๆ โดยมีการจัดกลุ่มใน 4 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1- เป็นการออกแบบใหม่ต่อจากงานเดิมให้ดำเนินต่อไปได้ทั้งด้านการลงทุน และการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้เอื้อต่อโครงการสร้างงาน รวมถึงรูปแบบของสัญญาข้อตกลงต่างๆ

ประเภทที่ 2 -โครงการอื่นๆในระดับชุมชนท้องถิ่น เช่น Kecamatan Development Programs (PPK) โครงการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน (IDT) และ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภูมิภาคเพื่อเอาชนะผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ (PDM-DKM) เป็นกองทุนชุมชน สนับสนุนลงสู่หมู่บ้านยากจนโดยตรง เพื่อสร้างงานสาธารณะ หรือ เป็นกองทุนเพื่อให้สินเชื่อกับสมาชิก

ประเภทที่ 3 - กลุ่มแรงงานพิเศษที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกระทรวงต่างๆ

ประเภทที่ 4 - โครงการที่สร้างกิจกรรมการผลิตอาหาร “food for work” ซึ่งจะได้การสนับสนุนจากผู้บริจาคจากต่างชาติ และ NGOs ในพื้นที่ที่ประสบความเดือดร้อน

3) การศึกษา (Education)

ผลจากวิกฤติเศรษฐกิจ บีบบังคับให้ผู้ปกครองต้องนำบุตรหลานออกจากโรงเรียนเนื่องจากมีรายได้ตกต่ำ และค่าใช้จ่ายสูงขึ้น อัตราการพักการเรียนเพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 1998-1999 จนถึงปี 2003 โครงการนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือทุนการศึกษา (Scholarships) สำหรับนักเรียนยากจน และการกำหนดเขตในการเลือกเข้าโรงเรียน (block grants to schools) ซึ่งจะช่วยให้เด็กกลุ่มนี้เรียนต่อไปได้

- ทุนการศึกษา สนับสนุนเป็นเงินสด ได้แก่ ระดับประถมศึกษา (SD) ได้รับ 10,000 Rp. ต่อเดือน ระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา (SLTP) ได้รับ 20,000 Rp. ต่อเดือน และระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา (SMU) ได้รับ 30,000 Rp. ต่อเดือน ซึ่งเงินจำนวนนี้ครอบคลุมทั้งค่าธรรมเนียมของโรงเรียน และสามารถใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์อื่นๆ ด้วย

โครงการนี้ได้มุ่งเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ แบ่งเป็น 6% ของนักเรียนระดับประถมศึกษา 17% ของนักเรียนระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา และ 10% ของนักเรียนระดับสูงกว่า

มัธยมศึกษา และโรงเรียนศาสนา นอกจากนี้ 60% ของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการกำหนดเขตการศึกษาจะตั้งอยู่ในชุมชนยากจนของแต่ละเขตพื้นที่

4) สุขภาพ (Health)

หลังวิกฤติเศรษฐกิจ รายได้ตกต่ำ และค่าใช้จ่ายในบริการด้านการแพทย์สูงขึ้น ทำให้ครอบครัวยากจนไม่ใช้บริการการแพทย์สมัยใหม่ เมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย หรือจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างเร่งด่วน รัฐบาล ได้จัดทำโครงการ JPS-BK (JPS Bidang Kesehatan) โดยมุ่งหวังให้กลุ่มคนยากจนได้เข้าถึงบริการด้านสุขภาพ จึงได้จัดสรรเงินอุดหนุนสำหรับการจัดซื้อยา และเครื่องมือ อุปกรณ์การแพทย์ การสนับสนุนกองทุนสำหรับศูนย์สุขภาพชุมชน การให้บริการทางการแพทย์ และการวางแผนครอบครัวโดยมาเสียค่าใช้จ่าย และการส่งเสริม โภชนาการสำหรับสตรีตั้งครรภ์ และเด็กเล็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี

วิธีการจัดกลุ่มเป้าหมาย (Method of Targeting)

กลุ่มเป้าหมายของโครงการสร้างโครงข่ายความปลอดภัยของประเทศอินโดนีเซียนี้ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน และระดับพื้นที่ (Sudarno Sumarto และคณะ, 2002, น. 9-11)

1) กลุ่มเป้าหมายระดับครัวเรือน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มประเภท ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน แต่ละกลุ่มจะมีสิทธิเข้าร่วมโครงการที่แตกต่างกันไป เช่น โครงการ OPK ,โครงการ JPS-BK เป็นต้น การจัดประเภทกลุ่มเป้าหมายจัดทำโดยองค์กรประสานงานการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ (the National Family Planning Coordinating Agency) หรือที่ใช้ชื่อย่อว่า “BKKBN” (มาจาก Badan Koordinasi Keluarga Berencana Nasional)

BKKBN ได้จัดทำตัวชี้วัดระดับครัวเรือน ประกอบด้วย 23 ตัวชี้วัด (Sudarno Sumarto และคณะ, 2004, น. 14 -15) ดังนี้

1. สมาชิกครอบครัวสามารถเข้าร่วมศาสนาที่ตนเองได้เลือกเอง
2. สมาชิกครอบครัวทุกคนมีอาหารรับประทานอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ
3. สมาชิกครอบครัวทุกคนมีชุดเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกันตามกาลเทศะ ได้แก่ ชุดอยู่บ้าน ชุดทำงาน ชุดนักเรียน และชุดไปรเวท
4. ส่วนตัวพื้นบ้านที่ใหญ่ที่สุดไม่ได้ทำจากวัสดุไร้ค่า/สกปรก
5. ครอบครัวสามารถจัดหาบริการการแพทย์สมัยใหม่ หรือ การวางแผนครอบครัว เมื่อมีเด็กเจ็บป่วย
6. ครอบครัวสามารถดำเนินไปตามกฎทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี
7. อย่างน้อยภายในหนึ่งสัปดาห์ ครอบครัวสามารถบริโภคอาหารจำพวกเนื้อ ปลาหรือ ไข่ได้
8. สมาชิกครอบครัวแต่ละคนสามารถจัดหาชุดเสื้อผ้าใหม่ได้อย่างน้อยปีละ 1 ชุด
9. พื้นที่ขนาดบ้าน อย่างน้อยมี 8 ตารางเมตร สำหรับการพักอาศัย

10. สมาชิกครอบครัวทุกคนมีสุขภาพแข็งแรงในช่วงระยะเวลา 3 เดือนที่ผ่านมา
 11. มีสมาชิกครอบครัวอย่างน้อย 1 คนที่มีอายุมากกว่า 15 ปีนั้นมียาได้ที่แน่นอน
 12. สมาชิกครอบครัวทุกคนที่มีอายุระหว่าง 10 – 60 ปี สามารถอ่านออกเขียนได้
 13. เด็กทุกคนที่มีอายุระหว่าง 7-15 ปี ได้เข้าศึกษาในโรงเรียน
 14. ถ้าครอบครัวมีเด็ก 2 คนขึ้นไป และยังคงอยู่ในวัยเจริญพันธุ์นั้นสามารถทำ
คุมกำเนิดได้
 15. ครอบครัวมีความสามารถในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนา
 16. ครอบครัวสามารถเก็บออมเงินจากรายได้
 17. ครอบครัวสามารถรับประทานร่วมกันพร้อมหน้าอย่างน้อย 1 มื้อต่อวัน และมี
โอกาสที่จะสื่อสารพูดคุยกันได้กับสมาชิกในครอบครัว
 18. ครอบครัวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมชุมชนท้องถิ่นโดยปกติ
 19. ครอบครัวมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน อย่างน้อย 1 ครั้ง ทุกๆ 6 เดือน
 20. ครอบครัวสามารถรับรู้ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือนิตยสาร
 21. สมาชิกครอบครัวสามารถใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในการคมนาคมขนส่งได้ในท้องถิ่น
 22. ครอบครัวสามารถบริจาคช่วยเหลือทั่วไปในรูปของ เงิน หรือ สิ่งของ ในกิจกรรมทางสังคม
 23. สมาชิกครอบครัวอย่างน้อย 1 คนเข้าไปร่วมดำเนินการในการบริหารจัดการสถาบันท้องถิ่น
- จากตัวชี้วัดระดับครัวเรือน นำมาสู่การจัดกลุ่มประเภทของครอบครัว เป็นดังนี้
- ถ้าครอบครัวนั้นไม่อยู่ หรืออยู่ในตัวชี้วัด 1-5 ทั้งหมด จัดเป็น “กลุ่ม KPS” (keluarga pra-sejahtera หรือ pre-prosperous family)
 - ถ้าครอบครัวนั้นอยู่ในตัวชี้วัด 1-5 ทั้งหมด จัดเป็น “กลุ่ม KS1” (keluarga sejahtera 1 หรือ just prosperous family)
 - ถ้าครอบครัวนั้นอยู่ในตัวชี้วัด 1-14 ทั้งหมด จัดเป็น “กลุ่ม KS2” (keluarga sejahtera 2 หรือ prosperous 2 family)
 - ถ้าครอบครัวนั้นอยู่ในตัวชี้วัด 1-21 ทั้งหมด จัดเป็น “กลุ่ม KS3” (keluarga sejahtera 3 หรือ prosperous 3 family)
 - ถ้าครอบครัวนั้นอยู่ในตัวชี้วัดทั้งหมด จัดเป็น “กลุ่ม KS3 Plus” (keluarga sejahtera 3 plus หรือ prosperous 3 plus family)

2) กลุ่มเป้าหมายระดับพื้นที่

โครงการ Padat Karya (โครงการแก้ไขปัญหาคนว่างงาน) มีกลุ่มเป้าหมายในระดับพื้นที่ แต่อย่างไรก็ดี โครงการนี้ยังขาดการประสานความร่วมมือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ทั้งระบบ และผู้รับประโยชน์นั้นไม่ได้ถูกเลือกตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มีเพียงแต่กลุ่มคนทำงานเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แม้ว่าโครงการนี้จะถูกก่อตั้งขึ้นมาด้วยความหวังว่า ระบบภาษีจะช่วยจ่ายสิทธิประโยชน์ให้กับกลุ่มคนยากจน และกลุ่มคนว่างงานใหม่ๆ ที่ต้องถูก

ไล่ออกจากงาน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงวิกฤตินั้น นอกจากนี้การได้รับเงินภาษีในระดับต่ำก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่าระดับภาษีนั้นเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การบรรลุผลสำเร็จให้ได้ผลลัพธ์ของกลุ่มเป้าหมายที่ดีในโครงการจ้างงาน สร้างอาชีพ ถ้าโครงการนี้จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องลงถึงกลุ่มคนยากจนอย่างแท้จริง

โครงการกองทุนการศึกษา มีการจัดสรรให้กับโรงเรียนในพื้นที่ยากจนก่อน ซึ่งจะได้รับทุนการศึกษามาก ทางโรงเรียนจะจัดสรรเงินทุนการศึกษานี้ให้กับนักเรียนรายบุคคลอีกต่อหนึ่ง ผู้ได้รับทุนการศึกษาจะถูกคัดเลือกจากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพหลายแหล่งปัจจัย เช่น ข้อมูลครัวเรือนจากการบันทึกของโรงเรียน ข้อมูลสถานะครอบครัวจาก BKKBN ขนาดของครัวเรือน และความเป็นไปได้ในการหยุดพักการศึกษาของนักเรียน เป็นต้น โดยมีชุดคณะกรรมการพิจารณาตัดสินใจ คณะกรรมการชุดนี้ มาจากผู้แทนนักเรียน ผู้แทนอาจารย์ ผู้แทนสมาคมผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน โดยพิจารณานักเรียนที่ยากจนที่สุดก่อน รวมถึงการพิจารณาจากตัวชี้วัดอื่นๆ เช่น บ้านอยู่ไกลจากโรงเรียน มีความพิการทางด้านร่างกาย หรือมาจากครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง/ครอบครัวใหญ่ โดยเน้นให้ 50% ของนักเรียนที่ได้รับทุนการศึกษานั้นเป็นผู้หญิงด้วย

โครงการด้านสุขภาพ รัฐบาลได้ออก “บัตรสุขภาพ” ให้กับครัวเรือนที่ผ่านเกณฑ์ โดยมีสิทธิใช้บริการได้ทั้งครอบครัว เป็นสวัสดิการ ที่สามารถใช้บริการทางการแพทย์และการวางแผนครอบครัว เช่น การตรวจครรภ์ การคลอดบุตร โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายจากโรงพยาบาล คลินิก และศูนย์สาธารณสุข

จากการศึกษาโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมของประเทศอินโดนีเซีย จะเห็นได้ว่า รัฐบาลได้มีการจัดรูปแบบบริการสวัสดิการสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านสุขภาพ มุ่งเน้นส่งระดับครัวเรือน และระดับพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะการเข้าถึง และความครอบคลุมกลุ่มคนยากจน ทั้งกลุ่มดั้งเดิม และกลุ่มคนจนใหม่ๆ จากผลกระทบวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลก็ได้มีการสนับสนุนในรูปของกองทุน หรือเงินทุนอุดหนุนในโครงการต่างๆ ประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชนในประเทศไทย คือ วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คน หรือครอบครัวยากจนที่จะได้รับสวัสดิการ ซึ่งควรมาจากฐานข้อมูลหลายแหล่ง มีการจัดลำดับปัญหาความเดือดร้อน และการมีคณะกรรมการพิจารณาที่มาจากตัวแทนหลายภาคส่วน ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายของกองทุนสวัสดิการชุมชน ก็คือ คน และครอบครัวที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการช่วยเหลือดูแลกันที่ครอบคลุมกลุ่มคนจน คนด้อยโอกาสในชุมชนนั่นเอง

4.3 ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

ประเทศเกาหลีได้วางแผนพัฒนาด้านการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจมาตั้งแต่ปี 1962 -1965 แผนเริ่มแรก คือ การเน้นให้ประชาชนประหยัดทำให้การออมทรัพย์ในประเทศสูงขึ้น มีการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น และมีการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ดีการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ยังคงกระจุกตัวอยู่ที่เมือง ในขณะที่ประชาชนกลุ่มใหญ่อยู่ในสังคมชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังไม่ได้รับผลแห่งการพัฒนา

โดยในปี ค.ศ. 1970 จึงมีโครงการพัฒนาชนบทแนวใหม่ชื่อว่า “แซมอาอีลุนดง” เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษบ้านยากจน ซึ่งหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จนั้นพบว่า มีผู้นำหมู่บ้านที่มีความกระตือรือร้น มีความสามารถสูง และชาวบ้านมีความตั้งใจในการช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง โดยร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมีรากฐานโครงสร้างทางสังคมแบบตักคินา และสังคมแบบครอบครัวอยู่ จึงมีพื้นฐานความร่วมมือกันดีในงานสังคมต่างๆ (จินตนา พุทธเมตตะ, 2548, น. 41 -45)

แนวคิด “แซมอาอีลุนดง” นี้ได้เสริมสร้าง ปลุกฝังจริยธรรมในการทำงานเพิ่มเข้าไปด้วย โดยเน้น ความขยันหมั่นเพียร การช่วยเหลือตนเอง และความร่วมมือ “เราก็ออยู่ดีกินดีได้ ถ้าเราขยันทำงานและร่วมมือกันดี และมีจิตใจพึ่งตนเอง โดยบุกเบิกแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติแทนที่จะอาศัยแต่ชะตากรรมของตนเอง” (ลี ฮาญ อ้างถึงในจินตนา พุทธเมตตะ, 2548, น. 46)

รัฐบาลได้แบ่งหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการนี้ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) หมู่บ้านขั้นมูลฐาน 2) หมู่บ้านขั้นช่วยตนเองได้ เน้นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ และ 3) หมู่บ้านพึ่งตนเองได้ เน้นการกระจายรายได้เพื่อสะดวกในการให้บริการช่วยเหลือแก่หมู่บ้านแต่ละระดับอย่างมีประสิทธิภาพสูง ยกตัวอย่างเช่น “โครงการความร่วมมือในชีวิตประจำวัน” ในระดับหมู่บ้านช่วยตนเอง จะต้องมีหอประชุม ยุ้งฉาง หรือ โรงทำงาน และมีเงินทุนประจำหมู่บ้านส่วนรวมมากกว่า 5 แสนวอน ส่วนในระดับหมู่บ้านพึ่งตนเอง จะต้องมีหอประชุม ยุ้งฉาง หรือ โรงทำงานเป็นต้น มากกว่า 2 แห่ง และมีเงินทุนประจำหมู่บ้านส่วนรวมมากกว่า 1 ล้านวอน

นับจากคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีหันมาพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนหลุดพ้นจากความยากจนอย่างจริงจัง โดยกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการปฏิรูประบบการศึกษา เนื่องจาก ภายใต้อสังคมแห่งสารสนเทศและความรู้ วัฒนธรรมแห่งสังคมได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งในการปฏิรูปการศึกษานี้ ในยุคแรก ปี 1980 ได้มุ่งเน้นการดำรงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมประจำชาติ ความเป็นท้องถิ่น นิยมให้คงอยู่ควบคู่กับความเป็นสากล โดยมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ต่อมาในปี 1993 ได้มีการปฏิรูปใหม่อีกครั้ง โดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “สังคมการศึกษาแบบเปิดและตลอดชีวิต” ควบคู่กับนโยบายการพัฒนาคอนทางด้านจิตใจ ชุมชนและบริษัทเอกชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน ให้นักเรียนเลือกเรียนในสาขาวิชาชีพตามความถนัด ความสนใจ และเป็นที่ต้องการของชุมชนของตนเอง การลงทุนด้านการศึกษา ส่งผลต่อนโยบายด้านเศรษฐกิจดำเนินไปได้

จากความสำเร็จของโครงการดังกล่าวซึ่งทำให้ประชาชนและชุมชนมีความคิดริเริ่มที่จะช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ รัฐบาลจึงได้ถ่ายโอนโครงการนี้ให้ภาคเอกชนดำเนินการต่อ โดยที่รัฐบาลยังคงเป็นพี่เลี้ยงอยู่อย่างเต็มที่ ในปี 1981 และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถยกระดับจากโครงการมาสู่การเป็นขบวนการทางสังคมระดับชาติที่มีพลังอำนาจสามารถประสานการทำงานร่วมกับภาครัฐส่วนท้องถิ่น ส่วนกลาง และภาคการเมืองในการสนับสนุนได้

ส่วนรัฐบาลได้ขยายต่อยอดจัดทำโครงการใหม่ขึ้นมา ได้แก่ “โครงการสร้างสังคมสวัสดิการ” เพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น และมุ่งเน้นการเพิ่มพูนรายได้ของประชาชน โดยพัฒนาโครงการแหล่งรายได้ เช่น โรงงานแชมพู ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้นอกภาคเกษตรกรรม เป็นต้น

ความสำเร็จของโครงการนี้สามารถเปลี่ยนแปลง และพัฒนาในทุกๆ ด้าน เริ่มจากการพัฒนาจิตใจของชาวบ้านให้เกิดความเชื่อมั่นในชีวิต เกิดความมานะเพียรพยายาม และอดทน ซึ่งชาวเกาหลีเคยตกอยู่ในสภาพความท้อแท้ ไม่มั่นใจ จากภาวะสงคราม และเป็นการปรับโครงสร้างทางสังคมที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว มาเป็นสังคมที่ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน ถือเป็นการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ นอกจากนี้การปรับพื้นฐานรายได้ของครัวเรือนให้ทุกคนอยู่อย่างมีความสุข ไม่อึดอัด ไม่เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของคนในเมืองกับชนบทมากเกินไป ความกระตือรือร้นทางการศึกษาของคนในชนบท ทำให้ความรู้ของคนในชุมชนสูงขึ้น (จินตนา พุทธิเมตตะ, 2548, น. 49 -50)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาหมู่บ้านนั้นเริ่มจากการพัฒนาคนทั้งผู้นำ และชาวบ้าน มีการปลูกฝังจริยธรรมในการทำงานร่วมกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือดูแลกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง จึงมีการสร้าง และบริหารจัดการทุนของชุมชนให้สามารถนำมาพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างต่อเนื่อง และเติบโตขึ้นอย่างเข้มแข็ง ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นอย่างมาก สิ่งสำคัญคือ การยกระดับจากโครงการกองทุนฯ ที่ทำอยู่ ให้เป็นขบวนการทางสังคมของชุมชนดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อขบวนการทางสังคมในระดับชาติด้วย

4.4 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Lao People Democratic Republic: LPDR) สถาปนาขึ้นเมื่อประมาณ 2518 โดยพรรคคอมมิวนิสต์ปฏิวัติแห่งประเทศไทยได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลฝ่ายอนุรักษ์นิยม และมีการตั้งพรรคพิทีอาร์ มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนมาก ประมุขของประเทศคือประธานประเทศ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหารคือนายกรัฐมนตรี นับตั้งแต่มีการยึดอำนาจรัฐบาลมีการนำนโยบายการสร้างชาติและการทำนารวมมาใช้ในระยะเวลาสั้นๆ ระหว่างปี 2518 – 2522 และหันมาใช้นโยบาย

ปฏิรูปการเกษตร การเงิน และกำหนดราคาสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการดูแลช่วยเหลือประชากรของประเทศ แต่เพียงปีเดียวก็ยกเลิกคำสั่ง และมีการอนุญาตให้ประชาชนมีทรัพย์สินส่วนตัวได้ จะเห็นวาระบบเศรษฐกิจของลาวจึงเป็น “สังคมนิยม” เพียงแต่ชื่อเท่านั้น ลาวถือว่าเป็นประเทศที่เก่าแก่ มีความรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรม แต่เป็นดินแดนที่เรารู้จักกันว่า มีความเจริญน้อยที่สุดในกลุ่มอินโดจีน มีประชากรประมาณ 5.5 ล้านคน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มลาวลุ่ม (อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำโขง) ลาวเทิงหรือขมุ (อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาระดับปานกลาง) และลาวสูงหรือเรียกว่าม้ง (อาศัยอยู่บนภูเขาสูง) และเป็นประเทศ 1 ใน 10 ของประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก รายได้ประชาชาติต่อคนต่อปี ประมาณ 17,000 บาท ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ประมง และการหาของป่า รัฐบาล การทำงานในภาคอุตสาหกรรมนั้นมีน้อยมาก ระบบเศรษฐกิจพึ่งพาเงินช่วยเหลือจากต่างชาติโดยผ่านองค์กรต่างๆ เช่น สหประชาชาติ กองทุนเอดีบี ธนาคารโลก

เนื่องจากประชากรของประเทศลาวส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การประกอบอาชีพยังคงทำการเกษตรที่ต้องพึ่งธรรมชาติ เวลาที่ว่างจากการเกษตรก็หารายได้เสริมด้วยการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า การเลี้ยงสัตว์ ในการพัฒนาจึงมีความพยายามในการแสวงหาทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือประชาชน ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2541 ได้มีการดำเนิน โครงการพัฒนาชนบทขนาดเล็กของแม่หญิง ร่วมกับองค์กร Fiam (มูลนิธิเพื่อนร่วมพัฒนา) ในการส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มท่อนเงิน (กลุ่มออมทรัพย์) โดยส่งเสริมในกลุ่มแม่หญิงลาว จนสามารถสร้างรูปธรรมของการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มท่อนเงินได้ซึ่งส่งผลทำให้สมาชิกของกลุ่มมีเงินลงทุนประกอบอาชีพ มีกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน เช่น เจ็บป่วย หรือแม้แต่เรื่องทางด้านการศึกษบุตรในครอบครัว นอกจากนี้ยังสามารถแก้ไขปัญหาการขายข้าวเขียวหรือการตกเขียว จึงทำให้เกิดการขยายพื้นที่การจัดตั้งกลุ่มท่อนเงินเพิ่มขึ้น ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2543 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งมีประสบการณ์ในการส่งเสริมขบวนการออมทรัพย์ในเมืองไทย ร่วมกับสหพันธ์แม่หญิงลาว¹

และองค์กรมูลนิธิเพื่อการพัฒนาชนบท (FCD) เพื่อส่งเสริมจัดตั้งและพัฒนากลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว (กลุ่มออมทรัพย์) ในเขตเมืองปากงึม กำแพงนครเวียงจันทน์ สังข์ทอง และนา

¹ สหพันธ์แม่หญิงลาว (Lao Women's Union) เป็นองค์กรจัดตั้งมวลชน มีสถานะเทียบเท่ากระทรวง ก่อตั้งโดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเมื่อปี 2498 เพื่อเป็นกลไกส่งเสริมบทบาทสตรี ให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชซึ่งได้รับชัยชนะและก่อตั้งประเทศ สปป.ลาว เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2518 ปัจจุบัน สหพันธ์แม่หญิงลาวมีสมาชิกประมาณ 1 ล้านคน (ประมาณร้อยละ 50 ของสตรีลาวผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) มีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งทั้งในระดับส่วนกลาง ระดับแขวง หมู่บ้าน ตลอดจนชนเผ่าต่าง ๆ โดยได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต/ปกป้องสิทธิของสตรีและเด็ก ส่งเสริมการศึกษาและการฝึกฝนอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สตรี และส่งเสริมศักยภาพของสตรีเพื่อการพัฒนาประเทศ สหพันธ์แม่หญิงลาว (LWU) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุงและยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีลาวทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท และมีบทบาทรับผิดชอบ การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินตามนโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสตรี

ทรายทอง สามารถขยายได้ถึง 217 กลุ่ม มีสมาชิก 21,295 คน มีเงินกองทุน 5,893,124,600 ล้านบาท (ข้อมูล ณ ปี 2547) มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนออมเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษาของตนเอง นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกลุ่มท้องถิ่นทั้งในระดับเขตและระดับเมือง มีกองทุนกลางระดับเมืองที่แต่ละหมู่บ้านสามารถมากู้ยืมไปเพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านกู้ยืมอีกครั้ง ความสำเร็จครั้งนี้ถือเป็นนวัตกรรมการพัฒนาใหม่ในประเทศลาวจึงเป็นแรงกระตุ้นให้องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนจัดตั้งกลุ่มท้องถิ่นมากขึ้นเพราะ รัฐบาลลาวเองก็มีนโยบายชัดเจนในการส่งเสริมให้หมู่บ้าน ครอบครัวเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ด้วยการประหยัดและอดออม หารายได้เลี้ยงตนเอง โดยการระดมทุนเป็นกองทุนของหมู่บ้านเพื่อการผลิต (พยายามให้ชุมชนมีการจัดระบบการดูแลและช่วยเหลือกันในเบื้องต้น) โดยมีกลไกการขยายผลคือสหพันธ์แม่หญิงลาวเป็นหน่วยงานหลักในการขยายให้เกิดกลุ่มท้องถิ่นในประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2550 สหพันธ์แม่หญิงลาว และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประเทศไทย ได้มีการหารือเรื่องการทำบันทึกความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฉบับที่ 3 เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของแม่หญิงและชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลุ่มท้องถิ่น (กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือทำให้เกิดการรวมกลุ่ม ซึ่งปัจจุบันมีการขยายผลไปยังเมืองต่างๆ จำนวน 5 แขวง ได้แก่ พงสาลี บ่อแก้ว หลวงพระบาง นครหลวงเวียงจันทน์ และจำปาสัก) มีสมาชิกประมาณ 36,000 คน มีจำนวนกลุ่ม 244 กลุ่ม เงินออมรวมประมาณ 74 ล้านบาท (ประมาณ 20,720 ล้านบาท)

จากการที่ได้มาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเครือข่ายรายองค์กรต่างๆ ในประเทศไทย สหพันธ์แม่หญิงลาวได้นำเอาแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการมาปรับใช้ โดยมีการนำเอาผลกำไรที่ได้จากกลุ่มท้องถิ่นมาจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก และในบางหมู่บ้านมีการออมสมกองทุนสวัสดิการ ทำให้แต่ละหมู่บ้านมีเงินกองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่ม เช่น ช่วยเหลือเด็กแรกเกิด ค่ารักษาพยาบาล (ค่าผ่าตัดหรือป่วยหนักต้องรักษาในโรงพยาบาล) ไฟไหม้ที่อยู่อาศัย และช่วยเหลือค่าทำศพแก่ครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มท้องถิ่น นอกจากการจัดสวัสดิการในรูปแบบการตั้งกองทุนแล้ว ยังมีการก่อตั้งธนาคารข้าวเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมได้ทั้งในรูปแบบของการยืมข้าวเปลือก และการยืมเงิน (แผนภูมิที่ 2.2)

ส่งเข้าเมืองหรือประเทศ 90% แต่แนวทางดังกล่าวก็ยังคงประสบกับปัญหาที่ท้าทายคือ เนื่องจากเป็นประเทศที่ยากจน ประชากรของประเทศมีรายได้น้อย และอยู่ในภาวะการว่างงานสูง มากสิ่งที่เป็นความต้องการอย่างแท้จริงคือการพัฒนาอาชีพ การสร้างงาน สร้างรายได้ และการ ขยายคุณภาพทางด้านการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ต่อ

4.5 ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์ รัฐบาลได้จัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนในหลายรูปแบบ โครงการ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความช่วยเหลือรายครัวเรือน และระดับชุมชนท้องถิ่น ล้วน เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งสิ้น โครงการสำคัญๆที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดย ใช้ฐานครัวเรือน และชุมชนท้องถิ่นมีดังนี้

โครงการ Ahon Pamilyang Pilipino (APP) ซึ่งเป็นโครงการช่วยเหลือคนยากจน ระดับรากหญ้า ในขณะที่เดียวกันก็ได้สอนให้พวกเขามีความรับผิดชอบร่วมเป็นภาคีในการวางแผน และปฏิบัติตามเงื่อนไขด้วยตนเอง ข้อมูลจาก Social Welfare and Development Secretary Esperanza I พบว่า มีผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ APP 2,000 ราย ในพื้นที่ Agusan del Sur จากเมือง Esperanza and Sibagat ระหว่างที่โครงการนี้ได้เพิ่งปล่อยออกไปโดย the Land Bank ที่มีสาขาอยู่ใน Bayugan City ประธานาธิบดี นาง Gloria Macapagal-Arroyo ได้ออกนโยบาย สนับสนุนงบประมาณ 5 พันล้านเปโซ เพื่อดูแลเด็กจำนวน 1 ล้านคนจากโครงการดังกล่าว

โครงการ APP เป็นยุทธศาสตร์การลดความยากจน โดยให้เงินช่วยเหลืออย่างมี เงื่อนไขถึงมือครัวเรือนยากจนที่จำเป็นเดือนร้อน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้เข้าสู่เป้าหมายการ พัฒนามนุษย์ เป็นการช่วยเหลือที่ตัดวงจรความยากจนข้ามชั่วอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย คุณภาพ การศึกษาต่ำ อัตราการขาดแคลนโภชนาการและอัตราแรงงาน เด็ก ตลอดจนถึงอัตราคนยากจนเพิ่มสูงขึ้น

โครงการ APP ได้ให้เงินทุนอุดหนุนสำหรับสวัสดิการด้านสุขภาพและด้านการศึกษา ภายใต้โครงการด้านสุขภาพ ครัวเรือนที่ขึ้นทะเบียนไว้จะได้รับเงินช่วยเหลือ 6,000 เปโซ ต่อปี หรือประมาณ 500 เปโซต่อเดือน เพื่อให้ครอบครัวพาเด็กไปศูนย์บริการสาธารณสุข เพื่อตรวจ สุขภาพและฉีดวัคซีน สำหรับโครงการทุนการศึกษาก็เช่นเดียวกัน เด็กที่มีครอบครัวยากจนจะ ได้รับเงินทุนการศึกษา 3,000 เปโซต่อ 10 เดือน หรือ 300 เปโซต่อเดือน เพื่อให้ครอบครัวนำเด็ก เข้าโรงเรียน และได้เรียนหนังสือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85 ของเวลาเรียนทั้งหมดในภาคเรียนหนึ่ง โดย สนับสนุนสูงสุด ครัวเรือนละ 3 คน โดยรวมแล้ว ครัวเรือนยากจนจะได้รับการเงินสนับสนุนเพื่อ เลี้ยงดูเด็ก รวม 15,000 เปโซต่อปี

ปัจจุบันโครงการนี้ได้ดำเนินการในเขตพื้นที่ Esperanza and Sibagat ในเมือง Agusan del Sur เขต Lopez Jaena and Bonifacio ในเมือง Misamis Occidental เขต Pasay และเขตCaloocan ในกรุงมะนิลา (Manila) ซึ่งคาดว่าจะมีผู้ได้รับประโยชน์ 6,000

ครัวเรือน จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมดมีครัวเรือนได้รับประโยชน์แล้วมากกว่า 300,000 ครัวเรือน จาก Jocelyn Canoy, Evangeline Pulleros, Merly Lintad, Zenaida Damarillos, Andrea Sab, Gloria Lastre, Aida Hayahay, Jeralyn Ruta, และ Editha Sajonia. ซึ่งปัจจุบันมีผู้นำท้องถิ่นหลายแห่ง (Congressman Rodolfo Rodrigo Plaza, Agusan del Sur Vice-governor, Santiago Cane, Bayugan City Mayor Magdalena Asis, Sibagat Mayor Thelma Lamanilao, and Esperanza Mayor Leonida Manpatilan) ให้ความสนใจที่จะขยายผลต่อไปในช่วงปี 2008

สิ่งที่ได้จากโครงการ คือ พ่อแม่ผู้ปกครองจะได้เรียนรู้บทบาท ความรับผิดชอบ และวิธีการเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อยกระดับของการเป็นผู้ปกครองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ประชาชนควรจะเรียนรู้ด้วยตัวของพวกเขาเอง ความหวังจากโครงการนี้ คือ อีก 5 ปีข้างหน้า ครัวเรือนยากจนผู้ได้รับประโยชน์เหล่านี้จะสามารถพึ่งพาตนเองต่อไปได้

หน่วยงานภาคีหลักที่สนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคีพันธมิตรของกรมสวัสดิการสังคมและการพัฒนา หรือ DSWD (Department of Social Welfare and Development) ไม่ว่าจะเป็น the Land Bank of the Philippines กรมส่งเสริมสุขภาพ กรมส่งเสริมการศึกษา กรมการคลัง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นและกระทรวงมหาดไทย และคณะกรรมการจัดการปัญหาความยากจนแห่งชาติ (the National Anti-Poverty Commission) (<http://www.dswd.gov.ph>, 9 ก.พ. 2551)

โครงการ **The SEA-K Program (SELF-EMPLOYMENT ASSISTANCE - KAUNLARAN Program)** สนับสนุนโดย DSWD (Department of Social Welfare and Development) เป็นการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการเศรษฐกิจและสังคมให้กับครัวเรือนยากจน ตลอดจนองค์กรชุมชนด้านวิสาหกิจชุมชน โครงการนี้แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 เรียกว่า **“SEA-Kaunlaran”** เป็นระดับวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อม (micro-enterprise level) ประกอบด้วยสมาชิก 25-30 คน และสนับสนุนให้ทุนดำเนินการแก่สมาชิกเริ่มแรกสูงถึงคนละ 5,000 เปโซ

ระดับที่ 2 เรียกว่า **“SEA-Kabayan”** ขยายจากระดับที่ 1 และให้บริการต่อยอดเพิ่มขึ้น เป็นการให้ความช่วยเหลือบริการที่จำเป็นในการขยายตัวของวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมให้สามารถสิ้นไหลไปได้ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อม 2-5 กลุ่มที่ประสบความสำเร็จมารวมกันเป็นเครือข่าย โดยจะได้รับการสนับสนุนทุนเครือข่ายละ 1,000,000 เปโซ

ในปี 2006 มีโครงการ **“SEA-Kaunlaran”** รวม 701 กองทุน สนับสนุนโดย DSWD รวมเงินทุนก่อตั้ง 68,410,740 เปโซ มีครัวเรือนที่เข้าร่วม 14,425 ทั่วทั้งประเทศ นอกจากนี้ยังมีโครงการ **“SEA-Kabayan”** อีก 43 เครือข่าย ประกอบไปด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน **“SEA-Kaunlaran”** 108 กลุ่ม รวมเงินทุนก่อตั้ง 40,268,750,00 เปโซ

ต่อมาในปี 2007 โครงการ “SEA-Kaunlaran” มีกองทุนเพิ่มขึ้น 951 กองทุนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย รวมเงินทุนก่อตั้ง 118,875,000 เปโซ มีครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น 24,684 ครัวเรือนทั่วประเทศ นอกจากนี้โครงการ “SEA-Kabayan” 43 เครือข่ายต่อเนื่องจากปี 2006 สามารถขยายผู้รับประโยชน์ได้มากกว่า 1,720 ครัวเรือน

นอกจากนี้ยังมีโครงการด้านสวัสดิการสังคมต่างๆอีกมากมาย อาทิเช่น โครงการ “TINDAHAN NATIN PROJECT” ที่เริ่มต้นในปี 2006 เช่นเดียวกัน เป็นการสนับสนุนครัวเรือนยากจนเข้าถึงระบบราคาข้าว และผลผลิตในราคาถูก การพัฒนาสร้างโอกาสทางอาชีพ และรายได้ในชุมชน รวมไปถึงการประกันราคาข้าวในพื้นที่ตลอดทั้งปี

อีกโครงการ คือ โครงการนมและอาหารกลางวันโรงเรียน “FOOD FOR SCHOOL PROGRAM AND SUPPLEMENTAL FEEDING” ที่สนับสนุนให้เกษตรกรผลิตพืชผลทางการเกษตรมาประกอบอาหาร ถือเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกรรายากจนอีกช่องทางหนึ่ง รวมไปถึงการมีสถานรับเลี้ยงเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลด้านโภชนาการอย่างครบถ้วน (<http://www.dswd.gov.ph>, 9 ก.พ. 2551)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชิต นันทสุวรรณ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการกองทุนสุขภาพโดยชุมชน” ใน 7 กรณีศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการต่างๆ ประกอบไปด้วย การรักษาพยาบาล การรักษาพยาบาลบ้านอายุชีวิต กองทุนฌาปนกิจ กองทุนสาธารณภัย กองทุนการศึกษาในและนอกระบบ การรักษาแบบพื้นบ้าน และสวัสดิการบริการอื่นๆ ในส่วนกิจกรรมหลักที่ทำนั้น ทุกกรณีศึกษาไม่มีการดำเนินการกองทุนเพื่อสุขภาพแบบเฉพาะกิจกรรม แต่มีการนำผลกำไรจากการดำเนินงานกองทุนหลักมาจัดการกิจกรรมด้านสุขภาพของสมาชิก โดยมีลักษณะเป็นการให้บริการในระบบสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงแห่งชีวิตร่วมกัน ซึ่งองค์กรชุมชน กองทุนชุมชน กองทุนโคตรทรัพย์ เช่น ร้านค้าชุมชน ธุรกิจและอุตสาหกรรมชุมชน ถือเป็นฐานสำคัญในการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน หลักการบริหารกองทุน

1. ระบบการออมแบบสัจจะประจำเดือน ที่เน้นการออมเพื่อช่วยสังคม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. ระบบหมุนเวียนในการจัดการเพื่อให้กองทุนเติบโต และพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสระ ไม่พึ่งพาหรือผูกติดกับกลไกของระบบเศรษฐกิจระดับมหภาค
3. เน้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการ ใช้หลักความไว้วางใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุน
4. สร้างกฎระเบียบของกลุ่มคนขึ้นมา โดยไม่ใช้กฎหมาย แต่มีระบบคุณธรรมกำกับ

5. เน้นการกระจายอำนาจของกลุ่มในการบริหารจัดการ จากระดับตำบลสู่ระดับหมู่บ้าน
6. เน้นความต่อเนื่องของประสบการณ์ของคณะกรรมการ หรือคนทำงาน
7. พัฒนาระบบเครือข่ายของกองทุน เพื่อการเรียนรู้ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน
8. ประสานวิธีการบริหารจัดการแบบใหม่เข้ามาในกิจกรรมเฉพาะด้านที่จำเป็น เช่น กิจกรรมด้านธุรกิจชุมชน และอุตสาหกรรมชุมชน
9. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิก เน้นการเรียนรู้ในเวทีอ้อมทรัพย์ประจำเดือน

หลักการบริหารกองทุนนี้ สามารถนำมาประยุกต์ได้กับการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการเน้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการ ใช้หลักความไว้วางใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุน ซึ่งจะไปสัมพันธ์กับการบริหารหุ้นส่วนการพัฒนากองทุนฯ แต่จุดเน้นหลักที่กองทุนสวัสดิการชุมชนจะเด่นชัดกว่ากองทุนทั่วไป คือ การช่วยเหลือพึ่งพากันทางด้านสังคม มากกว่าด้านทางเศรษฐกิจ ที่ต้องสร้างระบบหมุนเวียนให้กองทุนเติบโตขึ้น

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดระบบโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมโดยภาคชุมชน” จัดทำเป็นชุดองค์ความรู้ “การจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน จากฐานกลุ่มออมทรัพย์ และฐานกลุ่มผลิตภัณฑ์” ได้มีการจัดทำ “บทสังเคราะห์ 11 กรณีศึกษา ความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน” (2544, น. 11-40) พบว่า แบบแผนของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์กรในชุมชนอาจจำแนกได้ดังนี้ (1) การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ (2) การเริ่มต้นจากหน่วยผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ และ (3) การเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

1. การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

แบบแผนนี้แพร่หลายในทางภาคใต้ เงื่อนไขหลักที่จะทำให้เกิดแบบแผนนี้ได้คือ

(1) ระดับการครองชีพของประชาชนเพียงพอที่จะทำให้มีเงินออมได้อย่างสม่ำเสมอ

ในชุมชนภาคใต้และชุมชนภาคตะวันออก ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตเพียงพอที่จะทำให้ผู้ที่ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุดม และตั้งใจ สามารถที่จะเริ่มมีการเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียงและมีเงินออมสะสมได้ ดังนั้นเมื่อมีผู้กล้าคิด กล้าริเริ่ม กล้าผลักดัน กลุ่มออมทรัพย์ในภาคใต้จึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าในภาคอื่นๆ และสามารถเพิ่มขนาดของเงินออมสะสมได้ดี เมื่อมีกองทุนเงินออมสะสมเพียงพอ ก็สามารถที่จะนำเงินออมนี้ไปจัดทำสวัสดิการเงินกู้ ดอกผลจาก

การจัดเงินกู้มีเพียงพอที่จะนำไปจัดสวัสดิการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการรักษาพยาบาลและกองทุนสวัสดิการอื่นๆ

บางกลุ่มออมทรัพย์จำกัดกิจกรรมของกลุ่มไว้เพียงสวัสดิการเงินกู้และสวัสดิการด้านรักษาพยาบาล แต่บางกลุ่มออมทรัพย์ขยายผลไปสู่การจัดสวัสดิการด้านการผลิตและการค้า คือ ส่งเสริม ช่วยเหลือ สนับสนุนให้เกิดการผลิตของครัวเรือน บางกลุ่มขยายผลไปสู่การลงทุน โดยกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้สมาชิกมีโอกาสใช้สินค้าราคาถูก หรือนำสินค้าจากสมาชิกรูปแบบมาเพื่อเพิ่มมูลค่า และถ้าพอจะมีกำไรจากการผลิต กำไรนั้นส่วนหนึ่งก็จะถูกนำมาสมทบเป็นกองทุนสวัสดิการต่อไป เช่น กรณีนาหว้าและคลองเปรี๊ยะ เป็นต้น

(2) การมีผู้นำที่กล้าคิด กล้าริเริ่ม ไม่ติดอยู่กับแบบแผนที่เคยทำ ๆ กันมา

กรณี ครูชบ ยอดแก้ว ที่สามารถปรับปรุงพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ก้าวพ้นจากขอบเขตกิจกรรมตามแบบแผนของกรมพัฒนาชุมชน กรณี พระสุบิน ปณีโต จากจังหวัดตราด ที่ศึกษากลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตแนวครูชบ แล้วนำมาพัฒนาเป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต โดยการใช้เงื่อนไขของกลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือจูงใจให้คนปรับวิถีชีวิตเข้าสู่วิถีธรรม ซึ่งพระสุบินกล่าวว่า “กิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในชนบท ซึ่งมีทั้งการปฏิบัติเป็นเรื่องที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา จิตใจ การเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่บูรณาการเชื่อมโยงกันไปหมด” (คณะกรรมการโครงการคนดีศรีสังคม, 2541, น. 18)

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต มีเครือข่ายในจังหวัดตราดถึง 30 ตำบล 151 กลุ่ม สมาชิก 28,711 คน และกองทุนรวม (ทุนออมสัจจะ+สวัสดิการ) 123,389,630 บาท (ชัตติยา กรรณสูต, 2544, น. 18) เป็นการพัฒนารูปแบบที่แตกต่างไปจากกลุ่มนำชาวบ้านโดยครูชบ ซึ่งเน้นให้มีการกระจายกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ขนาดเล็ก เพื่อให้มีการดูแลตรวจสอบได้ง่ายและทั่วถึง

นายรีน จันท์เกิด ผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ผู้ค้ารายย่อย ที่ปล่อยให้กู้เพื่อการค้าย่อยและผ่อนส่งเป็นรายวัน ใช้หลักการรวมกลุ่มๆ ละ 5 คน ให้กู้โดยการให้กลุ่มค้ำประกัน ผู้นำเหล่านี้กล้าคิดกล้าริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาของเศรษฐกิจชุมชน

(3) การทำให้เกิดผลตามเป้าหมายและความต้องการของสมาชิก

ถ้าการดำเนินงานไม่บังเกิดผลที่เห็นได้ หรือไม่ตรงกับความต้องการของสมาชิกทางกลุ่มจะเติบโตไม่ได้ เพราะกลุ่มถูกสร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิก ดังนั้นนโยบายและกิจกรรมจะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้จะทราบได้และทำได้ก็ด้วยการให้มีส่วนร่วมจากสมาชิก ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมแสวงผลต่างๆ อันเกิดจากการกระทำนั้นๆ

ความต้องการของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในชนบทโดยทั่วไปคือ สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการบริการและการช่วยเหลือการผลิต แต่ในกรณีของกลุ่มออมทรัพย์ของคณงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ ความต้องการหลักของสมาชิกอาจจำกัดอยู่ที่สวัสดิการเงินกู้เป็นสำคัญ คงเป็นเพราะว่าสวัสดิการด้านอื่นๆ คณงานสามารถที่จะได้จากระบบประกันสังคมและสวัสดิการของโรงงานแล้ว (กิตติพัฒน์ นนทบุรีคมดุลย์, 2544) ในกรณีชุมชนเมือง ความต้องการสินค้าราคาถูกเพื่อบรรเทาปัญหาค่าครองชีพก็เป็นเรื่องจำเป็น กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพื้นนคร่วมเกล้าจึงต้องมีกิจกรรมร้านค้า (จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2544)

2. การเริ่มต้นจากหน่วยผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

แบบแผนนี้เกิดจากที่ชุมชนมีรายได้ไม่พอเพียง ไม่พอกินไม่พอใช้จึงมีความพยายามที่จะให้เกิดอาชีพเสริม หรือหากิจกรรมที่ช่วยบรรเทาภาวะการไม่พอกินไม่พอใช้ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกชุมชน ครั้นต่อมาเมื่อการประกอบอาชีพเสริมทำให้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มที่แน่นอน ถาวร และมีรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กลุ่มการผลิตก็จะขยายตัวเติบโต รายได้จากการผลิตมีมากขึ้น ปริมาณกำไรมากขึ้น ก็สามารถจะจัดสรรกำไรจากการผลิตนั้นไปจัดสวัสดิการให้สมาชิกในรูปของการประกันชีวิต เป็นค่ารักษาพยาบาล และอื่นๆ กรณีตัวอย่างคือ กลุ่มแม่หญิง(ส่วนของกลุ่มแพรรณ) (อภิญา เวชยชัย, 2544) กลุ่มโรงสีชมรมรักษัชมรมชาติชุมชนนาโส อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2544 ก) และต่อมากลุ่มการผลิตเหล่านี้ได้พัฒนาระบบแหล่งเงินทุนของตนเองโดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา เพื่อให้สมาชิกทำการออมและทำการกู้ดอกเบียดำ เป็นการเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินให้แก่สมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ก็มีแบบแผนคล้ายๆกันที่กล่าวมา คือ เริ่มจากกิจกรรมออมข้าว เพื่อลดการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้า แล้วพัฒนาไปสู่กิจกรรมการผลิตและกระจายสาไปสู่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จากนั้นเมื่อกิจกรรมเกิดดอกออกผลก็นำดอกผลนั้นมาจัดสวัสดิการให้ชุมชน (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2544 ข) กลุ่มสถาบันการเงินชุมชนจังหวัดพะเยา ก็เริ่มต้นจากการตั้งกองทุนข้าวเพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนข้าว เช่นกัน (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2544 ค)

เงื่อนไขหลักของแนวทางนี้ นอกจากจะต้องมีผู้กล้าคิดกล้าริเริ่มแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือ จะต้องมีการผลิตและมีทักษะการผลิตในชุมชน เงื่อนไขประการต่อมาคือ ตลาด จะต้องมิตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ การเติบโตของกลุ่มแม่หญิงกลุ่มโรงสีชมรมรักษัชมรมชาติชุมชนนาโส ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ หรือแม้แต่สถาบันการเงินชุมชน จังหวัดพะเยา ก็พัฒนามาตามแนวทางนี้

การเริ่มจากแนวทางนี้มีความซับซ้อนและยากลำบากกว่าแนวทางออมทรัพย์ แต่เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจส่วนรวมมากกว่า ที่ว่ายากลำบากกว่าก็เพราะว่าการเริ่มจากหน่วยผลิตต้องอาศัยความสามารถทางการผลิต เทคโนโลยีการค้า และการตลาด ซึ่งทั้งด้านการผลิตและการค้า

จำเป็นจะต้องแข่งขันกันในระบบเศรษฐกิจโดยรวม ผู้ผลิตและผู้ค้าที่มีทุนมากกว่า เทคโนโลยีดีกว่าบุคลากรมีความรู้ความสามารถสูงกว่า และที่สำคัญที่สุดคือ การตลาดดีกว่า จะได้เปรียบ

จุดอ่อนที่สำคัญยิ่งของหน่วยผลิตชุมชน คือ ด้านมาตรฐานของคุณภาพผลิตภัณฑ์ และระบบตลาดที่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตผู้ค้าปัจเจกบุคคลและบริษัทได้ กรณีศึกษาหน้าหว่า คลองเปรี๊ยะและน้ำขาว ก็เห็นได้ว่า แม้ 3 กรณีนี้ประสบความสำเร็จสูงยิ่งในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์จนสามารถมีกำไรไปจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จนสามารถมีกำหนดไปจัดตั้งกองทุน สวัสดิการเพื่อสมาชิกได้หลากหลายกองทุนสวัสดิการ แต่ทั้งสามกลุ่มก็ยังคงประสบความ ล้มเหลวในเรื่องการจัดการผลิตและการค้าที่ไม่สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตผู้ค้าทั่วๆ ไปได้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544) และจากกรณีศึกษา 11 กรณีก็พบว่า การบริหารกลุ่มออมทรัพย์ให้มีกำไร แล้วนำกำไรไปจัดสวัสดิการ น่าจะทำให้ง่ายกว่าการบริหารหน่วยผลิตให้มีกำไรแล้วนำกำไรไปจัด สวัสดิการ

แต่ที่กล่าวว่า การเริ่มจากหน่วยผลิตเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจส่วนรวมมากกว่าก็ เพราะว่า หน่วยผลิตได้ก่อให้เกิดการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ เพิ่มการจ้างงาน (หรือการทำงาน) เพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) ให้แก่ชุมชน ทั้งในส่วนที่เป็นการผลิตและ การค้า

3. การเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

แบบแผนเช่นนี้เป็นลักษณะพิเศษ เพราะเป็นการจัดตั้งชุมชนใหม่ที่ต้องการปฏิรูปวิถี ชีวิตของชุมชนให้แตกต่างไปจากชุมชนทั่วๆ ไป ไม่ใช่กิจกรรมที่มุ่งจะยกระดับฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกชุมชนที่มีอยู่เท่านั้น แต่เป็นการสร้างสรรค์สังคมใหม่ตามอุดมคติ ตามความเชื่อและศรัทธา ที่มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการใช้ชีวิต การบริโภค การ ผลิต และการค้า รวมไปถึงความคิด จิตสำนึก และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต

แนวทางนี้เป็นแนวทางของชุมชนศีระะโศก หรือแนวทางของกลุ่มโศก ซึ่งเป็น กลุ่ม “ลัทธิความเชื่อ” แม้ว่าผลที่เกิดขึ้นสามารถจะช่วยสร้างชุมชนแนวใหม่ที่มีความพอเพียงด้าน การผลิต การบริโภคและยกระดับความคิดและจิตสำนึกของสมาชิก แต่ไม่อาจประยุกต์ใช้กับ ชุมชนพื้นฐานทั่วไปได้ เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นเพียงกิจกรรม องค์ประกอบของการดำรงชีวิตเพื่อให้บรรลุการปฏิบัติธรรม เป้าหมายหลักคือจิตใจที่ฝึกฝนทาง ธรรม ไม่ใชการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจให้พอเพียง หรือกล่าวโดยรวม แนวทางนี้ต้องการ บรรลุเป้าหมายที่สูงกว่าบรรพาสวดีทั่วๆ ไป (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2544 ง)

ยิ่งกว่านั้น แนวทางโศกของกลุ่มเป็นการจัดตั้ง “ชุมชนปฏิบัติธรรม” ช้อนชุมชนที่มี อยู่หมายความว่า ไม่ใช่ทุกคนจะเข้ามาเป็นสมาชิกชุมชนปฏิบัติธรรมได้ทุกคน เพราะชุมชน ปฏิบัติธรรมมีกฎเกณฑ์เข้มงวด และแน่นอนในการควบคุมวิถีชีวิตที่ผิดแผกไปจากบรรพาสวดี โดยทั่วๆ ไป ดังนั้น การบรรลุผลของชุมชนปฏิบัติธรรมตามแนวทางของกลุ่มโศกจึงยัง ไม่ใช่ความสำเร็จโดยรวมของชุมชนสามัญ

จึงแตกต่างไปจากกลุ่มอมทรัพย์และหน่วยการผลิต ที่สามารถขยายไปสู่สมาชิกชุมชนทั่วๆ ไปได้ง่ายกว่า เช่น กรณีกลุ่มอมทรัพย์นาหว้า คลองเปือย ที่สมาชิกในหมู่บ้านและตำบลประมาณร้อยละ 90 สามารถเป็นสมาชิกของกลุ่มและได้รับผลจากกิจกรรมของกลุ่มโดยตรง ไม่ค่อยมีลักษณะชุมชนซ้อนชุมชนเหมือนชุมชนปฏิบัติธรรมของชาวโศก เหตุก็เพราะว่า ชุมชนของกลุ่มโศกเน้นการปฏิบัติธรรมและลดละฆราวาสวิถี แต่กลุ่มอมทรัพย์และหน่วยผลิตพัฒนาขึ้นมาเพื่อยกระดับการดำรงชีพภายใต้ฆราวาสวิถี ที่ไม่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติธรรม แต่ยึดเอา"ฆราวาสธรรม" ระดับพื้นฐาน เช่น การมี"สัจจะ" การพึ่งตนเอง การรู้ประมาณ (มัตตัญญูตา) เป็นแนวทางของการอยู่ร่วมกันและสร้างสรรค์ชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลได้จากแนวทางนี้ก็สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตทั้งระดับกายภาพและจิตภาพของชุมชนที่มีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี รูปแบบบางอย่างก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตของฆราวาสทั่วๆ ไปได้ เช่น แนวทางของพุทธเกษตร แนวทางการผลิตการค้าสารานุกรมโภคิ คือมุ่งประโยชน์ของสาธารณะ ไม่ใช่มุ่งกำไรเป็นที่ตั้ง ทั้งพุทธเกษตรที่เน้นความสมดุลของธรรมชาติและสาธารณะโภคิที่เน้นประโยชน์ของสาธารณะ เป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความสมดุลและเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ(ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม) มนุษย์กับมนุษย์ (ไม่เบียดเบียนกัน) จิตมนุษย์กับกายมนุษย์ (คือลดโลภจริต)

เงื่อนไขของการเกิดขึ้น คงอยู่และพัฒนา

เรื่องนี้จะพิจารณาในกรอบของ "ไตรรัตน์ของการจัดตั้ง" คือ การนำและความคิด จิตวิญญาณ และการบริหารจัดการ

1. การนำและความคิด

อาจจำแนกได้เป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่ได้จากราชการ ส่วนที่มาจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และส่วนที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในชุมชน

1) ส่วนที่มีการเสนอแนะความคิดจากคนของราชการ เช่น กรณีกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนฟื้นฟูนครแก้ว เริ่มขึ้นจากการเคหะแห่งชาติ หรือกรณีกุ่มโรงสีชมรมรักษารัฐชาติชุมชนนาโหล ที่ก่อกำเนิดมาตามลำดับจากชมรมหมอยา ซึ่งเป็นชมรมที่ถือกำเนิดมาจากความคิดของกระทรวงสาธารณสุข อย่างนี้เป็นต้น

2) ส่วนที่เป็นการริเริ่มความคิดและแนะนำให้เกิดขึ้นโดยเอ็นจีโอ เช่น กลุ่มแม่หญิง และกลุ่มอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ เป็นต้น

3) ส่วนที่ริเริ่มมาจากคนในชุมชน เช่น แนวคิดอมทรัพย์เพื่อสวัสดิการที่ริเริ่มจากครูชบ ยอดแก้ว ชุมชนโศกที่เริ่มจากสมณะโพธิรักษ์ หรือสถาบันการเงินชุมชนที่เริ่มต้นจากกิจกรรมรวมทุนเพื่อแก้ไขความขาดแคลนข้าวโดยคุณพ่อนิพนธ์ เทียนวิหาร เป็นต้น

ถ้าพิจารณาตัวอย่างที่ได้ศึกษามาก็คงจะสรุปได้ว่า กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนนั้น ลำพังแต่อาศัยความคิดความอ่านจากชุมชนเพียงฝ่ายเดียวคงจะไม่พอ และไม่ทั่วถึงทุกชุมชน จะต้องอาศัยความคิดความอ่านจากคนนอกชุมชนด้วย

2.จิตวิญญาณ

การเกิดขึ้น คงอยู่ และพัฒนาของทุกองค์กรในกรณีศึกษา อาศัยความเชื่อมั่น ความเสียสละ การทุ่มเทร่างกายและแรงใจของผู้นำ เป็นปัจจัยบุกเบิกการที่ผู้นำหรือกรรมการของกลุ่มทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทนในช่วงเริ่มต้นและรับผลตอบแทนเพียงเล็กน้อยในระยะต่อมา เป็นการบอกว่า กรรมการเหล่านั้นได้แปรแรงงานของตนเอง (ร่างกายและแรงสมอง) ออกมาเป็นผลผลิตและบริการให้แก่ชุมชน ถ้าใช้แรงงานมากก็จะได้ผลผลิตออกมามาก มีมูลค่ามาก สอดคล้องกับทฤษฎีมูลค่าแรงงานของอดัม สมิธ ที่ว่า มูลค่าของสิ่งของหรือสินค้าก็คือ มูลค่าของปริมาณแรงงานที่ถูกใช้เพื่อการผลิตสินค้าและบริการนั้นๆ (Meek, 1973: 67) ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์นำหว่า คลองเปรี๊ยะ น้ำขาว และกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชนอื่นๆ ใน 11 กรณีศึกษา ล้วนแต่เติบโตและพัฒนาได้ด้วยเงื่อนไขของ “การใช้แรงงานฟรี” ของผู้นำและกรรมการทั้งสิ้น นี่ก็หมายความว่า จิตวิญญาณเพื่อองค์กรของกรรมการและผู้นำคือเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นที่สุดของกลุ่มเหล่านี้ คำตอบแทนประเภทนี้เรียกว่า “คำตอบแทนทางสังคม” ดังนั้น คำว่า “ฟรี” ในที่นี้จึงหมายถึงไม่มีคำตอบแทนตามความหมายทางเศรษฐศาสตร์เท่านั้น

3. การบริหารจัดการ

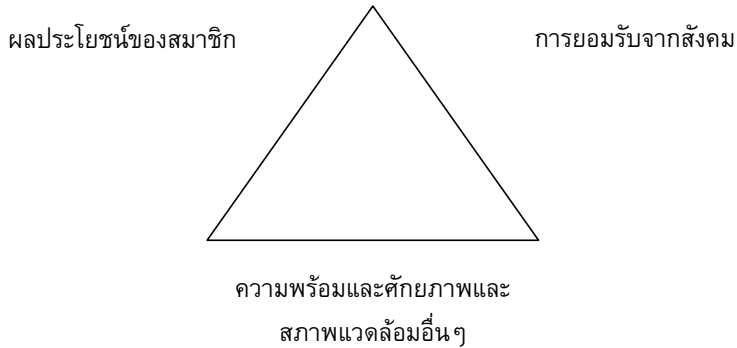
ในการบริหารจัดการองค์กรเศรษฐกิจชุมชน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงกรอบสามด้าน ได้แก่

ด้านแรก ผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของสมาชิก ถ้าไม่สนองตอบต่อผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของสมาชิก กลุ่มหรือองค์กรก็จะอ่อนแอ เพราะจะมีสมาชิกน้อย สมาชิกที่มีอยู่แล้ว ก็มักจะไม่ให้ความร่วมมือ บทเรียนจากพัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์นำหว่ายุคก่อนครูชบ และกลุ่มคลองเปรี๊ยะยุคก่อตั้งใหม่ๆ เป็นบทเรียนที่ให้ประสบการณ์เรื่องนี้

ด้านที่สอง กลุ่มและองค์กรจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นราชการ นักวิชาการ และกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคม ถ้าไม่เป็นที่ยอมรับก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากคนกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะราชการ เอ็นจีโอ และสถาบันวิชาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรเศรษฐกิจชุมชน

ด้านที่สาม ศักยภาพและความพร้อมของกลุ่มและองค์กรในขณะนั้น หมายความว่า กิจกรรมใดๆ ที่จัดทำขึ้นจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ คำนึงถึงทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่จริง รวมถึงพิจารณาข้อจำกัดอันเกิดจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองด้วย ประสบการณ์ของการจัดสวัสดิการประกันชีวิตของเครือข่ายแม่หญิง (กลุ่มแพรรณ) ที่จัดขึ้นแล้วต้องล้มเลิกลงไปก็เพราะเป็นเรื่องเกินศักยภาพที่มีอยู่จริง กล่าวคือ ทรัพยากรและขีดความสามารถไม่เพียงพอที่จะให้บริการการประกันชีวิตแก่สมาชิกทุกคนได้ แม้เป็นความปรารถนาดี แต่ถ้าเกินกำลังก็ย่อมจะประสบปัญหาในที่สุด ยิ่งต้องประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปัญหาที่ยิ่งหนักหน่วง (แผนภูมิ 2.3)

แผนภูมิที่ 2.3 กรอบสามด้านของการบริหารจัดการ

องค์กรเศรษฐกิจชุมชนจะต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจเป็นปัจจัยหลักในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย การร่วมมือร่วมใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสามารถ “ปลุกจิตวิญญาณ” ของสมาชิกทุกคนให้ตื่นขึ้น จิตวิญญาณในที่นี้คือ สปิริต (spirit) ที่อยู่ในจิตใจของแต่ละคน เมื่อเกิดขึ้นแล้ว รวมกันแล้ว มันจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อน ประจวบพลังงานที่ทำให้จักรกลและเครื่องยนต์ทำงานได้ สปิริตหรือจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ

(1) การมีผู้นำที่มีความคิด อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ ที่ชัดเจน สามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกัน อย่างกรณีครูชบ ยอดแก้ว หรือมีอุดมการณ์และความเชื่อร่วมกัน อย่างกรณีกลุ่มสันติอโศก จึงสามารถผลักดันให้ทุกคนเกิดความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติการกิจเพื่อบรรลุผลประโยชน์และอุดมการณ์นั้น

(2) การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เป็นเป้าหมายที่ทุกคนพร้อมจะไปให้ถึง เช่น การตั้งเป้าว่าจะต้องทำให้ทุกครอบครัวในหมู่บ้านเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ดังกรณีของนาหว้า คลองเปรี๊ยะ จ.สงขลา และกลุ่มพระอาจารย์สุบิน จ.ตราด เป็นต้น หรือตั้งเป้าหมายว่าลูกหนี้ทุกคนต้องส่งเงินคืนครบไม่เกิดหนี้สูญเลย ฯลฯ

(3) การกิจ (mission) ที่เป็นรูปธรรมเด่นชัด ปฏิบัติได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เช่น กรณีของคลองเปรี๊ยะ ในการทำให้บรรลุภาวะการณ์ปลอดหนี้สูญ ก็โดยการกำหนดให้กรรมการประจำหมู่บ้านมีอำนาจปล่อยกู้ให้สมาชิก ขณะเดียวกันต้องรับผิดชอบทำสัญญา เก็บและดูแลรักษาสัญญากู้เงินทุกราย ทำรายงานส่งคณะกรรมการกลางทุกเดือน ติดตามหนี้สินรับผิดชอบหนี้สินที่มีปัญหา รวมทั้งต้องชดใช้เงินที่ขาดบัญชีด้วย ดังนั้น กรรมการประจำหมู่บ้าน 1 คน รับผิดชอบสมาชิกไม่เกิน 100 คน ดูแลยอดเงินกู้ของสมาชิกไม่เกิน 200,000 บาทต่อเดือน เป็นต้น

(4) ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อกัน นั่นคือ เชื่อมั่นในความคิดและการนำ ดังเช่นสมาชิกชาวอโศกเชื่อมั่นในความคิดและการนำของสมณะโพธิรักษ์ ชาวคลองเปรี๊ยะเชื่อมั่นในการ

นำของนายอัมพร ตัวปาน ของนาหว่าเชื่อมั่นในการนำของนายเคล้า แก้วเพชร กลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เชื่อมั่นในแนวทางการออมทรัพย์เพื่อสร้างสวัสดิการตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว เป็นต้น และทุกคนที่เชื่อมั่นในความคิดและการนำนั้นต่างก็เชื่อมั่นในเป้าหมายว่าสามารถที่จะไปให้ถึงได้ เชื่อมั่นในการกิจว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้อง ชอบธรรมเป็นประโยชน์ เกิดประสิทธิผล ทุกคนที่ร่วมงานกันมีความไว้วางใจกัน เกิดความสมานสามัคคี เกิดจิตวิญญาณร่วมที่เป็นพลังงานยิ่งใหญ่ขับเคลื่อนให้ภารกิจบรรลุเป้าหมาย

(5) มีปัจจัยรื้อยรัดอารมณ์ร่วมหรือความต้องการร่วม ปัจจัยที่จะรื้อยรัด “อารมณ์ร่วมและความต้องการร่วม” ของคนในโลกนี้ดูเหมือนจะมีเพียง 3 ประการ คือ

- ตัวบุคคลหรือความศรัทธาในตัวบุคคลหรือตัวผู้นำ
- อุดมการณ์และความเชื่อ เช่น เชื่อในศาสนาเดียวกัน ในลัทธิการเมืองเดียวกัน เชื่อในประเพณีเดียวกัน เป็นต้น
- มีผลประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งสามประการนี้อาจจะเรียกรวมกันว่าเป็นทุนทางสังคม (social capital) หรือเครื่องรื้อยรัดสังคม องค์การเศรษฐกิจชุมชนหรือชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ฟังตนเองได้สูง จะมีปัจจัยสามประการนี้พอเพียง

ข้อเสนอและบทสรุป

1. ข้อเสนอของ ครูชบ ยอดแก้ว

ครูชบเป็นคนที่กล้าคิดกล้าเสนอ ครูชบเห็นว่า การที่จะทำให้กองทุนเงินออมเติบโตเร็วและสามารถนำไปพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนได้อย่างถาวร ทิศทางการหรือรัฐบาลควร จะสมทบเงินกองทุนให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ (เพื่อสวัสดิการ) โดยใช้แนวคิดว่า ถ้าสามารถจัดตั้ง กองทุนสวัสดิการได้มาก รัฐบาลก็จะสมทบให้มากเป็นเท่าตัว เช่น ถ้ากลุ่มออมทรัพย์ใด มีกองทุน สวัสดิการ 1 ล้านบาท รัฐบาลควรสมทบให้ครั้งแรก (ปีแรก) 1 ล้านบาท เท่ากับจำนวนเงินกองทุน ที่มีอยู่ ต่อมาปีที่สองก็จ่ายสมทบให้ร้อยละ 80 ของปีแรก คือ 800,000 บาท แล้วให้กลุ่มออม ทรัพย์สมทบเพิ่มร้อยละ 20 ของกองทุนปีแรก คือ 200,000 บาท (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 เงินสมทบ
คิดเป็นร้อยละของเงินกองทุนสวัสดิการเมื่อเริ่มต้นโครงการสมทบ

หน่วย : ร้อยละ

ปีที่	เงินกองทุนสวัสดิการ	เงินสมทบจากรัฐบาล	เงินสมทบจาก กลุ่มออมทรัพย์
1	100	100	-
2	100	80	20
3	100	60	40
4	100	40	60
5	100	20	80
6	100	10	90
ปีถัดๆ ไป	100	10	-

ข้อเสนอของครูชบ ยอดแก้ว มีข้อดี คือ

(1) ทำให้กองทุนสวัสดิการเติบโตเร็ว สามารถจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชนได้มาก และมีปริมาณสูงพอ

(2) เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มออมทรัพย์เร่งรัดจัดตั้งกองทุนสวัสดิการและขยายกองทุนให้เติบโต เพราะถ้าเติบโตมากก็จะได้เงินสมทบมาก เนื่องจากให้รัฐบาลสมทบอีกเท่าตัว (ของกองทุนที่มีอยู่) ในปีแรก และร้อยละ 80, 60, 40, 20 และ 10 ในปีถัดๆ ไป

(3) กระตุ้นให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ หรือกระตุ้นให้องค์กรเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน จัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อชุมชน

แต่ข้อเสียก็มี นั่นคือ จะเป็นขยายช่องว่างทางรายได้ของชุมชน หมายความว่า กลุ่มที่มีเงินอยู่แล้วจะได้เงินมากขึ้น ส่วนกลุ่มที่ออมเงินไม่ได้ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการไม่ได้ ก็ยังไม่ได้เงินสมทบ ผู้ที่เดือดร้อนและต้องการสวัสดิการจริงๆ ก็อาจจะไม่ได้รับสวัสดิการ

กล่าวในทางรูปธรรม แนวคิดเช่นนี้กลุ่มทางใต้จะได้ประโยชน์มาก แต่กลุ่มทางอีสานจะเสียเปรียบเพราะเงินออมต่ำ

อย่างไรก็ตาม ความคิดของครูชบมีสาระประการหนึ่งที่น่าจะเป็นประโยชน์มาก คือ การทำให้กลุ่มองค์กรเศรษฐกิจ-สังคม ของชุมชนมีบทบาทในการจัดสวัสดิการ โดยบของรัฐบาลนำไปใช้ผ่านองค์กรเหล่านี้แทนที่รัฐบาลจะทำเอง

การจัดสวัสดิการในภาคชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชนในแง่ที่ชุมชนพยายามช่วยเหลือตัวเองในระดับหนึ่ง เป็นความช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของรัฐไปบ้าง แต่ด้านหลักแล้วการจัดสวัสดิการที่จำเป็นให้แก่ประชาชนยังต้องเป็นภาระของรัฐอย่างเลี่ยงไม่ได้ ระบบสวัสดิการ

เสรีนิยม ในสหรัฐ ในญี่ปุ่น ในเกาหลี ในไต้หวัน ฯลฯ ก็ล้วนแต่ต้องอาศัยงบประมาณและการจัดการของรัฐเป็นอันดับหลัก

กรณีศึกษา ขององค์กรเพื่อรัฐประเสริฐและคณะ จะสามารถนำไปขยายผลได้หรือไม่

คำตอบคือ ได้ แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เช่น รูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ภาคใต้สามารถนำไปใช้ในพื้นที่และชุมชนที่ไม่ขาดแคลนทรัพยากรและไม่ขาดแคลนปัจจัยการผลิตมากเกินไป เช่น นำไปใช้ที่จังหวัดตราด ดังกรณีศึกษา**กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่นำโดยพระอาจารย์สุบิน**ได้ ส่วนรูปแบบกลุ่มการผลิต สามารถนำไปใช้กับพื้นที่และชุมชนที่มีทักษะการผลิตบางอย่าง มีปัจจัยการผลิตพิเศษบางอย่าง (เช่น สมุนไพร ไข่ไหม เป็นต้น)

หากพิจารณาเป็นรายกรณี **กลุ่มออมทรัพย์น้ำขาว** นำเอากำไรครึ่งหนึ่งจากการดำเนินงานการออมทรัพย์มาสร้างสวัสดิการต่างๆ โดยสวัสดิการที่ชัดเจนที่สุดคือการรักษาพยาบาลและฌาปนกิจ แต่กลุ่มน้ำขาวไม่มีนโยบายชัดเจนด้านสวัสดิการการผลิต ขณะที่นาหว้าและคลองเปรี๊ยะได้แบ่งสรรกำไรประมาณร้อยละ 2-3 ของกำไรทั้งหมดมาจัดสวัสดิการ โดยพยายามครอบคลุมสวัสดิการด้านการผลิตและการค้าด้วย แต่ด้านหลักก็ยังคงเป็นด้านการรักษาพยาบาล และที่สมาชิกใช้สิทธิเบิกจ่ายมากที่สุดก็เป็นค่ารักษาพยาบาล

โดยข้อเท็จจริง ทั้งสามกรณี กล่าวได้ว่า “**สวัสดิการเงินกู้**” เป็นการส่งเสริมด้านการผลิตโดยอ้อมอยู่แล้ว เพียงแต่กรณีของนาหว้าและคลองเปรี๊ยะมีการช่วยเหลือพิเศษเพื่อส่งเสริมการผลิตโดยตรง ทั้งนี้เพราะทั้ง**คลองเปรี๊ยะและนาหว้า**มีกองทุนขนาดใหญ่พอที่จะทำเช่นนั้นได้ ขณะที่น้ำขาว กลุ่มออมทรัพย์แต่ละกลุ่มมีกองทุนขนาดเล็กเมื่อเทียบกับคลองเปรี๊ยะและนาหว้า

กรณีกลุ่มของพระอาจารย์สุบิน ปณิโต จังหวัดตราด ได้ถอดแบบการจัดสวัสดิการมาจากครูชบ ยอดแก้ว คือ นำเอากำไรครึ่งหนึ่งไปจัดสวัสดิการ โดยเน้นการรักษาพยาบาลและฌาปนกิจ ยังไม่มีนโยบายที่จะส่งเสริมการผลิตและการค้าโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับกลุ่มน้ำขาว

กลุ่มออมทรัพย์ของคณางานอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ ด้านหลักอยู่ที่สวัสดิการเงินกู้ กำไรจากดอกผลร้อยละ 60 เป็นเงินปันผล ที่เหลือร้อยละ 35 เป็นกองทุนเพื่อการพัฒนา ทั้งพัฒนาบุคลากรและกิจกรรม อีกร้อยละ 5 ทำร้านค้าสวัสดิการหรือการขายข้าวสารราคาถูกให้สมาชิก สวัสดิการที่กลุ่มจัดขึ้นจึงเป็นการเติมเต็มส่วนที่ยังขาด โดยเฉพาะส่วนที่เป็นกองทุนพัฒนาสังคมที่ส่งเสริมการเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพื้นนคร่อมเกล้า โซน 8 มีสวัสดิการฌาปนกิจ ร้านค้าสวัสดิการ และสวัสดิการเงินกู้ แต่ไม่มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล ส่วนสวัสดิการส่วนรวมมีกองทุนสาธารณประโยชน์ของชุมชนอยู่แล้ว

ข้อแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทคือ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองไม่เน้นสวัสดิการรักษาพยาบาล อาจจะเป็นเพราะว่าคนส่วนหนึ่งเป็นลูกจ้าง

จึงได้สวัสดิการการรักษาพยาบาลจากระบบประกันสังคม ส่วนชุมชนชนบทส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ไม่มีระบบประกันสังคม จึงมีความต้องการสวัสดิการรักษาพยาบาล

ชุมชนนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จัดสวัสดิการชุมชนโดยเริ่มจากหน่วยผลิตและบริการของชุมชนหมอยา ต่อมาก็เป็นหน่วยผลิตของโรงสีชมรมรักษ์ธรรมชาติ สวัสดิการของชุมชนนี้มีทั้งสวัสดิการตามนัยทางเศรษฐศาสตร์ คือ ส่วนที่ได้จากการบริโภคสินค้าราคาถูก การขายข้าวในราคาถูกขุดธรรม และมีสวัสดิการสังคมด้านรักษาพยาบาล ฅาปนกิจ ทุนการศึกษา และการช่วยเหลือ ผู้ขาดผู้อุปการะและผู้พิการ ชุมชนนาโสมีการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านการเงิน (ออม-ให้กู้) การผลิต และการค้า ครบทั้งสามด้านของระบบทุนนิยม แต่ด้านหลักอยู่ที่การผลิต และการค้า เป็นชุมชนที่ได้รับเงินจาก SIF (Social Investment Fund = กองทุนการลงทุนเพื่อสังคม) เข้าไปเสริมด้านสวัสดิการต่างๆ ของชุมชนเหมือนกรณีนาหว้า คลองเปรี๊ยะ และน้ำขาว ปัญหาระยะยาวของระบบสวัสดิการชุมชนนาโสก็คือ ยังต้องการทุนช่วยเหลือจากภายนอก

กลุ่มแม่หญิง เป็นกลุ่มการผลิตที่มีเครือข่ายกว้างขวาง ต้องสะสมทุนจากหน่วยการผลิตของผู้หญิงในจังหวัดต่างๆ ของภาคอีสาน ซึ่งมีเครือข่ายใหญ่ๆ คือ กลุ่มพรรณไม้และกลุ่มแพรรณ กลุ่มพรรณไม้ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการฅาปนกิจและการประกันชีวิต เพราะทรัพยากรและความพร้อมไม่เพียงพอ ต้องหยุดชะงักงันลงไป ทั้งๆ ที่ทางกลุ่มสมาชิกต้องการหลักประกันทางด้านสุขภาพ กลุ่มแพรรณจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกได้ดีกว่ากลุ่มพรรณไม้ ทั้งในเรื่องการรักษาพยาบาลและฅาปนกิจ แต่ปริมาณสวัสดิการก็ยังจำกัด เนื่องจากเงินสวัสดิการนี้หักมาจากส่วนแบ่งของกำไร กำไรของกลุ่มยังไม่มากพอที่จะเพิ่มปริมาณสวัสดิการได้

ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นกลุ่มที่ดำเนินงานทั้งด้านการเงิน (ออมและให้กู้) การค้า และการผลิต ครบสามด้านของระบบทุนนิยม สวัสดิการสังคมที่จัดขึ้นมีสามด้าน คือ การรักษาพยาบาล ฅาปนกิจ และทุนการศึกษา กลุ่มนี้เริ่มจากหน่วยการผลิต คือ ออมข้าวแล้วพัฒนาขึ้นมาจนครบสามด้าน ดูเหมือนจะจัดการได้ทั้งสามด้าน เหมือนกลุ่มคลองเปรี๊ยะและนาหว้า ประสบการณ์ที่เหมือนคลองเปรี๊ยะ นาหว้า และน้ำขาว ก็คือ ไม่สามารถบริหารกิจการร้านค้าให้ประสบความสำเร็จ คือ อยู่ได้เพียงปีเดียวก็ต้องล้มเลิกไป ปริมาณสวัสดิการที่จัดให้แก่สมาชิกจึงอยู่ในระยะเริ่มต้น มีระดับต่ำกว่ากลุ่มนาหว้า คลองเปรี๊ยะ น้ำขาว และพระอาจารย์สุบิน

สถาบันการเงินชุมชน จังหวัดพะเยา เป็นสถาบันการเงินที่พัฒนามาจากหน่วยผลิต คือ การออมข้าว เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนข้าวของบางครอบครัวในชุมชน ธนาคารข้าวได้รวมข้าวจากคนที่มียอดเพื่อจัดสรรให้ผู้ที่ขาดแคลนกู้ยืมไปใช้ ต่อมาก็พัฒนาขึ้นมาเป็นการออมเงินด้วย การออมเงินนำไปสู่การกู้ยืมเพื่อสวัสดิการเงินกู้ ต่อมาก็มีการระดมทุนโดยการทอดผ้าป่าเพื่อนำข้าว และเงินจากการทอดผ้าป่ามาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อฅาปนกิจและกองทุนการศึกษาบุตรหลาน สวัสดิการของกลุ่มนี้จึงมีลักษณะที่อ่อนไหวเพราะไม่สามารถระดมทุนสวัสดิการได้แน่นอน

กลุ่มสุดท้ายคือ **กลุ่มศิระหอโศก** น่าจะจัดได้ว่าครบวงจรที่สุด เพราะมีทั้งด้านการผลิต การค้า การเงิน เทคโนโลยี และการจัดการที่เหมาะสม แต่กลับเป็นกลุ่มที่เน้นการพัฒนาวิถีชีวิตและลดการบริโภค เป็นกลุ่มชุมชนใหม่ที่ซ้อนชุมชนเดิม เพราะชุมชนศิระหอโศกไม่รับสมาชิกทุกคนเข้าสู่ชุมชนศิระหอโศก กิจกรรมด้านสวัสดิการทั้งหมดจึงจำกัดอยู่เฉพาะสมาชิกที่ผ่านการคัดเลือกเข้าสู่ชุมชนเท่านั้น ไม่ใช่สวัสดิการที่มุ่งจะให้ครอบคลุมทุกคนในชุมชน แบบแผนของศิระหอโศกจึงเป็นแบบแผนพิเศษ ไม่อาจจะนำไปใช้เป็นแบบทั่วไปได้

กล่าวโดยสรุป ระบบการจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทยยังอ่อนด้อยในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นผู้จัด (รัฐ-เอกชน-ชุมชน) ด้านความครอบคลุม (ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง) และด้านระดับสวัสดิการ ส่วนที่ได้รับสวัสดิการไปแล้วก็เป็นสวัสดิการระดับต่ำ ไม่เพียงพอ จึงเป็นภารกิจอันหนักหน่วงของสังคมไทยที่จะยกระดับและพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม

นภาพรณ ะหวานนท์ และคณะ. ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” พบว่า นิยามของความเข้มแข็งและการดำรงอยู่ของชุมชนก่อนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบสมัยใหม่ มีเงื่อนไขและกระบวนการที่สำคัญดังนี้ คือ

- ก่อนหน้าที่ชุมชนจะเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบสมัยใหม่ ชุมชนดำรงอยู่โดยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น ป่าไม้ทั้งในที่ราบและที่สูง แม่น้ำ ทะเลสาบ และพื้นดินเพาะปลูก

- การดำรงอยู่ของชุมชนในอดีตอาศัยระบบความรู้ที่คนในชุมชนได้สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้ โดยระบบความรู้ที่คนได้สร้างขึ้นเป็นระบบความรู้ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยเกิดจากประสบการณ์การปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น ชุมชนจึงเป็นผู้สร้างเทคโนโลยี สามารถปรับเปลี่ยนเทคโนโลยี และแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีได้ด้วยความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน

- ชุมชนในอดีตร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ กติกา ซึ่งรวมถึงจารีตและประเพณี ระบบการจัดสรรทรัพยากร สิทธิในการใช้ทรัพยากร สิทธิอื่นๆ รวมทั้งหน้าที่ที่คนในชุมชนต้องปฏิบัติ ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงเป็นระบบที่ตอบสนองต่อการดำรงอยู่ของชุมชนและครอบครัวในชุมชน

- ระบบความรู้และระบบความสัมพันธ์ที่ชุมชนได้สร้างขึ้นมาเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนในอดีตมีความเข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากความเพียงพอในการบริโภค การที่คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเอื้ออาทร ความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงภายนอก การมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ความมั่นใจและพึงพอใจในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ซึ่งทั้งหมดนำไปสู่การตระหนักในพลังในการสร้างสรรค์ของตนเองและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กระบวนการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่การเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ในปี 2504 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ดังนี้คือ

- คนในชุมชนได้รับการจูงใจให้มีการผลิตเพื่อขาย แทนการผลิตเพื่อบริโภค โดยมีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ให้ผลผลิตต่อพื้นที่สูงกว่าเดิม โดยเฉพาะในเรื่องพันธุ์พืช ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และเครื่องทุ่นแรง ซึ่งทำให้มีการลงทุนเพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการปลูกพืชไร่เพื่อการค้ามากขึ้น

- การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน เขื่อน อ่างเก็บน้ำ บ่อบาดาล ไฟฟ้า มีส่วนส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ทางการเกษตรได้สะดวกและรวดเร็ว

- ระบบและกระบวนการให้บริการของรัฐที่สำคัญ โดยเฉพาะระบบการศึกษาระบบสินเชื่อ ระบบการให้บริการทางการเกษตร และกระบวนการพัฒนาชนบท มีส่วนสำคัญที่กระตุ้นให้คนให้คุณค่ากับความรู้ในระบบโรงเรียน การเข้าถึงสินเชื่อเพื่อนำไปลงทุนทางด้านการเกษตรและการศึกษารวมทั้งการให้คุณค่ากับวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่

- ระบบความรู้ที่ได้รับการสร้างสรรค์และสะสมอยู่ในชุมชน ถูกแทนที่ด้วยระบบความรู้ใหม่ที่คนในชุมชนไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา ทำให้คนตกอยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งพิงความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอก ขาดพลังสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนความรู้ให้ตอบสนองความต้องการ รวมทั้งลดทอนความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

- ชุมชนได้ขยายขอบเขตของความสัมพันธ์ออกไปยังสังคมและบุคคลภายนอกชุมชน ได้แก่ ธนาคาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้า มากขึ้น โดยเป็นการติดต่อสัมพันธ์กับเฉพาะเรื่อง และในการติดต่อสัมพันธ์ต้องอาศัยความรู้ที่แตกต่างจากความรู้ที่คนเคยมีมาแต่เดิม ทำให้คนในชุมชนเข้าสู่ระบบความสัมพันธ์ที่ขาดความรู้เท่าทันและในหลายๆ กรณีนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสียเปรียบ

- การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การให้สัมปทานป่าไม้ รวมทั้งการสร้างเขื่อนและระบบจัดการน้ำเพื่อการเพาะปลูก มีผลในทางลบต่อระบบนิเวศน์ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ที่คนในชุมชนเคยได้พึ่งพาเพื่อการดำรงชีวิต มีผลทำให้คนต้องพึ่งพิงการผลิตพืช เพื่อขาย การดำรงชีวิตที่มีความสมดุลกับธรรมชาติจึงค่อยๆ หดไปจากวิถีชีวิตชุมชน

- ชุมชนในช่วงของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยกลายเป็นชุมชนที่มีความเสี่ยงสูง โดยชุมชนไม่สามารถควบคุม และจัดการกับสภาวะการณ์ของความเสี่ยงในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การผลิต ราคาของผลผลิต การบริโภค การเป็นหนี้สินได้ด้วยตนเอง หากแต่ต้องพึ่งพิงความรู้ องค์กรทางสังคมและบุคคลจากภายนอกชุมชน ซึ่งมีผลทำให้จิตสำนึกในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลง คนเริ่มแสวงหาทางออกแบบตัวใครตัวมันมากขึ้น

- ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ทำให้พลังสร้างสรรค์ของคนในชุมชนค่อยๆ ลดทอนลง ชุมชนไม่อาจสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นในการดำรงชีพของคนในชุมชนได้ ทำให้ความเป็นชุมชนค่อยๆ เริ่มอ่อนลง

การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า ชุมชนจำนวนมากได้หาทางพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมา โดยอาศัยเงื่อนไขและกระบวนการที่หลากหลาย บางชุมชนสามารถสร้างสรรค์ระบบการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่สามารถดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อย่างมั่นคงปลอดภัย เช่น ชุมชนอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ที่สามารถรวมกลุ่มกันเลี้ยงปลาดุกจนกลายเป็นผู้ผลิตปลาดุกที่สำคัญของประเทศ บางชุมชนสามารถแสวงวงล้อมของความเชื่อที่ว่า การปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่อาจสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตได้ ด้วยการปลูกข้าวหอมมะลิเป็นหลัก และสามารถใช้จ่ายเงินกองทุนสะสมของชุมชนสร้างระบบการผลิตและการขายข้าวที่มีความมั่นคงได้ เช่น ชุมชนในจังหวัดยโสธร ที่สามารถตั้งสหกรณ์โรงสีของชุมชนขึ้นมาได้ บางชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายในการต่อสู้กับรัฐ และภาคอุตสาหกรรมที่ได้เข้ามารุกล้ำแหล่งทำมาหากินอันได้แก่ ทะเลสาบสงขลาตอนล่างในรูปแบบต่างๆ เช่น การปล่อยน้ำเสียลงไปในทะเลสาบ การทำนาถ่วง ความพยายามที่จะสร้างเขื่อนในทะเลสาบ เป็นต้น บางชุมชนชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ที่ไม่มีที่ดิน สามารถรวมตัวกัน ใช้วิธีปลูกพืชผักร่วมกันโดยอาศัยพื้นที่ของผู้อื่นที่ทำสวนลำไย โดยใช้วิธีช่วยดูแลสวนลำไย ทำให้ไม่เพียงแต่ได้มีโอกาสได้ใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและมีรายได้ แต่ยังได้สร้างระบบของการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มคนที่ร่วมในกิจกรรมนี้ด้วย

โดยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. ทางเลือกของชุมชนที่จะพลิกฟื้นความเข้มแข็งมีความหลากหลายชุมชนอาจเลือกที่จะสร้างความเข้มแข็งในลักษณะต่างๆ กัน เช่น การผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้าแบบครบวงจร (กรณีการเลี้ยงปลาดุก) การสร้างระบบการขายผลผลิตในรูปของสหกรณ์โรงสี (กรณีโรงสีชุมชน) การผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก ที่เหลือจึงขาย โดยมีการลงทุนต่ำ และพยายามฟื้นฟูอนุรักษ์สภาพป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร(กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี) การปลูกข้าวปลอดสารพิษเพื่อสร้างตลาดและทางเลือกให้ทันกับผู้บริโภค (กรณีโรงสีนาโส) การพยายามสร้างกระบวนการต่อสู้ระบบอุตสาหกรรมเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม (กรณีลุ่มทะเลสาบสงขลาตอนล่าง) การรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริมโดยอาศัยเงินทุนจากสหกรณ์ออมทรัพย์ (กรณีกลุ่มออมทรัพย์เชียงใหม่) และกรณีการทำเกษตรร่วมกันโดยอาศัยพื้นที่ดินของอื่น (กรณีปลูกผักในสวนลำไย) ดังนั้นนโยบายในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไม่ควรเป็นการนำเสนอรูปแบบในอุดมคติแบบเดียว โดยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้สร้างความเข้มแข็งในรูปแบบต่างๆ กัน

2. ระบบความรู้หรือภูมิปัญญาที่เคยมีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งมีคุณค่า แต่สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้เฉพาะอาชีพ หรือเฉพาะด้าน เช่น การบริหารจัดการธุรกิจ ความรู้ในการผลิต ความรู้ในเรื่องการตลาด มีความสำคัญมากขึ้น ทำให้ต้องมีการนำความรู้สมัยใหม่ไปบูรณาการกับระบบความรู้เดิม สถาบันการศึกษาหรือสถาบันวิชาการควรร่วมกับชุมชนสร้างความรู้ที่อาศัยการบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้

3. ชุมชนจำนวนมากกำลังปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า การสะสมทุนของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น การสะสมทุนของชุมชนสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่นการระดมทุนในกลุ่มอาชีพเดียวกัน การตั้งสหกรณ์โรงสี การตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และจำนวนเงินทุนที่กลุ่มต้องการ นโยบายการส่งเสริมการสร้างทุนในชุมชนจึงไม่ควรมีรูปแบบเดียว เพราะอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

4. ควรมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีฐานข้อมูลเพื่อใช้ประเมินความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีการสร้างแนวทางและวิธีการประเมินอย่างกว้างๆ ให้ชุมชนอาศัยใช้เป็นเครื่องมือไปปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการโดยควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถทำเรื่องเหล่านี้ได้เอง บุคคลภายนอกเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2547) สรุปผลการสัมมนาเรื่อง “สวัสดิการชุมชนแก้จนอย่างยั่งยืน” โดยมีสาระสำคัญที่ได้จากการสัมมนา ดังนี้

ทิศทางและแนวทางของขบวนการชุมชน ควรดำเนินการภายใต้หลักการ ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้เกิด “ชุมชนสวัสดิการ” คือ หนึ่งชุมชน (หมู่บ้าน, ตำบล) เป็นฐานในการจัดสวัสดิการทุกเรื่องตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย จัดสวัสดิการสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ใช้ประเด็นงานพัฒนาทุกเรื่อง หลักธรรมคำสอน ผู้นำศาสนา ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา และทุนธรรมชาติ ในชุมชนเป็นเครื่องมือการจัดสวัสดิการ

2. ใช้ทุนภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “องค์กรการเงินชุมชน” เป็นตัวเชื่อมโยงการจัดสวัสดิการ ทำให้เกิดกองทุนสวัสดิการอย่างหลากหลาย บูรณาการกองทุนต่างๆ ภายในชุมชนมาจัดสวัสดิการร่วมกัน รวมทั้งการขยายผล “ออมวันละบาท” เพื่อสวัสดิการ

3. การจัดทำข้อมูล องค์ความรู้สวัสดิการชุมชน ค้นหาและสร้างต้นแบบ “ชุมชนสวัสดิการ” การศึกษาวิจัยควบคู่กับการคิดค้นนวัตกรรมสวัสดิการชุมชน ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ขยายการเรียนรู้ การจัดสวัสดิการโดยชุมชนสู่ขบวนการชุมชนและสู่สาธารณะ

4. การจัดทำแผนพัฒนาสวัสดิการชุมชนทุกระดับ ใช้กระบวนการจัดทำ “แผนชุมชน” เป็นเครื่องมือในการจัดทำแผนสวัสดิการชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างชุมชนด้วยกันเอง และเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานภาคี เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมกัน

5. ติดตามศึกษากฎหมายระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมให้มีที่ปรึกษากฎหมายมาช่วยสร้างความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการเสนอกฎหมายปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบาย หน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ให้รัฐบาลกำหนดเรื่องสวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ สร้างระบบโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) โดยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการ และรัฐให้การสนับสนุนตามแนวทางการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

2. รัฐสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชนไปยังองค์กรชุมชนโดยตรง ให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดสวัสดิการได้ครอบคลุม สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน และมีความคล่องตัวในการดำเนินการ เช่น การสนับสนุนงบประมาณกองทุนผู้สูงอายุอำเภอละ 1 ล้านบาท พร้อมจัดสรรที่ดินสาธารณะให้เครือข่ายผู้สูงอายุทำประโยชน์อำเภอละ 1 แปลง การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนในอัตราส่วนเท่ากับในกองทุนสวัสดิการที่องค์กรชุมชนที่มีอยู่ (1:1) ฯลฯ

3. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ ที่มีอยู่ตามหน่วยงานและกฎหมายฉบับต่างๆ เช่น พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 พ.ร.บ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 เปียยังชีพผู้สูงอายุ งบประมาณในการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนตาม พ.ร.บ. หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545

4. ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย/นโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมในทุกเรื่อง ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น การยกเว้นหรือลดภาษีให้ผู้บริจาคเข้ากองทุนชาภาค กองทุนผู้สูงอายุ ฯลฯ

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการของชุมชน นำแผนงานสวัสดิการชุมชนเข้าบรรจุเป็นแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงกับแผนงานของหน่วยงานในทุกระดับ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ฯลฯ มีกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุน ตลอดจนการวางเงื่อนไขการจัดสรรงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการจัดสวัสดิการชุมชน

อภิญา เวชชัย และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “กองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน (สนช.)” ใน 4 กรณีศึกษา พบว่า ที่มาของแนวคิดในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน เกิดจากการตระหนักถึงความสำคัญของผู้นำชุมชน ควรมีการดูแลผู้นำชุมชน หรือคนทำงานในชุมชน ให้ได้รับความคุ้มครองที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรมมากขึ้น และสิทธิในเชิงสวัสดิการของผู้นำชุมชน ควรมีมาตรฐาน ไม่ควรแยกออกมาต่างหาก หรือเหนือกว่าสวัสดิการของสมาชิกในชุมชน ในการจัดตั้งกองทุนยึดหลักการสมทบเงิน หรือออมเงินแบบพึ่งตนเอง ส่วนใหญ่เป็นการออมวันละบาท ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สร้างแรงจูงใจในการออม บางพื้นที่ที่เปิดโอกาสการออมที่หลากหลายมากกว่าตัวเงิน คือ ออมขยะ ออมข้าว เป็นต้น ซึ่งทำให้คนยากจนมีทางเลือกและเข้าร่วมมากขึ้น รูปแบบการจัดตั้งกองทุนฯ ของ จ.ลำปาง จะมีลักษณะเฉพาะ คือ มีหลายกองทุนที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เงินออมจากกองทุนหนึ่งต่อยอดไปสู่กิจกรรมของอีกกองทุนหนึ่ง สร้างงาน สร้างรายได้ เกิดธุรกิจชุมชน พัฒนาการบริหารจัดการ เกิดผู้นำ

และอาสาสมัครในชุมชน โดยสมาชิกร่วมสมทบเงินปีละ 50 บาทต่อคน เป็นพันธะสัญญาร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกและคนทำงาน ส่วนรูปแบบของ จ.สิงห์บุรี และ จ.สมุทรปราการ เน้นการมีส่วนร่วมแบบพึ่งตนเองของผู้นำชุมชน โดยต้องเสียเงินส่วนตัวออกมาก่อน ปีละ 360 บาท นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของ จ.พิจิตร ที่จัดสวัสดิการชุมชนร่วมกับสวัสดิการผู้นำชุมชนไว้ด้วยกัน ไม่แยกออกจากกัน ฐานคิดของการเกิดกองทุนนี้ ในแต่ละพื้นที่ต่างยึดความคิดเห็นของคนในชุมชนเป็นฐาน (Community Base) ไม่ได้คิดแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง จึงเกิดรูปแบบกองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชนที่มีความหลากหลาย

คณะผู้ศึกษาได้มีข้อสังเกตต่อการพัฒนากองทุนสวัสดิการผู้นำชุมชน ดังนี้

1. เป็นการยกระดับ และเปลี่ยนรูปแบบจากการออมในกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ มาเป็นการออม หรือสะสมเพื่ออนาคต และไม่ใช้การออมเพื่อกู้
2. กระบวนการคิด และทำเช่นนี้ เป็นเหมือนโครงการหรือแบบฝึกหัดให้ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนร่วมกันคิด สร้างรูปแบบสวัสดิการ สร้างระบบการคุ้มครองตนเองขึ้น ทำให้หันกลับมาคิดเรื่อง ทุนชีวิตหรือฐานชีวิตของกันและกันมากขึ้น
3. ฐานคิดหลักในการดำเนินงาน คือ ช่วยกันออมด้วยความเข้าใจ เอื้ออาทร มีความผูกพันรับผิดชอบร่วมกันระหว่างคนทำงานกับสมาชิกชุมชน มีความพยายามสร้างเครือข่ายประสานเชื่อมโยงความเกื้อกูลกันและกัน ระหว่างชุมชน จังหวัด ภาค และระดับชาติ โดยไม่คิดถึงผลกำไร หรือเม็ดเงินแบบธุรกิจ และมีการจัดสรรเงินออม ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ ในชุมชน สะท้อนฐานคิดเชิงคุณธรรม
4. รัฐควรให้ความสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในทุนสวัสดิการชุมชนที่คิด และดำเนินการโดยชุมชน ด้วยการจัดเงินสมทบจากภาครัฐให้แก่ชุมชนที่มีกองทุนสวัสดิการภาคชุมชนอยู่แล้ว เพื่อให้ชุมชนมีทุนสวัสดิการที่เข้มแข็งมากขึ้น
5. ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชน จะเกิดจากความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก ที่มีการคิดร่วมกัน มีการบริหารจัดการที่ดี เป็นระบบ โปร่งใส และมีการตรวจสอบ
6. เน้นการให้คุณค่าความสำเร็จของกองทุนฯ ที่ความมั่นคงและคุณภาพชีวิตของคนมากกว่ามูลค่าของวงเงินคุ้มครองที่ควรได้รับ และเน้นความสำเร็จที่กระบวนการมีส่วนร่วม และการสะสมทุนเกื้อกูลจากภายใน พึ่งพาตนเองมากกว่ารอรับสวัสดิการเชิงสงเคราะห์จากหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรภายนอกชุมชน
7. การให้ความหมายของสวัสดิการที่ไม่ใช่เพียงเงินอย่างเดียว แต่หมายถึงการให้ทางเลือกอื่นๆ ที่ดีแก่ชีวิตในระยะยาว เช่น ส่งเสริมทุนความรู้ ภูมิปัญญา สร้างฐานงาน อาชีพ เป็นต้น

รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชน

เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาคและสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพ และพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (2550) ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพและพิทักษ์กลุ่มเป้าหมายด้วย

กระบวนการแผนชุมชน พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน องค์กรชุมชนแต่ละแห่งมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกที่แตกต่างกัน เช่น เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสืบต่อวัฒนธรรมความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางศาสนา เพื่อดำรงฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอันเป็นรากฐานของชีวิต หรือเพื่อความยั่งยืนก้าวหน้าในอาชีพหรือเพื่อเอื้ออาทรต่อผู้รับโอกาสอื่นๆ แต่ละองค์กรจึงได้จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เป็นเป็นแนวทางสู่การบรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ แตกต่างกันไป บางแห่งอาจจะเริ่มจากกิจกรรมเพียงบางอย่าง แต่บางแห่งเริ่มจากกิจกรรมหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและศักยภาพที่แตกต่างกันไป แต่เมื่อเวลาผ่านไป มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดมากขึ้น การขยายตัวของสมาชิกก็เพิ่มขึ้น มีประสบการณ์ในการบริหารกิจกรรมมากขึ้น มีกองทุนมากขึ้น ก็มีการขยายกิจกรรมเพิ่มขึ้นในรูปแบบหลากหลายจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและจากโลกภายนอก ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ การต่อยอดและการบูรณาการ วิวัฒนาการจากก้าวแรกสู่ปัจจุบัน ทำให้องค์กรชุมชนเคลื่อนไหว ขยายขอบเขต แนวคิด กิจกรรมหลากหลายมากขึ้น ทำให้เกิดความสับสนในการจัดกลุ่มรูปแบบ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงใคร่ขอจัดรูปแบบโดยยึดวัตถุประสงค์เริ่มแรกเป็นเกณฑ์ จากนั้นจะเป็นการเปรียบเทียบรูปแบบปัจจุบันที่มีการเคลื่อนไหวสู่กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนที่แตกต่างกันออกไปสู่การบูรณาการแบบเป็นองค์รวม

การจัดกลุ่มรูปแบบองค์กรชุมชนตามวัตถุประสงค์เริ่มแรก สามารถสรุปได้เป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชนโดยการรวมทุน

กลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท

: กรณีศึกษาองค์กรการเงินและสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา

รูปแบบที่ 2 รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยวัฒนธรรม/ศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์

รูปแบบที่ 3 รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาป่าทุ่งยาว

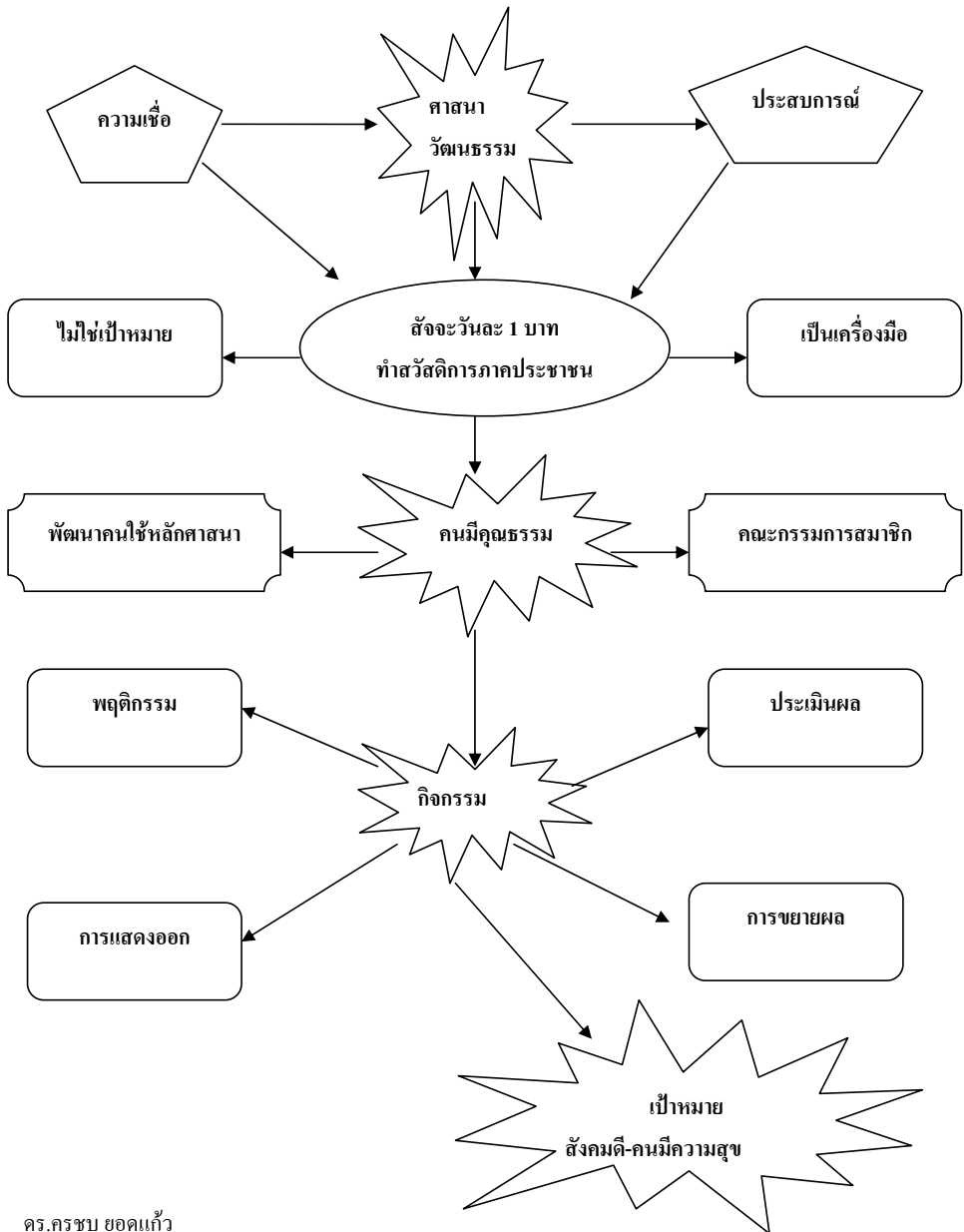
รูปแบบที่ 4 รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กร โดยวิสาหกิจชุมชน

: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเขาคราม จังหวัดกระบี่ (นายเชษฐา มุกระ)

รูปแบบที่ 5 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม โดยองค์กรภาครัฐ

รูปแบบที่สำคัญที่น่าสนใจและใกล้เคียงกับการจัดสวัสดิการชุมชน ระดับอำเภอคือ รูปแบบที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชน โดยการรวมทุนกลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท : กรณีศึกษาองค์กรการเงินและสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา ดังแผนภูมิ 2.4 และ 2.5

แผนภูมิที่ 2.4 แนวคิดใช้สัจจะวันละ 1 บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชนเป็นเครื่องมือพัฒนาคน

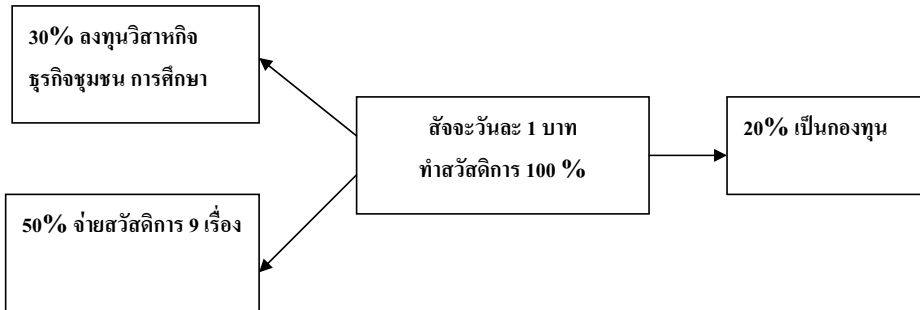

ดร.ครูชบ ยอดแก้ว

ประธานสถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอ.สช.)

วันที่ ๐๙-๑๐-๒๐๒๓ ๐๙:๑๗:๑๐

**แผนภูมิที่ 2.5 แนวคิดสัจจะวันละ 1 บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชน
สัจจะครบ 180 วัน ได้สวัสดิการ 9 เรื่อง**

1.เกิด ให้ลูก 500 บาท แม่onor.พ.ได้คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 5 คีน ปีละไม่เกิน 2,000 บาท

2.แก่ สัจจะครบ 15 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 300 บาท
 สัจจะครบ 20 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 400 บาท
 สัจจะครบ 25 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 500 บาท
 สัจจะครบ 30 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 600 บาท
 สัจจะครบ 35 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 700 บาท
 สัจจะครบ 40 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 800 บาท
 สัจจะครบ 45 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 900 บาท
 สัจจะครบ 50 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 1,000 บาท
 สัจจะครบ 55 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 1,100 บาท
 สัจจะครบ 60 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 1,200 บาท

3.เจ็บ นอนร.พ. ได้คืนละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 คีน

4.ตาย สัจจะ 180 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 2,500 บาท
 สัจจะ 365 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 5,000 บาท
 สัจจะ 730 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 10,000 บาท
 สัจจะ 1,460 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 15,000 บาท
 สัจจะ 2,920 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 20,000 บาท
 สัจจะ 5,840 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 30,000 บาท

5.ทุนการศึกษา ยืมกองทุน 30%

6.คนด้อยโอกาส กองทุนยืมนำไปฝากสัจจะ

7.สวัสดิการการทำงาน จ่ายให้คนละ 130 บาทต่อวัน ฝากออม 100 บาท 30 บาทฝากสัจจะ

8.สวัสดิการเงินกู้ ดายกองทุนจ่ายในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท และกู้มาแล้วไม่น้อยกว่า 365 วัน

9.สวัสดิการเงินฝาก ดายจ่ายให้ 50 % แต่ไม่เกิน 15,000 บาท

ดร.ครูชบ ยอดแก้ว

ประธานสถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ (พอ.สช.)

โทร 01-178-2933 074-371-103

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

บันไดแห่งความสำเร็จ

- ขั้นที่ 1 ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงของสมาชิกและคณะกรรมการชุมชน
- ขั้นที่ 2 เป้าหมายการจัดสวัสดิการออมทรัพย์ของกลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท ให้สังคมดี คนมีความสุข
- ขั้นที่ 3 การสร้างความเชื่อและความศรัทธา ภายใต้ฐานคิดศาสนา วัฒนธรรม ประสพการณ์ ความศรัทธาต่อผู้นำองค์กรชุมชน
- ขั้นที่ 4 การสร้างความเข้าใจ แนวคิด แนวทางของการจัดสวัสดิการออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาทในระดับสมาชิกขององค์กรชุมชน
- ขั้นที่ 5 ใช้หลักศาสนาในการพัฒนาคน ให้คนมีคุณธรรม
- ขั้นที่ 6 กิจกรรมจัดสวัสดิการชุมชนให้คนในชุมชน 9 เรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย
- ขั้นที่ 7 ประเมินผลกิจกรรม ด้วยพฤติกรรมและการแสดงออกของสมาชิก
- ขั้นที่ 8 การขยายผลโดยขยายเครือข่ายสวัสดิการออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท ไปยังองค์กรชุมชนอื่นๆ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชน

1. ฐานคิดในการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชนมาจากความเชื่อ ความศรัทธาและการมีเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน
2. ปัจจัยภายในองค์กรที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการชุมชน คือการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา การบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในองค์กรชุมชนและการใช้ทรัพยากรและทุนในองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ภาพการณ์นำ การสร้างความศรัทธาในผู้นำขององค์กร ความมีจิตสำนึก ด้วยความไว้วางใจ เชื่อใจ ยอมรับ ศรัทธา จริงใจ เสียสละ ทำตัวเป็นแบบอย่างและมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกระดับ
4. การรวมกลุ่มของสมาชิกด้วยศักยภาพความพร้อม ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ด้วยจิตสำนึก และผลประโยชน์ร่วมกัน
5. การจัดเก็บข้อมูลของชุมชน การวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูล การจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน
6. การเรียนรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความสำเร็จหรือล้มเหลวจากภายในองค์กรและภายนอกองค์กรชุมชน
7. การได้รับและการสนับสนุนปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการ จากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชนอื่นๆ
8. กองทุนสวัสดิการชุมชน จะมีการช่วยเหลือกันในชุมชน
9. การวางแผนและกำหนดแผนงานตามความฝัน ความต้องการและความหวังของคนในชุมชน

- 10.การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ตำบล
- 11.การแปลงแผนสู่การปฏิบัติจริง
- 12.การขยายผลและขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย ด้วยการสร้างกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การสร้างเครือข่ายในแนวราบ แนวตั้ง ข้ามพื้นที่ ข้ามศาสนา ข้ามวัฒนธรรม

กิจกรรมการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

จากการศึกษาองค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการสังคม 50 องค์กร พบว่า แต่ละองค์กรมีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายในกลุ่มเด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมด้านผู้ด้อยโอกาส ดังต่อไปนี้

การจัดสวัสดิการสังคมด้านผู้ด้อยโอกาส เช่น

ด้านกองทุนสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส : กองทุนชาภาค การช่วยเหลือเงินเพื่อยังชีพ การจัดของขวัญอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง กองทุนช่วยเหลือสวัสดิการจากกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง

ด้านการศึกษา : กองทุนการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส

ด้านอาชีพ : กองทุนประกอบอาชีพและพัฒนาฝีมือ สวัสดิการกองทุนอาชีพเพื่อคนยากจนให้กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ

ด้านสิทธิ : การประสานงานองค์กรภาครัฐเพื่อให้ได้รับสิทธิพึงมีพึงได้

ด้านการรักษาพยาบาล : ค่ารักษาพยาบาล

ด้านเสียชีวิต : เงินค่าทำศพและพวงหรีดเคศพศพ

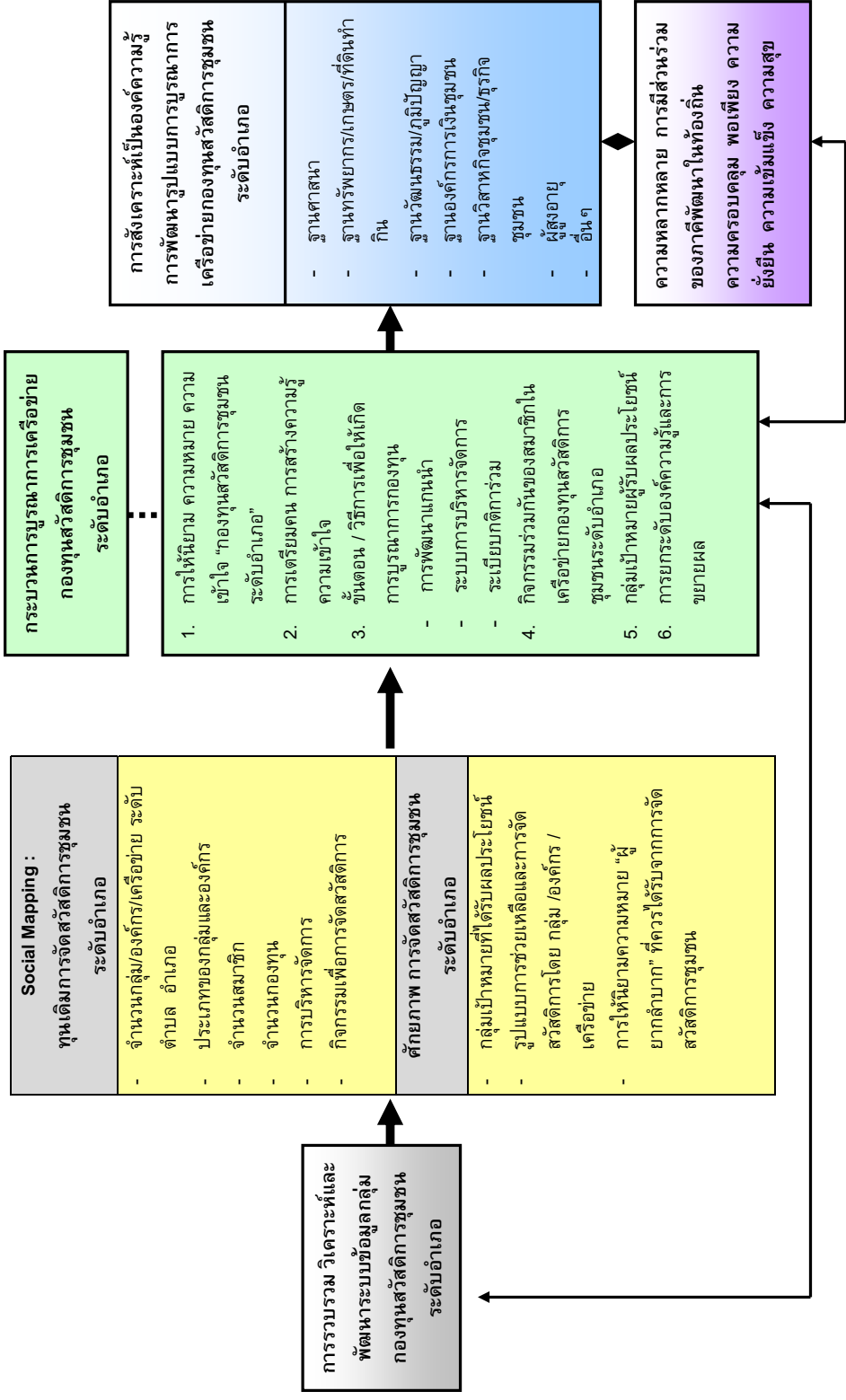
บทสรุปการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่ต้องนำมาใช้ในการสังเคราะห์(5 ด้าน) ได้แก่ ความรู้สวัสดิการสังคมโดยเฉพาะสวัสดิการชุมชนถือเป็นรูปแบบหนึ่งของสวัสดิการสังคมพหุลักษณะ ที่มีความหลากหลายตามวิถีแห่งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมของคนเฉพาะกลุ่ม ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ธุรกิจเอกชน และภาครัฐเข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมจัดบริการสังคมให้ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชนโดยแท้จริง สวัสดิการชุมชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของรูปแบบสวัสดิการที่จะทำให้ความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคม กระแสการพัฒนาสังคมโลกได้ทำให้เกิดดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนของ **นภาภรณ์ หะวานนท์** ที่กำหนดการวัด 4 มิติ ได้แก่ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน ความรักและห่วงแหนชุมชน ขณะที่ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนเฉพาะด้านได้กำหนดการวัด 3 ด้าน ได้แก่ ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านการเมือง ตัวชี้วัดการพึ่งตนเองทางด้านการเมืองของชุมชนในมิติ

ความสัมพันธ์ทางสังคมได้กำหนดตัวชี้วัด “การมีระบบสวัสดิการของชุมชน” เป็นตัวชี้วัด 1 ตัว จาก 4 ตัว

การทบทวนวรรณกรรมการจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า การจัดสวัสดิการชุมชนของแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยทางการเมืองของแต่ละประเทศ การจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทยยังไม่สามารถจัดได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ พื้นที่ที่ดำเนินการอยู่แล้วส่วนหนึ่งจะเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งของชุมชน ศักยภาพและความพร้อมของชุมชนมีสูงส่วนใหญ่จะเป็นการออมทรัพย์และนำกำไรส่วนหนึ่งมาจัดสรรเป็นสวัสดิการชุมชน เช่น กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาทของครูชบ ยอดแก้ว กลุ่มออมทรัพย์อัล-มานะห์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของพระสุบินฯ เป็นต้น ปัจจุบันได้มีความพยายามพัฒนารูปแบบที่หลากหลายโดยใช้ฐานต่างๆ มาจัดเป็นสวัสดิการชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นไปตามความต้องการเชิงพื้นที่ เชิงปัญหาและความต้องการสวัสดิการที่แตกต่างกัน จากการรวบรวมสังเคราะห์ได้นำไปสู่กรอบแนวคิดการศึกษาดังนี้ (แผนภูมิ 2.6)

แผนภูมิที่ 2.6 กรอบแนวคิดการศึกษา

การสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

บทที่ 3

การสังเคราะห์องค์ความรู้การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ ชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) 12 เขตพื้นที่ มีการดำเนินงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เป็นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้จากพื้นที่ซึ่งเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม 12 พื้นที่ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก วิธีการและรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อร่วมกันจัดสวัสดิการในรูปแบบการสมทบร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน ท้องถิ่น บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยและส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยร่วมกันทำให้เกิดสวัสดิการชุมชนเพื่อดูแลสมาชิกและผู้ยากลำบากในท้องถิ่น โดยมีประเด็นในการศึกษาเพื่อให้เกิดปฏิบัติการการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่ คือ 1) การสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากในชุมชนและการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของผู้ยากลำบาก 2) จำนวนกลุ่ม กองทุนต่างๆ ประเภท การทำกิจกรรมและการจัดสวัสดิการโดยกลุ่มมีเรื่องอะไรบ้าง ที่มีอยู่ในชุมชน 3) การพัฒนาเครือข่าย/การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4) ข้อเสนอการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนในระดับนโยบาย จากการนำเสนอรายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์ทั้ง 12 พื้นที่ที่มีข้อค้นพบที่เกิดจากพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างองค์ความรู้รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ มีสาระสำคัญที่ค้นพบดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ในการศึกษา 12 พื้นที่

ในการศึกษาวิจัยการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน 12 พื้นที่ประกอบด้วย อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา เขตคลองเตย กรุงเทพฯ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากรายงานผลการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ในการศึกษาพบว่าเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนตำบลตั้งแต่ 4-14 ตำบล อำเภอที่มีจำนวนตำบลน้อยที่สุดได้แก่ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร มีจำนวน 4 อำเภอ ส่วนอำเภอที่มีจำนวนอำเภอมากที่สุดได้แก่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน 14 ตำบล จำนวนประชากรอยู่ระหว่าง 26,111 -

121,575 คนซึ่งพื้นที่ที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร พื้นที่จำนวนประชากรน้อยที่สุดได้แก่ **อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี** ด้านการประกอบอาชีพของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 12 พื้นที่พบว่าประกอบอาชีพสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆได้ 2 ประเภทได้แก่

1. อาชีพทำการเกษตรกรรม ในแต่ละพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีสภาพเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีรายได้และการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมที่อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก พืชที่ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ทำนา ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง ทำสวนยางพารา ปลูกหอม กระเทียม เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปลาในกระชัง ในบางพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จากระบบชลประทาน เช่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ชุมชนที่อยู่ใกล้กับเขื่อนสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และยังมีเลี้ยงปลาในกระชังในลำน้ำพองเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่วนภาคใต้ชุมชนที่อยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลมีอาชีพประมงและเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการทำมาหากิน ทำให้เกิดรายได้เลี้ยงครอบครัว จากรายงานผลการศึกษพบว่าในพื้นที่ **อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง** มีอาชีพทำสวนผลไม้ ทำสวนยางพารา เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปลาในกระชัง ทำให้ประชากรมีรายได้ดี ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ปัญหายุ่งยากและราคาผลผลิตตกต่ำ ในรายที่มีอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น **อำเภอมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์** มีอาชีพเสริมคือ ทำที่นอนปิกนิก ทำรองเท้าหนัง ทอผ้า

2. อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากมีบางพื้นที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในอำเภอหรือเป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม เช่น **อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี** ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานหนุ่มสาว ในพื้นที่บางส่วนมีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานน้ำตาล โรงงานผลิตกระดาษ โรงงานผลิตปลาป่น ทำให้ประชากรบางส่วนมีอาชีพรับจ้างในโรงงานส่งผลให้มีรายได้สูงและส่วนหนึ่งจะได้รับสวัสดิการจากจากโรงงาน เช่น กองทุนประกันสังคม ค่ารักษาพยาบาล (รายละเอียดดูเพิ่มเติมจากสรุปภาคผนวกแต่ละอำเภอ)

ด้านประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะเฉพาะส่วนในพื้นที่ เช่น อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพราะมีทั้งคนไทยพื้นราบและคนไทยชาวเขา ม้ง เย็น ลาหู่ ปะกาเกอญอ และลัวะ ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ทำให้มีความหลากหลายของเชื้อชาติและมีลักษณะความเชื่อและประเพณีเฉพาะของกลุ่มตนเอง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดที่ประชากรมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมเขมร ลาว และจีน แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่ค่อยเห็นความแตกต่างหรือทำให้

เกิดความขัดแย้ง แต่ในพื้นที่ที่มีเชื้อสายเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ การนับถือศาสนาทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และนับถือผี

ส่วนทางด้านการเข้าถึงระบบสาธารณสุข โภค ถนน นำเพื่อการบริโภค สถานีอนามัย ศูนย์บริการสาธารณสุข โรงพยาบาลประจำอำเภอ โรงเรียนเริ่มตั้งแต่การมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ระดับประถม มัธยม วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเกษตรกรรม และในบางอำเภอมีศูนย์ฝึกอาชีพระยะสั้น ให้บริการในพื้นที่อยู่ครอบคลุมทุกอำเภอ

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	จำนวน			การประกอบอาชีพ
	หมู่บ้าน	ตำบล	ประชากร	
สสว.1 อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	87	8	78,814	ทำนา ทำไร่ รับจ้างในโรงงาน อุตสาหกรรมในบริเวณนิคม อุตสาหกรรม
สสว.2 เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	41 ชุมชน	3 แขวง	121,575	เป็นชุมชนเมืองชาวชุมชนมีอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย แรงงานในโรงงาน บริษัท ทำงานท่าเรือคลองเตย
สสว.3 อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	65	7 3 เทศบาล	30,811	อาชีพทำการเกษตร ประมงชายฝั่ง เลี้ยงกุ้งกุลาดำ รับจ้างโรงงาน กระดาษ โรงงานปลาป่น โรงงาน พลาสติก
สสว.4 อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	43	2 ตำบล 1 เทศบาล		
สสว.5 อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	226	12	88,157	ทำนา ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม
สสว.6 อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	168	12 4 เทศบาล	113,862	ทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง รับจ้าง โรงงานทำกระดาษ โรงงาน น้ำตาล โรงงานผลิตชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์
สสว.7 อ.ฉะเชิงชัย จ.กาฬสินธุ์	48	5	27,308	ทำนา ทอผ้า รับจ้างทั่วไป รับซื้อ ของเก่า ทำรองเท้า ผลิตเทียน ปักฉีก
สสว.8 อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	68	4		อาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน
สสว.9 อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์		6	26,111	ทำไร่สับปะรด ปลูกหอม กระเทียม ปลูกมะขามหวาน และรับจ้างทั่วไป

พื้นที่ศึกษา	จำนวน			การประกอบอาชีพ
	หมู่บ้าน	ตำบล	ประชากร	
สสว.10 อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	112	14 1 เทศบาล	59,973	ทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ งาน หัตถกรรม และรับจ้างทั่วไป
สสว.11 อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี		7 2 เทศบาล	47,272	ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำประมง
สสว.12 อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	65	7 1 เทศบาล	34,771	ทำนา สวนยางพารา สวนผลไม้ เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปลาใน กระชัง

2. ศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ทั้ง 12 พื้นที่ที่กล่าวถึงข้างต้น ได้มีกระบวนการในการการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม องค์กรต่างๆที่มีอยู่ในอำเภอที่มีการจัดสวัสดิการเพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิก ทั้งนี้เพื่อใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ในด้านศักยภาพด้านกองทุน กิจกรรม จำนวนสมาชิก และรูปแบบของการจัดสวัสดิการเพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการหาแนวทางในการพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ในการสำรวจศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการได้มีการสำรวจข้อมูลที่สำคัญๆ ดังนี้

- ประเภทของกลุ่ม /กองทุน
- จำนวนกลุ่ม องค์กร กองทุน
- จำนวนสมาชิก
- จำนวนเงินกองทุน
- การทำกิจกรรม
- การบริหารจัดการ
- ลักษณะของการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก

วิธีการในการเก็บรวมข้อมูลศักยภาพของชุมชนส่วนในแต่ละอำเภอจะมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป เช่น นักศึกษาสำรวจข้อมูล ผู้นำชุมชนสำรวจด้วยตนเอง นักวิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนสำรวจข้อมูลร่วมกัน หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุปภาพรวมของพื้นที่แต่ละอำเภอ และใช้เป็นข้อมูลในการจัดเวทีพูดคุยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นภาพรวม ศักยภาพของการจัดสวัสดิการโดยชุมชน

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนกลุ่ม /องค์กร /กองทุนในแต่ละอำเภอ

ภาค	เขตพื้นที่	พื้นที่ศึกษา	จำนวน กลุ่ม	จำนวน เงินกองทุน (บาท)
ภาคกลาง	สสว.1	อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	123	118,454,802
	สสว.2	เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	46	ไม่ระบุ
	สสว.3	อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	ไม่สามารถนับจำนวนรวมได้	
	สสว.4	อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	329	82,288,652
ตะวันออกเฉียงเหนือ	สสว.5	อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	542	27,285,600
	สสว.6	อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	172	5,000,000
	สสว.7	อ.ฉะเชิงเทรา จ.กาฬสินธุ์	187	82,966,795
ภาคเหนือ	สสว.8	อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	236	ไม่ระบุ
	สสว.9	อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์	264	78,092,689
	สสว.10	อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	123	16,995,624
ภาคใต้	สสว.11	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	110	114,000,000
	สสว.12	อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	220	ไม่ระบุ

ซึ่งจากรายงานผลการศึกษาด้านการสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชนการวิจัย 12 พื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันแต่โดยสรุปภาพรวมศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการเดิมมีข้อค้นพบดังนี้

2.1 มีฐานการจัดสวัสดิการโดยชุมชนในรูปแบบของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย เป็นฐานเดิมซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการจัดสวัสดิการทางด้านการเงิน อาชีพ การช่วยเหลือทุนการศึกษา เงินค่าทำศพ กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และจัดกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน อาทิเช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มทอผ้า เครือข่ายฅาปนกิจระดับอำเภอ กลุ่มแปรรูป ซึ่งกลุ่มต่างๆที่กล่าวถึงเป็นกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอ สาธารณะสุข ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และมีบางกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนเอง เช่น ธนาคารหมู่บ้าน จากข้อมูลผลการศึกษาพบว่าอำเภอที่มีจำนวนกลุ่มในแต่ละอำเภออยู่ระหว่าง 46 – 543 กลุ่ม อำเภอที่มีกลุ่มน้อยที่สุดได้แก่ **เขตคลองเตย กรุงเทพฯ** มีกลุ่มจำนวน 46 กลุ่มส่วนอำเภอที่มีจำนวนกลุ่มมากที่สุดได้แก่

อำเภอทิมาย จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนกลุ่ม 543 กลุ่ม (รายละเอียดอำเภออื่นๆดูจากตาราง) จำนวนกองทุนแต่ละประเภทรวมกันในระดับอำเภอมีจำนวนสูงสุดประมาณ 118 ล้านบาท ในอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มกันระดับหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มที่มักจะมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายระดับอำเภอได้แก่ เครือข่าย อสม. ชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายฌาปนกิจระดับอำเภอ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน

2.2 มีรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชน โดยส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นกองทุนหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืม และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มเดิมในชุมชนโดยรูปแบบการจัดสวัสดิการคือ การให้เงินกู้แก่สมาชิกกองทุนส่วนใหญ่พบว่า เป็นกองทุนหมุนเวียน ให้สมาชิกกู้ยืมตามวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มแต่ละประเภท เสริมฐานเศรษฐกิจชุมชน เมื่อเกิดรายได้จากดอกเบี้ยจะมีการนำกำไรที่ได้มาจัดสรรผลประโยชน์ เป็นเงินปันผลคืนสมาชิก หรือจัดสวัสดิการซึ่งจะจัดให้เฉพาะในกลุ่มสมาชิกมิได้ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบาก และมีบางกลุ่มที่มีการจัดสรรกำไรเพื่อสาธารณประโยชน์ ส่วนเรื่องการดูแลผู้ยากลำบากส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมในรูปแบบของการจัดเบี้ยยังชีพ โดยได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และ พมจ. เป็นหลัก **ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดขอนแก่น อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง** จะมีการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล ในรูปแบบอมวันละบาท เพื่อจัดสวัสดิการดูแลสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย และกลุ่มที่เข้มแข็งและมีการจัดสวัสดิการที่ช่วยเหลือดูแลผู้ด้อยโอกาสคือชมรมผู้สูงอายุ

2.3 มีฐานผู้นำ ที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน รวมทั้งการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม ในระดับชุมชนและระดับเครือข่าย กระจัดกระจายอยู่ทุกหมู่บ้านในแต่ละอำเภอ

2.4 มีหน่วยงานส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ หน่วยงานที่สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หน่วยงานเหล่านี้จะมีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาแก่กลุ่มต่างๆอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีบางพื้นที่ มีเอกชน บริษัท ให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน

2.5 มีฐานการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากในอำเภอ มีการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากลำบาก เช่น การบริจาค การให้คำปรึกษา การอบรมเรื่องอาชีพการให้ความรู้ การเข้าค่ายด้านจิตใจ โดยกลุ่มที่ดำเนินการจัดสวัสดิการครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และมีคณะกรรมการที่มีศักยภาพ ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุในแต่ละอำเภอ ซึ่งมีการเชื่อมโยงข้อมูลจำนวนองค์กรชุมชน จำนวนทุน จำนวนสมาชิก จำนวนคณะกรรมการ และการจัดสวัสดิการจากกลุ่มกองทุนเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่

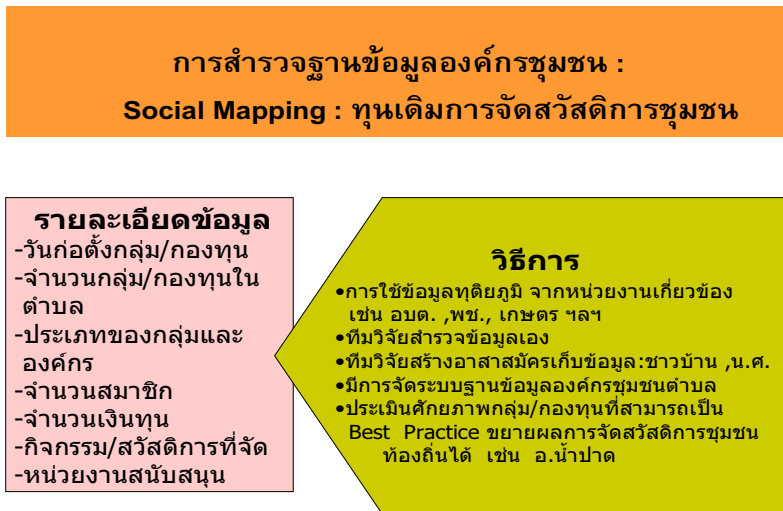
2.6 มีความหลากหลายขององค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการ จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าในพื้นที่แต่ละอำเภอที่มีการจัดสวัสดิการโดยชุมชนสามารถแยกเป็นประเภทใหญ่เพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดสวัสดิการชุมชนดังนี้

2.6.1 จัดสวัสดิการโดยกลุ่ม /องค์กร ระดับชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกองทุน หมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืม มีการปันผลและการจัดสรรผลกำไรมาเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกและชุมชน บางกลุ่มช่วยเหลือสมาชิกในรูปแบบการช่วยเหลือปัจจัยการผลิต ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มทอผ้า ร้านค้าชุมชน กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มเลี้ยงโค

2.6.2 จัดสวัสดิการโดยเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ทั้งระดับตำบลและระดับอำเภอ การเชื่อมโยงคน กลุ่ม เป็นองค์กรระดับอำเภอ มีการระดมเงินทุนและการ ฝากเงินออมจากกลุ่มต่างๆมีการจัดกิจกรรมร่วมกัน การอบรมศึกษาดูงาน ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือสมาชิกกรณีเสียชีวิต เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล อำเภอ เครือข่ายฌาปนกิจสงเคราะห์ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายอสม.

2.6.3 จัดสวัสดิการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น /หน่วยงานภาครัฐใน อำเภอ ในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบาก อบต. และพจม. โดยเฉพาะกรณีให้เงินช่วยเหลือผู้สูงอายุ คนพิการ เป็นรายเดือน นอกจากนี้ บาง อบต. มีการสนับสนุนเงินช่วยเหลือกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านต่างๆในตำบล สนับสนุนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การสนับสนุนให้เกิดการทำกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน เช่น งานวันปีใหม่ วันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ มากรณี อบต. น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีการสนับสนุนทุนการศึกษาเยาวชนศึกษาพยาบาลชุมชน หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วก็กลับมาทำงานให้ อบต.

แผนภูมิที่ 3.3 แสดงรายละเอียดการสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชน

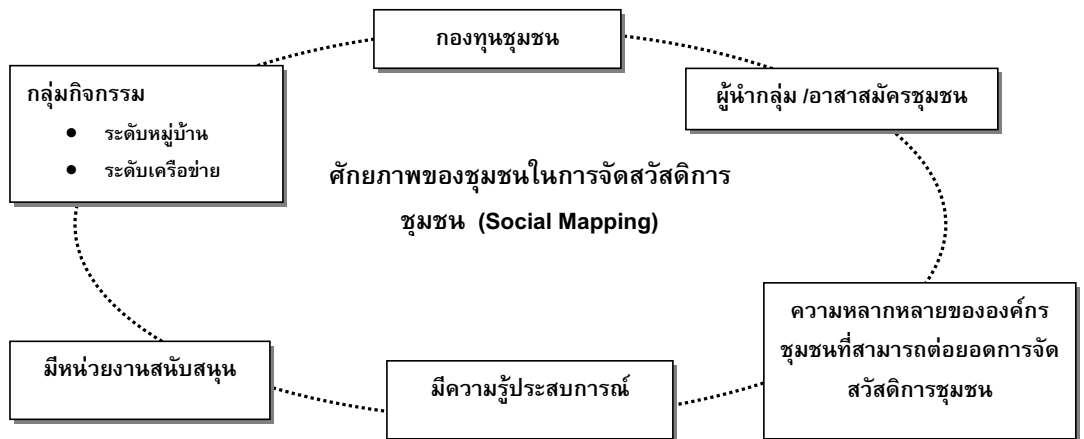

ที่มา : สิริกร บุญสังข์, 16 มกราคม 2551

ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping) เพื่อที่จะนำมาใช้พัฒนาต่อยอดให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายสวัสดิการชุมชน จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นภาพทุนเดิมในการจัดสวัสดิการชุมชนว่า ปัจจุบันชุมชนมีการจัดสวัสดิการที่เป็นฐานทุนเดิมที่มีอยู่อย่างหลากหลายกลุ่ม องค์กรทั้งในระดับกลุ่ม ระดับเครือข่าย ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยกลุ่ม /องค์กร/ เครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นการลงทุนด้วยตนเองที่มีการระดมเงินทุน เงินออม เป็นการให้ความช่วยเหลือเฉพาะสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้เดือดร้อนหรือมีการจัดสวัสดิการที่หลากหลายรูปแบบ ลักษณะการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกด้านเงินกู้เพื่อให้สมาชิกนำไปใช้ตามความจำเป็น นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรกำไรที่ได้มาเป็นจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน ทำกิจกรรมต่างๆ ทุนการศึกษา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามทุนสำคัญที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนชุมชน ได้แก่ แกนนำ/คณะกรรมการกลุ่มองค์กร เงินกองทุน ความรู้ประสบการณ์ของผู้นำในด้านการจัดสวัสดิการ มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน สิ่งที่กำลังถึงขั้นขั้นเป็นข้อควรในการพิจารณาและดึงเอาศักยภาพเหล่านั้นมาใช้ในกระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ

รูปภาพที่ 3.1 แสดงศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

3. การพัฒนาระบบข้อมูลผู้ยากลำบาก

วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการศึกษารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ คือ การสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากที่มีอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งอำเภอ เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการดูแลให้ความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง ซึ่งในการสำรวจรายชื่อและการจัดทำฐานข้อมูลแต่ละพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะมีการจัดเวทีประชาคมระดับตำบลเพื่อร่วมกันกำหนดนิยาม ความหมายผู้ยากลำบากในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจากการให้คำนิยามพบว่า มีทั้งความต่างและความเหมือนกันกับนิยามของหน่วยงานราชการ การให้นิยามในชุมชนท้องถิ่นมีความหมายที่กว้างทำให้สามารถส่งผลให้มีจำนวนรายชื่อผู้ยากลำบากสูงกว่าฐานข้อมูลของ อบต. และ พมจ. เช่น ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน อาหารไม่เพียงพอ คนที่ติดสุราเรื้อรัง คนตกงาน คนที่ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีทะเบียนบ้าน ไม่มีที่อยู่อาศัย ฯลฯ หลังจากนั้นจะเป็นการจัดเวทีประชาคมในระดับตำบลและหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันคัดเลือกผู้ยากลำบากในชุมชนเมื่อได้รายชื่อผู้ยากลำบากแล้วขั้นตอนต่อมาคือ การสำรวจข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก มีวิธีการที่หลากหลาย เช่น

- การพัฒนาอาสาสมัครชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบาก เช่น **อำเภอหนองสูง จังหวัดขอนแก่น อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร**
- คณะวิจัยลงพื้นที่ร่วมกันแกนนำชุมชนสำรวจข้อมูล เช่น **อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**
- นักศึกษาในสถาบันการศึกษาร่วมกับผู้นำชุมชนลงพื้นที่สำรวจข้อมูล

คณะวิจัยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลตามแบบสอบถามหรือเครื่องมือที่นักวิจัยได้พัฒนาขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมรายชื่อ ที่อยู่ สถานะความยากลำบาก โดยออกเป็นแบบสอบถาม เมื่อการเก็บรวบรวมรายชื่อผู้ยากลำบากเสร็จเรียบร้อยแล้วคณะวิจัยได้นำมาประมวลผลพัฒนาฐานข้อมูลผู้ยากลำบากในอำเภอ ส่วนใหญ่ใช้ระบบ Microsoft Access หลังจากนั้นมีการส่งต่อฐานข้อมูลดังกล่าวให้กับอบต. ซึ่งมีข้อสังเกตบางประการในการพัฒนาฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก หลังจากที่มีการพัฒนาฐานข้อมูลโดยคณะวิจัยแล้วพบว่ายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้เกิดความต่อเนื่องหรือการนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต./พมจ./สสว./ศพส. หรือหน่วยงานอื่นๆ

ตารางที่ 3.3 การให้นิยามความหมาย และกระบวนการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก

พื้นที่	ความหมายของผู้ยากลำบาก	กระบวนการการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก
1. อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	คนยากจน เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กกำพร้า คนชรา/ผู้สูงอายุ คนเร่ร่อนไม่มีที่อยู่อาศัย ผู้ติดยาเสพติด คนว่างงาน และคนวิกลจริต	จัดเวทีระดมความคิดเห็นจากตัวแทนหน่วยงานราชการในอำเภอ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนองค์กรชุมชนในการให้คำนิยามและการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากในชุมชน โดยให้ตัวแทนแต่ละชุมชนได้มีการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากให้กับคณะศึกษาเป็นรายชื่อ กลุ่มเป้าหมายที่ต้องลงไปสำรวจและจัดทำฐานข้อมูล
2. เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	“ผู้ยากไร้” หมายถึง “บุคคลที่ขาดศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อันเนื่องจากสภาพทางร่างกาย การชราภาพ หรือการว่างงาน”	ประสานขอข้อมูลสถิติจากหน่วยงานสำนักงานเขตคลองเตย ทีมศึกษาเก็บข้อมูลใหม่ โดยการเดินสำรวจชุมชน และสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับประธานและคณะกรรมการชุมชนทั้งหมด 41 ชุมชน และจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)
3. อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	คนไม่มีที่อยู่ ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ ไม่มีคนดูแล และผู้ที่ล้มละลายจากการประกอบอาชีพ เช่น เลี้ยงกุ้ง หรือผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแล เด็กกำพร้าและยากจน ผู้ติดเชื้อเอดส์ ผู้ป่วยโรคร้ายแรง ผู้พิการ อัมพาต และทุพพลภาพ ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คนไม่มีที่อยู่อาศัย	ใช้ฐานข้อมูลจาก อบต. และการให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านร่วมคัดเลือกรายชื่อ

พื้นที่	ความหมายของผู้ยากลำบาก	กระบวนการการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก
4. อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	ผู้เดือดร้อนที่ควรได้รับการช่วยเหลือได้แก่ ผู้พิการทางกาย ผู้มีสติไม่สมบูรณ์ ผู้มีลูกมาก/ยากจน ผู้เจ็บป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุ/ชรา ผู้ติดเชื้อเอดส์ ผู้กำพร้า/ขาดผู้อุปการะ ผู้ตกงาน/มีรายได้น้อย	สร้างเครื่องมือและใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ยากลำบากในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน ในอำเภอหนองปรือ
5. อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	รายงานผลการศึกษาไม่ได้กล่าวถึงกระบวนการให้นิยามที่ชัดเจนว่าชุมชนหรือกระบวนการให้นิยาม	ใช้ข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวง พม. ข้อมูลจากกลุ่มองค์กรต่างๆ
6. อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	ผู้สูงอายุที่ดูแลตนเองไม่ได้ ผู้พิการทั้งร่างกาย ผู้ป่วยจิตเวช ผู้ป่วยติดเชื้อ คนเร่ร่อน เด็กกำพร้า คนไม่มีงานทำ ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน ผู้ติดยาเสพติด ติดสุราเรื้อรัง ครอบครัวที่มีรายได้ตกเกณฑ์ จปฐ. ผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน หรือสำเนาทะเบียนบ้าน	การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น แกนนำชุมชน อบต. ตัวแทนหน่วยงานราชการ ร่วมกันให้นิยาม ความหมายมีการจัดเวทีเพื่อให้แกนนำชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนิยาม ความหมาย
7.อ.ฆ้องชัย จ.กาฬสินธุ์	“ผู้ยากลำบาก” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในภาวะยากลำบากหรือที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเช่นเด็กเยาวชน คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ถูกละเมิดทางเพศหรือกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด	ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจาก พมจ. หน่วยงานต่างๆ อบต. นักวิจัยลงสำรวจข้อมูล
8. อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	เด็กเกิดใหม่ เด็กกำพร้า เด็กขาดแคลนทุนการศึกษา คู่แต่งงานใหม่ หญิงตั้งครรภ์แม่หม้าย คนพิการ คนชรา คนเจ็บป่วย คนวิกลจริต ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ คนเสียชีวิต คนขาดแคลนข้าว ผู้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ผู้มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย บุคคลประเภทอื่น	นักวิจัยอบรมผู้นำเพื่อให้ลงพื้นที่สำรวจรายชื่อและจัดทำฐานข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก
9. อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์	ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ทั้งด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย การเสียเปรียบ รวมทั้งผู้ประสบปัญหาในรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้ไม่สามารถ	นักวิจัยสำรวจข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก

พื้นที่	ความหมายของผู้ยากลำบาก	กระบวนการการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก
	ปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ตามปกติไม่มีโอกาสที่จะทำให้ตนเองมีสถานภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้	
10. อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	คนที่ประสบปัญหา ครอบคลุมคนจน คนชรา เด็ก คนพิการ คนป่วย ผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ที่พึ่งตนเองไม่ได้ ไม่มีคนดูแล จากครอบครัว ญาติ ไม่ได้รับการช่วยเหลือ เพราะไม่ผ่านเกณฑ์ของหน่วยงาน คนที่ไม่มียานพาหนะ มีหนี้สิน ไม่มีที่อยู่อาศัย/ที่ทำกิน ขาดทุนประกอบอาชีพ/ทุนการศึกษา ชีวิตล้มเหลวติดยา เล่นการพนัน	นักวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชนร่วมกันลงพื้นที่สำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากเพื่อนำมาจัดทำฐานข้อมูล
11. อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	ผู้ที่ถูกทอดทิ้ง ผู้พิการ ป่วยเรื้อรัง คนยากจน คนเร่ร่อน พลัดหลง ไม่มีที่อยู่อาศัย ผู้ประสบภัยธรรมชาติ ผู้ถูกระงับการขูดรีด ผู้ถูกเอาเปรียบ ถูกหลอกลวง ไม่ได้รับความเป็นธรรม	นักวิจัยสำรวจข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก
12. อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	คนที่เป็นโรคร้ายแรงและมีการเจ็บป่วยเรื้อรัง ติดยาเสพติด ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ถูกบังคับค้าประเวณี ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ ถูกข่มขืน /ล่วงละเมิดทางเพศ ถูกหลอกลวง ครอบครัวยากจน ถูกทอดทิ้ง ขาดคนดูแล เด็กกำพร้า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองต้องโทษจำคุก เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวไม่เหมาะสม ความพิการร่างกาย พิการทางสายตา หรือพิการด้านอื่นๆ คนเร่ร่อน ขอดทาน ไม่มีที่อยู่ ประสบภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม พายุ ไฟไหม้) หรือประสบอุบัติเหตุ	จัดเวทีประชาคมร่วมกับแกนนำในพื้นที่เพื่อระบุนามรายชื่อผู้ยากลำบากและจัดประเภทความยากลำบากในแต่ละหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมเวทีได้แก่ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน/ อบต./ สมาชิก อบต./ ประธานชุมชน และสมาชิกกลุ่มองค์กรต่างๆ ให้นักศึกษาในพื้นที่เก็บข้อมูล

จากการให้คำนิยามความหมายของผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากหรือผู้ด้อยโอกาส โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการให้นิยาม ความหมาย เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกรายชื่อจากแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสำรวจข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบากทุกให้ครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบล โดยมีการจัดเวทีประชาคมร่วมกันแกนนำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู ในหมู่บ้านคัดเลือก

รายชื่อ เมื่อเปรียบเทียบกับทำให้คำนิยามกลุ่มเป้าหมายในงานสวัสดิการสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า การให้ความหมายไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน ส่วนใหญ่ครอบคลุมกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนยากจน คนเร่ร่อนไร้ที่อยู่อาศัย คนไร้สัญชาติ ผู้ที่เพิ่งพ้นโทษ ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์และครอบครัว คนพิการ ผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตามการให้คำนิยามโดยชุมชนได้เพิ่มเติมประเด็นของกลุ่มผู้ที่ประสบภาวะล้มละลายจากการประกอบอาชีพหรือการเล่นการพนันที่ทำตัวดีขึ้น เช่น เลี้ยงกุ้งชาตุนล้มละลาย ครอบครัวที่ประสบภัยธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม ภัยพิบัติ ครอบครัวแตกแยก คนที่ถูกหลอกลวงหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางด้านกฎหมาย รวมทั้งเป็นผู้ตกอยู่ในภาวะแร้นแค้น ท้อแท้ สิ้นหวัง เป็นทุกข์ ผู้รองสมณะเพศที่อยู่ในสภาวะที่เป็นทุกข์ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากความบกพร่องทางกาย สติปัญญา หรือขาดผู้อุปการะดูแล ขาดโอกาสและสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ซึ่งมีความยืดหยุ่นและตรงกับสภาพปัญหา ความเดือดร้อน ความต้องการ ของผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากในชุมชน

ด้านวิธีการ /กระบวนการในการได้มาของข้อมูลผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก จากการวิจัยครั้งนี้ได้มีกระบวนการสำรวจรายชื่อโดยการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านที่มีองค์ประกอบของผู้ที่เข้าร่วมเวทีที่หลากหลาย เช่น แกนนำ พระ ครู ผู้แทนกลุ่ม องค์กร สมาชิก อบต. คนในชุมชนต้องเห็นร่วมกันในการนิยามความหมายของผู้ที่อยู่ในภาวะอยู่ยากลำบาก ทำให้จำนวนผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากมีจำนวนเพิ่มขึ้น และครอบคลุมกลุ่มผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ และในการสำรวจข้อมูลรายชื่อผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ในบางพื้นที่ได้มีการพัฒนาอาสาสมัครร่วมเก็บข้อมูลตามแบบสำรวจ ทำให้คนในชุมชนได้พูดคุยและเห็นสภาพปัญหาและความเดือดร้อน ของผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากในชุมชน ซึ่งในบางเรื่องชุมชนสามารถช่วยเหลือกันได้ก่อน ซึ่งในพื้นที่อำเภอต๋อยสะเกิดได้กล่าวว่า การให้ความช่วยเหลือผู้อยู่ในภาวะที่ยากลำบาก การให้กำลังใจเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกันกับการช่วยเหลือด้านอื่นๆ เป็นกระบวนการที่ทำให้คนในชุมชนเห็นสภาพปัญหาความเดือดร้อนของเพื่อนบ้านมากยิ่งขึ้น

แต่ในบางพื้นที่ใช้การสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น รายชื่อผู้ลงทะเบียนการแก้ไขปัญหาคความยากจน รายชื่อผู้ที่ได้รับเบี้ยยังชีพจาก พมจ. / อบต./ศพส./สำนักงานเขต เป็นต้น

การบูรณาการเชื่อมโยงฐานข้อมูลผู้อยู่ในภาวะยากลำบากกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากรายงานผลการศึกษาทั้ง 12 พื้นที่ พบว่าส่วนใหญ่มีการเตรียมส่งฐานข้อมูลที่ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ให้กับ อบต. /พมจ. /ศพส. แต่ยังไม่มีความชัดเจนหรือข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์หรือใช้ฐานข้อมูลร่วมกัน เนื่องจากไม่มีเวทีการพูดคุยหารือแนวทางการเชื่อมโยงฐานข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

ตารางที่ 3.4 แสดงจำนวนข้อมูลของผู้อยู่ในภาวะยากลำบากในแต่ละพื้นที่

ภาค	เขตพื้นที่	พื้นที่ศึกษา	จำนวนผู้ยากลำบาก
ภาคกลาง	สสว.1	อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	3,794
	สสว.2	เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	ไม่สามารถระบุได้
	สสว.3	อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	4,809
	สสว.4	อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	1,981
ตะวันออกเฉียงเหนือ	สสว.5	อ.พิมาย จ.นครราชสีมา	67,648
	สสว.6	อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	805
	สสว.7	อ.ฆ้องชัย จ.กาฬสินธุ์	634
ภาคเหนือ	สสว.8	อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	314
	สสว.9	อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์	443
	สสว.10	อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	911
ภาคใต้	สสว.11	อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	1,191
	สสว.12	อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	968

3.1 จุดเด่นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบากที่น่าสนใจ คือ ในพื้นที่ของ **อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร** ได้มีกระบวนการอบรมแกนนำซึ่งเป็นทีมวิจัยให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบข้อมูลผู้ยากลำบากในชุมชน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ จัดเวทีร่วมกับผู้นำชุมชน การออกแบบสอบถาม การสำรวจข้อมูล การกรอกข้อมูลเข้าระบบคอมพิวเตอร์ การนำไปใช้ ทำให้แกนนำได้เรียนรู้ระบบฐานข้อมูลและมีการนำไปใช้ปฏิบัติจริง และคาดว่าหลังจากที่เสร็จกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ชุมชนจะสามารถพัฒนาระบบข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

3.2 ข้อสังเกตต่อการจัดทำข้อมูลผู้ยากลำบากในชุมชน

- การสำรวจข้อมูลโดยแยกตามกลุ่มอายุ และประเภทของปัญหาของกลุ่มเป้าหมายทำให้เข้าถึงสภาพปัญหาและความต้องการได้มากขึ้น ดังที่ **อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่** ได้จัดหมวดหมู่ข้อมูลแยกย่อยตามสภาพปัญหา เช่น คนจน คนชรา เด็ก คนพิการ คนป่วย ผู้ติดเชื้อมเอดส์
- กรณีตัวอย่างของพื้นที่ **อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่** ได้จัดทำ“สื่อวีดิทัศน์” ถ่ายทอดสภาพชีวิตของผู้ยากลำบาก และนำมาใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนในการดูแลช่วยเหลือผู้ยากลำบากในชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจจาก

แกนนำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่หลายคนมีความเห็นแย้งว่าการนำข้อมูลของผู้ยากลำบากมาเผยแพร่เช่นนี้ถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

- การอบรมพัฒนาแกนนำชุมชนตำบล เป็น “ทีมข้อมูล” ที่สามารถทำการสำรวจ จัดเก็บ ข้อมูลสารสนเทศในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ด้วยตนเอง เช่น **อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอหนอง จันทขออนแก่น มีการพัฒนาอาสาสมัคร ชุมชนร่วมสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบาก**
- ผลจากการสำรวจข้อมูลทำให้ผู้ยากลำบากมีความคาดหวังที่จะได้รับการช่วยเหลือจาก โครงการนี้ บางพื้นที่มีการกำหนดจำนวนผู้ยากลำบากที่จะได้รับการช่วยเหลือต่อราย หมู่บ้านที่ไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง ซึ่งอาจมีจำนวนคนมากน้อยแตกต่างกันไป
- ความเข้าใจ / ความหมายของคำว่า “ผู้ยากลำบาก” และความหมายของคำว่า “สวัสดิการ ชุมชน” ทำให้เกิดความหลากหลายในการจัดสวัสดิการชุมชน สวัสดิการที่เข้าถึงบาง กลุ่มที่สังคมไม่เข้าใจ ทำให้เกิดการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่ไม่ได้มองเฉพาะเรื่องตัว เงิน ตัวอย่าง เช่น **อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่** ได้มีการกล่าวถึงการ จัดสวัสดิการที่ไม่ใช่รูปแบบ เช่น การเยี่ยมเยียนเพื่อให้กำลังใจ การส่งเสริมและการ พัฒนาอาชีพที่ทำให้ผู้ยากลำบากมีรายได้ และการจ้างงานในกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชน

4. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

ในการศึกษาการพัฒนาแบบแผนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการ วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหารูปแบบและแนวทางการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ ระดับอำเภอ 12 อำเภอ ซึ่งมีระยะเวลาในการวิจัยประมาณ 12 เดือน โดยส่วนใหญ่พบว่า นักวิจัยได้ออกแบบกระบวนการศึกษาวิจัย เริ่มจากการสำมะโนพื้นที่ด้วยการสำรวจข้อมูล กองทุนสวัสดิการชุมชนและข้อมูลพื้นฐานของแต่ละพื้นที่ เพื่อประเมินว่ารูปแบบการจัด สวัสดิการที่เป็นทุนเดิมของพื้นที่มีอะไรบ้างและครอบคลุมจำนวนประชากรมากน้อยแค่ไหน รวมทั้งการจัดแยกประเภทของกลุ่ม ประเภทขององค์กร และการสำรวจข้อมูลผู้ที่ยากลำบาก โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และลำดับต่อมาคือการค้นหาแกนนำ หรือ ผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่เพื่อพัฒนาเครือข่าย ซึ่งเริ่มจากการจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจและการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และการร่างระเบียบกติกา โครงสร้างคณะกรรมการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน และสมาชิก การประชาสัมพันธ์เปิดรับสมาชิกเครือข่าย ซึ่งผลลัพธ์จากวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดโครงร่างของการ เชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ (รายละเอียดแต่ละพื้นที่ดูเพิ่มเติมจากตาราง)

ตารางที่ 3.5 ตารางแสดงศักยภาพการจัดสวัสดิการฐานคิด และกระบวนการการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการพัฒนา	กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
สสว.1 อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	มีการจัดสวัสดิการจากฐานรวมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มฌาปนกิจ รูปแบบการจัดสวัสดิการ ส่วนใหญ่เป็นการจัดสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืมเงิน ที่มีดอกเบี้ยต่ำ นำกำไรมาจัดสรรผลประโยชน์ คือให้กับสมาชิก จัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรเงินบางส่วนไปทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ชุมชน	เป็นการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่ เพื่อให้การช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ (จากการสำรวจมีจำนวน 1,125 คน) โดยมีภารกิจระเบียบ ข้อบังคับ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอพนมสารคามและมีการระดมทุนเพื่อสมทบเป็นกองทุน ซึ่งได้รับการบริจาคเงินจากแกนนำชุมชน ผู้มีจิตศรัทธา	การศึกษาคำว่าเป็นไปได้ การจัดเวทีระดมความคิดเห็นให้ระดับตำบลเพื่อค้นหาสถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชน และหาแนวทางการช่วยเหลือ	1. การศึกษาคำว่าเป็นไปได้ การจัดเวทีระดมความคิดเห็นให้ระดับตำบลเพื่อค้นหาสถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชน และหาแนวทางการช่วยเหลือ
สสว.2 เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	กลุ่มองค์กรชุมชน ถือว่าเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน บางชุมชนมีหลายกองทุน และบางชุมชนไม่มีกองทุนเลย สามารถจำแนกตามแหล่งที่มา และการสนับสนุนได้ 3 ประเภท คือ 1)กองทุนที่สนับสนุนโดยนโยบายของรัฐ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	มีฐานคิดในการบริหารจัดการกองทุนเป็นหลัก จึงนิยาม“การบูรณาการกองทุนด้านสวัสดิการชุมชน” ว่า มีนโยบายของการผนวกรวมทรัพยากรสินทรัพย์สิน หนี้สิน และทุน ตลอดจนรายได้และค่าใช้จ่ายของแต่ละกองทุน ซึ่งการบูรณาการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีกระบวนการและกลไกในการจัดการให้	1. จัดเก็บข้อมูลกลุ่ม องค์กรชุมชนใหม่ โดยการเดินทางสำรวจชุมชนและสัมภาษณ์ และจัดประชุมกลุ่มย่อยกับประธานและคณะกรรมการชุมชน โดยได้จัดแบ่งข้อมูลเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลกลุ่ม องค์กรชุมชน และข้อมูลผู้ยากลำบาก ในส่วนข้อมูลผู้ยากลำบากมีข้อจำกัดในเรื่อง	1. การศึกษาคำว่าเป็นไปได้ การจัดเวทีระดมความคิดเห็นให้ระดับตำบลเพื่อค้นหาสถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชน และหาแนวทางการช่วยเหลือ

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
	<p>2) กองทุนที่พัฒนาจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการ เช่น กองทุนสมเด็จแม่ของแผ่นดิน สหกรณ์บริการชุมชน กองทุนต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น</p> <p>3) กองทุนที่ชาวบ้านริเริ่มขึ้นมาเอง ซึ่งบางแห่งอาจมีองค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุน เช่น กองทุนชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนขยะ กองทุนเด็ก ฯลฯ</p> <p>ลักษณะการช่วยเหลือ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) กองทุนกู้ยืมหมุนเวียน 2) กองทุนให้เปล่า เช่นทุนการศึกษา เงินสงเคราะห์บรรเทาทุกข์ เช่น กรณีไฟไหม้ 3) กองทุนให้ยืมยืมจำเป็น เตือนร้อน ไม่มีดอกเบี้ย</p> <p>การเข้าถึงกองทุนเป็นไปตามกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะกลุ่มคน เช่น สมาชิกออมทรัพย์ เด็ก และเฉพาะเรื่อง เช่น ที่อยู่อาศัย การต่อต้านการเฝ้าระวังชุมชน การป้องกันยาเสพติด ฯลฯ</p> <p>ในพื้นที่มีหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งให้การสนับสนุน เช่น มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิสันติสุข มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม ศูนย์เมอร์ซี่ โรงเรียนสารพัดช่าง</p>	<p>กองทุนมากกว่าหนึ่งกองทุนดำเนินการพัฒนาควบรวมกัน ทั้งนี้กลไกดังกล่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องของแต่ละกองทุนสามารถเล็งเห็นผลประโยชน์เชิงประจักษ์ที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของผลประโยชน์ร่วม หรืออาจจะสละช่องว่าง จุดอ่อนของแต่ละกองทุน</p> <p>ดังนั้นชุมชนจึงเห็นว่าการบูรณาการเงินทุนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่สามารถสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนได้ คือ ชุมชนไหนมีคนเก่งเรื่องใด ก็นำความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน หรือให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือจะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสร้างอาชีพ ชุมชนที่มีฐานะมีคนที่สามารถสร้างธุรกิจ และจ้างงานได้ ขณะที่ในชุมชนแออัดมีแรงงานที่มีทักษะฝีมือ ก็สามารถหนุนเสริมซึ่งกันและกันได้</p>	<p>ประชากรแฝง และอาศัยอยู่ไม่เป็นหลักแหล่งชั่วคราว</p> <p>2. จัดเวทีประชาคม ระดมความคิดเห็นที่มีต่อการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนกับชุมชนต่างๆ</p> <p>3. ค้นหา รูปแบบ และวิธีการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน จากการพัฒนาแนวคิด และจัดเวทีระดมความคิดเห็น พบว่า ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการกองทุนสวัสดิการชุมชนในรูปแบบที่ใช้กลุ่ม กองทุนประเภทเดียวกันขยายให้ครอบคลุม หรือจะใช้รูปแบบกลุ่ม กองทุนหลายประเภททำร่วมกัน ก็ย้อมติดข้อจำกัด ทางกฎหมาย แต่เมื่อชุมชนพิจารณาถึงประโยชน์ของการทำกองทุนสวัสดิการชุมชนในด้านการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแล้วก็ยังเห็นว่ามีความเป็นไปได้ หากคณะกรรมกร และสมาชิกกองทุนมีจิตสาธารณะ และจะต้องมีกลไกการจัดการความรู้ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุน และการจัดสวัสดิการชุมชน เกิดเป็นชุดความรู้ของชุมชนเอง</p>

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาในรูปแบบการบูรณาการการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
สสว.3 อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	มีการฐานทุนเดิมในด้านการจัดสวัสดิการองค์กรการเงินที่เข้มแข็งอยู่ในหลายพื้นที่ อาทิ กลุ่มสวัสดิะสมทรัพย์ นอกจากนั้นยังมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการทำมาหากินแต่ละตำบลมีกลุ่มกองทุนหลายประเภท ได้แก่ ธนาคารชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนSML กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีสหกรณ์ ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตร รวมแล้วมีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ในตำบลจำนวนมาก นอกจากนี้ อ.แหลมสิงห์ มีเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อำเภอ รวม 4 วัดกองทุน (สมาธิกเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ จ. จันทบุรี) ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งมีการจัดสวัสดิการชุมชน สามารถเป็นพี่เลี้ยงขยายผลให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้	ใช้ฐานคิด "การมีส่วนร่วม" ในการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ จึงสร้างรูปแบบคณะทำงานระดับอำเภอ เป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีผลกระทบต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก แต่ละตำบลจะมีรูปแบบกองทุนของตนเอง ซึ่งมีการขยายผลจากฐานเดิม หรือการจัดตั้งกองทุนใหม่ โดยเน้นที่การบูรณาการกองทุนชุมชนหลายพื้นที่ที่ยังคงใช้ฐานองค์กรการเงินชุมชน และวิสาหกิจชุมชน มาจัดสวัสดิการชุมชน	1.ศึกษาบทบาทนอกสารที่เกี่ยวข้อง และศึกษาบริบทชุมชน ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ 2.สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยจัดเวทีพัฒนาทักษะการจัดทำข้อมูลให้แก่อสาวิจย เช่น เทคนิคการเก็บข้อมูล และการวางแผนในการเก็บข้อมูลแบบมี ส่วนร่วม การสืบค้นข้อมูล จัดเวทีการเรียนรู้ ที่เกี่ยวกับกองทุน, การจัดสวัสดิการชุมชน จัดเวทีคืนข้อมูลของแต่ละตำบล และเวทีสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประชุมของที่อาสาวิจยหลักเพื่อแลกเปลี่ยนสถานการณ์การวิจัยของแต่ละตำบล 3. ทดลองนำร่องรูปแบบการบูรณาการกองทุนสวัสดิการ 4 .ประเมินผลเพื่อปรับปรุงรูปแบบที่ดำเนินการให้เหมาะสมกับการดำเนินงานจริง สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการทำงาน

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนารูปแบบการบูรณาการ การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
สสว.4 อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี	<p>- ในอำเภอหนองปรือมีการจัดสวัสดิการชุมชนมานานแล้ว กล่าวคือ ทุกหมู่บ้านจะมี"การ"เล่นหมาปกลีจ" เพื่อช่วยเหลือกรณีเสียชีวิตเป็นหลัก</p> <p>-หน่วยงานราชการในพื้นที่ได้ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนผ่านโครงการกิจกรรม กลุ่ม กองทุน รวมทั้งการจัดตั้งคณะอาสาสมัครต่างๆ</p> <p>- มีกลุ่ม องค์กรชุมชน ที่หลากหลาย สามารถแบ่งได้ 23 ประเภทกองทุน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กองทุนอยู่ดีมีสุข</p> <p>-อ.หนองปรือ เชื่อมโยงการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านสวัสดิการชุมชน</p>	<p>เป็นการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอขึ้นมาใหม่ ช่วยเหลือดูแลคนในชุมชน ครอบคลุมผู้ยากลำบาก ใช้ฐานองค์การการเงินชุมชน โดยเน้นการบูรณาการกองทุนชุมชน มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้าน ร่วมสมทบเป็นหลัก รวมถึงเงินบริจาค และเงินสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ</p> <p>เงินกองทุนสวัสดิการร้อยละ 60 จะนำไปลงทุนทำกิจกรรมของกองทุนเอง หรือปล่อยกู้ยืมให้กับกลุ่ม องค์กรในอำเภอไปลงทุนได้ เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนเติบโตขึ้น เพียงพอต่อการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ที่ครอบคลุมผู้ยากลำบาก</p>	<p>1. สร้างความรู้ ความเข้าใจให้ผู้นำท้องถิ่นและผู้สนใจ</p> <p>2. เชิญวิทยากรมาวิเคราะห์สภาพของชุมชน (Social Mapping) ร่วมกับผู้นำของแต่ละชุมชน รวมทั้งศึกษากลุ่ม องค์กรที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนอยู่แล้วในพื้นที่</p> <p>3. จัดกิจกรรมให้ผู้นำท้องถิ่นและผู้สนใจศึกษาดูงานองค์กรสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ</p> <p>4. เข้าร่วมประชุมกับผู้นำท้องถิ่น และประธานกองทุนหมู่บ้านทุกครั้งเมื่อมีโอกาส และเริ่มการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีเครือข่ายระดับตำบลอยู่แล้ว ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นถ้ามีการเชื่อมโยงเป็นระดับอำเภอ</p> <p>2 กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือได้ก่อตั้งขึ้น และมีระเบียบกองทุนแล้ว อยู่ระหว่างเริ่มดำเนินการ</p>
สสว.5 อ.พิกุลทอง จ.นครราชสีมา	<p>ในอำเภอมีรูปแบบการจัดสวัสดิการ 2 รูปแบบๆ ได้แก่</p> <p>1)องค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการชุมชนโดยตรง</p>	<p>เป็นการจัดตั้งกองทุนใหม่ชื่อว่ากลุ่มศูนย์ร่วมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอ พิกุลทอง การระดมทุนจากภายนอกเพื่มาตั้ง</p>	<p>1. การบูรณาการความคิด (Conceptual Integration)</p> <p>2. การบูรณาการตามสิ่งที่มิอยู่</p>

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน การเครือข่ายของทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ (Factual Integration)
สสว.6 อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น	เช่น เครือข่ายสัจจะวันละบาทเพื่อสวัสดิการ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ระดับหมู่บ้านและระดับ เครือข่าย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของธนาคาร เพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ฌาปนกิจสงเคราะห์ศิษย์เก่าโรงเรียนพิมาย กลุ่มวิสาหกิจเพื่อสวัสดิการสังคม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการการศึกษา 2) องค์กรที่จัดสวัสดิการชุมชนทางอ้อม เป็น การนำกำไรที่ได้มาจัดสวัสดิการช่วยเหลือ สมาชิก เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	กองทุนการขอรับทุนสนับสนุนจาก หน่วยงานราชการ การขอวันละบาทเพื่อ เป็นเงินสมทบจากสมาชิก การขอรับบริจาค และการจัดกิจกรรมเพื่อระดมรายได้เข้า สมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน และมีการ นำเงินกองทุนสวัสดิการที่มีอยู่มาบริหาร จัดการเพื่อก่อให้เกิดรายได้ทำให้กองทุน เติบโต	3. การบูรณาการเชิงระบบ (System Integration) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก)
	แต่ละชุมชนหรือแต่ละตำบลมีการจัดสวัสดิการ จากกลุ่มต่างๆเป็นทุนเดิมชุมชนอยู่แล้ว ทั้ง ที่เกิดจากกรรมกลุ่มกันเองในชุมชน การรวมกัน เป็นเครือข่ายเพื่อจัดสวัสดิการ การจัดสวัสดิการ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล และการจัด สวัสดิการโดยหน่วยงานหรือบริษัทหน่วยงาน ภายนอกมาสนับสนุนจัดสวัสดิการ	การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน อำเภอ น้ำพองจึงมีใช้การนำเงินรวมกัน เพื่อนำเงินมาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เพราะ แต่ละหมู่บ้าน แต่ละตำบลมีฐานการจัด สวัสดิการด้านต่างๆเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และ เนื่องจากสภาพแต่ละตำบลและแต่ละ เครือข่ายมีความแตกต่างกัน การรวมเงิน จึงเป็นเรื่องที่ยากในช่วงของการเริ่มต้น ทิศทางของการบูรณาการเครือข่าย สวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำพอง จึงมุ่งไปที่ “การบูรณาการคน” การค้นหาอาสาสมัคร	1. สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ เป้าหมายและกระบวนการในการศึกษา 2. ตั้งคณะทำงานค้นหาอาสาสมัครและการ สรรวจข้อมูลผู้ด้อยโอกาสในตำบลและ สรรวจข้อมูลกลุ่มองค์กรที่มีการจัด สวัสดิการในชุมชน 3. การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง คน ได้แก่ งานมหกรรมสวัสดิการชุมชน อำเภอ น้ำพอง 4. ตั้งกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอและการ คัดเลือกคณะกรรมการ สร้างระเบียบ

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาในรูปแบบการบูรณาการ การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
		และการพัฒนาแกนนำให้มีความรู้และความเข้าใจประสานงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน	กติกการใช้ประโยชน์จากกองทุนร่วมกัน
สสว.7 อ.ยั้งชัย จ.กาฬสินธุ์	ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันจัดสวัสดิการที่เกิดจากฐานงานพัฒนาที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนโดยหน่วยงานราชการในท้องถิ่น เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ พมจ. อบต. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นในรูปแบบของกองทุนเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มตามอาชีพ และกองทุนช่วยเหลือกันเมื่อสมาชิกเสียชีวิต โดยให้การช่วยเหลือจะเน้นการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นหลักยังไม่ครอบคลุมผู้ยากลำบากในชุมชน	การตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่มีอยู่ในชุมชนแบบพบภาคี โดยจะเป็นกองทุนที่เกิดจากการระดมทุน หรือการสมทบจากประชาชนในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของภาคประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ เน้นให้เกิดการสร้างความร่วมมือ บูรณาการทั้งทางด้านงบประมาณ การทำงาน เป็นกองทุนที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ทุกระดับในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือคนในชุมชนให้ครอบคลุมทุกระดับในพื้นที่	1. เตรียมคนและเตรียมความพร้อม 2. การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ 3. ขั้นตอนการปฏิบัติการ 4. การติดตามประเมินผล (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก)
สสว.8 อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	- มีการจัดสวัสดิการอยู่แล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในระดับหมู่บ้าน แต่ยังกระจายแตกต่างกัน ทำ เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่	- การสร้างหลักประกันความมั่นคงใจชีวิตช่วยเหลือดูแลกันอย่างเท่าเทียม ภายใต้ความช่วยเหลือของชาติพันธุ์ เป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี	1.ระยะเตรียมการ เตรียมทีมศึกษา ผู้นำชุมชน และออกแบบการทำงานโดยสร้าง “อาสาจิตชุมชน”

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน	การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ
	1)การจัดสวัสดิการตามประเพณี วิถีชีวิต ชุมชน ช่วยเหลือกันตามอัตภาพ 2) กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่มาจากรัฐ จัดตั้ง เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนนุ้ย กลุ่มอาชีพ จัดสวัสดิการ เงินกู้ และเป็นผลให้กับสมาชิกเท่านั้น 3)กองทุนเรียกเก็บเงินสวัสดิการจากสมาชิกเป็นครั้งคราว ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม เป็นครั้งๆไป เช่น ช่วยค่าทำศพ ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล การศึกษา เช่น กองทุนฌาปนกิจ 4)การบูรณาการกองทุน เป็น“เครือข่ายสวัสดิการ” โดยหักผลกำไรจากกลุ่ม กองทุนต่างๆมาสมทบกองทุนสวัสดิการตำบล - ต.คลองน้ำไหล มีประสบการณ์การจัดทำกองทุนสวัสดิการตำบลจากฐานทุนชุมชนกองทุนและมีการสมทบ 3 ฝ่ายจากชุมชน อบต. และรัฐ (พอช.) จึงเป็นพื้นที่เรียนรู้และขยายผล	-ใช้ฐานคิดการพึ่งพาตนเอง และความยั่งยืนบนพื้นฐานทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ค้นหาศักยภาพของพื้นที่ คือ“การพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการ	-จัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงิน(ธนาคารกองทุน) และฐานกลุ่มผู้ด้อยโอกาส - เป็นการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เพียงเงินเท่านั้น จึงเกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับหมู่บ้าน และตำบล ตามความพร้อมของชุมชนซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกัน สำหรับครอบครัว และชุมชนยากจน มีหน่วยงานสมทบเงินทุนให้เข้าร่วมออม และจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นมา	2.ระยะศึกษาศถานการณ์ ทบทวนข้อมูล ศึกษาสถานการณ์ ทำฐานข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นอยู่ กำหนดวิสัยทัศน์ ตัวชี้วัด เกณฑ์ รูปแบบ และวางแผนปฏิบัติการ 3.ระยะปฏิบัติการ สร้างรูปแบบกองทุนสวัสดิการระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล จัดเวทีเรียนรู้ในชุมชนระหว่างชุมชน และจัดเวทีเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยและชุมชน (สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับอำเภอ) 4.ระยะสรุปประเมิน จัดสัมมนา วิเคราะห์สรุปผล ประเมินผลการปฏิบัติทุกระยะ สรุปองค์ความรู้ และจัดทำรายงาน
สสว.9 อ.น้ำปาด จ.อุดรธานี	- จุดแข็งของตำบล คือ การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุน และกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง แต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาของตนเอง มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์	-จุดแข็งของตำบล คือ การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุน และกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง แต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาของตนเอง มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์	-ใช้ฐานคิดการพึ่งพาตนเอง และความยั่งยืนบนพื้นฐานทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ค้นหาศักยภาพของพื้นที่ คือ“การพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการ	1.การพัฒนาระบบฐานข้อมูล 2.การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุน โดยจัดตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอขึ้นมา

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ	กระบวนการบูรณาการ
	นำมาใช้ประโยชน์ได้ และมีสินค้า OTOP ประจำตำบล ได้แก่ สับปะรดห้วยมุ่น กระเทียม น้ำปาด และมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น ภูสอยดาว ภูเมี่ยง คลองตรอน น้ำตก ฯลฯ - มีกลุ่ม กองทุน 6 ประเภทหลักๆ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนSML กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) กองทุนสวัสดิการวันละบาท กลุ่มอาชีพ และกองทุนอื่นๆ ซึ่งหลายกลุ่มมีการจัดที่จัดสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในพื้นที่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนดีเด่น ที่สามารถช่วยเหลือดูแลผู้ยากลำบากได้อย่างต่อเนื่องจากกิจกรรมเดิมได้ ช่วยขยายผลการเรียนรู้กับกลุ่ม ชุมชนต่างๆ ในเครือข่าย	อนุรักษสิ่งแวดล้อม" เชื่อมโยงกับการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อการสร้างคุณค่าชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบครัว กลุ่มผู้ยากลำบากทั้งที่ช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือตนเองไม่ได้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคฝ่ายในสังคม - "เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด" จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กล่าว คือ มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางประสานงานด้านสวัสดิการสังคม และสวัสดิการชุมชนกับองค์กรภาคีต่างๆ และมีกองทุนสวัสดิการที่สามารถบริหารจัดการได้เอง	3.การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพ โดยความร่วมมือจากองค์กรในท้องถิ่น ได้แก่ การฝึกอบรมอาชีพต่างๆ การศึกษาดูงาน 4.การพัฒนาตัวชี้วัด และเกณฑ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีการให้รางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชนดีเด่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยใช้การจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือ - เกิดเครือข่าย และมีระเบียบกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งได้จัดทำแผนงานต่อเนื่องที่จะผลักดันให้หน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนต่อไปตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด	กระบวนการสร้างองค์ความรู้
สสว.10 อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	- มีการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มที่จัดตั้งโดยชุมชนเอง และจัดตั้งโดยหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงหน่วยงานที่จัดสวัสดิการอยู่ในพื้นที่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มซับน้ำตา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่ม	- เป็นการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ จากฐานวัฒนธรรม ศาสนา และองค์การการเงิน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายของกลุ่มคนต่างๆในชุมชนท้องถิ่นช่วยเหลือดูแลกันโดยยึดหลักคุณธรรม และความพอเพียง และสร้างระบบภูมิคุ้มกัน	1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหน่วยงานต่างๆ 2. ลงพื้นที่ค้นหาผู้ยากลำบาก ระดมหมู่บ้าน โดยให้ชุมชนคัดเลือกผู้ยากลำบากมาหมู่บ้านละ 3-5 คน ซึ่งทำให้เห็นวิธีการคัดเลือกที่ใช้ข้อมูลเดิม อบต. ประกอบการพิจารณา	

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ
	<p>สาวประเภทสอง (จัดดอกไม้) กลุ่มหนุ่มสาว อสม. อบต. กชน. วัด โรงเรียน (มูลนิธิรับบริจาคในโรงเรียน) เป็นต้น</p> <p>- ลักษณะการช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือแบบ เครือญาติ ทั้งในรูปของเงิน สิ่งของ ปัจจัยการผลิต อาหาร และน้ำใจ การเยี่ยมเยียนกัน พาไปโรงพยาบาล</p> <p>-มี“แบบอย่างการปฏิบัติที่ดี” (วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน)ของแต่ละตำบล แสดงถึงรูปแบบการจัดสวัสดิการพื้นที่ถิ่น ตามวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นการรื้อฟื้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน</p>	<p>ร่วมกัน โดยมี 4 ยุทธศาสตร์ได้แก่ การป้องกัน การสร้างภูมิคุ้มกัน การค้าขายช่วยเหลือกันอย่างเชื่อมโยง และการแก้ไข หรือเรียกว่า “กัน กู้ แก่”</p>	<p>เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ</p> <p>3.ทีมวิจัยลงสำรวจเยี่ยมบ้านผู้ยากลำบากจริงในพื้นที่ และจัดทำสื่อ นำเสนอในเวทีระดับตำบล</p> <p>4. จัดเวทีระดับตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดสวัสดิการชุมชน นำเสนอสภาพชีวิตของผู้ยากลำบาก และระดมความคิดเห็นในการช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ นอกจากนี้ได้นำแบบอย่างการปฏิบัติที่ดีที่ชื่อของแต่ละกลุ่ม มายกระดับเป็นเรื่องเด่นของตำบล</p> <p>5.จัดเวทีระดับอำเภอ เพื่อค้นหารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ ตามหลักคิด “กัน กู้ แก่” และมีจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเพื่อขับเคลื่อนงานต่อไป</p>
<p>สสว.11</p> <p>อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี</p>	<p>ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ เครดิตยูเนียน กองทุนหมู่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งมีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเป็นไปตามระเบียบของแต่ละกลุ่ม กองทุนที่มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกมากคือชมรมผู้สูงอายุ การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นไปตามนโยบาย</p>	<p>“การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรองค์กรสมาชิกมีความเป็นอิสระ และเป็นเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรมที่รวมตัวกันตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานทางสังคม และสิ่งที่จะต้องสร้างร่วมกันให้เป็นวัฒนธรรมของเครือข่ายก็คือ ความไว้วางใจ (Trust) ความผูกพัน (Committee) คำนึงและการ</p>	<p>1. การเตรียมคนด้านหน้า</p> <p>2. การกำหนดรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน</p> <p>3. วางระบบการบริหารจัดการ</p> <p>4. การจัดสวัสดิการ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก)</p>

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

พื้นที่ศึกษา	ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)	ฐานคิดการพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชน การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน	กระบวนการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ
	ของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เช่น เครือข่าย กองทุนหมู่บ้านระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ชมรมผู้สูงอายุระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ส่วนกองทุนอื่นๆต่างก็มีความเป็นอิสระไม่ได้มีการเชื่อมโยงกัน	เรียนรู้ของสมาชิก" โดยการทำให้อาสาสมัคร กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาเป็นนิติบุคคล	
สสว.12 อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง	มีการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ในด้านเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการทำกิจกรรมต่างๆ และการรวมกันผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย ยังไม่มีการจัดสวัสดิการเพื่อการดูแลสุขภาพในชุมชน	จัดตั้งกองทุนใหม่เพื่อระดมทุนให้เป็น กองทุนสำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากได้รายชื่อจากการสำรวจทำ ฐานข้อมูลจำนวน 968 ราย โดยเป็นการตั้ง กองทุนระดับตำบล ทุนในการตั้งดำเนินการ จัดกิจกรรมระดมทุน เช่น การจัดงานเลี้ยง น้ำชา งานลอยกระทง การจัดขบวนย าร ระดมเงินบริจาคจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากรัฐ เอกชน เงินบริจาคทั่วไป	1. สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 2. กำหนดสำรวจ/พัฒนา ฐานข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบาก 3. ตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบล 4. จัดกิจกรรมระดมทุน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากภาคผนวก)

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนาทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

สรุปภาพรวมของกระบวนการการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

จากการถอดกระบวนการในการศึกษาวิจัยซึ่งถือการวิจัยได้พัฒนาแนวทางในการสร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอซึ่งทีมสังเคราะห์ได้ประมวลภาพรวมจากขั้นตอนวิธีการ ที่ทีมนักวิจัยแต่ละพื้นที่ดำเนินการซึ่งทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ และการให้คำนิยามของรูปแบบเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอ กระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการยกร่างเครือข่ายฯ คือ

1. การศึกษาบริบทและศักยภาพของพื้นที่ ได้แก่ การศึกษาสภาพพื้นที่ จำนวนกลุ่มองค์กร ประเภทของกลุ่มองค์กร จำนวนทุนทั้งทุนที่เป็นเงิน และทุนคน รวมทั้งรูปแบบวิธีการของการจัดสวัสดิการเดิมของแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นการค้นหาทุนเดิมของการจัดสวัสดิการชุมชน และหาแนวทางต่อยอดจากทุนเดิมของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการค้นหา สสำรวจข้อมูลผู้ที่ผู้ในภาวะยากลำบากในหมู่บ้าน รวมทั้งสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับการดูแลหรือจัดสวัสดิการช่วยเหลือได้อย่างครอบคลุม

2. การค้นหาแกนนำ ตัวแทนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเข้ามาร่วมเป็นพลังในการพัฒนาเครือข่าย และทำให้การเชื่อมโยงคน /หน่วยงาน ได้แก่ ตัวแทนองค์กรชุมชน /เครือข่าย กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. / เทศบาล) หน่วยงานภาครัฐในอำเภอ/จังหวัด อาทิเช่น พมจ. สสว. กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุข การท่องเที่ยวจังหวัด

3. การสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการโดยชุมชน และการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบริบทและทุนการจัดสวัสดิการในแต่ละอำเภอเพื่อให้แกนนำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ และร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลลัพธ์ของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน วิธีการที่ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจคือการจัดเวทีประชุมชี้แจง การประชุมระดมความคิดเห็นโดยใช้เทคนิค AIC / PAR / AI / การวิจัยเชิงปฏิบัติการ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพาคณะกรรมกรหรือแกนนำศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบเพื่อให้เห็นตัวอย่างและเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลายรูปแบบและวิธีการมากขึ้น เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

4. การยกร่างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ หลังจากที่ได้แกนนำซึ่งเป็นตัวแทนทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล มาร่วมเป็นคณะทำงานพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ จะมีการจัดประชุมเพื่อระดมความเห็น และร่วมกันยกร่างรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ประเด็นที่มีการยกร่างในการพัฒนาเครือข่ายได้แก่ ประเภทการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก ที่มีของเงินเงินทุน ระเบียบกติกาเครือข่าย โครงสร้างคณะกรรมการเครือข่าย (ที่มา จำนวน บทบาทหน้าที่) การทำกิจกรรมของเครือข่าย

5.จัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อระดมความคิดเห็นที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการยกร่างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ จะมีการจัดเวทีประชาคม หรือเวทีประชาพิจารณ์เพื่อระดมความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากหน่วยงานต่างๆในอำเภอ ตัวแทนกลุ่ม องค์กร หรือกลุ่มผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและปรับปรุงร่างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่

6.ตั้งคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ในการตั้งคณะกรรมการโดยส่วนใหญ่พบว่ามีการกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนจากผู้นำ เช่น กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน / อบต. / ตัวแทนกลุ่ม องค์กรหรือตัวแทนจากเครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่ในอำเภอ เพื่อให้เป็นคณะที่ทำหน้าที่ในการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจนโดยคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้านจะทำหน้าที่ในการสำรวจและรวบรวมรายชื่อผู้อยู่ในภาวะยากลำบากและส่งรายชื่อเข้ามายังคณะกรรมการระดับตำบล และระดับอำเภอต่อไป

7.ปรับปรุงแก้ไขระเบียบให้เหมาะสม หลังจากที่มีการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องและมีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานจะทำหน้าที่ในการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสม

8.ประชาสัมพันธ์เผยแพร่เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อให้คนทั่วไปที่สนใจสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย เช่น เวทีประชุมแกนนำกำนันผู้ใหญ่บ้าน เสียตามสายในหมู่บ้าน แต่ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ไม่ได้มีการเปิดรับสมาชิกเพิ่มเติมเพราะใช้จากฐานข้อมูลที่มีการสำรวจรายชื่อผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากเป็นสมาชิก อันเนื่องมาจากการตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลมีเป้าหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก นอกจากนี้ยังมีบางพื้นที่ เช่น อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีการจัดงานมหกรรมสวัสดิการชุมชนคนน้ำพอง เพื่อเป็นเวทีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

9.จัดตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอและดำเนินการต่อเนื่อง เช่น ในบางพื้นที่มีการจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุนเข้ามาเป็นทุนเบื้องต้นในการดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น การรับบริจาค การประสานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ กิจกรรมเลี้ยงน้ำชา งานลอยกระทง เป็นต้น

รูปภาพที่ 3.2 แสดงกระบวนการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

กลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

1.ด้านวิธีการในการเชื่อมโยงคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่าย

กองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

1.1 การใช้เทคนิคการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น AIC / PAR /AI / การวิจัยเชิงปฏิบัติการ / การระดมความคิดเห็น / การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากพื้นที่ต้นแบบและมีประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการชุมชน

1.2 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีตัวแทนที่มาจาก กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่มีความหลากหลายประเภท และการทำกิจกรรม เข้ามาร่วมเวทีพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ทำให้เห็นความแตกต่าง ความหลากหลายของรูปแบบการจัดสวัสดิการและหาจุดที่จะเชื่อมโยงให้เกิดการจัดสวัสดิการที่ต่อยอดจากฐานการจัดกิจกรรมเดิมของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย

1.3 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสำรวจรายชื่อผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ด้อยโอกาส ตลอดจนการพัฒนาฐานข้อมูลผู้ยากลำบากร่วมกับอาสาสมัครและแกนนำในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นสภาพปัญหาความเดือดร้อน และหาทางในการช่วยเหลือกันในเบื้องต้นก่อน

1.4 การใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการสะท้อนปัญหาความยากลำบากของคนในชุมชน ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจน และเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น เช่น การเก็บข้อมูลและจัดทำ วิทัศน์สภาพชีวิตความเป็นอยู่ในตำบล และนำมาเป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาในเวทีระดมความเห็นระหว่างการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ *(กรณีอำเภอโดยสะเท็ด จังหวัดเชียงใหม่)*

1.5 การประสานงานทำงานร่วมกับกลไกหลักของชุมชน เช่น พระสงฆ์ โรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน อบต./เทศบาล เข้ามาเป็นแกนหลักในการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ จะทำให้การพัฒนาเครือข่ายหรือการทำกิจกรรมได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้นำท้องถิ่นยังมีพลังในการสร้างความร่วมมือกับประชาชน และหน่วยงานในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

1.6 ใช้กิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเป็นเครื่องมือในการระดมทุนกองทุนเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอ เช่น การทอดผ้าป่า จัดงานลอยกระทง จัดงานน้ำชา รับประทานอาหาร

1.7 การให้ความสำคัญและเน้นการพัฒนากลไกอาสาสมัครจากฐานผู้นำเดิม เช่น อสม./ อพม./หรืออาสาสมัคร ชุมชนที่มีประสบการณ์การจัดสวัสดิการมาเป็นแกนหลักในการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

1.8 การประสานงานและสร้างความร่วมมือทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. / เทศบาล / สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ /สำนักงานเกษตรอำเภอ /นายอำเภอ/ สาธารณสุข

อำเภอ/ผู้ว่าราชการจังหวัด / การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย / ผู้นำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน /ผู้นำ
เครือข่าย (ชมรมผู้สูงอายุ /ชมรม อสม. เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน)

1.9 การเชื่อมโยงเครือข่ายสวัสดิการชุมชนกับยุทธศาสตร์จังหวัด ในพื้นที่
อำเภอหน้าป่าด จังหวัดอุดรธานี ได้มีการร่วมกันวางแผนการพัฒนาเครือข่ายกองทุน
สวัสดิการชุมชนและมีแนวทางในการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเพื่อประสาน
งบประมาณมาสนับสนุนการทำกิจกรรมของเครือข่าย

2.ด้านการบูรณาการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

ดังที่ได้มีการกล่าวถึงในเรื่องฐานคิดเรื่องการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนมาบ้างแล้วข้างต้นว่าใน 12 พื้นที่ มีฐานคิดในการบูรณาการที่แตกต่างกัน เช่น ในกรณีที่
จะบูรรวมกองทุนสวัสดิการ มาบริหารจัดการภายใต้โครงสร้างเดียวกันเป็นเรื่องที่ยากและต้อง
ใช้เวลาในการบูรณาการ จึงมีการจัดตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการขึ้นมาใหม่เพื่อให้ความ
ช่วยเหลือผู้ยากลำบาก (**กรณีอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**)

ส่วนในพื้นที่ที่มีฐานคิดว่าเดิมในพื้นที่มีการจัดสวัสดิการโดยกลุ่ม เครือข่าย องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เป็นทุนเดิมอยู่ หากแต่ยังเน้นการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่ม
สมาชิก และหน่วยงานที่สนับสนุนขาดทิศทางการส่งเสริมร่วมกัน การเชื่อมโยงเครือข่ายจึง
เป็นไปเพื่อการพัฒนาแกนนำและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้มีการพัฒนากลุ่ม เครือข่าย ให้มี
การจัดสวัสดิการที่มีความหลากหลายประเภท และสามารถให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากลำบาก
ได้ (**กรณีอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น**)

นอกจากนี้ยังมีฐานคิดว่าการจัดสวัสดิการชุมชนควรมีทางเลือกที่หลากหลายและเพิ่ม
ช่องทางการเข้าถึงสวัสดิการของชุมชน รูปแบบการบูรณาการจึงเน้นการพัฒนากิจกรรม สร้าง
งาน สร้างอาชีพ โดยการใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่มาทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม อันจะทำให้เกิดการจัด
สวัสดิการช่วยเหลือทั้งสมาชิกและผู้ยากลำบากให้สามารถพึ่งตนเองได้ (**กรณีอำเภอหน้าป่าด
จังหวัดอุดรธานี**)

จากฐานคิดการบูรณาการจึงส่งผลให้เกิดรูปแบบของเครือข่ายที่ต่างกัน แต่อย่างไรก็
ตามทุกพื้นที่ได้เกิดผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ได้มีการยกย่องระเบียบกติกการจัดสวัสดิการ
ของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ มีการตั้งคณะกรรมการเครือข่าย มีการ
ประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดรับสมาชิก และมีการทำกิจกรรมเครือข่าย กลยุทธ์สำคัญที่ใช้ในการบูร
ณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอได้แก่

- การให้ความความรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน โดยการศึกษาดูงานในพื้นที่
ต้นแบบ และการเรียนรู้จากพื้นที่ต้นแบบ
- การกระตุ้นสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นในการดูแลและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้
การค้นหาระบบคุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และการใช้สื่อเพื่อ

การสะท้อนสภาพปัญหา ผู้ยากลำบาก เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตอาสา ดูแลกัน
(อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่)

- การพัฒนาต่อยอดจากฐานการจัดกิจกรรม กลุ่ม องค์กร เครือข่ายเดิม ที่มีอยู่โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแกนนำ อาสาสมัครเพื่อขยายประเภทของการจัดสวัสดิการในฐานกลุ่มเดิมของตนเอง และขยายกลุ่มผู้รับผลประโยชน์ให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบากและด้อยโอกาส
- การพัฒนากิจกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกในการจัดสวัสดิการ เช่น กลุ่มลูกหาบ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มอาชีพ
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการนิยามและคัดเลือกผู้ยากลำบาก
- เน้นการจัดสวัสดิการที่สร้างหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต เสมอภาค เท่าเทียม
- ผู้ยากลำบากต้องเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการ
- ใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการสร้างแรงจูงใจ
- สวัสดิการเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากลำบาก
- การสร้างกองทุนสวัสดิการระดับหมู่บ้าน ตำบล จะให้กองทุนมีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงระดับอำเภอ

3. กลไกการดำเนินงานและบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

ในการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอมีกระบวนการในการค้นหาแกนนำเพื่อมาเป็นคณะทำงาน โดยมีการประสานงานเพื่อให้ได้ตัวแทนระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เพื่อมาทำหน้าที่ในการพัฒนาร่างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการฯ เน้นการมีส่วนร่วมของแกนนำ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่วนการมีส่วนร่วมของผู้ยากลำบากในชุมชนต่อกองทุนเครือข่ายพบว่าผู้ยากลำบากเข้ามามีส่วนร่วมระดับน้อย เช่นพื้นที่ **อุดรดิตถ์ จันทบุรี** วิธีการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเช่น เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เช่น ร่วมคิด ร่วมการพัฒนาอาชีพ พยายามดึงให้ผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุน ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของและผู้ยากลำบากได้รับสวัสดิการด้านต่างๆเพิ่มขึ้น เป็นต้น สรุปแนวทางในจัดระบบในการบริหารจัดการเครือข่ายดังนี้

- การใช้โครงการที่เป็นทางการในรูปของคณะกรรมการ กรรมการบริหาร กรรมการดำเนินการ แกนนำที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเครือข่ายจะต้องเป็นตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และมีองค์กรประกอบของ แกนนำชุมชน ตัวแทนกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น (อบต.) ตัวแทนจากหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตามในพื้นที่อำเภอขงชัยได้มีการจัดโครงสร้างคณะกรรมการตามรูปแบบของตัวแทน

หน่วยงานต่างๆเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนและต้องมีคำสั่งแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด

- มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ที่ชัดเจน ระบบการบริหารจัดการคนที่เข้ามาทำงาน ต้องมีวิธีการคัดเลือก / ตรวจสอบ คนที่จะเข้ามาทำงาน เช่น **กาญจนบุรี พัทลุง** (ใช้อบต.)
- การใช้ฐานข้อมูลร่วม เพื่อมิให้เกิดความลดความซ้ำซ้อนของสวัสดิการ เปิดโอกาสให้ผู้ยากลำบากเข้าถึงสวัสดิการเพิ่มขึ้น
- การติดต่อสื่อสาร มีความยืดหยุ่นสูง ความเป็นอิสระ ความเหมาะสม และ การเข้าถึงได้ง่าย โดยใช้วิธีอธิบาย การจัดเวทีเคลื่อนที่ ใช้ฐานพื้นที่เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้
- การค้นหาและทำงานร่วมกับแกนนำชุมชนมีประสบการณ์ มีความรู้ และเข้าแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนและแกนนำสามารถขับเคลื่อนงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและแกนนำมีศักยภาพในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆในท้องถิ่น และสามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงานระดับตำบล และอำเภอ
- การพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถจัดทำระบบ ข้อมูลสารสนเทศได้เอง ซึ่งจะเป็นฐานในการสร้างเครือข่ายต่อไป

4. ด้านการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเครือข่าย ฯ ซึ่งหลายพื้นที่ใช้วิธีการในการประสานงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ

- ประสานงานผ่านแกนนำที่สามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงานระดับตำบล และอำเภอ เช่น อบต. /อสม./ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน /ผู้นำเครือข่าย
- มีการบูรณาการการสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเข้ากับยุทธศาสตร์อำเภอ และจังหวัด โดยการนำเสนอแผนการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการเสนอของบประมาณสนับสนุนจากจังหวัด
- การพัฒนาและใช้ระบบฐานข้อมูลผู้ยากลำบากร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชน/อบต./ พมจ.

5.ด้านการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

- การคิดค้นหากิจกรรมใหม่ๆ ที่จะสามารถริเริ่มก่อตั้งกองทุน และมีเงินทุนนำมาจัดสวัสดิการได้ต่อเนื่อง
- การค้นหากลุ่มใหม่ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายฯ

- มีการบูรณาการร่วมกันหลากหลายมิติ เช่น มิติองค์กร หน่วยงานรัฐ-ประชาชน มิติสวัสดิการ เงินสงเคราะห์ - เงินเพื่อสาธารณะ มิติเงินเพื่อสุขภาพ - เงินเพื่อสิ่งแวดล้อม
- มีการจัดตั้งธนาคารชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดสวัสดิการ ตัวอย่างเช่น “ไชยธนาคาร” และ “ธนาคารชุมชนตำบลบางสระเก้า” อ.แหลมสิงห์ จันทบุรี

ปัจจัยสนับสนุนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้ได้เกิดการยกร่างการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ แลในบางพื้นที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมระดมทุนและเปิดรับสมัครสมาชิกไปบ้างแล้ว ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอที่สำคัญมีดังนี้

- การพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีการต่อยอดกับทุนเดิมของชุมชนมีการจัดสวัสดิการจากฐานเดิมอยู่แล้ว ความเข้มแข็งของกลุ่มที่สามารถพัฒนาต่อยอดจากฐานการรวมกลุ่ม เครือข่ายเดิม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มอื่นๆที่มีศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการ ให้มีการจัดการจัดสวัสดิการให้มีความหลากหลายและครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบาก
- การมีส่วนร่วมของผู้ยากลำบาก ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้ยากลำบากเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือตนเอง เช่น **อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรธานี**
- มีแกนนำที่มีความรู้ประสบการณ์ สามารถต่อยอดงานได้ ไม่ต้องเริ่มงานใหม่ มีความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน และมีพื้นที่ต้นแบบที่เป็นตัวอย่างให้ชุมชนได้เรียนรู้
- การได้รับความร่วมมือจากกลไกของชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส พระ (**อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี**)
- การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อจำกัดของการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

- การเลียนแบบในเรื่องการจัดสวัสดิการวันละบาทแบบไม่เข้าใจ เช่น บางพื้นที่ไม่สามารถจัดการหรือดำเนินการให้เกิดความต่อเนื่องได้
- การให้ความสำคัญเรื่องเงินมากกว่าคุณค่า ใช้ทุนใหม่อยู่เรื่อย
- การใช้กลไกโครงสร้างแบบจัดตั้ง ทำให้ไม่ได้สร้างคนทำงานใหม่ๆเกิดขึ้น
- ความต่อเนื่องในการพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการในระยะเริ่มต้น การหนุนเสริมทางวิชาการของพื้นที่ / ความเข้มแข็งของนักวิชาการที่สนับสนุนในพื้นที่ ต้องเกิดความเชื่อมโยงของพื้นที่และวิชาการ เพื่อให้เกิดการบูรณาการไม่มีการดำเนินการต่อหลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้นลงแล้ว

5. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

จากการประมวลผลการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่ มีรูปแบบสวัสดิการ 4 รูปแบบดังนี้ 1) สวัสดิการ 3 ขา 2) สวัสดิการบูรณาการ 3) สวัสดิการพื้นที่ 4) สวัสดิการบ้านภาคประชาชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.6 ภาพรวมลักษณะการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

รูปแบบ	พื้นที่	ลักษณะการบูรณาการกองทุน	ลักษณะเครือข่าย	กลไก	ผู้รับผิดชอบ
1.สวัสดิการ3ขา	-อ.อุ้มซัย กาทสินธุ์ -อ.หนองปรือ ภาณุเจริญรี -อ.แหลมสิงห์ จันทบุรี -อ.น้ำพอง ขอนแก่น	1.1เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ (โครงสร้างเป็นทางการ)	เป็นการก่อตั้งกองทุนระดับอำเภอ โดยมีโครงสร้างคณะทำงานที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการ/ท้องถิ่น เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงาน โดยมีการกำหนดระเบียบ กติกา ขอบังคับการจัดกองทุน สวัสดิการระดับอำเภอ มีการประชาสัมพันธ์เพื่อรับสมัครสมาชิกเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุน และมีการออมวันละบาทเพื่อเป็นการสมทบเงินกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ	คณะทำงานระดับตำบล คณะทำงานระดับอำเภอ	-สมาชิกเครือข่าย -ผู้ยกเลิกใบภักใน ฐานข้อมูล
	- อ.ปากพะยูน - จ.พัทลุง	1.2 การจัดตั้งกองทุนใหม่เพื่อส่งเสริมช่วยเหลือผู้ยากลำบากระดับตำบลและระดับอำเภอ	จัดตั้งกองทุนใหม่ จากการระดมเงินทุนเพื่อสมทบการจัดตั้งกองทุน เช่น การทอดผ้าป่า จัดงานลอยกระทง งานชมกวยงานจับน้ำชา การขอรับบริจาคจากโรงเรียนในพื้นที่ และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	คณะทำงานระดับตำบล ที่ประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. แกนนำชุมชน	ผู้ยกเลิกใบภักที่มี การสำรวจข้อมูลใน ฐานข้อมูล
	- อ.น้ำพอง ขอนแก่น	1.3สมาชิก/เครือข่ายการเรียนรู้สวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ	-การจัดงานมหกรรมสวัสดิการชุมชน -การพัฒนาอาสาสมัครในชุมชนเพื่อดูแล	คณะทำงานระดับตำบล และระดับอำเภอ	-สมาชิกกลุ่ม -ผู้ยกเลิกใบภักที่ได้จาก

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

รูปแบบ	พื้นที่	ลักษณะการบูรณาการกองทุน	ลักษณะเครือข่าย	กลไก	ผู้รับผลประโยชน์
2.สวัสดิการ บูรณาการ	-อ.น้ำปาด อุดรดิตถ์ -อ.แหลมสิงห์ จันทบุรี	2.เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับ อำเภอ (เครือข่ายกิจกรรม)	ผู้ยากลำบาก -ขยายแนวคิดให้กลุ่ม/กองทุนที่มีอยู่ แล้วในชุมชนจัดสวัสดิการให้ครอบครัว ยากลำบาก -จัดตั้งกองทุนใหม่ โดยรับสมัครสมาชิก กลุ่มรายคน มาออมเงิน และถือหุ้น ,ทอดผ้าป่า และจัดกิจกรรมพัฒนาชีวิตเพื่อสมทบกองทุน เช่น การท่องเที่ยว แปรรูปอาหาร ฯลฯ	คณะทำงานระดับ อำเภอ	สมาชิกเครือข่าย ผู้ยากลำบากที่ผ่าน การจัดเลือก
3. สวัสดิการพื้นที่	-อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่	รื้อฟื้นทุนทางสังคม วัฒนธรรม การ ช่วยเหลือเกื้อกูลมาจัดเป็นสวัสดิการเฉพาะ พื้นที่	-การจัดกิจกรรมชุมชนเพื่อช่วยเหลือซึ่ง กันและกัน -การกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตอาสา -การช่วยเหลือคนยากไร้ด้อย เดือดร้อน -การเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมชุมชน	ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ญาติแต่ในชุมชน	-สมาชิกในชุมชน -ผู้ยากลำบากในชุมชน
4.สวัสดิการบ้าน ภาคประชาชน	-อ.ไชยา สุราษฎร์ ธานี	การเชื่อมโยงกลุ่ม/กองทุนหลัก 4 กองทุน เข้ามาเป็นเครือข่าย	มีการระดมทุนนำมาจัดตั้งเป็นมูลนิธิและตั้ง ผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย กองทุน	-คณะกรรมการระดับ อำเภอ -คณะกรรมการมูลนิธิ	ครอบคลุมกับทุกวัย ทุกคนในชุมชน

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้
การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

จากการให้นิยามความหมายของคำว่า “การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ” เพื่อเป็นเสมือนแผนที่นำทางสู่กระบวนการออกแบบ ขั้นตอน วิธีการ บูรณาการ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในแต่ละพื้นที่ อาทิเช่น

● **อำเภอหน้าปาด จังหวัดอุดรธานี** ให้คำนิยาม การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง การประสานกระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีรูปแบบความหลากหลายตามบริบทที่แตกต่างกันให้มีทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติเดียวกัน มุ่งเน้นให้เกิดการเพิ่มช่องทาง และขยายสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มผู้ยากลำบาก เพื่อการพึ่งตนเองของคนในชุมชน โดยกลไกของชุมชนร่วมกับกลไกการหนุนเสริมขององค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

● **อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี** ให้คำนิยาม การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง วิธีการรวมตัวโครงสร้างการดำเนินการ กิจกรรมและการเชื่อมโยงระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชน บนฐานการมีส่วนร่วมของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

● **อำเภอหน้าพอง จังหวัดขอนแก่น** การให้นิยาม ความหมาย การบูรณาการกองทุนชุมชน มิได้หมายถึงการรวมกองทุนเข้ามาบริหารจัดการภายใต้โครงสร้างเดียวกัน แต่การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนจะกระตุ้นให้มีการคิดริเริ่มจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่คณะกรรมการและสมาชิกกองทุน ตลอดจนหน่วยงานที่สนับสนุนกลุ่มหรือเครือข่าย โดยการบูรณาการจะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนชุมชนให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งการจัดสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก โดยการสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงแกนนำที่เป็นตัวแทนจากตำบลต่างๆเข้าเป็นคณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าพอง

จากการให้คำนิยามข้างต้นทำให้เห็นกรอบแนวคิดของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การจัดตั้งกองทุนใหม่เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือ ผู้ยากลำบากระดับตำบลและระดับอำเภอ เป็นการตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับตำบลและระดับอำเภอ เน้นการมีส่วนร่วมและการสมทบจากสมาชิก โดยการทำกิจกรรมเพื่อระดมทุนเข้ามาเป็นกองทุนขึ้นมาใหม่เพื่อให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากลำบาก ที่ได้มีการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการร่วมกัน มีการวางระเบียบกติกาเครือข่ายกองทุนระดับอำเภอ

2. เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ (เครือข่ายกิจกรรม) เป็นรูปแบบที่มีการประสานหน่วยงาน หรือองค์กร กลุ่ม ที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดการจัดสวัสดิการที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และเน้นการเพิ่มรูปแบบและช่องทางในการจัดสวัสดิการโดยชุมชน ทำให้เน้นการบูรณาการที่ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ท้องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มลูกหาบ กลุ่มอาชีพจากฐานทรัพยากรในพื้นที่
3. สมัชชา/เครือข่ายการเรียนรู้สวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เป็นการเชื่อมโยงคนให้เป็นเครือข่ายสวัสดิการชุมชน มิใช่การยุบรวมกองทุนที่มีอยู่ร่วมกันภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการเดียวกัน แต่ให้ความสำคัญของการ พัฒนาประสิทธิภาพในการจัดสวัสดิการจากฐานการทำกิจกรรมจากกลุ่ม องค์กร เครือข่ายเดิม ให้มีการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบาก ทำให้แนวทางการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการให้ความสำคัญของการพัฒนาอาสาสมัคร การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่ม เครือข่าย และการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการพัฒนากลุ่มต่างๆ
4. เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ (โครงสร้างเป็นทางการ) เน้นโครงสร้างที่คณะกรรมการเป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการในอำเภอเข้ามาเป็นคณะกรรมการและต้องได้รับการแต่งตั้งจากรัฐราชการจังหวัด

บทที่ 4

การสังเคราะห์บทเรียนสู่การปฏิบัติของการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ผลการศึกษาในบทที่ 4 จะเป็นการตอบโจทย์การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาของ 12 พื้นที่กับงานวิจัยอื่นๆของต่างประเทศกับประเทศไทย เพื่อสังเคราะห์เป็นบทเรียนสู่การปฏิบัติได้ของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอของประเทศไทยในอนาคตต่อไป โดยมีประเด็นการวิเคราะห์/สังเคราะห์ 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) ฐานคิด/แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย
 - 2) การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย
 - 3) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย
 - 4) จุดเน้นของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย
- ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1) ฐานคิด/แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ฐานคิด/แนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ/ประเทศไทย จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมประกอบกัน ฐานคิดร่วมกันที่สำคัญคือ ฐานคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการ/กิจกรรมต่างๆของการจัดสวัสดิการ ขณะเดียวกันรัฐก็ยังจำเป็นต้องใช้ฐานคิดสวัสดิการโดยรัฐในรูปแบบต่างๆไปพร้อมๆกัน เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีความทำ มีรายได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการเปรียบเทียบฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ต่างประเทศ/ไทย	ฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน
ออสเตรเลีย	-การมีส่วนร่วมของประชาชน
อินโดนีเซีย	-การสงเคราะห์ -การเสริมพลังอำนาจประชาชนให้มีอำนาจการซื้อสินค้า
ฟิลิปปินส์	-การจัดสวัสดิการในรูปแบบโครงการหลายลักษณะ
เกาหลี	-การปลูกฝังจริยธรรมการทำงานร่วมกันในชุมชน เน้นความขยัน ช่วยตนเอง ความร่วมมือ
ลาว	-การแก้ไขปัญหาความยากจนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของประชาชน

ต่างประเทศ/ไทย	ฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน
ไทย	การจัดสวัสดิการชุมชนใช้ฐานหลายฐาน -ศาสนา -ทรัพยากร/เกษตร/ที่ดินทำกิน -วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา -องค์กรการเงินชุมชน -วิสาหกิจชุมชน/ธุรกิจชุมชน -ผู้สูงอายุ
การสังเคราะห์เปรียบเทียบฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนของ 12 พื้นที่กับงานวิจัยในและต่างประเทศ	
ต่างประเทศ	-การแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการดำรงชีวิตจริยธรรม โดยการใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของประชาชนและชุมชน
ประเทศไทย	มีความหลากหลาย 1) ฐานคิดของภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็น การให้หรือการสงเคราะห์ เช่น อ.ฉ่องชัย จ.กาฬสินธุ์,อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี ,อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง,อ.พิมาย จ.นครราชสีมา ส่วนใหญ่ใช้การจัดตั้ง “กองทุนใหม่” ที่ขาดการเชื่อมโยงกับฐานกองทุนเดิมที่มีอยู่ 2) ฐานคิดความเท่าเทียมกัน/ความเสมอภาค ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การให้คุณค่ากับคนในชุมชนทุกคนรวมทั้งผู้ยากลำบาก การสร้างความตระหนักและยอมรับผู้ยากลำบากให้เข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วย โดยหักจากสวัสดิการที่จัดให้ และนำบางส่วนมาจ่ายเป็นค่าสมาชิกของกองทุนฯ เช่น อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี ,อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี,อ.ฉ่องชัย จ.กาฬสินธุ์และอ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร 3) ฐานคิดการพัฒนากลุ่มผู้ยากลำบาก การเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มลูกหาบ กลุ่มเกษตรกรปลูกสับปะรดห้วยมุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ยากลำบากใหม่เชิงพื้นที่ ให้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์ 4) ฐานคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นฐานการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งของกองทุนฯ ใช้พื้นที่เข้มแข็งเป็นพี

ต่างประเทศ/ไทย	ฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน
	<p>เลี้ยงให้ชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง เช่น ต.บางกะไชย,ต.บางสระเก้า เป็นพี่เลี้ยงให้กับต.หนองซุ่มและ ต.พลั่ว อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี</p> <p>5) ฐานคิด “การเป็นเจ้าของกองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมกัน” ฐานนี้เพิ่งเริ่มต้นและต้องใช้เวลาในการพัฒนาวิธีคิด วิธีการทำงานเชิงพัฒนาไปสู่การบูรณาการฐานคิด คน ทรัพยากร ทุนมาร่วมกัน</p> <p>6) ฐานคิด “สวัสดิการบ้านาณูภาคประชาชน” ฐานคิดนี้เป็นฐานที่ประชาชนคิดที่จะสร้างสวัสดิการให้กับตนเองโดยเริ่มตั้งแต่วัยทารก-วัยเด็ก-วัยทำงาน-วัยสูงอายุ โดยใช้การออมเงินตั้งแต่เมื่อเริ่มทำงาน และสะสมมาเป็น “บ้านาณูภาคประชาชน” ที่จะทำให้เกิด “หลักประกันชีวิต” เช่น อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี</p>

การอภิปรายผล

ฐานคิดสวัสดิการชุมชนของไทยจึงมีความแตกต่างจากต่างประเทศ โดยมีบางส่วนที่ใกล้เคียงกับประเทศออสเตรเลีย ประเทศฟิลิปปินส์, ลาว ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และเน้นการพึ่งตนเองของประชาชน และการจัดสวัสดิการชุมชนของไทยบางส่วนก็สอดคล้องกับของประเทศฟิลิปปินส์ที่นิยมจัดสวัสดิการในรูปแบบโครงการหลายลักษณะ

ฐานคิด/แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนทั้ง 6 ฐานคิด มีความสอดคล้องแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนที่**เครือข่ายสวัสดิการชุมชน 4 ภาค(2547)** กล่าวถึงว่า การจัดสวัสดิการชุมชนคือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ผลการศึกษาทั้ง 4 กรณีศึกษามีความสอดคล้องกับหัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชนที่ว่า “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการชุมชนจึงตั้งอยู่บนฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ การเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา เช่น **กรณีของอ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่** ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ผลการศึกษากرณตัวอย่างทั้ง 4 กรณีพบว่า การขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นกระบวนการที่ใช้การมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมสำรวจ(ค้นปัญหา) ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการจัดสวัสดิการ ร่วมมีส่วนได้เสีย ดังจะเห็นได้จากเวทีประชาคมของโครงการ พบว่า คนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานธุรกิจ เอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ให้ความสนใจและเห็นเป็นเรื่องใหม่ มีการกำหนดเป้าหมายของการ

จัดสวัสดิการชุมชน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลผู้ยากลำบากในชุมชน การสร้างความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชน การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี การมีความสุขทั้งกายและจิตใจ

ผลการสังเคราะห์พบว่า ข้อค้นพบของงานชิ้นนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานคิดที่แตกต่างจากการจัดสวัสดิการชุมชนตามกิจกรรมหลัก 7 ฐาน ได้แก่ 1) ฐานการจัดการทรัพยากร 2) ฐานองค์กรการเงินชุมชน 3) ฐานวิสาหกิจชุมชน 4) ฐานชุมชนเมือง 5) ฐานสวัสดิการผู้นำชุมชน 6) ฐานสวัสดิการผู้สูงอายุ และ 7 ฐานศาสนา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547, หน้า ง)

2) การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

การจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่า ประเทศออสเตรเลียใช้การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจได้แก่ การทำงานที่มีรายได้ การจัดหางาน การศึกษา/ฝึกอบรม การมีส่วนร่วมทางสังคมโดยใช้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส ขณะที่ประเทศเกาหลีมีการจัดสวัสดิการชุมชนเริ่มจากหมู่บ้าน เช่นหอประชุม ยังฉาง การมีเงินทุนประจำหมู่บ้าน ข้อสังเกตคือ ประเทศในแถบเอเชียให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ด้านการสร้างงานและรายได้ การจัดโครงการช่วยเหลือคนยากจน โครงการ “กองทุนหมุนเวียน” การจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการกระตุ้นทางเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ขณะที่การจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทยเป็นการจัดสวัสดิการลักษณะวัฏจักรชีวิตหรือวงจรชีวิตตั้งแต่ เกิด-เจ็บ-แก่-ตาย การพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดสวัสดิการชุมชนของไทยส่วนใหญ่เป็นการจัดผ่านระบบออมทรัพย์ของชุมชน ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 การเปรียบเทียบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ต่างประเทศ/ไทย	การจัดสวัสดิการชุมชน
ออสเตรเลีย	1.การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ -การทำงานที่มีรายได้ -การทำงานของตนเอง -การจัดหางาน -การศึกษา/ฝึกอบรม 2.การมีส่วนร่วมทางสังคม - งานอาสาสมัคร -การดูแลเด็ก

ต่างประเทศ/ไทย	การจัดสวัสดิการชุมชน
	<ul style="list-style-type: none"> -การดูแลผู้ใหญ่(ผู้สูงอายุ) -การดูแลผู้ด้อยโอกาส
อินโดนีเซีย	1.ความมั่นคงด้านอาหาร 2.การสร้างงาน รายได้ 3.การศึกษา 4.สุขภาพ วิธีการจัดสวัสดิการ 1.การจัดกลุ่มเป้าหมายระดับครอบครัวโดยจัดทำตัวชี้วัดระดับครัวเรือน 23 ตัวชี้วัด เพื่อจัดกลุ่มประเภทครอบครัว 3 ระดับ ได้แก่ KS1 KS2 KS3 2.การจัดกลุ่มเป้าหมายระดับพื้นที่
ฟิลิปปินส์	1.โครงการช่วยเหลือคนยากจนระดับรากหญ้า(APP) 2.โครงการวิสาหกิจชุมชน(SEA-K) 3.โครงการประกันรายได้และผลผลิตเกษตรกร 4.โครงการนมและอาหารกลางวันโรงเรียน(Food for school program and supplemental feeding)
เกาหลี	-การจัดสวัสดิการชุมชน เริ่มจากหมู่บ้านจัดให้มีหอประชุม ยี่งฉางหรือโรงงานและมีเงินทุนประจำหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง -การพัฒนาการศึกษา/ พัฒนาคน -การบริหารจัดการทุน
ลาว	-จัดเป็น “กองทุนหมุนเวียน” เพื่อการประกอบอาชีพกรณีฉุกเฉิน/ ค่าใช้จ่ายการศึกษาที่จำเป็นของครอบครัว /การแก้ไขปัญหาการตกเขียว
ไทย	-วัฏจักรชีวิต ตั้งแต่เกิด- เจ็บ-แก่ –ตาย -การพัฒนาคุณภาพชีวิต -การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต -ความต้องการของกลุ่ม เช่น การศึกษา สวัสดิการเงินกู้ /สวัสดิการคนทำงาน/สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส คนยากลำบาก/ สวัสดิการสาธารณสุขประโยชน์ /สวัสดิการอื่นๆ เช่นกรณีภัยพิบัติ

ต่างประเทศ/ไทย	การจัดสวัสดิการชุมชน
บทวิเคราะห์	
ต่างประเทศ	-การสร้างหลักประกันด้านอาหาร อาชีพ รายได้ การมีงานทำ การศึกษา สุขภาพอนามัยของคนในชุมชน การสร้างสวัสดิการชุมชน
ประเทศไทย	<p>การจัดสวัสดิการชุมชนของต่างประเทศ เช่น เกาหลี ที่มีการจัดสวัสดิการเริ่มจากหมู่บ้าน- หอประชุม-ยั้งฉาง-โรงงาน การให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาคน ภาพรวมของการจัดสวัสดิการชุมชนทุกประเทศตั้งแต่ ออสเตรเลีย ,อินโดนีเซีย,ฟิลิปปินส์, เกาหลีและลาว มีจุดเน้นสำคัญคือ การสร้างงานและอาชีพ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ความแตกต่างของสวัสดิการชุมชนของไทย คือ สวัสดิการถือเป็นวัฏจักรชีวิตหรือวงจรชีวิต ตั้งแต่ เกิด-เจ็บ-แก่-ตาย การจัดสวัสดิการชุมชนของไทยส่วนใหญ่เป็นการจัดสวัสดิการให้กับกลุ่มสมาชิกและนำผลกำไรมาจัดเป็นสวัสดิการให้กับผู้ยากลำบากในชุมชนในรูปของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพคนพิการ เพื่อให้ผู้ยากลำบากสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง การจัดสวัสดิการชุมชนในลักษณะ “กองทุน” จึงมีอยู่มาก กระจัดกระจายอยู่ในชุมชน ตำบล แต่ขาดการจัดเครือข่ายสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ จึงส่งผลให้เกิดช่องว่าง ขาดพลังในการขับเคลื่อน กองทุนที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงก็ไม่สามารถช่วยเหลือกองทุนที่ไม่เข้มแข็งได้ ซึ่งผลการศึกษาทั้ง 12 พื้นที่พบว่ากลุ่มมีจำนวนกลุ่มตั้งแต่ 46-542 กลุ่ม จำนวนเงินกองทุนตั้งแต่ 5,000,000 – 118,454,802 ล้านบาท</p> <p>เนื่องจากมีข้อจำกัดของระเบียบ ข้อกำหนดของแต่ละกองทุนที่ไม่เอื้อต่อกันกรณีที่น่าสนใจของไทย เช่น <i>กรณีศึกษาอ.น้ำปาด จ.อุดรดิตถ์, กรณีศึกษาอ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี กรณีศึกษาอ.น้ำพอง จ.ขอนแก่นและกรณีศึกษาอ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี</i> เป็นต้น</p> <p>บทสังเคราะห์ ผลลัพธ์ของการวิจัย 12 พื้นที่ได้ทำให้เกิดเครือข่ายทางการในระดับท้องถิ่น มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยมีโครงสร้าง คณะทำงานที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการ/ท้องถิ่น เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงาน กลไกหลักมีคณะทำงานระดับตำบล และคณะทำงานระดับอำเภอ เช่น อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง, อ.ฉ่องชัย จ.กาฬสินธุ์ ,อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี ,อ.ดอย</p>

ต่างประเทศ/ไทย	การจัดสวัสดิการชุมชน
	สะแกก่ จ.เชียงใหม่, อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ,อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร และอ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์

การอภิปรายผล

กรณีศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอทั้ง 12 พื้นที่มีหลักฐานที่หลากหลาย มีอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นฐาน (Area-based) ,ปัญหาของชุมชนเป็นฐาน (Problem community-based) ,ทุนทางสังคมของชุมชน (Social and Community Capital-based) ขณะเดียวกันก็มีบางส่วนที่มีความเหมือนกัน แต่บางส่วนก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียดดังนี้

การจัดสวัสดิการชุมชนอ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร และอ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เน้นเรื่องหลักประกันความมั่นคงในชีวิต (สวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับรูปแบบที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชนโดยการรวมทุน (กลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท) : กรณีศึกษาขององค์กรการเงินและสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา ที่มีการบูรณาการเข้ากับกลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท , การสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของด้วยจิตสำนึกและผลประโยชน์ร่วมกัน จุดเด่นของสวัสดิการของพ่อขบ ยอดแก้ว ต่อการจัดสวัสดิการคนด้อยโอกาสคือ กองทุนยืมให้ไปฝากสัจจะ ซึ่งจะทำให้คนด้อยโอกาสได้สิทธิสวัสดิการจากกลุ่ม

การจัดสวัสดิการชุมชนอ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ เป็นพื้นที่เดียวที่แตกต่างจาก 11 พื้นที่คือ เป็นการรื้อฟื้นทุนทางสังคมของชุมชนโดยใช้ฐานวัฒนธรรม/ศาสนา ผ่านการบริจาค การให้ทาน การเอาแรงช่วยกัน การช่วยเหลือกันในงานบุญ งานศพ สิ่งสำคัญคือ มีการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนออกไปทำงานรับใช้สังคม ซึ่งสอดคล้องกับของประเทศไทยออสเตรเลียที่ส่งเสริมให้อาสาสมัครได้พัฒนาทักษะการทำงานไปในตัวและเป็นช่องทางประกอบอาชีพต่อไป นอกจากนี้ยังพบในพื้นที่ของ **อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง** ที่มีการระดมทุนโดยในวัฒนธรรมการกินน้ำชา เพื่อจัดหาทุนมาตั้งเป็น “กองทุนสวัสดิการชุมชนใหม่”

การจัดสวัสดิการชุมชนอ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์ สอดคล้องกับการส่งเสริมการทำวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ไขความยากจนของประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ได้เชิญวิทยากรด้านวิสาหกิจชุมชนมาให้ความรู้กับเครือข่ายชุมชนในเรื่องการพัฒนาการจัดท่องเที่ยวโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของประชาชน **ประเทศลาว** ใช้รูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ ที่เรียกว่า “กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว” โดยผู้หญิงมีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรม นำดอกผลกำไรมาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน โดยมีกลุ่มตั้งแต่ระดับหมู่บ้านเชื่อมโยงเครือข่ายมาจนถึงระดับประเทศ ซึ่งประเทศลาวสามารถผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างทุนจากฐานรากในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อาจ

กล่าวได้ว่าประเทศลาวมาเรียนรู้รูปแบบจากประเทศไทยแล้วกลับไปขับเคลื่อนอย่างจริงจัง ซึ่งอำเภอน้ำปาดก็เห็นว่าการจัดสวัสดิการชุมชนต้องใช้รูปแบบกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ เช่นเดียวกัน เพื่อสร้างทุนของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ แต่อำเภอเมืองน้ำปาดได้ใช้รูปแบบการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และศูนย์กลางประสานงานด้านสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น เข้ามาผสมผสานด้วย จึงเกิดเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองน้ำปาดที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศ **อินโดนีเซีย** ที่เน้นเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร การสร้างงาน รายได้ การศึกษา และสุขภาพ แต่ในประเทศอินโดนีเซีย รัฐเป็นผู้สนับสนุนโครงการเหล่านี้ บางโครงการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ดำเนินการ ในขณะที่รูปแบบของอำเภอเมืองน้ำปาด ประเทศไทยได้มุ่งให้ชุมชนเป็นหลักในการจัดสวัสดิการชุมชนเหล่านี้ โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีหลายภาคส่วน ประเทศ **อินโดนีเซีย** ได้เน้นการแก้ไขปัญหาคนจน โดยมีตัวชี้วัดระดับครัวเรือน และเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับที่เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองน้ำปาดเห็นความสำคัญของการจัดทำตัวชี้วัดเช่นกัน แต่ทำตัวชี้วัดในระดับองค์กรชุมชน คือ กองทุนสวัสดิการชุมชน โดยตัวชี้วัดประการหนึ่งได้พิจารณาว่ากองทุนนั้นสามารถช่วยเหลือดูแลผู้ยากลำบากได้มากน้อยเพียงใด สำหรับการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากได้ใช้วิธีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านดูสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

เนื่องจากเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองน้ำปาดมี**ฐานคิด**แห่งการพึ่งพาตนเอง ด้วยการใช้**ทุนทางสังคม**ที่มีอยู่มาจัดสวัสดิการ จึงสอดคล้องกับ**ฐานคิด**ในการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศลาวที่แก้ไขปัญหาความยากจน

3) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่าประเทศอินโดนีเซียและประเทศเกาหลีใช้โครงการความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net-Jaring Pengaman Sosial :JPS) ในรูปของการมีกองทุนหมู่บ้าน ขณะที่เกาหลีใช้รูปแบบสมาชิกสังคมซึ่งเป็นการพัฒนาหมู่บ้านยากจนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ขณะที่ประเทศไทยมีรูปแบบที่คล้ายกันคือ การใช้กลุ่มออมทรัพย์/กองทุนออมทรัพย์/สัจจะออมทรัพย์/สหกรณ์เครดิตยูเนียน/กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ส่วนประเทศออสเตรเลียใช้รูปแบบอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 การเปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ต่างประเทศ/ไทย	รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน
ออสเตรเลีย	-การใช้อาสาสมัครมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม
อินโดนีเซีย	-โครงการความปลอดภัยทางสังคม (Social safety Net –Jaring Pengaman Social: JPS) -มีกองทุนหมู่บ้าน
ฟิลิปปินส์	-
เกาหลี	- แซมอาอัลลุนดง ในรูปแบบของโครงการพัฒนาหมู่บ้านยากจนไปสู่หมู่บ้านพึ่งตนเอง -มีการแบ่งระดับหมู่บ้าน 3 ระดับคือ 1.หมู่บ้านขั้นมูลฐาน 2.หมู่บ้านช่วยตนเองได้ 3.หมู่บ้านพึ่งตนเองได้
ลาว	-การใช้กลุ่มออมทรัพย์ “กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว”
ไทย	-กองทุนออมทรัพย์/ สัจจะออมทรัพย์/ สหกรณ์เครดิตยูเนียน/ออมวันละบาท/ หมู่บ้านทรัพยากรธรรมชาติ/ กลุ่มอาชีพ/ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์
บทวิเคราะห์	
ต่างประเทศ	-การพัฒนาอาสาสมัคร -การทำโครงการสนับสนุนจากภาครัฐให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งกองทุน -การใช้กลุ่มออมทรัพย์ /การสร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
ประเทศไทย	รูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ค้นพบมี 4 รูปแบบดังนี้ 1) รูปแบบสวัสดิการ 3 ขา เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการแบบหุ้นส่วนร่วมกัน ประกอบด้วย ขาแรกคือ ภาครัฐ จัดสวัสดิการผ่านกลไกนโยบายที่เอื้อต่อการจัดสวัสดิการแบบถ้วนหน้า(Universal Coverage) ขาที่สอง ภาคชุมชน จัดสวัสดิการผ่านฐานความรู้ ฐานธรรมชาติ ฐานสิทธิ ฐานการเงิน ฐานสุขภาพ ฐานอาชีพ ฐานคน ฐานวัฒนธรรม/ ประเพณี ส่วนใหญ่จะอยู่ในฐานการเงิน เช่น เครือข่ายสัจจะออมทรัพย์

ต่างประเทศ/ไทย	รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน
	<p>ชุมชน กองทุนการออมวันบาท เช่น ชุมชนต.บางกะไชย อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี ชาวที่สาม ชาวใหม่ที่เกิดจากพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดสวัสดิการเด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน</p> <p>2) รูปแบบสวัสดิการแบบบูรณาการ เป็นการบูรณาการการจัดสวัสดิการภาคส่วนที่เป็นทางการ (Formal Sector) ได้แก่ ระบบตลาดภาคธุรกิจ สวัสดิการโดยรัฐ กับสวัสดิการภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ (In Formal Sector) ได้แก่ การจัดสวัสดิการจากฐานครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนฝูงและชุมชน รวมทั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร เช่น องค์กรศาสนา มูลนิธิ และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น กรณีของ อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์</p> <p>3) รูปแบบสวัสดิการพื้นถิ่น เป็นการจัดสวัสดิการผ่านทุนทางวัฒนธรรม เช่น กรณีอ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ได้แก่ หอมบุญข้าว (กลุ่มแม่บ้านมาร่วมกันเลี้ยงข้าวต้มในคืนสุดท้ายก่อนวันเผาศพ) , หอมกัน หอมตาม (การนำเงินที่ได้จากกองทุนฃานบกิจสงเคราะห์ไปให้กับกลุ่มต่างๆในชุมชน), หอมแรง หอมทุน จัวยกิด เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตอาสามาช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่อยู่ร่วมกันในชุมชน, งานเลี้ยงน้ำชา เพื่อหารายได้ให้กองทุนสวัสดิการชุมชนของอ.ปากพะยูน จ.พัทลุง</p> <p>4) รูปแบบสวัสดิการบำนาญภาคประชาชน มีการเชื่อมโยงกลุ่ม/กองทุนหลัก 4 กองทุนมาร่วมเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน มีการระดมทุนมาจัดตั้งเป็นมูลนิธิ การดึงผู้ยากลำบากเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุน การจัดบำนาญรายเดือนภาคประชาชนที่เน้นให้มีการออมเงินตั้งแต่เมื่อเริ่มทำงาน เช่น กรณีอ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี</p> <p>รูปแบบการจัดสวัสดิการทั้ง 4 รูปแบบของไทย รูปแบบสวัสดิการบำนาญภาคประชาชนถือเป็นรูปแบบที่ใกล้เคียงกับโครงการความปลอดภัยทางสังคม(Social Safety Net-Jaring Pengaman Social :JPS) และคล้ายคลึงกับบำนาญผู้สูงอายุแห่งชาติของไทย ที่พยายามผลักดันให้เป็นนโยบายของชาติ ซึ่งหากเป็นไปได้ก็จะทำให้สวัสดิการมาจากประชาชน เป็นของประชาชน สิ่งที่น่าสนใจหากเกิดขึ้นก็จะทำให้ลดภาระของรัฐต่อการจัดสวัสดิการแบให้เปล่าลงได้ นอกจากนี้</p>

ต่างประเทศ/ไทย	รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน
	<p>รูปแบบสวัสดิการ 3 ขา โดยเฉพาะขาที่สอง (ภาคชุมชน) ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดสวัสดิการที่มาจากฐานองค์กรการเงินในชุมชน ฐานออมทรัพย์เช่นเดียวกับประเทศลาว ที่มีกลุ่มออมทรัพย์ที่เรียกว่า “กลุ่มทอนเงินแม่หญิงลาว”</p> <p>บทสังเคราะห์ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคนชุมชน รูปแบบต่างที่เกิดขึ้นถือเป็นรูปแบบพหุลักษณะที่แต่ละชุมชนอาจมีการใช้ร่วมกันมากกว่า 2 รูปแบบขึ้นไปตามบริบทของพื้นที่ บริบทของวัฒนธรรม บริบทของชุมชน และบริบทของภาคส่วนที่เข้าร่วมจัดสวัสดิการชุมชน รูปแบบจึงมีความยืดหยุ่นและต้องผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนให้ชัดเจน เช่น กรณี อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี มีทั้งรูปแบบสวัสดิการ 3 ขา และรูปแบบสวัสดิการแบบบูรณาการ เป็นต้น</p>

การอภิปรายผล

เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค และสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ(2550) พบว่าได้จัดกลุ่มรูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชนไว้ 5 รูปแบบ 1) รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรชุมชนโดยการรวมทุนกลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละ 1 บาท ทำสวัสดิการภาคประชาชนในสวัสดิการ 9 ประเภท ได้แก่ 1.เกิด 2. แก่ 3.เจ็บ 4.ตาย 5.ทุนการศึกษา 6.คนด้อยโอกาส กองทุนจ่ายให้นำไปฝากสัจจะ 7.สวัสดิการคนทำงาน 8.สวัสดิการเงินกู้ 9.สวัสดิการเงินฝาก ซึ่งใกล้เคียงกับรูปแบบที่ 4 ของผลการศึกษาคือ รูปแบบสวัสดิการบ้านญาติภาคประชาชน ของกรณีศึกษากรณีอ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี 2) รูปแบบสวัสดิการโดยวัฒนธรรม/ศาสนา กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ 3) รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม :กรณีศึกษาผ้าทุ่งยาว 4) รูปแบบการจัดสวัสดิการองค์กรโดยวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเขตราม จ.กระบี่ และ 5) รูปแบบสวัสดิการสังคมโดยองค์กรภาครัฐ ซึ่งรูปแบบ 2-4 นี้ถือเป็นรูปแบบสวัสดิการ 3 ขา โดยรูปแบบ 2-4 เป็นขาที่สอง (ภาคชุมชน) นั่นเอง ปัจจัยแห่งความสำเร็จของรูปแบบที่สำคัญคือ การที่คนในชุมชนมีความตระหนัก ต้องการช่วยเหลือกันในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของสวัสดิการ การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

4) จุดเน้นของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

จุดเน้นของการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่า ประเทศอินโดนีเซียและประเทศฟิลิปปินส์มีจุดเน้นต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ขณะที่ประเทศเกาหลีมีจุดเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน (หมู่บ้าน) ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ส่วนการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทยมีจุดเน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในระดับหมู่บ้าน และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับแขวง เมือง และประเทศ

จุดเน้นการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทยมีจุดเน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปขององค์กรการเงินชุมชน และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับตำบล ระดับจังหวัด แต่ยังคงขาดกลไกการเชื่อมโยงในระดับอำเภอ การจัดสวัสดิการชุมชนจึงมีบางเครือข่ายของพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 การเปรียบเทียบจุดเน้นการจัดสวัสดิการชุมชนระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย

ต่างประเทศ/ไทย	รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน
ออสเตรเลีย	-การใช้อาสาสมัครเป็นเครื่องมือการทำงาน -เน้นกลุ่มผู้ด้อยโอกาส(เด็ก ผู้สูงอายุ) -การจัดหางานและพัฒนาทักษะอาชีพ
อินโดนีเซีย	-กลุ่มคนจนเก่า(ก่อนวิกฤติ) -กลุ่มคนจนใหม่(หลังวิกฤติเศรษฐกิจ)
ฟิลิปปินส์	-แก้ไขปัญหาความยากจน
เกาหลี	-พัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน(หมู่บ้าน)ควบคู่กับการพัฒนาสังคม
ลาว	-ส่งเสริมการรวมกลุ่มในระดับหมู่บ้านและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับแขวง เมืองและประเทศ
ไทย	-การบริหารจัดการกองทุนชุมชน -การมีส่วนร่วม -การใช้เครือข่ายชุมชน -การพึ่งตนเอง -การทำงานร่วมกับอปท.ภาคีองค์กรพัฒนาเอกชน
	การสังเคราะห์ จุดเน้นการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในลักษณะของการออมทรัพย์ การใช้อาสาสมัครดูแลผู้ด้อยโอกาส ประเทศไทยยังขาดการเชื่อมโยงกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอที่ชัดเจน

บทที่ 5

ข้อเสนอแนะทางการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

ผลการศึกษาโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบการ บูรณาการ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนชนระดับอำเภอ พบว่า โดยแท้จริงแล้วการจัดสวัสดิการชุมชนมี ฐานมาจากการรวมกลุ่ม / องค์กรชุมชนในหลากหลายรูปแบบ ทั้งเกิดจากการสนับสนุนของ ภาครัฐและเกิดจากการรวมตัวกันจัดตั้งเองโดยชุมชน แต่การจัดสวัสดิการดังกล่าวยังไม่สามารถ ครอบคลุมปริมาณปัญหาและความเดือดร้อนของคนในชุมชน ยังไม่มีการค้นคิดหรือพัฒนา รูปแบบหรือวิธีการให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เครือข่ายกองทุนสวัสดิการต่างๆมีอยู่ในแต่ละอำเภอ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนที่มี ความหลากหลายรูปแบบและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้ยากลำบาก เพื่อให้เกิดการพัฒนา เครือข่ายกองทุนสวัสดิการกองทุนระดับอำเภอ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไป บริหารจัดการให้เกิดความต่อเนื่องของการดำเนินการ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาใน ประเด็นดังต่อไปนี้

5.1 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกองทุนระดับอำเภอให้เกิดความต่อเนื่องและ ยั่งยืน

5.1.1 การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนควรเป็นเครือข่ายระดับ หมู่บ้านหรือระดับตำบล เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเครือข่ายที่ ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างใกล้ชิด (เนื่องจากในหมู่บ้านมีกลุ่มองค์กรต่างๆ อยู่ในหมู่บ้านเป็น ฐานเดิม) ส่วนการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับอำเภอควรเป็นเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ การพัฒนาแกนนำและระบบบริหารจัดการร่วมกัน รวมทั้งการร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การ พัฒนาสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

5.1.2 ควรพัฒนาฐานข้อมูลกลุ่มผู้ยากลำบากเพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยง ระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และการหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม องค์กรชุมชน อาทิ องค์กรบริหาร ส่วนตำบล / สำนักงานพัฒนาชุมชน / สำนักงานส่งเสริมการเกษตร / การศึกษานอกระบบ โรงเรียน (กศน.) / ศูนย์พัฒนาสังคม (ศพส.) / สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความร่วมมือโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการรวบรวมข้อมูล และให้กลไกอาสาสมัครชุมชนเป็นกลไกหลักทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็น ฐานข้อมูลสำหรับการบูรณาการการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบาก ไม่ให้เกิด

ความซ้ำซ้อน และเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มองค์กรมีการจัดสวัสดิการหลายหลายรูปแบบและครอบคลุมกลุ่มผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากในชุมชน โดยกระบวนการจัดทำแผนแม่บทด้านการพัฒนาสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอที่เกิดจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.1.3 ควรพัฒนาศักยภาพแกนนำ หรือคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อให้เป็นกลไกอาสาสมัครชุมชน ทำหน้าที่ขยายแนวคิด ความรู้ ด้านสวัสดิการชุมชน และเป็นพลังสำคัญในการสร้างสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบลระดับอำเภอ

5.1.4 ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรพัฒนาศักยภาพแกนนำหรือคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ อาทิ หลักสูตรพื้นฐานการพัฒนาสวัสดิการชุมชน หลักสูตรการสร้างภาวะผู้นำต่อการจัดสวัสดิการชุมชน หลักสูตรการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนจากฐานกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน ฯลฯ หลักสูตรการบริหารจัดการโครงการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

5.1.5 ควรสนับสนุนให้เกิดหลักสูตรการพัฒนาเสริมทักษะและเทคนิคการประสานงานการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดโดยมีการผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาแกนนำร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

5.1.6 ควรพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการขยายแนวคิด ความรู้ สู่ชุมชนใกล้เคียงกัน โดยการส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอและเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งในพื้นที่ปฏิบัติการและสถาบันการศึกษา

5.1.7 ควรส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมระดับกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกกลุ่มได้

5.1.8 ควรส่งเสริมให้เกิดระบบสวัสดิการในรูปแบบการสมทบซึ่งจัดโดยชุมชนเป็นของชุมชน เพื่อคนในชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นสวัสดิการในรูปแบบสมัครใจ การสร้างสวัสดิการภาคประชาชน เป็นการสร้างความเท่าเทียมสวัสดิการชุมชนสามารถเป็นหลักประกันสำหรับภาคประชาชนที่อยู่นอกระบบ เป็นต้นแบบของการสร้างหลักประกัน เป็นสวัสดิการแบบสมทบ สวัสดิการชุมชนเป็นทางเลือกหนึ่ง ของการสร้างหลักประกันคุณภาพชีวิตให้เกิดความเสมอภาค โดยที่รัฐจะต้องสมทบด้วย การจัดทำกองทุนต้นแบบ (โดยหลักการสากลรัฐมีหน้าที่ต้องดูแลในเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน)

5.1.9 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรกำหนดให้มีหน่วยงานหลักทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งและพัฒนาต่อยอดเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอซึ่งเป็นรูปแบบสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิง

ปฏิบัติการครั้งนี้ ทั้งนี้หน่วยงานหลักอาจ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาสังคม (ศพส.) หรือสำนักงานพัฒนาสังคมสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)

5.1.10 ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเพื่อให้การดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชนมีความต่อเนื่อง

5.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน

5.2.1 ควรใช้ “สวัสดิการชุมชน” เป็นวาระแห่งชาติ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สร้างสวัสดิการสังคมไทย

5.2.2 ควรสร้างนโยบายแบบทางเลือกเพื่อทำให้เกิดความหลากหลายกับรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ ทุกพื้นที่ที่มีกองทุนเดิมเป็นฐาน แต่พื้นที่มีศักยภาพในการบูรณาการกองทุนไม่เท่ากัน พื้นที่ที่ยังไม่เข้มแข็ง จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ หนุนเสริมจากเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้ดีขึ้น

5.2.3 ควรส่งเสริมให้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอที่ได้รับการรับรองให้เป็น “เครือข่ายองค์กรสวัสดิการชุมชน” ภายใต้พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550 ให้สามารถเข้าถึงและได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคท้องถิ่น องค์กรสาธารณประโยชน์ ตามมาตรา 40/4 อีกทั้งสามารถขอรับเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมสวัสดิการสังคมของจังหวัดได้

5.2.4 การบูรณาการการทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยดำเนินการดังนี้

- ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีตัวแทนของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมระดับจังหวัด

- ควรบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภายในกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้เอื้อต่อการสนับสนุนสวัสดิการชุมชน

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องแก้ไขกฎระเบียบ และออกข้อบัญญัติ อปท. เพื่อเอื้อต่อการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนในรูปแบบของการสมทบกองทุน

5.2.5 ควรเชื่อมโยงงานด้านสวัสดิการชุมชนกับพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 โดยการสนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายและพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนอันนำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน การวางแผนพัฒนากลุ่ม และการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานภาคีสนับสนุนทั้งในระดับท้องถิ่น และเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัด เพื่อให้เกิดการพัฒนาสวัสดิการชุมชนอย่างกว้างขวางและเห็นเป็นรูปธรรม

5.2.6 การขยายผลสู่กองทุนบำนาญภาคประชาชน โดยดำเนินการดังนี้

-ควรขยายผลกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งไปสู่การจัดบำนาญภาคประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม โดยส่งเสริมประชาชนให้มีการออมทรัพย์ในระยะยาว เชื่อมโยงการดำเนินงานกับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอในการบริหารจัดการกองทุนให้เติบโตและมั่นคง สามารถเป็นหลักประกันทางสังคมให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

-ควรออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดบำนาญภาคประชาชน และมีกองทุนบำนาญภาคประชาชนที่บูรณาการเข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน และขยายผลกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งไปสู่การจัดบำนาญภาคประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม โดยส่งเสริมประชาชนให้มีการออมทรัพย์ในระยะยาว เชื่อมโยงการดำเนินงานกับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอในการบริหารจัดการกองทุนให้เติบโตและมั่นคง สามารถเป็นหลักประกันทางสังคมให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ควรออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดบำนาญภาคประชาชน และมีกองทุนบำนาญภาคประชาชนที่บูรณาการเข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน

5.3 ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

5.3.1 ควรส่งเสริมให้แผนแม่บทชุมชนจัดทำยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอให้มีความหลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยเริ่มจากการปรับฐานคิดการจัดสวัสดิการชุมชนซึ่งแต่เดิมเน้นการสงเคราะห์เปลี่ยนมาเป็นการพัฒนาและสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนโดยสร้างการเรียนรู้

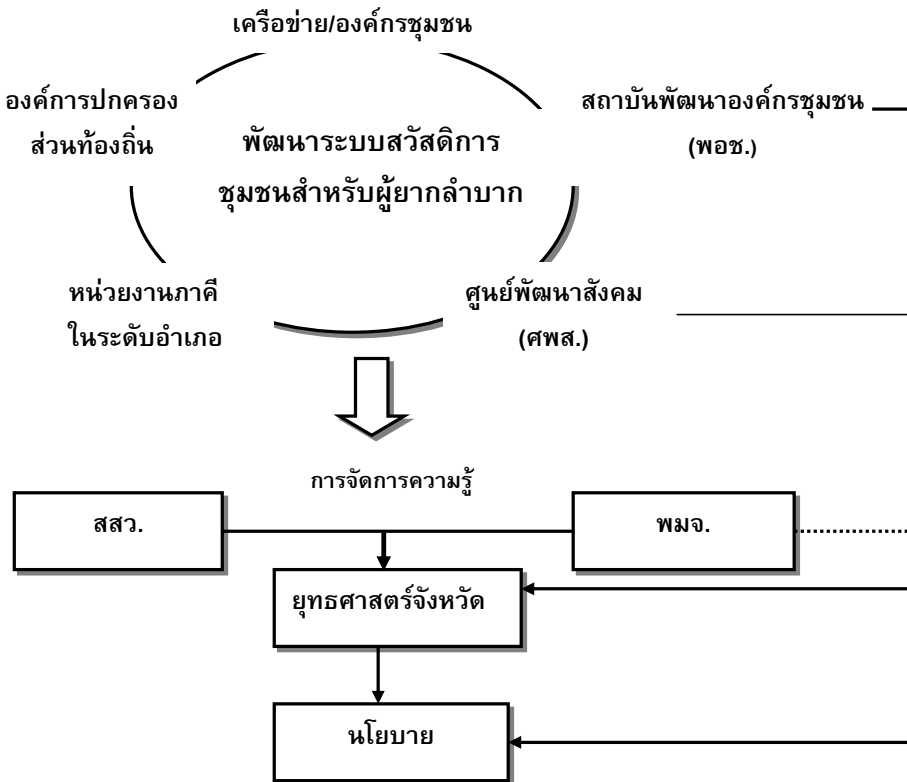
5.3.2 ควรส่งเสริมให้เกิดยุทธศาสตร์การจัดสวัสดิการชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอร่วมกันทั้งภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่มีส่วนในการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มองค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงหรือ การบูรณาการการทำงานของแต่ละหน่วยงานในการสนับสนุนให้มีการขยายกิจกรรมการจัดสวัสดิการให้เกิดรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยวิธีการของการปรับฐานคิดควรจะมีการพัฒนาแกนนำชุมชน อาสาสมัครชุมชน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างพื้นที่รูปธรรมและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาสื่อเผยแพร่รูปธรรมของการจัดสวัสดิการชุมชนให้สังคมรับรู้

5.3.3 ควรส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้นำชุมชนสร้างสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอแบบยั่งยืน การให้ผู้นำชุมชนตระหนักเห็นความสำคัญ และมีแนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอสำหรับผู้ยากลำบาก เนื่องจากผู้นำต้องมีบทบาทในการดูแลประชาชนและเป็นผู้ที่สามารถประสานเชื่อมโยงในการดึงทรัพยากรจากหน่วยงานต่างๆ ได้ โดยกระบวนการพัฒนาและสร้างอาสาสมัครชุมชนเพื่อดูแลผู้ยากลำบากในชุมชน โดยการเชื่อมโยงกับอาสาสมัครชุดต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น อพม. / อสม./คณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์/

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ โดยการสนับสนุนงบประมาณผ่านหน่วยงานต่างๆ ที่ให้การหนุนเสริมการพัฒนากลุ่มต่างๆ

5.3.4 ควรบูรณาการกลไกการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยใช้ ศูนย์พัฒนาสังคมเป็นกลไกหลักในการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลให้เป็นรูปธรรม และควรเชื่อมโยงไปสู่ระดับอำเภอและจังหวัด กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรมีการจัดความสัมพันธ์ของกลไกหน่วยงานในแต่ละหน่วยงาน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาสังคม (ศพส.) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงาน ภาควิชาต่างๆ ในอำเภอ และจังหวัด

แผนภูมิที่ 5.1 การบูรณาการกลไกการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน

จากแผนภูมิที่ 5.1 การบูรณาการกลไกการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน อธิบายว่า การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนในการดูแลช่วยเหลือผู้ยากลำบากนั้น ต้องมีการบูรณาการ

ทำงานของเครือข่าย/องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหลักในการพัฒนา เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลให้เกิดรูปธรรม รวมถึงหน่วยงานภาคีในระดับ อำเภอ ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายขึ้นสู่ระดับอำเภอและจังหวัด ที่มีลักษณะเป็น “เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน” ทั้งนี้ศูนย์พัฒนาสังคม(ศพส.) และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์จังหวัด(พมจ.) ซึ่งมีอาสาสมัครกระจายอยู่ในชุมชน สามารถร่วมขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ได้ ในส่วนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับจังหวัด และระดับภาคสามารถประสานเชื่อมโยงแกนนำชุมชน และองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นพื้นที่ ดันแบบองค์กรสวัสดิการชุมชนให้ขยายผลการเรียนรู้ไปสู่พื้นที่ใหม่ๆ อีกทั้งยังสามารถสนับสนุน การจัดแปลงเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับพื้นที่ สำหรับสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน เพื่อยกระดับ เป็นองค์ความรู้ที่จะผลักดันไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์จังหวัด โดยมีพัฒนาสังคมและความมั่นคง จังหวัด(พมจ.) ทำหน้าที่ประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัด และภาคีจากภาคส่วนต่างๆในระดับ จังหวัด ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กร พัฒนาเอกชน(NGOs) องค์กรสาธารณประโยชน์ต่างๆ

5.3.5 กำหนดให้มีกฎหมายและแผนยุทธศาสตร์รองรับการบูรณาการเครือข่าย สวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอจะทำให้มีความชัดเจนและได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานมาก ขึ้น โดยยึดหลักความยั่งยืนของบริการสวัสดิการประเภทต่างๆ หลักการสร้างความสามารถใน การพึ่งตนเองของผู้ใช้บริการ กลุ่ม และชุมชน

5.3.6 ควรสร้างมาตรฐานและตัวชี้วัดการจัดสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ และ การสร้างความเป็นมืออาชีพให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยบูรณาการทั้งองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำงานแบบครบวงจร เน้นการมองแบบองค์รวมและการทำงานครบวงจร ตลอดจนเน้น กลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชนเป็นพิเศษ เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาสังคมและสร้างความมั่นคงใน ชีวิตของมนุษย์ได้ในระยะยาว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ.(2544 ก). โรงสีชมรมรักษัธรรมาชาติ ชุมชนนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ.(2544 ข).ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ.(2544ค) สถาบันการเงินชุมชน จังหวัดพะเยา.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ.(2544ง.) ชุมชนศิระะอโศก จังหวัดศรีสะเกษ.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2550).การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนา
ศักยภาพและพื้ที่กลุ่มเป้าหมายด้วยกระบวนการแผนชุมชน.การประชุมเชิงปฏิบัติการ
วันที่ 24-25 มกราคม 2550.
- กิตติพัฒน์ นนทบุรีทะเลดุษย์.(2544).กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่.
- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจและคณะ.(2550). การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุน
สวัสดิการชุมชนอำเภอ:อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา .สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)
- ขัตติยา กรณสูต.(2544). กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต พระ
อาจารย์สุบิน ปณีโต จังหวัดตราด.
- คณะกรรมการคนดีศรีสังคม.(2541). คนดีสังคมประจำปี 2540. กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์.(2550). แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554)
และแผนปฏิบัติการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทยเพื่อชีวิตมั่นคง พ.ศ.2550-2554 ตาม
แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2550-2554).
กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือ.2550. ระเบียบกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนอำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี, (เอกสารอัดสำเนา)
- คณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือ.(2550). รายงานการประชุมคณะ
กรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือ ครั้งที่ 1/2550 วันอังคารที่
16 ตุลาคม 2550. (เอกสารอัดสำเนา)
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.(2544). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น. พิมพ์
ครั้งที่ 17 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (2544). กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพื้นนคร่วมเกล้า โซน 8.
- จามมะรี เชียงทอง.(2549). สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

- จิตติ มงคลชัยอรัญญา.(2550). **แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย : ความหวังใหม่เพื่อสังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน.** อัญมณี บุรณกานนท์ (บรรณาธิการ).ทิศทางสวัสดิการสังคมไทย : นโยบายและยุทธศาสตร์.วารสารสังคมสงเคราะห์ ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2550)
- จินตนา ยูนิพันธ์.(2549). **การพึ่งพาระหว่างกัน.** วารสารสงฆสถานครินทร์,(มกราคม-มีนาคม 2529)น. 6.
- จินตนา พุทธเมตตะ.(2548). **คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศเกาหลี.** กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- โจ ศิริวัฒนา.**การควบคุมทางสังคม.**<http://w.w.kmutt.ac.th>
- ฉัตรภา พรหมมา และคณะ.(2550).**รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์.** มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ และสำนักงานส่งเสริมสนับสนุนวิชาการ 9 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ตามธรรม จินากุลและคณะ.(2550).**การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา.**สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ทัศนีย์ ลักษณะากิชนชัย.(2548). **การบริหารสังคมกับโครงสร้างวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท มิสเตอร์ ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ.(2544). **กลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา : กรณีศึกษา บ้านนาหว้าคลองเปรี๊ยะ และบ้านน้ำขาว.**
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ.(2548).**โครงการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน.**ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ. **ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. เอกสารอัดสำเนา
- นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ.(2543). **รายงานความก้าวหน้าโครงการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน.**ประชาคมวิจัย ฉบับที่ 34 ประจำเดือนพฤศจิกายน 2543
- บัวพันธ์ พรหมพิทักษ์และคณะ.(2550).**การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ กรณีอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น.**ห้างหุ้นส่วนจำกัดขอนแก่นการพิมพ์.

- บำเพ็ญ เขียวหวานและคณะ.(2550).การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ กรณีอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร.สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ประเวศ วะสี.(2542). เศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พิทยา ว่องกุล และคณะ.(2542). รั่ววิกฤติเศรษฐกิจโลกปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร:อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. การทำงานของภาคีพัฒนาโดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง. (www.codi.or.th)
- ไพโรจน์ แสงจันทร์และคณะ.(2550). (ร่าง)การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ:อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี.สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)
- พรณทิพย์ เพชรมาก และวิภูฐา แก้วเกตุ.(2550). ภาพรวมความคืบหน้าผลการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2549 และบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (www.cds.wtu.ac.th)
- ระพีพรรณ คำหอม.(2549). สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรทิพพานการพิมพ์ จำกัด.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ.(2548) การสร้างและพัฒนามาตรฐาน เกณฑ์และตัวชี้วัดการพัฒนาเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ.สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ระพีพรรณ คำหอม และคณะ.(2547). ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2547). สรุปผลการสัมมนาสวัสดิการชุมชนแก่กันอย่างยั่งยืน.กรุงเทพมหานคร.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(2550). ความมั่นคงของมนุษย์ประเทศไทย ปี 2549. เอกสารวิชาการ สมพ.1 ลำดับที่ 41 เล่มที่ 2/2550.
- สุวัฒน์ คงแป้น.(2547). กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว ก้าวสู่ชุมชนพึ่งตนเอง . มูลนิธิชุมชนไทและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.(2550). **สุขภาพคนไทย 2550**. กรุงเทพมหานคร.

บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

วริฏฐา แก้วเกตุ.(2550).**สวัสดิการชุมชน** ,เอกสารประกอบงานมหกรรมวิถีพลังไท ชุมชนเข้มแข็ง

ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 13-17 พฤศจิกายน 2550 ณ. สวนอัมพร ,สถาบันพัฒนาองค์กร

ชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

วริฏฐา แก้วเกตุ.**สวัสดิการแบบบูรณาการ:แนวคิดใหม่ของนักสวัสดิการสังคม.**

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (บรรณาธิการ).บูรณาการระบบสวัสดิการ ส่องกระจกแห่งการตื่นรู้.โครงการ

ปริญญาโทสาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2550.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี /www.wikipedia.org/wiki

วิชัย รูปขำดีและคณะ.(2550). **การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ**

ชุมชนอำเภอเขตคลองเตย จังหวัดกรุงเทพมหานคร.สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการ

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)

วินัย วีระวัฒนานนท์, สม นาสะอ้านและสมศักดิ์ สีนามโหม่ง.(2550). **การพัฒนารูปแบบการบูรณา**

การเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภออำเภอม้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์.สำนักงาน

ปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)

สอริฐ บุญมากและคณะ.(2550). **การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุน**

สวัสดิการชุมชนอำเภออำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวง

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)

สมคิด แก้วคิดและคณะ.(2550). **การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ**

ชุมชนอำเภออำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงการ

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)

อภิญา เวชยชัย และคณะ .**กองทุนสวัสดิการผู้นำขบวนองค์กรชุมชน (สนช.) .** คณะสังคม

สงเคราะห์ศาสตร์, 2548.

อภิญา เวชยชัย. **การพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนยากจน และผู้ด้อยโอกาส .**

วันที่ 20-21 ธันวาคม 2547 (สัมมนาเชิงปฏิบัติการ) สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและ

ความมั่นคงของมนุษย์, 2547.

อภิญา เวชยชัย. **เครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน “กลุ่มแม่หญิง.”** 2544.

อัมพร ทองเหลืองและคณะ.(2550). **การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุน**

สวัสดิการชุมชนอำเภออำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี.สำนักงานปลัดกระทรวง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)

อุไร แฉล้มและคณะ. (2550). การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ
ชุมชนในระดับอำเภอ :กรณีอำเภอป่าพะยูง จังหวัดพัทลุง.สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.(เอกสารโรเนียว)
อรพินท์ สฟโชคชัย. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2538.

ภาษาอังกฤษ

Department of Social Welfare and Development. **DSWD PRO POOR PROGRAMS FOR CY
2007.** <http://www.dswd.gov.ph,2551>.

Department of Social Welfare and Development.**DSWD HELPS THE POOR HELP
THEMSELVES- SECRETARY CABRAL.**<http://www.dswd.gov.ph,2551>.

Goodin, Robert E, et.al. **The Real World of Welfare Capitalism.** Cambridge, Cambridge
University Press, 1999.

Meek. R.L. **Studies in the Labour Theory of Value.** London, Lawrence & Wishart, 1973.

Neuhaus, R. **Social Security.** Germany, Fes Brunswick, 1979.

Peter Saunders.**Bridging the Welfare to work Divide : Economic and Social Participation
among Income Support Recipients in Australia.**Welfare to work in Practice. England :
Ashgate Publishing Limited, 2005.

Sudarno Sumarto และคณะ. **Designs and Implementation of Indonesian : Social Safety Net
Programs.** Jakarta : SMERU Research Institute,2002.

Sudarno Sumarto และคณะ. **Local Monitoring System During the Implementation of
Indonesian : Social Safety Net Programs with Special Reference to the BKKBN
System.** Jakarta : SMERU Research Institute,2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ผลการศึกษาของพื้นที่

การศึกษา "โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่" ซึ่งผลการศึกษารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ 12 พื้นที่ จะแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 รายงานผลการศึกษาแบบเจาะจง 4 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอหน้าปาด จังหวัดอุดรดิตถ์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นและอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนที่ 2 รายงานผลการศึกษา 8 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เขตคลองเตย กรุงเทพฯ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอลองลาน จ.กำแพงเพชร อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 รายงานผลการศึกษาแบบเจาะจง 4 พื้นที่

1.1 กรณีศึกษาอำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรดิตถ์

ข้อมูลทั่วไป

อำเภอน้ำปาด เป็นพื้นที่ติดชายแดนไทย-ลาว (ด่านห้วยพร้าว) ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ ประมาณ 70 กิโลเมตรมาทางด้านทิศตะวันตก ด้านทิศเหนือติดกับ จ.น่าน ทิศใต้ติดกับ อ.ด่านซ้าย จ.เลย และทิศตะวันออก ติดกับเมืองทุ่งขวางชัยบุรี(เมืองปากลาย) อำเภอน้ำปาดประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลแสนตอ ตำบลบ้านฝาย ตำบลเด่นเหล็ก ตำบลน้ำไคร้ ตำบลน้ำไผ่ และตำบลห้วยมุ่น รวมแล้วมีขนาดพื้นที่ 921,875 ไร่ มีประชากรทั้งหมดประมาณ 26,111 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี 20,000 บาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่สับปะรด ทำสวนหอม กระเทียม และมะขามหวาน ในช่วงหลังฤดูกาลผลิต ชาวบ้านจะออกไปรับจ้างทำงานในเมือง

ทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปาดที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอ ทำให้มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ จำนวน 370 แห่ง และชลประทาน จำนวน 74 แห่ง สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว อุทยานแห่งชาติคลองตรอน และวนอุทยานสักใหญ่ นอกจากนี้ยังมีเทศกาลประเพณีที่สำคัญคือ เทศกาลวันกระเทียม และสงกรานต์พระยาปาด

อำเภอน้ำปาด เป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นเมืองค่ายทหารเก่า ตั้งอยู่ดั้งเดิมที่บ้านผาย โดยมีพระยาปาด ทหารเอกของพระเจ้าตากสิน เป็นผู้ครองเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2425 พระคันทศิริ ได้ขึ้นครองเมืองสืบต่อ จึงย้ายเมืองมาตั้งที่บ้านแสนตอ แต่เดิม “น้ำปาด” เป็นกิ่งอำเภอหนึ่งที่ขึ้นกับอำเภอกำปสา และได้แบ่งเขตการปกครองใหม่ในปี พ.ศ. 2540 ให้เป็น อ.น้ำปาดในปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของพื้นที่นี้ ได้มีการมุ่งพัฒนาเพื่อที่จะเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ 3 อำเภอชายแดนของจังหวัดอุดรดิตถ์ (อ.น้ำปาด, อ.ฟากท่า, อ.บ้านโคก) ให้มีการลงทุนภายในอำเภอ ทั้งด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว รวมถึงการรักษาสภาพแวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่ตลอดไป

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 (สสว.9) ร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ได้ทำการศึกษา “รูปแบบรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอ น้ำปาด จังหวัดอุดรดิตถ์” สามารถสังเคราะห์ผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

- 1.การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง
 - 2.ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด
 - 3.รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด
 - 4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด
 - 5.บทเรียนจากการทำงาน
 - 6.ปัจจัยเอื้อจากการทำงาน
- ผู้ศึกษาขอนำเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1.การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้ศึกษาได้ให้คำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาไว้ดังนี้

กองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง องค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มคนภายในชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกหรือกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย และอื่นๆ อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มของกลุ่ม และองค์กรทุกประเภท รวมทั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอ น้ำปาด เพื่อเพิ่มช่องทางและขยายสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มผู้ยากลำบาก โดยกลไกของชุมชนท้องถิ่น

การบูรณาการ หมายถึง การประสานเชื่อมโยงทรัพยากรและกระบวนการดำเนินงานขององค์กรที่มีความหลากหลายตามบริบทที่แตกต่างกัน ให้มีทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติเดียวกัน เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง การประสานกระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีรูปแบบความหลากหลายตามบริบทที่แตกต่างกันให้มีทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติเดียวกัน มุ่งเน้นให้เกิดการเพิ่มช่องทาง และขยายสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มผู้ยากลำบาก เพื่อการพึ่งตนเองของคนในชุมชน โดยกลไกของชุมชนร่วมกับกลไกการหนุนเสริมขององค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

ผู้ยากลำบาก หมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ทั้งด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางกฎหมาย การเสียเปรียบ รวมทั้งผู้ประสบปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ตามปกติไม่มีโอกาสที่จะทำให้ตนเองมีสถานภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

ผู้ด้อยโอกาส หมายถึง ผู้ที่หลุดจากกลไกทางสังคม ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการทางสังคมได้ หรือถูกกีดกันไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางสังคม หรือทางการเมือง ขาดสิทธิประโยชน์ และโอกาสที่จะยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้นได้

2.ฐานคิดในการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด

คณะผู้ศึกษามีฐานคิดเริ่มต้นในการศึกษาเรื่องนี้ คือ การค้นหาศักยภาพ และทุนเดิมของชุมชน ที่จะสามารถพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงนำมาสู่การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ได้แก่ อำเภอหน้าป่าด โดยพัฒนาให้เป็นพื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้ และขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆต่อไปได้

จากนั้นได้ทำการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการเบื้องต้นของชุมชน และกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่า ชุมชนและกลุ่ม กองทุนสวัสดิการชุมชนมีความพร้อมในการดำเนินการพัฒนาร่วมกันโดยได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายผู้นำชุมชน ส่วนปัญหาของกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน คือ (1) ปัญหาด้านระบบบริหารจัดการกลุ่มกองทุนฯ (2) ด้านการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมและพัฒนากองทุนฯ (3) การพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนฯ และ (4) การส่งเสริมสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน (ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ, 2550, น.3)

ในช่วงพัฒนาโครงการศึกษานี้ร่วมกันทั้งคณะผู้ศึกษา แกนนำชุมชน และกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน อำเภอหน้าปาด ได้สรุปความคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นฐานคิดในการสร้างรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ชัดเจนไว้ 3 ประการ คือ

1) กองทุนสวัสดิการชุมชน และเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2) การเพิ่มช่องทางใหม่ในการเข้าถึงสวัสดิการสังคมของกลุ่มผู้ยากลำบาก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของกลไกและภาคีในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เมื่อได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว พบว่า ฐานคิดทั้ง 3 ประการได้นำไปแปลงสู่การปฏิบัติ มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ดังนี้

1 ฐานคิดแห่งการพึ่งพาตนเอง และความยั่งยืนบนพื้นฐานทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ดูได้จาก

➤ ในช่วงเริ่มต้นมีการศึกษาบริบทพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน ของพื้นที่รายตำบล และสำรวจข้อมูลกลุ่ม กองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอหน้าปาด ถือเป็นการสำรวจทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อที่จะพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในเกิดขึ้นมา

- ศักยภาพ และจุดแข็งของอำเภอหน้าปาด คือ การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีกลุ่มออมทรัพย์ กองทุน และกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง แต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาของตนเอง เช่น การทอผ้า การจักสาน ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ หอมเป่า เป็นต้น มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ นำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ดินทำกิน น้ำ ป่า มีพืชเศรษฐกิจของท้องถิ่น และมีสินค้า OTOP ประจำตำบล ได้แก่ สับปะรดห้วยมุ่น กระเทียมหน้าปาด และมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น ภูสอยดาว ภูเมี่ยง คลองตรอน น้ำตก ฯลฯ

- อำเภอหน้าปาดมีกลุ่ม กองทุนต่างๆ จำแนกเป็น 6 ประเภทหลัก ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนSML กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) กองทุนสวัสดิการวันละบาท กลุ่มอาชีพ และกองทุนอื่นๆ รวมทั้งสิ้น 264 กลุ่ม มีเงินทุนรวม 78,092,689 บาท และมีเงินทุนจัดสวัสดิการชุมชนรวม 229,150 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกองทุนหมู่บ้านรวม 175,000 บาท โดยรวมแล้วมีการจัดสวัสดิการเงินช่วยเหลืองานศพมากที่สุด รองลงมา คือ ทุนการศึกษา และเงินช่วยเหลือยามเจ็บป่วย ตามลำดับ

➤ การให้ทุนทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้จากชุมชน และองค์กรในท้องถิ่น มาจัดสวัสดิการด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ได้แก่ การนำพืชผล และเศษวัสดุเหลือใช้

ในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น สับปะรดทอดกรอบ พวงหรีด ดอกไม้จีน ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษใบสับปะรด ถ่านไร้ควันจากแกนข้าวโพดด้วยเตาอิวาเตะ ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น

➤ ในการจัดตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าดได้มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง โดยการระดมทุนภายในชุมชนท้องถิ่น 3 แหล่งที่มา คือ การรวมหุ้น การทำสัจจะออมทรัพย์ และการหารายได้สมทบจากกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกเครือข่าย เช่น กิจกรรมจัดการท่องเที่ยว และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนหักกำไรมาร่วมสมทบ การทอดผ้าป่า เงินบริจาคสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ การส่งเสริมการออมทั้งกลุ่มเยาวชนในโรงเรียน และคนทุกวัยในชุมชน รวมไปถึงดอกผลกำไรจากกิจกรรมการพัฒนาอาชีพต่างๆ นี้ ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าดเกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

➤ การพึ่งพาตนเองในระดับบุคคล เครือข่ายฯ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคน โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ยากลำบากที่ช่วยเหลือตนเองได้ เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย จัดสวัสดิการด้านการส่งเสริมอาชีพ และคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้ยากลำบาก ทั้งในรูปของกิจกรรมที่เครือข่ายจัดขึ้นเอง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ สนับสนุน

➤ การสร้างขบวนการจัดสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของพื้นที่ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ซึ่งว่าด้วยเรื่อง **“การพัฒนาเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”** ดังที่นายอำเภอหน้าป่าด กล่าวในเวทีวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ (17 ตุลาคม 2550) ไว้ว่า “อ.หน้าป่าดได้นำจุดเด่นของพื้นที่ คือ เรื่องการท่องเที่ยว มาพัฒนาอาชีพ และจัดสวัสดิการชุมชน” แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนนั้นสามารถเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของพื้นที่ได้ (ในระดับนโยบายท้องถิ่น) โดยมีใช้กิจกรรมการพัฒนาที่แยกออกจากกัน อีกทั้งยังส่งผลให้สามารถบูรณาการหน่วยงาน และภาคีหลายภาคส่วนในท้องถิ่นให้มาทำงานร่วมกันได้ และสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายให้มีความต่อเนื่อง

2

ฐานคิดในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชน
ดูได้จาก

➤ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด ได้บูรณาการกิจกรรมฐานองค์การการเงิน ฐานธุรกิจชุมชน และฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเข้าด้วยกัน เพื่อจัดสวัสดิการดูแลคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบคลุมผู้ยากลำบาก

➤ ได้มุ่งเน้นการจัดสวัสดิการสังคมด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ตามความต้องการของคนในชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบาก โดยมีการฝึกอบรม และศึกษาดูงานหลายครั้ง จัดกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในกลุ่มเยาวชน ขยายสู่ครอบครัว และชุมชน นอกจากนี้ยังได้

ปลูกฝังการออมให้กับเยาวชนเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มผู้ยากลำบาก การจำหน่ายผลผลิตของนักเรียน เช่น ผักปลอดสารพิษ ผลิตภัณฑ์แปรรูปวัสดุเหลือใช้ การทำธนาคารขยะ นำรายได้เข้าสมทบกองทุนสวัสดิการในโรงเรียน ซึ่งเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายด้วย

➢ กลุ่มลูกหาบ และกลุ่มอาชีพต่างๆ ซึ่งถือเป็นแรงงานนอกระบบ มีสวัสดิการหลักประกันความมั่นคงในชีวิตจากเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

➢ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด ได้จัดสวัสดิการในรูปแบบของการเกิด เจ็บ ตาย ตามระเบียบของเครือข่ายฯ ให้กับผู้ยากลำบากทั้งที่ช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือตนเองไม่ได้ โดยมีการสำรวจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ยากลำบากที่แท้จริง

➢ฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก ซึ่งแบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มเด็กถูกทอดทิ้ง และกลุ่มผู้เป็นโรคเรื้อรัง ที่ได้รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ปัญหา และประสบการณ์ความสำเร็จของกลุ่มคนเหล่านี้ จะถูกใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการช่วยเหลือให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายจากองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ฐานคิดแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคฝ่ายในสังคม ดูได้จาก

➢ การใช้กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุน และการพัฒนาอาชีพ เริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยจำแนกเป็นปัญหาที่ต้องการบริการวิชาการจากแหล่งเรียนรู้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การฝึกอบรม เพิ่มความรู้และทักษะ ทดลองทำ และปัญหาที่จำเป็นต้องค้นหาคำตอบใหม่ ซึ่งสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น อันได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และเครือข่ายงานวิจัยนั้น จะมีส่วนสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

➢ การค้นหา และสร้างพื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้กองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอหน้าป่าด ผ่านกระบวนการให้รางวัลกลุ่ม กองทุนดีเด่น ตามตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกันจากหลายฝ่าย ทำให้ได้ 4 พื้นที่ต้นแบบในการต่อยอดและขยายผลการจัดสวัสดิการชุมชนสู่ชุมชนอื่นๆต่อไป

➢ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด ถือเป็นศูนย์กลางในการประสานรวบรวมทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งจากภาคส่วนที่เป็นทางการ ได้แก่ หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เครือข่าย องค์กรชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร วัด และองค์กรสาธารณประโยชน์ต่างๆ มาร่วมกันจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบคลุมผู้ยากลำบาก

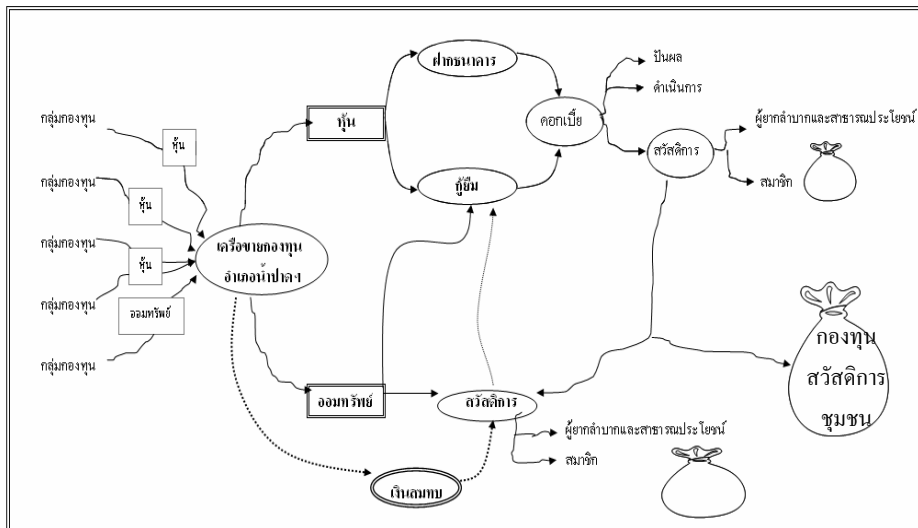
3.รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนจากกรณีศึกษาต่างๆ จากนั้นได้มีการศึกษารูปแบบกองทุนที่มีการจัดสวัสดิการอยู่แล้วในชุมชน อำเภอหน้าป่าด สามารถสรุปได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) กองทุนของชาวบ้านเพื่อชุมชน 2) กองทุนหมุนเวียนเพื่อชุมชน 3) กองทุนหมู่บ้าน โดยรูปแบบที่ 1-3 มีการจัดสวัสดิการเงินกู้ แล้วตัดผลกำไรมาทำกองทุนสวัสดิการชุมชน และ 4) กองทุนหลักประกันสุขภาพ (ตำบลแสนตอ) มาจากการสมทบทุนร่วม 3 ฝ่าย ได้แก่ ชุมชน อบต. และโรงพยาบาลหน้าป่าด นอกจากนี้คณะผู้ศึกษาร่วมกับผู้นำชุมชนยังได้ไปศึกษาดูงานที่ “เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชน หรือกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท จ.ลำปาง”

จากการศึกษารูปแบบต่างๆนี้ คณะผู้ศึกษาจึงได้พัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด ซึ่งแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะ “กองทุนร่วมสมทบ 3 ขา” คือ (1) การถือหุ้น (แบบบังคับพื้นฐาน) (2) การออมทรัพย์ (แบบสมัครใจ) จัดสวัสดิการกู้ยืมให้กับสมาชิก แล้วนำผลกำไรรวม 15% มาสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้เงินออมทรัพย์ส่วนหนึ่งได้จัดแบ่งมาจัดสวัสดิการโดยตรง (3) การหาเงินสมทบจากแหล่งภายนอก เช่นกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดทอดผ้าป่า การจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

แผนภาพที่ 3.1 รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด

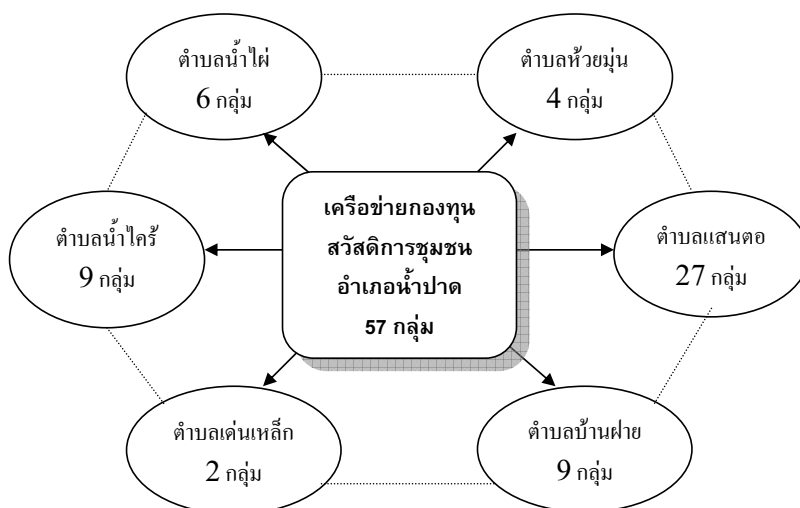
โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

ที่มา: ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ , 2550, น.81

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าปาดนี้ ไม่ได้พัฒนาขึ้นมาจากฐานใหม่ทั้งหมด แต่ได้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงบูรณาการฐานทุนเดิมที่มีอยู่แล้วด้วย จากการสำรวจข้อมูลกลุ่ม กองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอหน้าปาดที่พบว่ามีทั้งหมด 264 กลุ่ม ในที่นี้มี 57 กลุ่ม จากทั้ง 6 ตำบลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายตามความสมัครใจ เนื่องจากในอดีตชุมชนเคยมีบทเรียนความล้มเหลวในการสร้างเครือข่ายกองทุนระดับตำบลมาแล้ว ดังนั้นกระบวนการที่เกิดขึ้นใหม่นี้จึงมุ่งเน้นความสมัครใจ ความพร้อมของแต่ละกองทุนเป็นสำคัญในการที่จะขยายการช่วยเหลือดูแลสมาชิกให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชนท้องถิ่นด้วย

แผนภาพที่ 3.2 จำนวนสมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าปาด เป็นดังนี้

ที่มา:ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ , 2550, น.80

2) ลักษณะ “ศูนย์กลางประสานงานสวัสดิการสังคม และสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น” ทั้งในส่วนงานที่เครือข่ายจัดทำเอง และงานที่ต้องประสานความร่วมมือกับองค์กรในท้องถิ่น หรือ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น พมจ. ศพส. สสว.9 เป็นต้น ทำให้คนทั่วไป และผู้ยากลำบากเข้าถึงโอกาสในการรับบริการสวัสดิการสังคมทั้งจากภาคส่วนที่เป็นทางการ และภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการมากยิ่งขึ้น

3) ลักษณะ “เครือข่ายการเรียนรู้” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนภายในอำเภอ ระหว่างชุมชนกับองค์กร หน่วยงานภาคีในท้องถิ่น ระหว่างเครือข่ายกับภายนอก เช่น

องค์กรชุมชนต่างพื้นที่ เครือข่ายงานวิจัย วิทยากรจากภายนอกที่มากีอบรรณเพิ่มความรู้ และทักษะอาชีพ ซึ่งสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์) มีบทบาทอย่างมากในการเป็นแกนกลางประสานเชื่อมโยงให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

รูปธรรมที่เกิดขึ้น คือ เครือข่ายฯ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ ด้านอาชีพและรายได้ ทำให้ผู้ยากลำบากมีโอกาสได้เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มลูกหาบ มีคฤศก์ภูสอยดาว กลุ่มย้อมสีผ้าทอ กลุ่มแปรรูปสับปะรดห้วยมุ่น กลุ่มทำกระดาดสาจากใยสับปะรด เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้เป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ ที่มีการจัดสรรรายได้ หรือผลกำไรเข้ามาร่วมสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วย

นอกจากนี้เครือข่ายฯ ยังได้ส่งเสริมการออมเพื่อสวัสดิการ การทำบัญชีครัวเรือน กิจกรรมลดรายจ่าย เสริมรายได้ และฝึกทักษะอาชีพให้กับกลุ่มเยาวชนในโรงเรียน ต่อยอดจากกิจกรรมเดิมที่เยาวชนทำอยู่ เช่น ธนาคารขยะ ปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น เกิดกองทุนสวัสดิการนักเรียน ซึ่งเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ ด้วย

โดยสรุปแล้วโครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ นี้ ทำให้เกิดกลุ่ม กองทุนใหม่ๆ ทั้งในโรงเรียน และชุมชน รวม 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสวัสดิการชุมชนบริการท่องเที่ยวภูสอยดาว ตำบลห้วยมุ่น 2) กลุ่มสวัสดิการผู้สูงอายุ ตำบลน้ำไผ่ 3) กลุ่มสวัสดิการผู้พิการ ตำบลน้ำไผ่ 4) กองทุนสวัสดิการสุขภาพภิบาล โรงเรียนชุมชนไกรลาศวิทยาคม ตำบลแสนตอ 5) กองทุนสวัสดิการโรงเรียนปากปาด ตำบลแสนตอ 6) กองทุนสวัสดิการเพื่อนช่วยเพื่อน โรงเรียนบ้านทรายขาว ตำบลบ้านฝาย และ 7) กองทุนสวัสดิการชุมชน โรงเรียนบ้านห้วยมุ่น ตำบลห้วยมุ่น

การเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ยังได้มุ่งเน้นการพัฒนาระบบบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพ จึงได้ใช้การจัดทำตัวชี้วัด และเกณฑ์ตัดสินคุณภาพเป็นเครื่องมือกระตุ้นการเรียนรู้ และประเมินตนเองของชุมชน โดยมีตัวชี้วัด 3 ด้าน รวม 13 เรื่อง ประกอบด้วย ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต วิธีการคัดเลือกมี 2 แบบ คือ 1) การเชิญชวนให้กลุ่ม กองทุนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายประเมินตนเอง และ 2) การเสนอชื่อคัดสรรกองทุนที่มีผลงานดีเด่น เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติ คณะกรรมการคัดสรร ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่และที่ปรึกษาเครือข่ายกองทุนจำนวน 5 คน ซึ่งมาจากหน่วยงานสำคัญ คือ พัฒนาชุมชนอำเภอ น้ำปาด สำนักงานพื้นที่การศึกษาเขต 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 สรุปผลรางวัลกองทุนดีเด่น ซึ่งถือเป็นพื้นที่ต้นแบบในการต่อยอด และขยายผลได้ 4 กองทุน คือ 1) กองทุนสวัสดิการวันละ 1 บาท เครือข่ายอำเภอ น้ำปาด 2) กลุ่มทอผ้าบ้านท่าโพธิ์ 3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านห้วยไคร้ และ 4) กองทุนหมู่บ้านทรายขาว

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอแม่ปัด ทั้ง 3 อำเภอและที่กล่าวมาใน
มีตามสภากลางหมู่บ้านวิสัยทัศน์ใน พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของเครือข่ายฯ ดังนี้

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก
อำเภอแม่ปัด จังหวัดอุดรธานี

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรที่มีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สมาชิก
และผู้นำกลุ่มโดยมีกระบวนการดำเนินงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อบริการสวัสดิการ
อย่างเป็นธรรม เพื่อยุติความเหลื่อมล้ำ และแบ่งปันผู้ยากลำบาก ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง

พันธกิจ

- 1) เป็นศูนย์กลางในการบริหารงานของจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
ที่เื้อต่อผู้ยากลำบากในพื้นที่
- 2) เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเพื่อบริการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนที่เกี่
ยกับผู้ยากลำบาก กับองค์กรทั้งในพื้นเื้อ และหน่วยงานพันธมิตร
- 3) จัดหาแหล่งทุน และทุนเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกและผู้ยากลำบาก
ในพื้นที่เพื่อกำหนดตนเองได้อย่างยั่งยืน
- 4) สนับสนุน แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุน
สวัสดิการชุมชนที่เื้อต่อผู้ยากลำบากในพื้นที่ผู้พื้นที่ต้นแบบ

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การใช้ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อบริการจัดการเรียนรู้และการพึ่งตนเองตามแนว
เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความมั่นคงในชุมชนอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อบริการเรียนรู้และ
พัฒนางานอย่างบูรณาการต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 3: การใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อบริการเสริมศักยภาพการบริหารจัดการ
เครือข่ายกองทุนสวัสดิการที่เื้อต่อสมาชิกและผู้ยากลำบากอย่างมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อระดมทุนเข้าเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2) เพื่อบริการเหลือค่านสวัสดิการต่าง ๆ แก่สมาชิก และผู้ยากลำบาก
- 3) เพื่อสมาชิกกองทุนเื้อต่อช่วยเหลือกันเอง
- 4) เพื่อบริการเสริมสร้างอาชีพ คุณภาพชีวิตและปลูกจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม
- 5) เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 6) เพื่อบริการเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชน

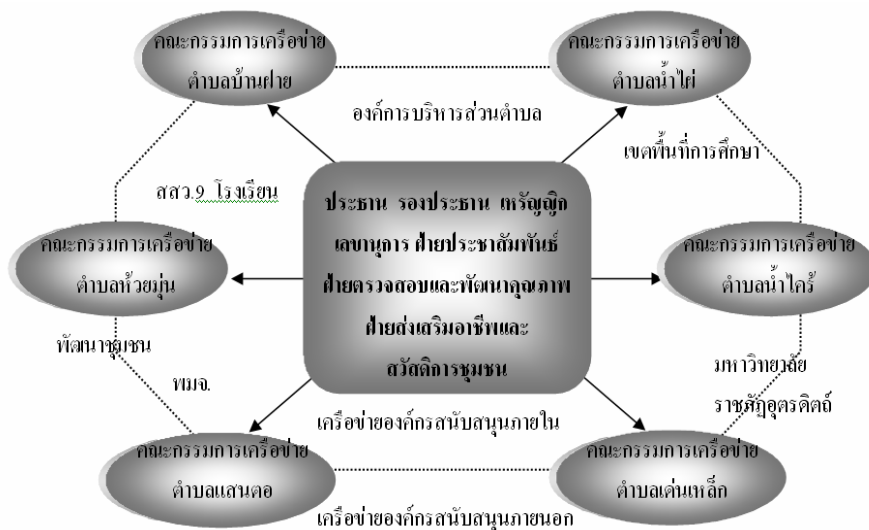
(นิตยสาร พรหมมา และคณะ , 2550, น.82-83)

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารงานของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก อำเภอหน้าป่าด จังหวัดอุดรดิตถ์ มีกระบวนการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม กองทุนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายฯในแต่ละตำบล เป็นตัวแทนตำบลละ 3-5 คน เพื่อมาดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายบริหาร ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพ ฝ่ายส่งเสริมอาชีพและสวัสดิการชุมชน ดังนั้นจึงมีกลไกดำเนินการที่ระดับตำบลเชื่อมโยงมาสู่ระดับอำเภอ นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายองค์กรสนับสนุนภายใน ได้แก่ โรงเรียน อบต. พัฒนาชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา ม.ราชภัฏอุดรดิตถ์ พมจ. และ สสว.9 รวมไปถึงเครือข่ายองค์กรสนับสนุนภายนอก ดังนี้

แผนภาพที่ 3.3 โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารงานของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก อำเภอหน้าป่าด จังหวัดอุดรดิตถ์

ที่มา: ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ, 2550, น.82

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้สังเคราะห์ผลการศึกษา เห็นว่า องค์ประกอบของการ บูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอมี 4 ประการ ดังนี้

1) การบูรณาการหน่วยงานภาครัฐและชุมชนร่วมจัดสวัสดิการเพื่อผู้ยากลำบาก จากเดิมที่หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับผู้ยากลำบากในรูปการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ และอื่นๆ ในขณะที่กลุ่ม กองทุนชุมชนบางแห่งก็ได้จัดสวัสดิการช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตามจากการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากพบว่า ยังมีผู้ยากลำบากบางส่วนที่ตกหล่น ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ กระบวนการศึกษาวิจัยนี้จึงได้เชื่อมโยงบูรณาการหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น และชุมชนมาจัด

สวัสดิการให้กับผู้ยากลำบาก โดยจัดตั้ง “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบากอำเภอหน้าป่าด” เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน แต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการนี้ จะมีตัวแทนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมกระบวนการ สร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของงานร่วมกัน

ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ กลุ่มลูกหาบที่ประสบปัญหาเรื่องการทำมาหากินในเขตอุทยานแห่งชาติ และความไม่มั่นคงในอาชีพและรายได้ รวมถึงไม่มีสวัสดิการรองรับ คณะผู้ศึกษาจึงเป็นแกนกลางในการประสานจัดประชุมประชาคมกลุ่มลูกหาบ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากผู้อำนวยการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุดรธานี และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานที่ปรึกษา ทำให้สามารถแก้ปัญหาที่มีอยู่เดิมได้ และพัฒนาเป็น “กลุ่มบริการท่องเที่ยวบริเวณภูสอยดาว” มีแผนงานของกลุ่มที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับเขต อย่างเป็นรูปธรรม กลุ่มนี้ได้ช่วยเหลือให้ผู้ยากลำบากให้มีอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นลูกหาบ มัคคุเทศก์ นวดแผนไทย หรือรวมกลุ่มผลิตสินค้าของชุมชน ผลกำไรที่ได้ก็นำไปจัดสวัสดิการให้กับผู้ยากลำบากที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้อีกด้วย

อีกกรณีตัวอย่างหนึ่ง คือ การบูรณาการกิจกรรมของโรงเรียน กับชุมชน ในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในโรงเรียนขึ้น หรือบางแห่งเรียกว่า “กองทุนสวัสดิการนักเรียน” มีการออม และหารายได้เสริมมาสมทบกองทุน เพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ยากลำบากในรูปของอาหาร อุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้า และการเสริมทักษะอาชีพ ทำให้เด็กกลุ่มนี้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ไม่ทอดทิ้งกัน

อย่างไรก็ตามผลจากโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ได้ช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่ช่วยเหลือตนเองได้ในรูปของการรวมกลุ่ม ฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ ที่เกิดกลุ่มใหม่ๆ เริ่มดำเนินการเห็นเป็นรูปธรรม แต่สำหรับผู้ยากลำบากที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ยังไม่เห็นการดำเนินการที่ชัดเจนนัก แต่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่เอาไว้ ทั้งในส่วนที่เครือข่ายจะช่วยเหลือเบื้องต้น การประสานส่งต่อฐานข้อมูลผู้ยากลำบากให้กับองค์กรในท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พมจ. ศพส. สสว.9 ดำเนินการต่อไป

2) การบูรณาการคน การเชื่อมโยงผู้นำชุมชนจากกลุ่ม กองทุนต่างๆ บางส่วนทำงานอาสาสมัครร่วมกับ พมจ. ศพส. และสสว.9 มาอยู่แล้วจึงมีความรู้ความเข้าใจในงานสวัสดิการเป็นพื้นฐาน สามารถเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอได้ นอกจากนี้ยังได้ประสานเชื่อมโยงกับตัวแทนหน่วยงานราชการ และองค์กรในท้องถิ่น คณะผู้ศึกษาได้ใช้กลยุทธ์ประสานแกนนำหลัก คนสำคัญๆ เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ที่จะเอื้ออำนวยการทำงานได้ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้อำนวยการท่องเที่ยวฯ นายก อบต. ผู้อำนวยการโรงเรียน กศน. เป็นต้น โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทร่วมในกระบวนการนี้ เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้ ช่วยประสานงาน เจรจาไกล่เกลี่ย สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เป็นต้น รวมไปถึงการประสาน

วิทยาการชุมชนจากภายนอกเข้ามาช่วยกระตุ้นจุดประกายความคิดให้กับเครือข่ายชุมชนอำเภอหน้าปาด เช่น ผู้นำชุมชนจากศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จ.พะเยา

ส่วนสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์) ในฐานะเป็นผู้ทำการศึกษา ก็ได้มีการบูรณาการบุคลากรภายใน ได้แก่ อาจารย์ และนักศึกษาจากภาควิชาในคณะต่างๆ เข้ามาร่วมทำงานกับชุมชน และหน่วยงานภาคี ซึ่งส่งผลให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้จากสหวิชาชีพไปพร้อมกัน

เมื่อเสร็จสิ้นโครงการศึกษาวิจัยฯ ได้มีการจัดงานประชุมวิชาการ “ตามรอยพระยุคลบาท : การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนที่เอื้อต่อผู้ยาก” ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มีการมอบเกียรติบัตรให้แก่ทุกภาคฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งเครือข่ายฯ ไม่ว่าจะเป็น ชุมชน(ทุกตำบล) อบต. กศน. หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา เกิดการสร้างความรู้ภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และเป็นการจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง

3) การบูรณาการข้อมูลและองค์ความรู้ ในช่วงการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ กองทุนสวัสดิการชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบาก คณะผู้ศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินการหลัก และได้ประสานความร่วมมือกับชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น นักศึกษา กับผู้นำชุมชนมีการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บข้อมูลร่วมกัน สำหรับฐานข้อมูลกลุ่ม กองทุนในชุมชน จะมุ่งเน้นไปที่ประเภทกลุ่มที่มีการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง และจัดสวัสดิการในรูปของเงินช่วยเหลือกรณีต่างๆ เช่น กรณีเสียชีวิต กรณีเจ็บป่วย ทุนการศึกษา เงินรับขวัญ ฯลฯ แต่ยังคงขาดการเก็บข้อมูลกลุ่มอาสาสมัคร หรือกลุ่มที่ดูแลช่วยเหลือกันในรูปแบบอื่นๆ เช่น กลุ่มเกษตร กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มเสียสละ (เพื่อนร่วมรุ่น) เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการจัดสวัสดิการในมิติกว้างที่ครอบคลุมวิถีชีวิตอย่างเป็นองค์รวม

โครงการศึกษาวิจัยฯนี้ทำให้เกิดศูนย์ข้อมูลระดับตำบลที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอำเภอ และมีเว็บไซต์ เพื่อรองรับระบบฐานข้อมูลนี้ ซึ่งมีการจัดทำคู่มือเพื่อการใช้ประโยชน์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่ยังขาดการวางแผนบูรณาการข้อมูลของชุมชน กับหน่วยงานต่างๆที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมถึงการวางแผนเพื่อดูแล และพัฒนาระบบฐานข้อมูลนี้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นคณะผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะว่า เครือข่ายฯควรมีคณะทำงานรับผิดชอบฝ่ายงานสารสนเทศ และมีการปรับปรุงฐานข้อมูลสารสนเทศนี้ให้มีความเคลื่อนไหวทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง โดยขับเคลื่อนผ่านระบบงานฝ่ายแผนของ อบต. และเชื่อมโยงกับสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ นอกจากนี้ควรมีการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลสารสนเทศ โดยเฉพาะข้อมูลปัญหาและความต้องการของกลุ่ม กองทุนชุมชน และผู้ยากลำบาก เชื่อมโยงกับองค์กรสนับสนุนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะ พมจ.อุตรดิตถ์ และ ศพส.หน่วยที่ 72 ที่มีภารกิจและบทบาทโดยตรงในงานสวัสดิการสังคม

ในด้านการบูรณาการองค์ความรู้ นั้น ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้จากชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานส่งเสริมต่างๆทั้งภายใน และภายนอกท้องถิ่น มีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ น้ำปาด และการจัดกิจกรรมฝึกอบรมพัฒนาทักษะอาชีพต่างๆ

4) การบูรณาการเงิน เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด เป็นการจัดตั้งกองทุนใหม่ที่ระดับอำเภอ โดยเชื่อมโยงสมาชิกมาจากกลุ่ม กองทุนระดับตำบล เพื่อระดมเงินทุนทั้งแบบเงินหุ้น และเงินสัจจะออมทรัพย์ นอกจากนี้กลุ่ม กองทุนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายดำเนินกิจกรรมเกิดดอกผลกำไรนำมาสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะ “การบูรณาการกองทุนชุมชน” รวมถึงการรับเงินสนับสนุน หรือเงินบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ

คณะผู้สังเคราะห์ผลการศึกษา เห็นว่า รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาด มีความสอดคล้องกับแนวคิดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare mix) ซึ่งหมายถึง การจัดสวัสดิการที่เข้าถึงปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนที่หลากหลาย มาจากฐานครอบครัว และชุมชนที่มีสถาบันศาสนา เป็นแกนยึดเหนี่ยว มีระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันของคนในทุกภาคส่วนในสังคมทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรอาสาสมัคร องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน มาดำเนินงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ต่างฝ่ายต่างตอบแทนกัน บนฐานความสัมพันธ์ใหม่ที่เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาสวัสดิการอย่างเท่าเทียมกัน (วรัญญา แก้วเกตุ, 2550, น.57)

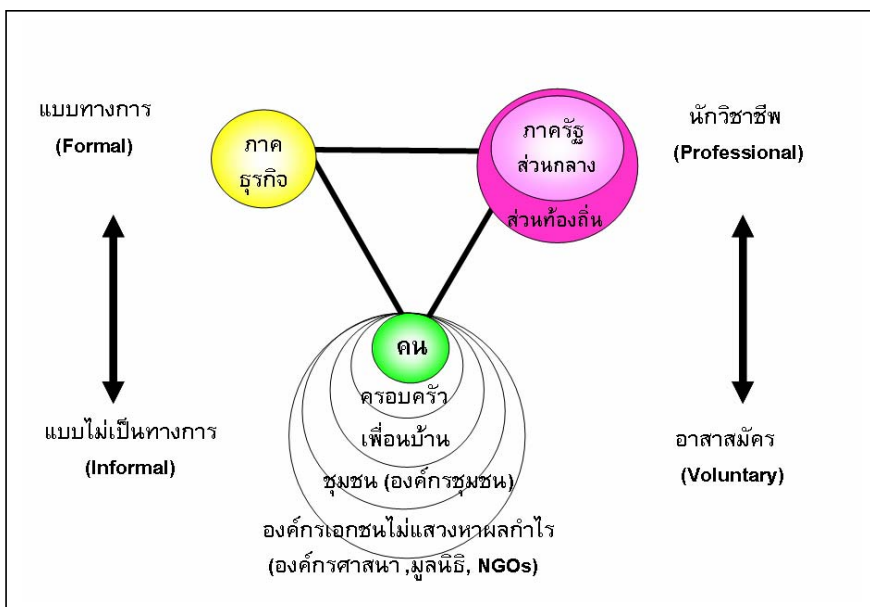
รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare mix) ประกอบด้วย การจัดสวัสดิการจากภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ (Informal Sector) ซึ่งมีการทำงานแบบอาสาสมัครตามกำลังความสามารถ และทุนทางสังคมที่มีอยู่ จะเห็นได้ว่า เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอ น้ำปาดก่อตั้งขึ้นมาจากฐานเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ต้องการจัดสวัสดิการช่วยเหลือดูแลคนในชุมชนท้องถิ่นที่ครอบคลุมผู้ยากลำบาก โดยให้ชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบากเป็นผู้กำหนดปัญหาและความต้องการของตนเอง และใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาดำเนินการเป็นหลัก

ทั้งนี้ได้บูรณาการการจัดสวัสดิการจากภาคส่วนที่เป็นทางการ (Formal Sector) โดยสหวิชาชีพ จากหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางผ่านโครงการของรัฐบาล กระทรวง และหน่วยงานตามภูมิภาค และภาครัฐส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีการถ่ายโอนภารกิจการจัดสวัสดิการสังคมบางส่วนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ จะเห็นได้ว่า กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีแนวคิดที่จะบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนในสังคมมาจัดระบบสวัสดิการสังคมร่วมกัน โดยในระดับพื้นที่นั้น กระทรวงฯมี พมจ. ศพส. และสสว. และกลไกต่างๆดำเนินการ ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ทาง สสว.9 ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นดำเนินการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการที่จะขยายผลสู่หน่วยงานที่มีภารกิจสนับสนุนการปฏิบัติการในพื้นที่ต่อไป การใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

พร้อมกับการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ ทำให้เกิดหุ้นส่วนการพัฒนาหลายฝ่ายทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ ร่วมสนับสนุน

นอกจากนี้ยังได้ประสานกับองค์กรภาคธุรกิจการท่องเที่ยว และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งองค์กรเหล่านี้ได้ส่งเสริมประสบการณ์ความรู้ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว และการจัดทำวิสาหกิจชุมชนให้กับชุมชน ส่วนมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) สำนักงานส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ ฯลฯ ก็ได้ให้บริการวิชาการเพื่อพัฒนาอาชีพให้กับชุมชน ดังนั้น “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ยากลำบาก อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรดิตถ์”ที่เกิดขึ้น จึงมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมหลายภาคส่วนในท้องถิ่น โดยที่ทุกฝ่ายมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน แม้ว่าโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้จะสิ้นสุดลง แต่ระบบสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่เริ่มสร้างขึ้นมานี้ จะมีพลังจากหลายฝ่ายผลักดันให้ดำเนินต่อไป

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ (Welfare mix)

ที่มา: วิชา วารสาร แก้วเกตุ, 2550, น.65

4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด

โครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ได้จำแนกเป็น 4 โครงการย่อย โดยมีคณะทำงานโครงการย่อยรับผิดชอบ และประสานเชื่อมโยงแต่ละโครงการย่อย เป็นคณะทำงานร่วม ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่

- 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2) การพัฒนาระบบบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อผู้ยากลำบาก
- 3) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยความร่วมมือจากองค์กรในท้องถิ่น
- 4) การพัฒนาตัวชี้วัด และเกณฑ์เพื่อการติดตามประเมินและใช้ผลพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าด จำแนกเป็น 3 ส่วน คือ

ระยะที่ 1 เป็นช่วงเตรียมการ มีกิจกรรมหลัก คือ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบาก ฐานคิดเกี่ยวกับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ และกำหนดกรอบประเด็นวิจัย เพื่อจัดทำแผนวิจัยแบบมีส่วนร่วม ในช่วงต้นการทบทวนวรรณกรรมมีความสำคัญอย่างมาก ส่งผลต่อการกำหนดกรอบประเด็นวิจัย คณะผู้ศึกษา จึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งเรื่อง นโยบาย แนวคิด รูปแบบ และตัวชี้วัด โดยจัดหมวดเนื้อหาเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เรื่องนโยบาย เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 – 2549) ทำให้คณะผู้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจงานสวัสดิการสังคมในระดับนโยบาย และกลไกที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการออกแบบโครงการศึกษาเชิงปฏิบัติการในระดับพื้นที่ด้วย

ตอนที่ 2 เรื่อง ตัวชี้วัดและเกณฑ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะของตัวชี้วัด และเกณฑ์ที่ดี ประโยชน์ของการนำไปใช้ในงานพัฒนา ดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุข 7 ด้าน 25 ตัวชี้วัด รวมไปถึงมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ 10 มิติ ซึ่งจำแนกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับบุคคลมี 69 ตัวชี้วัด และระดับพื้นที่มี 59 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดเหล่านี้มีความครอบคลุมในเรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

ตอนที่ 3 เรื่อง แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม (จากโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม) แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน แนวคิดโครงการจัดการคุ้มครองทางสังคม แนวคิดการสังคมสงเคราะห์ชุมชน และสวัสดิการชุมชน

ตอนที่ 4 เรื่อง รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน จากกรณีศึกษาต่างๆ ได้แก่ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตบ้านน้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา โดยครูชบ ยอดแก้ว กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครอบครัวชีวิต จ.ตราด โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชน หรือ “กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท” จ.ลำปาง และกองทุนสวัสดิการชาวบ้านบางทอง อ.ท้ายเหมือง จ.พังงา

ตอนที่ 5 เรื่อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสิ้น 16 เรื่อง โดยรวมแล้วมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และพัฒนาเศรษฐกิจในชนบท ความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ และองค์กรท้องถิ่นควรมีบทบาทสนับสนุน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่างๆ การถ่ายโอนภารกิจด้านสวัสดิการสังคมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ การจัดสวัสดิการชุมชนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนและทุนสวัสดิการเพื่อการเกื้อหนุนในชุมชนอย่างยั่งยืน การจัดประชา-สวัสดิการชุมชน ซึ่งงานวิจัยหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund หรือ SIF) นอกจากนี้ได้ศึกษาเครือข่ายชุมชนหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นองค์กรการเงินชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลไกกรมไร้สารพิษ รวมไปถึงนโยบายสาธารณะว่าด้วยการออมและการจัดสวัสดิการภาคประชาชน

นอกเหนือจากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสารแล้ว คณะผู้ศึกษาได้จัดเวทีพัฒนาโครงการร่วมกันกับเครือข่ายผู้นำชุมชน และประสานกับคณะทำงานโครงการย่อย ทำการศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ก่อนลงมือปฏิบัติการ

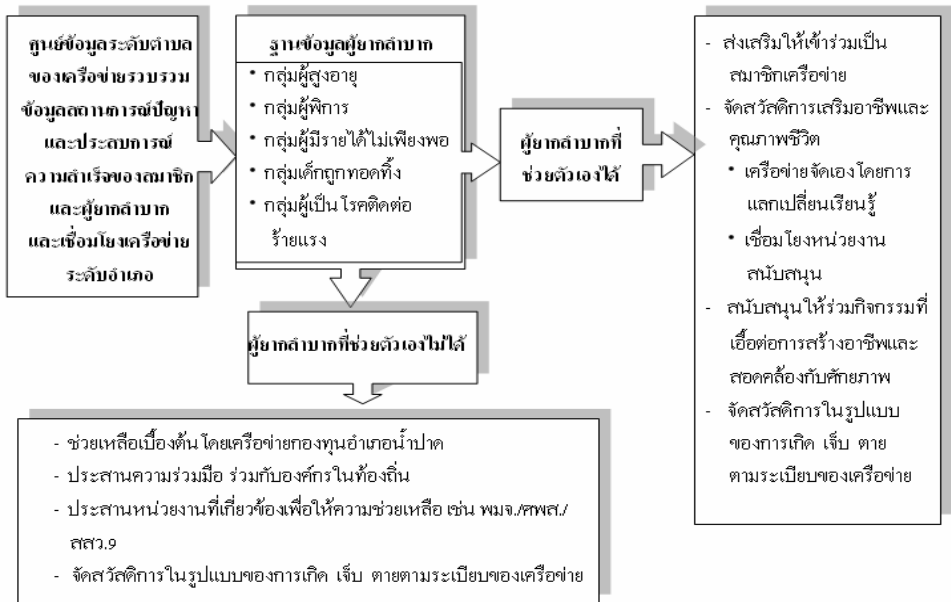
ระยะที่ 2 เป็นช่วงระหว่างดำเนินการกิจกรรม ได้แก่

➤ การรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูล สถานภาพ ศักยภาพของกลุ่ม กองทุน และผู้ยากลำบาก และพัฒนาระบบฐานข้อมูลนี้ โดย อาจารย์ นักศึกษา ร่วมกับผู้นำชุมชน ใช้วิธีการข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากนั้นได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ยากลำบากที่แท้จริง

ผลการสำรวจข้อมูล พบว่า อำเภอหน้าปาดมีกลุ่ม กองทุนในชุมชน รวมทั้งสิ้น 264 กลุ่ม มีเงินทุนรวม 78,092,689 บาท และมีเงินทุนจัดสวัสดิการชุมชนรวม 229,150 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกองทุนหมู่บ้านรวม 175,000 บาท นอกจากนี้มีผู้ยากลำบาก โดยแบ่งเป็น 6 ประเภท

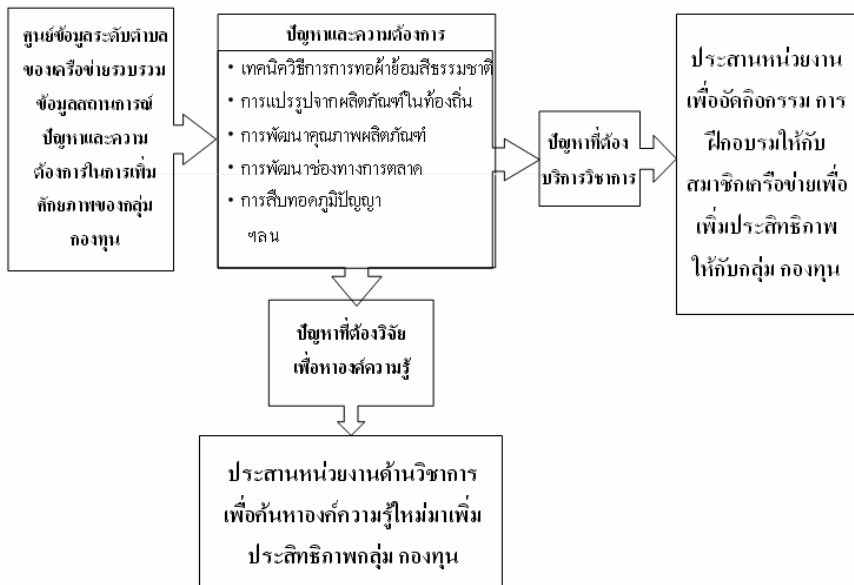
ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุ 2) ผู้พิการ 3) เด็กกำพร้า 4) ผู้ถูกทอดทิ้ง 5) ผู้ติดเชื้อ/ ผู้ป่วยโรคเอดส์ และ 6) คนยากจน รวมทั้งสิ้น 443 ราย ในที่นี้เป็นผู้สูงอายุมากที่สุด 272 ราย ในตำบลน้ำใคร และตำบลแสนตอมีผู้ยากลำบากมากกว่าตำบลอื่นๆคือ 113 ราย และ 112 รายตามลำดับ

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการใช้ฐานข้อมูลเพื่อจัดสวัสดิการต่อผู้ยากลำบาก

ที่มา : ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ, 2550, น.75

แผนภาพที่ 3 รูปแบบการจัดฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนากลุ่ม กองทุน และผู้ยากลำบาก

ที่มา:ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ, 2550, น.77

- การพัฒนาแกนนำ และการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความรู้
- การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหน้าป่าดและจัดทำกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
- ทดลองปฏิบัติตามรูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ออกแบบไว้ โดยมีการคัดเลือกคณะกรรมการเครือข่ายฯ และจัดหาทุนก่อตั้งเครือข่ายฯ โดยทอดผ้าป่า และจัดทัวร์กุสอยดาว จัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ฝึกอบรมอาชีพต่างๆ
- พัฒนาตัวชี้วัด และเกณฑ์นำไปใช้วัด เพื่อให้รางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชนดีเด่น เป็นกิจกรรมที่ให้กลุ่ม กองทุนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายได้ประเมินตนเอง และช่วยกันคิดสรรพื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้ มีการถอดบทเรียนเพื่อการต่อยอดและขยายผล
- ทุกกิจกรรมที่ดำเนินการมีการติดตามประเมินผลและใช้ผลปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ใช้เทคนิคการจัดการความรู้ การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการฯ และมีแบบสอบถามประกอบการประชุม เป็นเครื่องมือ รวม 8 ชุด (จัดเวที 8 ครั้ง)

ในช่วงของการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ จึงเกิดผลการดำเนินงานทั้งหมด 11 โครงการ ดังนี้

- 1) โครงการอบรมแปรรูปสับปะรดโดยความร่วมมือของคณะเกษตรศาสตร์
- 2) โครงการอบรมการย้อมสีผ้าทอจากวัสดุธรรมชาติโดยความร่วมมือของศูนย์คลินิกเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
- 3) โครงการอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพโรงเรียนปากปาดและโรงเรียนบ้านทรายขาวโดยนักศึกษาเอกจิตวิทยาองค์การ
- 4) โครงการอบรมทำกระดาดจากใยสับปะรดโรงเรียนบ้านห้วยมุ่น
- 5) โครงการเผาถ่านจากแกนข้าวโพดด้วยเตาอิฐและท่อการบริหารส่วนตำบลน้ำไคร้
- 6) โครงการอบรมทำปุ๋ยชีวภาพที่ตำบลเด่นเหล็ก
- 7) โครงการอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
- 8) โครงการศึกษาดูงานที่อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก
- 9) โครงการจัดทำตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต โดยการพิจารณาจากตัวแทนหน่วยงาน ที่เป็นภาคีร่วมของเครือข่ายฯ และมีการให้รางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชนดีเด่น

10) การร่วมประชุมงานมหกรรมวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จังหวัดเชียงใหม่

11) การร่วมประชุมวิชาการ “ตามรอยพระยุคลบาท : การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนที่เอื้อต่อผู้ยาก” ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ มีการมอบเกียรติบัตรให้แก่ทุกภาคฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งเครือข่ายฯ ไม่ว่าจะเป็น ชุมชน(ทุกตำบล) อบต. กศน. หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และเป็นการจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง

ระยะที่ 3 เป็นการดำเนินงานหลังการวิจัย ซึ่งเป็นช่วงที่จะส่งต่อให้คณะกรรมการเครือข่ายฯขับเคลื่อนงานต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมหลักจึงประกอบด้วย การจัดทำคู่มือการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนแบบมีส่วนร่วม ทำแผนพัฒนางานต่อเนื่อง และพัฒนากลไกเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรสนับสนุนทั้งภายในและภายนอก

5. บทเรียนจากการทำงาน

1) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในกลุ่มสมาชิก และคณะกรรมการเครือข่ายฯ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันที่นำไปประยุกต์ใช้ได้ รวมไปถึงการเรียนรู้จากเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นได้ช่วยกระตุ้น เสริมพลังให้ชุมชนอยากที่จะพัฒนาตนเอง

2) การสร้างนักวิจัยชาวบ้าน ทำให้คณะกรรมการ และเครือข่ายฯ ค้นเคยกับการวิจัยที่ได้มีส่วนร่วมทำ ตั้งแต่การกำหนดกรอบประเด็นปัญหาการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลองปฏิบัติการ การวิเคราะห์และสรุปผล เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าแต่ละกิจกรรมจะมีแบบบันทึกหรือแบบสอบถามให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกอยู่ตลอด

3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จากเดิมที่เคยทำงานอยู่ในเครือข่ายชุมชนด้วยตนเอง หรือทำงานร่วมกับบางหน่วยงานเท่านั้น โครงการนี้ทำให้คณะกรรมการเครือข่ายฯ ได้มีประสบการณ์ในการติดต่อประสานความร่วมมือกับบุคคล และหน่วยงานจำนวนมาก เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏ หอการค้า สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น

4) บทเรียนของนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ที่สามารถนำไปใช้ปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยที่เอื้อต่องานพัฒนาเชิงพื้นที่ ในลักษณะชุดโจทย์วิจัยที่ทำร่วมกันหลายฝ่าย การมีข้อมูลเพื่อจัดบริการทางวิชาการสวัสดิการที่เอื้อต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้อย่างตรงประเด็น การปฏิบัติงานแบบบูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัย กับปัญหาและความต้องการของชุมชน และการเพิ่มศักยภาพด้านการจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่

5) ปัญหา อุปสรรค และการแก้ไข คือ ในช่วงต้นสมาชิกของกลุ่ม กองทุนต่างๆ ยังไม่ให้ความสำคัญต่องานสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อผู้ยากลำบากเท่าที่ควร เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน และรายได้ไม่เพียงพอ ทำให้ผู้นำชุมชนสื่อสารสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้ยากที่จะเชิญชวนให้ทุกคนเข้าร่วมกระบวนการ ดังนั้นโครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้จึงได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้” ให้กับคนในชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบากสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

6) ในภาพรวมเสียงสะท้อนจากการถอดบทเรียนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นมีความพึงพอใจ และภาคภูมิใจที่ได้ให้ และได้รับความรู้ต่างๆ เห็นความก้าวหน้าของงานเครือข่ายเป็นระยะๆ จากกิจกรรมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน และกิจกรรมพัฒนาอาชีพต่างๆ ที่มีการทดลองทำจริง ซึ่งสิ่งที่ทำนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น การมีสวัสดิการให้กับตนเอง

และได้ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากลำบาก ดังนั้นจึงพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมและพัฒนากลุ่ม เครือข่ายต่อไป

6. ปัจจัยที่เอื้อแห่งความสำเร็จ

- 1) ความมุ่งมั่นและรับผิดชอบงานอย่างต่อเนื่องของแกนนำเครือข่ายกองทุน
- 2) ศักยภาพด้านการเป็นแกนกลางเชื่อมประสานและหนุนเสริมพลังความเข้มแข็ง (Empowerment) ของผู้นำโครงการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 (สสว.9) สามารถประสานองค์กรทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่นจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ เข้ามามีส่วนร่วม
- 3) การบริหารแบบมีส่วนร่วมและเน้นความสำคัญของทุกคนที่เกี่ยวข้อง
- 4) การประเมินและใช้ผลจากการประเมินเพื่อการปรับปรุงพัฒนา ปัจจัย คือ ต้องมีตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน ทบทวน และใช้ผลปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
- 5) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ การใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนางาน โดยมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรทั้งภายในและภายนอกโดยมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนมีการประเมินและใช้ผลอย่างต่อเนื่อง
- 6) การสนับสนุนขององค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ในช่วงแรกจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาให้กับเครือข่ายขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง
- 7) การจัดกิจกรรมบนฐานข้อมูลที่เป็นสภาพปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
- 8) การดำเนินงานโดยต่อยอดจากศักยภาพ และจุดแข็งของพื้นที่และตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งเป็นประเด็นร่วมในเรื่องการพัฒนาอาชีพ การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ชุมชน มาเป็นฐานการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการจัดสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อผู้ยากลำบาก
- 9) การบูรณาการงานวิจัย กับพันธกิจปกติขององค์กรต่างๆในท้องถิ่น โดยเฉพาะในส่วนของบุคลากรจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ สสว.9 อบต. รวมทั้งส่วนราชการต่างๆในจังหวัด โดยมีผู้บริหารในระดับนโยบายท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ กำกับ และติดตามผล จากการใช้งานวิจัย และการจัดการความรู้ในการแก้ไขปัญหา และจัดทำเป็นแผนพัฒนาของชุมชนที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์จังหวัดได้

7.บทอภิปรายผล

จากที่คณะผู้สังเคราะห์ผลการศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศต่างๆ พบว่า รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำป่าด

นั้นมีความสอดคล้องกับฐานคิดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากเครือข่ายฯมีฐานคิดในการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคฝ่ายในสังคมเพื่อจัดระบบสวัสดิการชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ประเทศออสเตรเลียมีรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม โดยมุ่งเน้นการใช้อาสาสมัครมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมกระจายอยู่ในพื้นที่ชุมชนต่างๆ เพื่อดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เช่นเดียวกับที่เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำปาด ซึ่งมาจากเครือข่ายผู้นำ และชุมชนที่ทำงานกันแบบอาสาสมัครมารวมตัวกันเพื่อจัดสวัสดิการดูแลคนในชุมชนที่ครอบคลุมผู้ยากลำบากด้วย ทั้งผู้ยากลำบากที่ช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือตนเองไม่ได้

ในขณะเดียวกันนั้นประเทศออสเตรเลียก็ได้เน้นการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย คือ การสนับสนุนการทำงานที่มีรายได้ (Paid Work) การทำงานที่เป็นนายตนเอง (Self-employment) การการจัดหางาน (Job-Search) และการศึกษา/ฝึกอบรม (Study or Training) จะเห็นได้ว่าเป็นแนวทางเดียวกับอำเภอน้ำปาดที่จัดสวัสดิการชุมชนจากฐานการพัฒนาอาชีพและรายได้ ทำให้คนยากลำบากมีงานทำ มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต โดยมีหน่วยงานภาคีสนับสนุนวิชาการความรู้ฝึกอาชีพให้กลุ่มคนเหล่านี้ รวมไปถึงการสนับสนุนให้ชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบากได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็ถือเป็นการสนับสนุนการศึกษาให้ นำความรู้มาประยุกต์ใช้ดำเนินชีวิตได้จริง

รูปแบบของอำเภอน้ำปาดนั้นสอดคล้องกับการส่งเสริมการทำวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ไขความยากจนของประเทศฟิลิปปินส์อีกด้วย ซึ่งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้เชิญวิทยากรด้านวิสาหกิจชุมชนมาให้ความรู้กับเครือข่ายชุมชนในเรื่องการพัฒนากิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศอินโดนีเซียที่เน้นเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร การสร้างงาน รายได้ การศึกษา และสุขภาพ แต่ในประเทศอินโดนีเซียรัฐเป็นผู้สนับสนุนโครงการเหล่านี้ บางโครงการให้ชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการ ในขณะที่รูปแบบของอำเภอน้ำปาด ประเทศไทยได้มุ่งให้ชุมชนเป็นหลักในการจัดสวัสดิการชุมชนเหล่านี้ โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีหลายภาคส่วน ประเทศอินโดนีเซียได้เน้นการแก้ไขปัญหาคนจนโดยมีตัวชี้วัดระดับครัวเรือน และเกณฑ์ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับที่เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำปาดเห็นความสำคัญของการจัดทำตัวชี้วัดเช่นกัน แต่ทำตัวชี้วัดในระดับองค์กรชุมชน คือ กองทุนสวัสดิการชุมชน โดยตัวชี้วัดประการหนึ่งได้พิจารณาว่ากองทุนนั้นสามารถช่วยเหลือดูแลผู้ยากลำบากได้มากน้อยเพียงใด สำหรับการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากได้ใช้วิธีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านดูสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

เนื่องจากเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำปาดมีฐานคิดแห่งการพึ่งพาตนเอง ด้วยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาจัดสวัสดิการ จึงสอดคล้องกับฐานคิดในการจัดสวัสดิการชุมชน

ของประเทศลาวที่แก้ไขปัญหาความยากจน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และการพึ่งตนเองของประชาชน ประเทศลาวใช้รูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ ที่เรียกว่า “กลุ่มทอนเงินแม่หญิงลาว” โดยผู้หญิงมีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรม นำดอกผลกำไรมาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน โดยมีกลุ่มตั้งแต่ระดับหมู่บ้านเชื่อมโยงเครือข่ายมาจนถึงระดับประเทศ ซึ่งประเทศลาวสามารถผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างทุนจากฐานรากในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อาจกล่าวได้ว่าประเทศลาวมาเรียนรู้รูปแบบจากประเทศไทยแล้วกลับไปขับเคลื่อนอย่างจริงจัง ซึ่งอำเภอน้ำปาดก็เห็นว่าการจัดสวัสดิการชุมชนต้องใช้รูปแบบกองทุน กลุ่มออมทรัพย์เช่นเดียวกัน เพื่อสร้างทุนของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ แต่อำเภอเมืองน้ำปาดได้ใช้รูปแบบการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และศูนย์กลางประสานงานด้านสวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานด้วย จึงเกิดเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองน้ำปาดที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆไปแล้วนั้น รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองน้ำปาด มีความสอดคล้องกับฐานคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากคณะผู้ศึกษาเองก็ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมศึกษารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนต่างๆของประเทศไทยมาก่อนที่จะทำการออกแบบรูปแบบนี้ขึ้นมา โดยมีฐานคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนจากหลายฐานกิจกรรมไม่ว่าจะเป็น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ องค์การการเงินชุมชน และวิสาหกิจชุมชน นำไปสู่การกำหนดรูปแบบในลักษณะของ “กองทุน” ที่ทำสัจจะออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพควบคู่กันไป มีการจัดสวัสดิการชุมชนตามวัฏจักรชีวิต ตั้งแต่เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย และจัดสวัสดิการตามความต้องการของกลุ่ม ได้แก่ สวัสดิการเงินกู้ยืม และการพัฒนาอาชีพ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชน และกลุ่มผู้ยากลำบาก

1.2 กรณีศึกษาอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

ข้อมูลทั่วไป

อำเภอแหลมสิงห์เป็นอำเภอหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดจันทบุรี อยู่ห่างจากอำเภอเมืองมาทางทิศประมาณ 32 กิโลเมตร ท่าเลที่ตั้งอำเภอแหลมสิงห์ ทิศเหนือจรดอำเภอเมือง ทิศตะวันออกติดกับอำเภอขลุง ทิศใต้และทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทยและพื้นที่อำเภอท่าใหม่ บางส่วน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอำเภอแหลมสิงห์ส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ตอนเหนือเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาซึ่งติดกับภูเขาสระบาป และเป็นที่ราบลาดต่ำเรื่อยมาจนจรดทะเลอ่าวไทย และพื้นที่ของอำเภอแหลมสิงห์ยังครอบคลุมสองฝั่งของแม่น้ำจังหวัดจันทบุรีในบริเวณปากแม่น้ำพอดี้

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ อำเภอแหลมสิงห์ มีพื้นที่อำเภอส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และมีแม่น้ำไหลผ่านจึงทำให้มีน้ำกร่อยอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก และมีน้ำจืดที่ไหลลงมาจากอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลี๊วเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ เพราะเป็นต้นน้ำผลิตน้ำประปาตลอดจนหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม มีพื้นที่ป่าชายเลนบางกะไชย 1,187.5 ไร่ (ตำบลบางกะไชย) ป่าชายเลนคลองพลี๊ว 3,250 ไร่ (ตำบลปากคำแหลมสิงห์, ตำบลบางสระแก้ว) และป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ 1,282 ไร่ (ตำบลหนองซึม, ตำบลเกาะเปร็ด) แต่เนื่องจากประชาชนได้ทำการบุกเบิกพื้นที่ดังกล่าวเพื่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ป่าชายเลนลดปริมาณลง แต่ในปัจจุบันป่าชายเลนได้เพิ่มจำนวนขึ้นตามลำดับ เนื่องจากทางอำเภอได้ดำเนินการปลูกป่าชายเลนเป็นประจำทุกปี

ด้านการประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอแหลมสิงห์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมงกันเป็นส่วนใหญ่ อาชีพเกษตรกรรมนั้นจะเป็นการทำสวนผลไม้และการทำนา ระยะเวลาการทำนาใกล้ด้อยลง พื้นที่นาส่วนหนึ่งก็ดัดแปลงมาเป็นสวนผลไม้และการทำนากุ้ง รวมทั้งการทำการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ไฟโรจน์ แสงจันทร์และคณะ (2551:110) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ: กรณีศึกษาอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ระบุว่าในอดีตชุมชนอำเภอแหลมสิงห์ ซึ่งมีทั้งพื้นที่เชิงเขา พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำจังหวัดจันทบุรีนั้น เคยอุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ ไร่นาและทรัพยากรทางทะเล เช่น ป่าชายเลน และสัตว์น้ำ ผู้คนส่วนใหญ่จึงดำรงชีวิตอยู่อย่างพอมีพอกิน ไม่เดือดร้อนเท่าไรนัก มาในระยะหลังราว 30 ปีที่ผ่านมา กระแสการเลี้ยงนากุ้งเข้ามาทำให้เกิดการตื่นตัวในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำกันมาก มีผู้คนจากภายนอกเข้ามาจับจองซื้อที่ดินทั้งที่เป็นพื้นที่นา และพื้นที่ชายฝั่งซึ่งประกอบไปด้วยป่าชายเลน เพื่อทำนากุ้งเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ทรัพยากรเริ่มเสื่อมโทรม ที่ดินบางส่วนถูกเปลี่ยนมือเป็นของนายทุน พื้นที่นาถูกจับจองและดัดแปลงเป็นนากุ้ง ต่อมากระแสการเลี้ยงนากุ้งเริ่มเบาบางลง ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดทุนนากุ้งเริ่มถูกปล่อยร้าง ป่าชายเลนที่เคยอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายลงไปมาก ผู้คนในชุมชนเริ่มประสบปัญหาหนี้สินเพิ่มขึ้น จนถึงปัจจุบัน แต่ยังมี การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลากันพอประทังชีวิตกันอยู่ บางพื้นที่ก็ยังเป็นนายทุนซึ่งยังคงมีฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งขนาดใหญ่อยู่ในพื้นที่ตำบลเกาะเปร็ดอยู่ในปัจจุบัน

ด้านอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตประกอบกิจการ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงงานปลาป่น ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะเปริด โรงงานกระดาษ และโรงงานพลาสติก ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองขี้ม

ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอ อาทิ หาดแหลมสิงห์ วนอุทยานแห่งชาติเขาแหลมสิงห์ อ่าวยาง อ่าวกระตัง อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลี๊ว คุชไข่ไก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคลองยายดำ ศูนย์ศิลปเลื้อยบางสระเก้า เป็นต้น

ด้านการปกครอง ประชากร ครั้วเรือน และรายได้ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี แบ่งการปกครองเป็น 7 ตำบล 65 หมู่บ้าน ซึ่งมีเขตปกครองที่เป็นเทศบาลตำบล 3 แห่ง คือ ปากน้ำแหลมสิงห์(16หมู่บ้าน) พลี๊ว(12หมู่บ้าน) และคลองน้ำเค็ม(6หมู่บ้าน) ที่เหลือเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง ได้แก่ หนองขี้ม(10หมู่บ้าน) บางกะไชย(9หมู่บ้าน) เกาะเปริด(7หมู่บ้าน) และบางสระเก้า(5หมู่บ้าน) มีประชากรทั้งหมด จำนวน 30,526 คน มีครั้วเรือนทั้งหมด จำนวน 9,319 ครั้วเรือน เป็นครั้วเรือนเกษตรกร 3,872 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 41.55 ของครั้วเรือนทั้งหมด ครั้วเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000บาทต่อปี จำนวน 5,710 ครั้วเรือน ในขณะที่ครั้วเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี มีจำนวน 1,168 ครั้วเรือน

ด้านวิถีชีวิต

ชาวอำเภอแหลมสิงห์ สืบเชื้อสายมาจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมของจังหวัดจันทบุรีและมีชาวจีนที่อพยพมาทำมาหากินและตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ ดังนั้นจึงมีระบบสายสัมพันธ์เชิงเครือญาติ อุปถัมภ์สูง มีนามสกุลของคนแหลมสิงห์เพียงไม่กี่นามสกุล เวลาเมื่อเรื่องเดือดร้อนก็มักจะช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ และมีความเป็นท้องถิ่นนิยมสูง ปัจจุบันแม้สภาพสังคมทั่วไปจะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ชุมชนของอำเภอแหลมสิงห์ก็ยังคงรักษาวินัยชีวิตที่เรียบง่ายอยู่อย่างเดิม

ชาวอำเภอแหลมสิงห์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 18 แห่ง สำนักสงฆ์ 2 แห่ง โบสถ์คริสต์คาทอลิก 1 แห่ง สถานศึกษา ระดับประถมศึกษา 11 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง ขยายโอกาสทางการศึกษา 4 แห่ง

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 (สสว.3) ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ได้ทำการศึกษา “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ : กรณีศึกษาอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี” ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นการสังเคราะห์ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

- 1.การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง
 - 2.ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
 - 3.รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
 - 4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
 - 5.บทเรียนจากการทำงาน
 - 6.ปัจจัยที่เอื้อแห่งความสำเร็จ
- ผู้ศึกษาขอเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1. การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1 นิยามสวัสดิการชุมชน และคำที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ได้ให้นิยามของคำว่า “สวัสดิการชุมชน” และคำที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน” โดยพิจารณาจากประสบการณ์ที่ชุมชนทำอยู่

สวัสดิการชุมชน ส่วนใหญ่ได้นิยาม “สวัสดิการชุมชน” ในเชิงสิทธิประโยชน์ โดยรวมแล้วสรุปได้ดังนี้

“สวัสดิการชุมชน เป็นการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน การเยี่ยมเยียนเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ การดูแลสุขภาพ เมื่อเจ็บป่วยแล้วได้รับคำรักษาพยาบาล ควรให้ผู้สูงอายุมีรายได้ หรือเบี้ยยังชีพ มีทุนการศึกษา กองทุนในการประกอบอาชีพ มีการจัดสรรเงินกลุ่มใหญ่มาช่วยกลุ่มย่อย การส่งเสริมอาชีพ และศึกษาดูงาน เงินช่วยเหลือฌาปนกิจ เงินสงเคราะห์ สิ่งของจำเป็นสำหรับการดำรงชีพ สาธารณะประโยชน์ และค่าตอบแทนคนทำงานอาสา”

ทั้งนี้อาจพิจารณาตามความหมายที่บางตำราให้ไว้ ดังตัวอย่างเช่น ตำบลงบางสระแก้ว ให้นิยามสวัสดิการชุมชน หมายถึง “การให้ปัจจัยที่เป็นทุนเพื่อความมั่นใจในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่เหมาะสมและพอเพียง อาจอยู่ในรูปของความรู้ เงินทองสิ่งของต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและสาธารณูปโภคที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ปลอดภัยอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและเสมอภาค”

ตำบลงบางกะไชย ให้นิยามสวัสดิการชุมชน หมายถึง “การช่วยเหลือ ดูแล ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในชุมชน ซึ่งหมายถึง ผู้สูงอายุ ผู้ติดเชื้อเอดส์ คนยากจนที่มีอายุมากกว่าและ

น้อยกว่า 60 ปี ผู้พิการ และเด็กกำพร้าที่เกิดจากพ่อแม่ติดเชื้อเอดส์ โดยใช้เงินออมหรือเงินกู้จากชุมชนและเงินสงเคราะห์จากรัฐมาจัดสรร โดยมีเงื่อนไขของชุมชนเป็นตัวกำหนด”

กองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กองทุนที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมสร้างระบบ ร่วมบริหารจัดการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบประเมินโดยคนในชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชนเป็นสถาบันการเงินที่นำผลประโยชน์มาจัดสวัสดิการแก่สมาชิกบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กลุ่มทุนที่เกิดจากการรวมตัวกันของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อการจัดสวัสดิการให้หลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มคนในชุมชน เป็นความร่วมมือกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนของกองทุนและการพึ่งตนเองได้ของคนในชุมชน

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง วิธีการรวมตัวโครงสร้างการดำเนินการ กิจกรรมและการเชื่อมโยงระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชน บนฐานการมีส่วนร่วมของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

ลักษณะการจัดสวัสดิการชุมชนของอำเภอแหลมสิงห์ จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า อำเภอแหลมสิงห์มีกองทุนจำนวนมากที่ดำรงอยู่ในชุมชน ซึ่งมีทั้งการจัดตั้งจากกลไกรัฐ และการรวมตัวจัดตั้งกันขึ้นมาเองโดยชาวบ้าน รวมทั้งการสนับสนุนในการจัดสวัสดิการโดยเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาจากหน่วยงาน/องค์กรทางการพัฒนาหรือการส่งเสริมสาธารณะ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทยเป็นต้น ลักษณะการจัดสวัสดิการดังกล่าว มีดังนี้

1.การจัดสวัสดิการโดยให้สวัสดิการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวงจรของการบริหารจัดการการเงินให้เพื่อเป็นเครื่องมือในการดูแลชีวิตครบวงจร ดังเช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น ซึ่งได้พัฒนากองทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยเหลือดูแลชีวิตซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นกระบวนการที่ผูกโยงกับมิติจริยธรรมในการดำรงชีวิตด้วย

2. การจัดสวัสดิการในลักษณะเป็นการช่วยเหลือการประกอบอาชีพชุมชนท ส่วนหนึ่งมองว่า การที่มีเงินช่วยเหลือในการประกอบอาชีพต่าง ๆ นั้น คือ สวัสดิการอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงมีการรวมกลุ่มของประชาชนที่เป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น ชาวประมง ชาวนา ชาวสวน เป็นต้น เพื่อนำเงินมาลงขันไว้เพื่อการกู้ยืมไปจัดซื้ออุปกรณ์หรือปัจจัยการผลิตที่จำเป็นในแต่ละฤดูกาลหรือเป็นการสำรองเงินทุนไว้เพื่อผู้ใช้ได้มียามฉุกเฉิน เช่น เกิดภัยธรรมชาติ พืชผลเสียหาย

3. การจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลชีวิตในด้านการสวัสดิการสงเคราะห์ครบวงจร ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ให้สวัสดิการในด้านการเสียชีวิต เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ในชุมชน เขตอำเภอแหลมสิงห์ จะตั้งเป็นกลุ่มโดยยึดวัดเป็นศูนย์กลาง เรียกว่ากลุ่มฌาปนกิจวัดต่างๆ กิจกรรมเป็นลักษณะการระดมทุนรายบุคคล ต้องจ่ายสมทบรายเดือน ทุกเดือน ถ้าใครเสียชีวิตก็จะจ่ายเป็นเงินก้อนให้กับญาติที่ต้องรับภาระค่าทำศพ เป็นต้น ลักษณะการจัดสวัสดิการ

เช่นนี้มิใช่จำกัดอยู่แค่กลุ่มฌาปนกิจเท่านั้น ยังเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการสงเคราะห์กับกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

4. การจัดสวัสดิการเชิงบูรณาการซึ่งมีการบูรณาการกลุ่มกองทุนในชุมชน และ/หรือบูรณาการมิติการดำรงชีวิตซึ่งไม่เพียงเป็นการสงเคราะห์เงินเท่านั้น แต่มองสวัสดิการเกี่ยวโยงกับมิติอื่นๆ ด้วย เช่น มิติเศรษฐกิจปากท้อง มิติการเสริมอาชีพ มิติวัฒนธรรม มิติทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กบางคน เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้สวัสดิการเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เชื่อมโยงองค์รวมของชุมชน ในพื้นที่เขตอำเภอแหลมสิงห์ พบว่า กลุ่มที่ริเริ่มจัดสวัสดิการลักษณะนี้มาก่อนคือ ตำบลบางสระแก้ว ตำบลบางกะไชย และในอนาคตนั้นทางชุมชนต้องการให้แต่ละตำบลดำเนินการในลักษณะซึ่งทางโครงการวิจัยมุ่งให้เกิดสภาพ เช่นนี้เช่นกัน แต่ด้วยเวลาและเงื่อนไขการสร้างพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนก็ต้องอาศัยเวลา อาศัยความต่อเนื่องต่อไป

5.การจัดสวัสดิการโดยเน้นการสงเคราะห์ตามนโยบายหรือตามบทบาทหน้าที่ของรัฐซึ่งมีหลายหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องประชาสงเคราะห์ เช่นนี้ และส่งผ่านให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นดำเนินการ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องเน้น ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชนอยู่แล้ว การจัดสวัสดิการลักษณะนี้ ที่เป็นอยู่คือการสงเคราะห์ด้วยเงินเป็นรายบุคคล และจะเน้นดูแลสงเคราะห์และจะเน้นดูแลสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสโดยให้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของผู้สมควรได้รับการสงเคราะห์โดยการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ในลักษณะกรรมการและการประชุมประชาคม การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ที่มุ่งเน้น ผู้ให้-ผู้รับ ลักษณะนี้ยังมีข้อจำกัดและปัญหาอยู่มาก เช่น ความไม่ทั่วถึง กฎเกณฑ์ที่ขาดการมีส่วนร่วม และไม่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของชุมชนจริงจัง ทศนะคติหรือวิถีคิดของการดำเนินการก็ยังอิงแอบราชการ มีขั้นตอนมากกลัวผิดระเบียบบทางราชการ เป็นต้น ขาดอิสระที่จะดำเนินการอย่างมีศักดิ์ศรี ทำให้กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เข้าถึงยากหรือไม่มีโอกาสเข้าถึงเลยในการจัดสวัสดิการชุมชนจากนโยบายรัฐนี้ถ้าสามารถเชื่อมโยงบูรณาการกับการที่ริเริ่มมาจากชุมชนเกิดความเชื่อมั่นเข้มแข็ง และลดช่องว่างความไม่เข้าใจกันหรืออคติจากภาครัฐและภาคประชาชนลงได้

อนึ่ง ถ้าดูรายละเอียดของการจัดสวัสดิการในภาคประชาชนหรือภาคชุมชนนี้จะมีกิจกรรมที่สะท้อนการใช้ต้นทุนทางสังคมที่ยังมีอยู่ในชุมชนในลักษณะการเอื้ออาทร การให้กำลังใจกัน อาทิจากการร่วมกันไปเคารพศพและเยี่ยมเยียนให้กำลังใจญาติผู้เสียชีวิต หรือการเยี่ยมเยียนครอบครัวที่เพิ่งคลอดบุตรใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการส่งเสริมการทำนุบำรุงวัดวาอาราม หรือสถานที่สาธารณะ ทั้งนี้การส่งเสริมการใช้ต้นทุนทางสังคมในมิติของความสัมพันธ์ทางสังคมหรือมิติของศาสนา วัฒนธรรม เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดสวัสดิการก็จะทำให้สังคมมีสายสัมพันธ์ที่ดีขึ้น อบอุ่นและเป็นสุขมากขึ้น

1.2 นิยามผู้ยากลำบาก

ผู้ยากลำบาก มีการให้ความหมายและกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ใกล้เคียงกัน ได้แก่

สอรัฏฐ์ มากบุญและคณะ (2550) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ยากลำบากไว้ 9 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้สูงอายุ (2) คนพิการ (3) ผู้ประสบภัยธรรมชาติ (4) คนไร้ที่พึ่ง (5) ผู้ขาดที่อยู่อาศัย (6) เด็ก (7) สตรี (8) ผู้มีรายได้น้อย และ (9) ผู้ติดเชื่อเอดส์/เจ็บป่วยเรื้อรัง

ผู้นำชุมชน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(อพมก.) ให้ความหมายของผู้ยากลำบากว่า ผู้ยากลำบาก หมายถึงผู้ที่อยู่ในภาวะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เพราะความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา จะดำรงชีพให้อยู่รอดได้ ก็ด้วยความช่วยเหลือของผู้อื่น เป็นผู้ตกอยู่ในภาวะแร้นแค้น ท้อแท้ สิ้นหวัง เป็นทุกข์ โดยครอบคลุมบุคคล 8 ประเภทหลัก คือ (1) ผู้ถูกทอดทิ้ง ขาดคนอุปการะ (2) ผู้พิการ (3) ผู้เจ็บป่วยเรื้อรัง (4) คนยากจน (5) คนเร่ร่อน พลัดหลง ไม่มีที่อยู่อาศัย (6) ผู้ประสบภัยธรรมชาติ (7) ผู้ถูกกระทำทารุณกรรม และ (8) ผู้ถูกเอาเปรียบ ถูกหลอกลวง ไม่ได้รับความเป็นธรรม

นอกจากนี้ มีการจัดแบ่งผู้ยากลำบากออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

(1) ผู้ยากลำบากที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว โดยผู้ยากลำบากที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย 2 เทศบาล และ 7 องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ยากลำบากในประเภทนี้ เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ติดเชื่อเอดส์

(2) ผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ โดยผู้ยากลำบากที่อยู่ในประเภทนี้ แบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่ (1) เด็ก (2) สตรี (3) คนพิการ (4) คนไร้ที่พึ่ง (5) ผู้ถูกละเมิดสิทธิ (6) ผู้ประสบภัยธรรมชาติ/อุบัติเหตุ/อุบัติเหตุ (7) ผู้ป่วยเรื้อรัง (8) ผู้ถูกละเมิดสิทธิ (9) ผู้สูงอายุ และ (10) อื่นๆ

สำหรับการให้นิยามผู้ยากลำบากนั้น อำเภอแหลมสิงห์ ไม่ได้ใช้คำว่า “กลุ่มผู้ยากลำบาก” แต่ใช้คำว่า “ผู้ยากไร้” และ “ผู้ด้อยโอกาส” ซึ่งได้ให้ความหมายค่อนข้างหลากหลาย ครอบคลุมทั้งผู้ที่ไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ขาดการดูแลทุกภาคส่วน โดยภาพรวมชุมชนได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

“ผู้ยากไร้” หมายถึง คนไม่มีที่อยู่ ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ ไม่มีคนดูแล และผู้ที่ล้มละลายจากการประกอบอาชีพ เช่น เลี้ยงกุ้ง เป็นต้น

“ผู้ด้อยโอกาส” ส่วนใหญ่ให้นิยามตามที่หน่วยงานกำหนด และให้การช่วยเหลือ หรือสงเคราะห์คนกลุ่มนี้อยู่ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแล เด็กกำพร้าและยากจน ผู้ติดเชื่อเอดส์ ผู้ป่วยโรคร้ายแรง ผู้พิการ อัมพาต และทุกพลภาพ ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คนไม่มีที่อยู่อาศัย และคนตัวดำตัวที่มีความประพฤติดี อาศัยในพื้นที่มานานกว่า 20 ปี ส่วนใหญ่มีการใช้ฐานข้อมูลจาก

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำให้ค้นพบจำนวนผู้ที่ได้รับเบี้ยยังชีพ และยังไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือดูแลต่อไป

ดังเช่นตัวอย่าง ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ ได้ให้นิยาม “ผู้ยากไร้” หมายถึง “ผู้ที่ประสบปัญหาจากหลายกรณีที่สืบเนื่องมาจากความยากจน ยากไร้ ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ขาดแคลนอาหารการกิน หรืออาจขาดแคลนไปเสียทุกอย่างก็เป็นไปได้ รวมถึงผู้มียาได้ไม่พอในการใช้จ่ายเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน” และนิยาม “ผู้ด้อยโอกาส” หมายถึง “กลุ่มคนที่อยู่ในสภาวะที่ไม่เหมาะสมยากลำบากไม่ได้รับการศึกษาสมควรตามแก้วย ขาดโอกาสที่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐานจากภาครัฐ อยู่ในสภาพแวดล้อมซึ่งไม่เหมาะสมแก่การพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในสภาวะเสี่ยงต่อการกระทำผิดหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในทางมิชอบถูกละเลยและขาดความเอาใจใส่จากสังคมและครอบครัว”

จากการศึกษาสถานการณ์ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสที่มีอยู่ในแต่ละตำบลของพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์ พบว่า อำเภอแหลมสิงห์ มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวนทั้งสิ้น 4,803 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมากที่สุด จำนวน 4,323คน รองลงมา คือ ผู้พิการ จำนวน 361 คน ที่เหลือ ได้แก่ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี จำนวน 104คน ส่วนเด็กกำพร้ามีน้อยที่สุดเพียง จำนวน 15คน โดยแบ่งเป็น เกาะเปริด มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 520 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 496 คน ผู้พิการ 16 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 8 คน คลองน้ำเค็ม มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 359 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 274 คน ผู้พิการ 66 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 19 คน บางกะไชย มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 607คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 544 คน ผู้พิการ 36 คน เด็กกำพร้า 11คน และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 16 คน บางสระแก้ว มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 419 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 365 คน ผู้พิการ 38 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 16 คน ปากน้ำแหลมสิงห์ มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 1,485 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 1,366 คน ผู้พิการ 95 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 24 คน พริ้ว มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 643 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 544 คน ผู้พิการ 80 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 9 คน หนองขี้ม มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 770 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 724 คน ผู้พิการ 30 คน เด็กกำพร้า 4 80 และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 12 คน คลองน้ำเค็ม มีผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส จำนวน 359 คน จำแนกเป็น ผู้สูงอายุ 274 คน ผู้พิการ 66 คน เด็กกำพร้า ไม่มีข้อมูล และผู้ติดเชื้อเอชไอวี 19 คน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาสของอำเภอแหลมสิงห์ จำแนกตามประเภทของตำบลที่ตำบล

ตำบล / กลุ่ม	ผู้สูงอายุ	ผู้พิการ	เด็กกำพร้า	ผู้ติดเชื้อเอชไอวี	รวม
1.เกาะเบียด	496	16	ไม่มีข้อมูล	8	520
2.คลองน้ำเค็ม	274	66	ไม่มีข้อมูล	19	359
3.บางกะไชย	544	36	11	16	609
4.บางสระเก้า	365	38	ไม่มีข้อมูล	16	419
5.ปากน้ำแหลมสิงห์	1366	95	ไม่มีข้อมูล	24	1485
6.พลี	554	80	ไม่มีข้อมูล	9	643
7.หนองซึม	724	30	4	12	770
รวม	4323	361	15	104	4803

นอกจากนี้ยังพบว่า ในจำนวนผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาสของอำเภอแหลมสิงห์ทั้งหมด มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ ส่วนที่เหลือไม่ได้รับการช่วยเหลือใดๆ

2. ฐานคิดในการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอแหลมสิงห์

การศึกษาค้นคว้านี้สะท้อนให้เห็นฐานคิดในการสร้างรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ชัดเจน ดังนี้

1. ฐานคิดในการมองสวัสดิการชุมชน

ปัจจุบันกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นได้ถูกกำหนดให้เป็นแนวนโยบายแห่งรัฐและเป็นการตื่นตัวของภาคประชาชนในเรื่องนี้ การปรับตัวเองภายใต้กระแสสังคมที่สร้างความเหลื่อมล้ำให้กับคนในสังคม ทำให้บทบาทของภาคประชาชนได้เรียนรู้ที่จะจัดการตนเองมากขึ้นโดยไม่รอการช่วยเหลือจากรัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นต้น หรือแม้จะเป็นการริเริ่มสนับสนุนจากรัฐ แต่ประชาชนจะเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เช่น กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในอำเภอแหลมสิงห์มีกลุ่มกองทุนมากมาย

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

ทั้งที่เกิดจากการริเริ่มสนับสนุนจากรัฐและที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันขึ้นเองของประชาชน เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มตามอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ในการสร้างสวัสดิการชุมชนที่ทำให้ประชาชนมีขีดความสามารถในการจัดสวัสดิการของตนเอง ทั้งนี้คณะผู้ดำเนินการวิจัยอำเภอแหลมสิงห์ ได้พิจารณาสวัสดิการชุมชน 5 มิติ คือ

1.1 สวัสดิการชุมชนในมิติ “การบูรณาการแห่งการดำเนินชีวิตของชุมชน”

ชุมชนมิได้มองสวัสดิการในความหมายการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้คนในชุมชนของตนเท่านั้น แต่มองสวัสดิการเชื่อมโยงในหลายมิติ เริ่มจากกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือการหาเลี้ยงชีพ การสร้างการออม การเชื่อมโยงระบบการเงินเข้ากับการดำเนินชีวิต เช่นการกู้เพื่อไปประกอบอาชีพ การจัดการสิ่งแวดล้อม การใช้มิติทางวัฒนธรรมเข้ามาเสริม เช่น ตำบลคลองน้ำเค็มจัดตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการผู้ยากไร้ ระดมทุนจากสมาชิก ยังไม่ได้นำดอกผลจากกองทุนที่ได้ไปจัดสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ แต่ได้มีกิจกรรมฟื้นฟูคลองยาวสำหรับเยาวชน และซื้อปลาสำหรับผู้ป่วยฉุกเฉินในหมู่บ้าน ซึ่งการจัดกิจกรรมลักษณะนี้เป็นการบูรณาการเข้ากับการดำเนินชีวิตของชาวคลองน้ำเค็ม

1.2 สวัสดิการชุมชนในมิติ “ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม”

ในระบบสังคมไทย ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมยังมีความโยงใยเป็นเครือข่าย วางตัวหลายลำดับ ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นต้นทุนในการจัดสวัสดิการชุมชน เช่นความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ความสัมพันธ์เชิงท้องถิ่นนิยม หรือ “คนบ้านข้างเคียง” หรือความสัมพันธ์ที่ก่อรูปขึ้นมาในเชิงเครือข่ายวงเล็กรวมใหญ่ที่มีความค้ำค้ำในชุมชน

หากพิจารณาความสัมพันธ์ในระดับสังคม ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในชุมชนจะเป็นกลุ่มคนที่ด้อยค่าด้อยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นผู้เสียเปรียบในสังคม ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปวันต่อวัน เข้าไม่ถึงระบบอาหาร ใดๆจากภายนอกเท่าที่ควร หรือแม้แต่จากภายในชุมชนด้วยกันเองซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอกตลอดเวลา ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนด้อยลง กระแสต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมันจะมีมากขึ้นเรื่อยๆ แตกต่างจากในอดีต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างและรื้อฟื้น “ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม” ภายในชุมชนให้กลับคืนมาใหม่ เพื่อสร้างพลังในการอยู่ร่วมกันและพึ่งพากันเองให้มากขึ้น

การศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นในชุมชน เป็นการสร้างการเรียนรู้และสร้างโอกาสการรับรู้ชีวิตของผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยทีมอาสาวิจัยซึ่งเป็นชาวบ้านได้เข้าไปสัมภาษณ์ พูดคุยและรับรู้วิถีชีวิตของผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส ทำที่ต่อชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกับตนและเกิดความรู้สึก สำนึก เกิดความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะดูแลในลักษณะสังคมไม่ทอดทิ้งกัน การจัดสวัสดิการชุมชนโดยการใช้ฐานความสัมพันธ์ทางสังคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสายสัมพันธ์ยึดโยงให้ผู้คนในชุมชนที่จะมาดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างจริงจัง

1.3 สวัสดิการชุมชนในมิติ “การพัฒนาสังคม”

การจัดสวัสดิการชุมชนในลักษณะนี้ เน้นการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง หรือการจัดสวัสดิการที่เป็นเป้าหมายนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนในลักษณะนี้เป็นการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่พึ่งตนเองได้ ดังเช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดจันทบุรี ซึ่งสามารถใช้กระบวนการของกองทุนทั้งออมและกู้ สร้างสรรค์กิจกรรมพัฒนาคุณธรรม พัฒนาอาชีพ พัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร แก้ปัญหาหนี้สิน และสามารถจัดสวัสดิการเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างครบวงจร การจัดสวัสดิการลักษณะนี้ จึงเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการของชุมชนเพื่อพัฒนาให้ชุมชนนั้นๆ มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

1.4 สวัสดิการชุมชนในมิติ “พหุลักษณะ”

สวัสดิการพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) เป็นแนวคิดการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับการผสมผสานและการอยู่ร่วมกันของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (Post-Modernism) หรือยุคโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันที่ปัญหาของสังคมหรือความอยู่รอดของสังคมต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในผู้ที่มีโอกาสหรือผู้ได้เปรียบจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชะตากรรมผู้เสียเปรียบและขาดโอกาสด้วยเช่นกัน ดังเช่นแนวคิดการร่วมรับผิดชอบต่อสังคมเชิงบรรษัท (Corporate Social Responsibility หรือใช้คำย่อว่า CRS) ที่กำลังได้รับความสนใจในปัจจุบัน

ดังนั้นการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส จึงควรเปิดโอกาสให้เกิดความหลากหลาย และส่งเสริมให้ภาคเอกชน องค์กรเอกชน อาสาสมัครเพื่อสังคม กลุ่มบรรษัท หรือกลุ่มประกอบการต่างๆ รวมทั้งบุคคลที่มีศักยภาพและความต้องการที่จะช่วยเหลือสังคม เข้ามามีส่วนเสนอกิจกรรมหรือโครงการในการจัดสวัสดิการชุมชนด้วย อันเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคีและบุคคลเข้าไปด้วย เพราะการจัดสวัสดิการชุมชนโดยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียว ย่อมไม่เพียงพอต่อการเข้าถึงสวัสดิการของผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสซึ่งมีมากในชุมชน สวัสดิการพหุลักษณะเปิดโอกาสให้ประชาสังคมได้เข้ามารับผิดชอบการจัดสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน โดยอาจเป็นองค์กรการกุศล อาสาสมัคร กลุ่มบรรษัทและผู้ประกอบการเข้ามาจัดบริการ โดยรัฐส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือขึ้น จัดการอำนวยความสะดวก จัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้แก่องค์กร อาสาสมัครต่างๆ ให้มีส่วนในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

1.5 สวัสดิการชุมชนในมิติ “การพึ่งตนเอง”

สวัสดิการชุมชน เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน หมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวใจของการจัดสวัสดิการ

ชุมชน คือการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์” การจัดสวัสดิการชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขทั้งทางกาย และทางใจ

3. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอแหลมสิงห์

เนื่องจากแต่ละตำบลมีฐานการจัดสวัสดิการชุมชนอยู่แล้วจากฐานกลุ่ม กองทุนต่างๆ ดังนั้นแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส จึงมุ่งเน้นให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าไปมีส่วนร่วม และเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม กองทุนที่มีอยู่แล้วในตำบล นอกจากนี้ กองทุนสวัสดิการตำบลต้องขยายการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมคนกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น จากเดิมที่ส่วนใหญ่ช่วยเหลือดูแลสมาชิกเท่านั้น นอกจากนี้บางตำบล ยังได้มีการจัดตั้งกองทุนใหม่ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากโดยเฉพาะ โดยใช้ฐานการบูรณาการกองทุนชุมชน ดังตัวอย่างกรณีกองทุนผู้ยากลำบากของตำบลหนองขี้ม สำหรับการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนในระดับอำเภอ ซึ่งเป็นลักษณะ “เพื่อนช่วยเพื่อน” กลุ่มที่เข้มแข็งจากตำบลหนึ่งก็ไปช่วยกลุ่มที่ยังอ่อนแออยู่ระหว่างการพัฒนาของอีกตำบลหนึ่ง ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนจะมีบทบาทหนุนเสริมในเรื่องที่เกินความสามารถของกองทุนสวัสดิการตำบลจะทำได้ และเป็นแกนกลางประสาน เชื่อมโยงชุมชนกับหน่วยงานภาคีในท้องถิ่น

คณะผู้ดำเนินการวิจัยอำเภอแหลมสิงห์ได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการของแต่ละตำบลนั้น มีรายละเอียดดังนี้

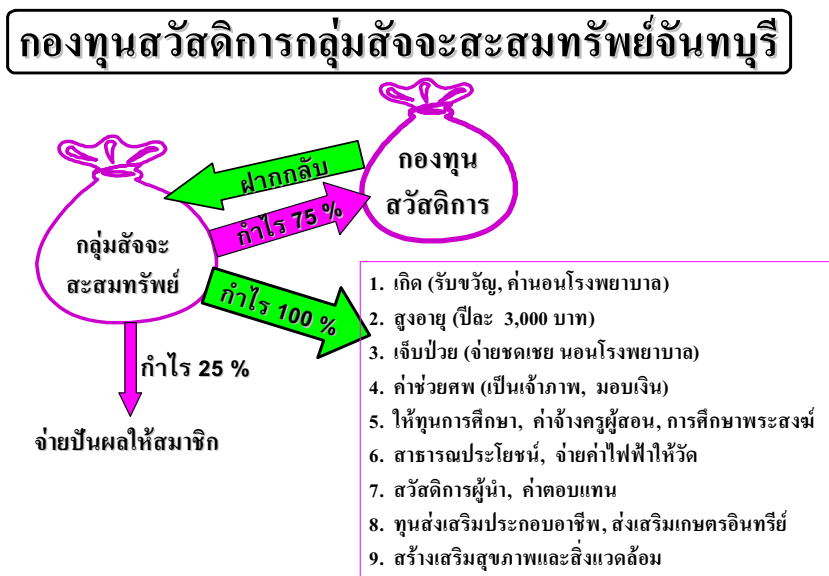
1. แทบทุกตำบลนั้นจะตั้งกองทุนรวม เป็นกองทุนสวัสดิการรวบรวมของแต่ละตำบล โดยมีรูปแบบที่คล้ายกัน แต่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละตำบล เช่น บางกะไชยใช้ไชยธนาคารเป็นกองทุนสวัสดิการกลาง บางสระแก้วใช้ธนาคารบางสระแก้ว เป็นต้น
2. ความโยงใยหรือความเชื่อมโยงกับกองทุนที่มีอยู่ในแต่ละตำบลก็ปรากฏอยู่ โดย
 - ให้ตัวแทนของแต่ละกองทุน เข้ามาเป็นกรรมการกองทุนสวัสดิการกลาง
 - ใช้กองทุนหลัก เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์เป็นฐานในการสร้างดอกผล เพื่อมาจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ในกองทุนสวัสดิการกลาง
 - ใช้ประสบการณ์ และองค์ความรู้ของชุมชนที่เคยจัดสวัสดิการกันมาก่อนอย่างหลากหลาย มาปรับใช้และเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการ แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ให้ยั่งยืน

- มีลักษณะการพึ่งตนเอง แต่ละตำบลที่เสนอนั้นมีแนวทางที่จะระดมทุนจากส่วนต่าง ๆ เช่นระดมทุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และบรรณรักษ์หาทุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) หรือแม้การระดมทุนจากผู้มีจิตสาธารณะกุศล กระทั่งตั้งกฎการออม แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส โดยใช้เงินสงเคราะห์ที่ได้จากหน่วยงานอื่นเป็นต้น แม้วาระระยะแรกนั้นการเริ่มต้นที่จะพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ยังไม่สามารถทำได้มากมายนัก คงต้องขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทุนหรือการชี้แนะก็ตาม แต่การดำเนินการต่อไปของชุมชนนั้นจะเน้นการพึ่งตนเอง ในด้านนี้ให้ได้

3.ความเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ จากกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา แม้ว่าจะเริ่มต้นที่ตำบล แต่ก็ยังเป็นเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภออยู่ โดยอาจเป็นรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งมีบทบาทคอยช่วยเหลือ ให้แต่ละตำบลได้ทำงาน โดยเฉพาะในส่วนนี้เกินความสามารถของตำบล หรือส่วนที่ทำโดยเครือข่ายอำเภอแล้วเกิดอำนาจต่อรองสูง เช่น การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ การดูแลคุณภาพชีวิตทุกด้าน การดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

รูปแบบกองทุน หรือเครือข่ายสวัสดิการชุมชน สำหรับผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสที่เกิดขึ้นในอำเภอแหลมสิงห์ มีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจ 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 : กองทุนสวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จันทบุรี

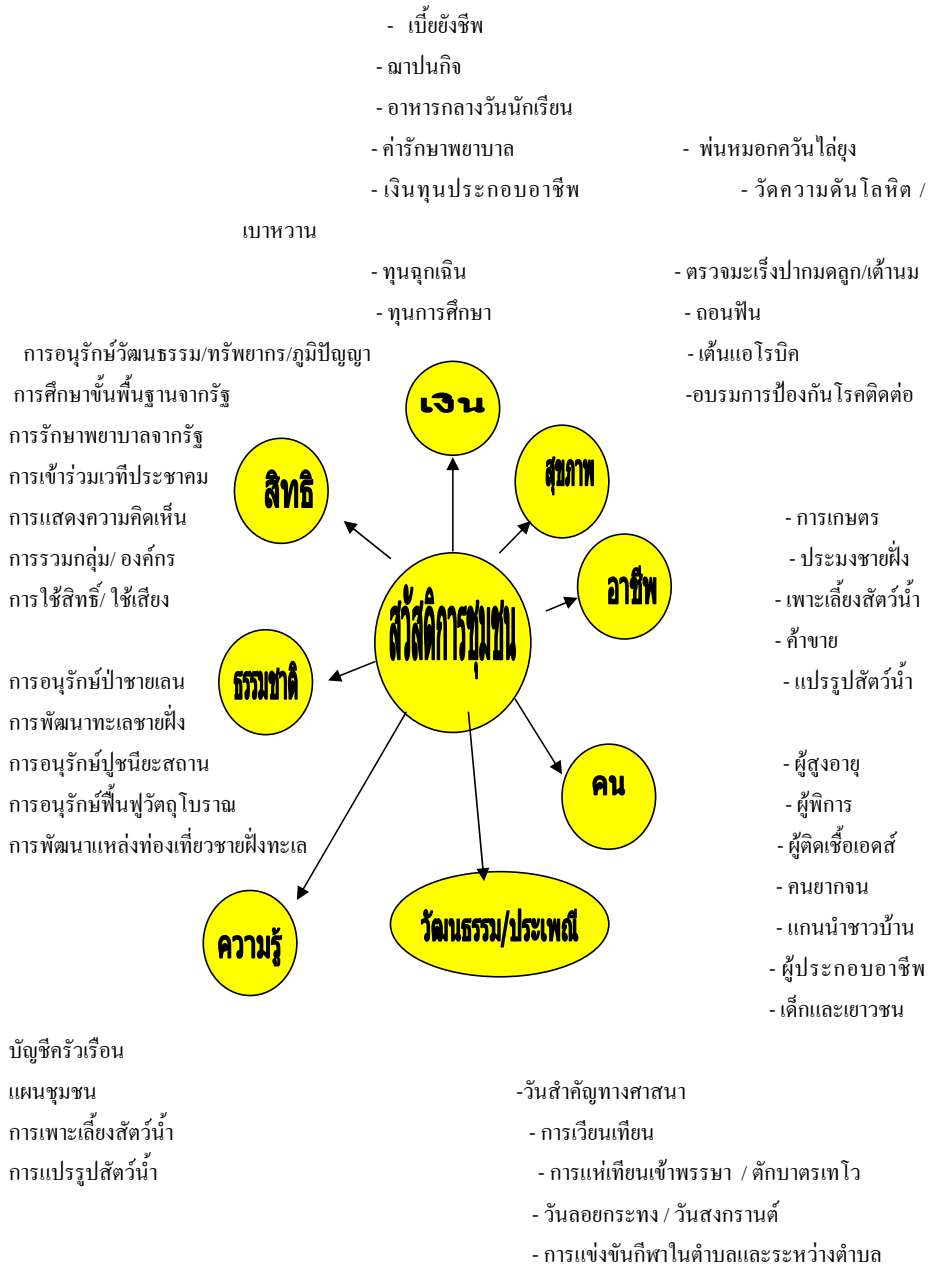

สวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อำเภอแหลมสิงห์

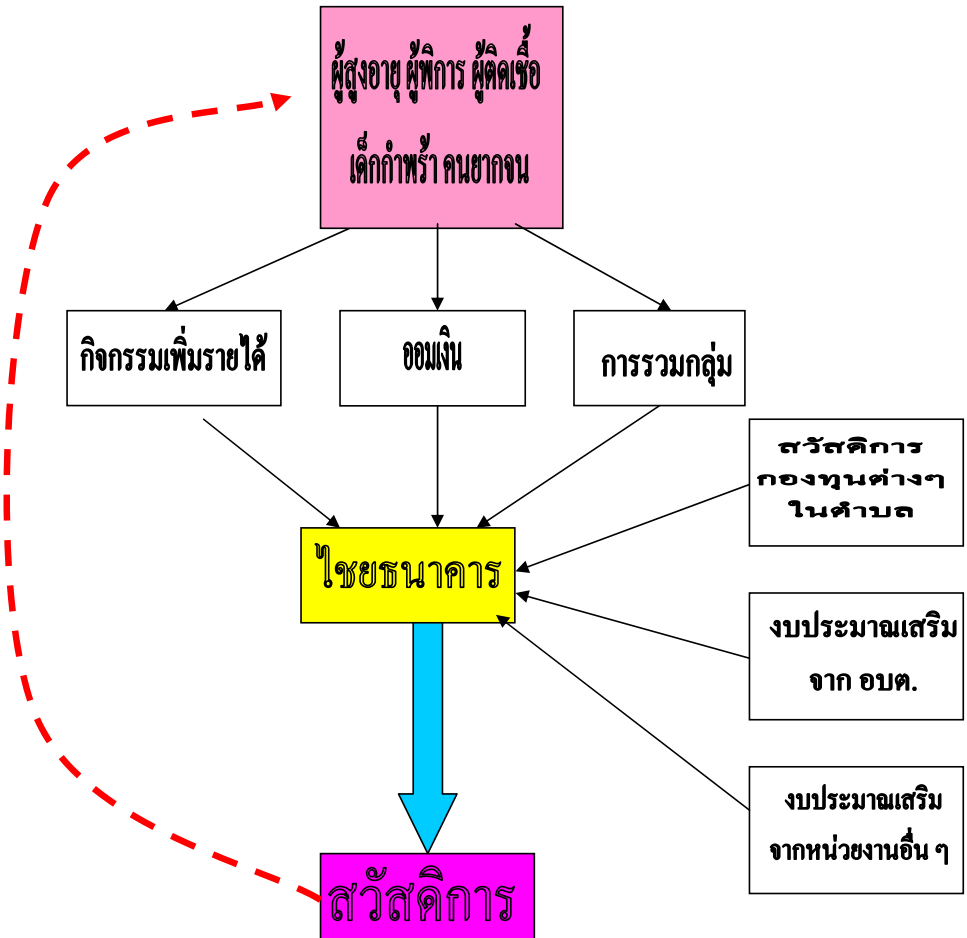
กลุ่ม	เกิด	แก่	เจ็บ	ตาย	ทุนการศึกษา	สาธารณะประโยชน์	สวัสดิการผู้นำ	เงินปันผล	ทุนกู้ยืม
1. บางสระแก้ว			✓	✓			✓	✓	✓
2. บางกะไชย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. ท่าหว้าแหวน			✓	✓		✓	✓	✓	✓
4. เขาช่องโกรน			✓	✓			✓	✓	✓

รูปแบบที่ 2 : เครือข่ายสวัสดิการชุมชนตำบลบางกะไชย

ตำบลบางกะไชยได้ทบทวนสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่เดิม พบว่า ส่วนใหญ่แต่ละกองทุนจะจัดสรรเงินให้กับการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกโดยนำผลกำไรมาจัดสรร ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นตัวเงินและส่วนสิทธิประโยชน์อื่นๆ ที่ชุมชนพึงจะได้รับ ประกอบไปด้วย

รูปแบบ / แนวทางการจัดสวัสดิการให้กับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในตำบล
บางกะไชย

ทีมวิจัยอาสาชุมชนจะไปชักชวนให้กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ให้รวมกลุ่มและออมเงินจากเงินสงเคราะห์ของ อบต. โดยผ่านทางไชยชนาคาร อาจจะเป็นเดือนละ 50 หรือ 100 บาท ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของกลุ่ม

- หากผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส มีการรวมกลุ่มกัน อบต. ก็จะมีงบประมาณมาเสริมหนุนให้แต่ละกลุ่มประมาณ 20,000 บาท ซึ่งกลุ่มอาจจะจัดให้เป็นเงินออมโดยผ่านไชยชนาคารก็ได้
- แต่ละกองทุนควรจัดสวัสดิการให้เด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตจากการติดเชื้อเอชไอวี และกลุ่มผู้ยากไร้ที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี จากนั้นจะค่อยๆรวมกลุ่ม หากิจกรรมให้ทำ เช่น การเก็บขยะขาย เพื่อหารายได้ ส่วนหนึ่งก็หักให้กองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการต่อไป โดยที่กลุ่มผู้ยากไร้ที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปีจะมีโอกาสได้รับเงิน คนละ 2,000 บาท จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งอาจจะนำเงินส่วนนี้เป็นเงินออมในเบื้องต้น ผ่านระบบไชยชนาคารเช่นเดียวกัน

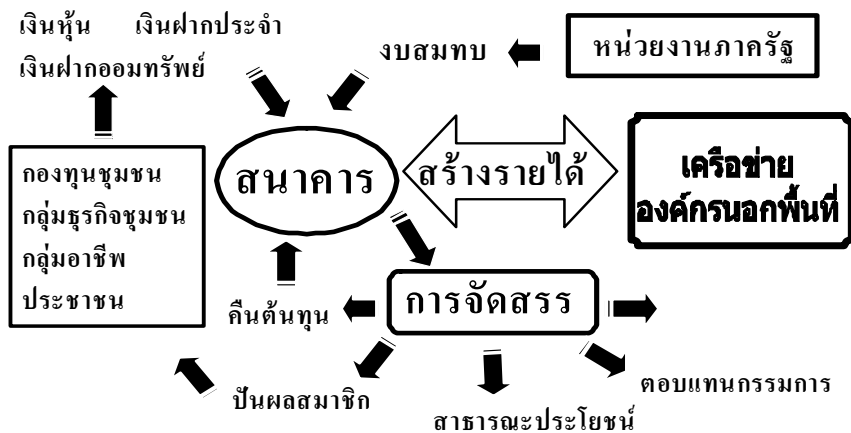
รูปแบบที่ 3 : สนาคราชุมชนตำบลบางสระแก้ว

ตำบลบางสระแก้วถือเป็นตำบลที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการจัดตนเองได้ขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ จนจัดว่าเป็นตำบลที่มีชุมชนอื่น ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน และเรียนรู้เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในด้านการจัดสวัสดิการของตำบลบางสระแก้วในปัจจุบัน ชุมชนก็ได้

ดำเนินการกันอยู่ ในแต่ละกลุ่ม แต่ละกองทุน โดยที่รูปแบบของการจัดสวัสดิการนั้นเป็นเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ ของชุมชน ในลักษณะการพึ่งตนเอง และผสมผสานกัน การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ชุมชนบางสระแก้วก็ได้แยกส่วนการจัดสวัสดิการ ออกมาต่างหาก แต่อยู่ในรูปของการหมุนเวียนเงินอยู่ในกองทุน และใช้ดอกผล บัณผล มาเพื่อการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่าง ๆ และทางกองทุนก็สะท้อนมาว่า สำหรับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ทุกผู้คนล้วนเข้าถึงการจัดสวัสดิการของชุมชนได้ในขณะนี้ สรุปก็คือ การจัดสวัสดิการของกลุ่ม กองทุน และองค์กรชุมชนตอนนี้ ส่วนมากครอบคลุมผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส ที่มีอยู่ในชุมชนได้ทั้งหมด

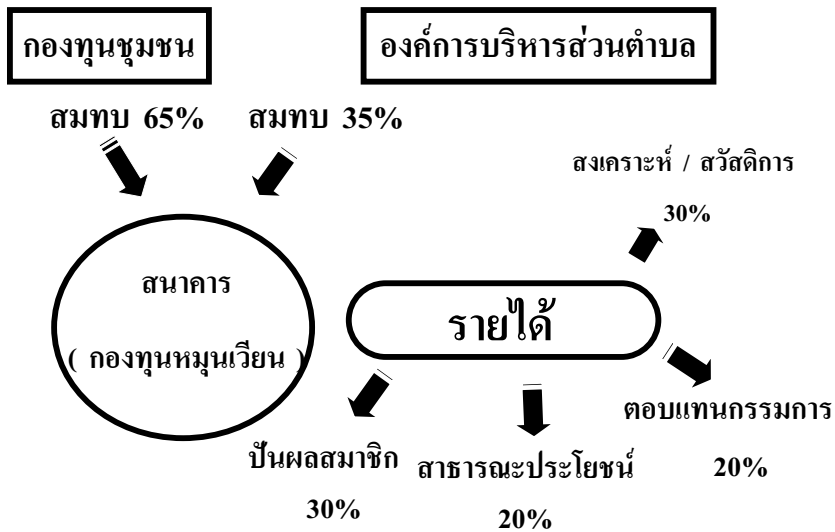
ในระยะต่อมาประมาณต้นปี 2550 เครือข่ายองค์กรชุมชนบางสระแก้ว ก็ได้จัดตั้งกองทุน

ลักษณะการบริหารจัดการ

กลาง ขึ้นมาโดยความสนับสนุนของ ธนาคารเกษตร (ธกส.) คล้ายกับเป็นธนาคารของชุมชน มีชื่อว่า ธนาคารชุมชนตำบลบางสระแก้ว เป็นองค์กรกลางของกลุ่ม / องค์กรทางการเงินที่เป็นเครือข่ายกันอยู่ โดยเชื่อมโยงกองทุน ทุกกองทุนในตำบลเข้ามารวมกันเป็นเครือข่าย และทุกกองทุนนั้นได้สมทบเงินส่วนหนึ่งเข้ากองทุนธนาคาร เพื่อนำมาใช้หมุนเวียน ออม – กู้ แล้วปันดอกผลเป็นเงินประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการด้วย

สัดส่วนการจัดสรร

รูปแบบที่ 4 : กองทุนผู้ยากลำบาก ตำบลหนองซิม

ทีมอาสาวิจัยได้ร่วมกันระดมความคิดว่าการจัดสวัสดิการให้กับผู้ยากไร้/ด้อยโอกาสนั้น ควรให้กองทุนที่มีอยู่ในชุมชนสามารถเข้ามาช่วยจัดการบริหารให้กองทุนโตขึ้น และควรมีกองทุนสวัสดิการให้สมาชิกได้รับประโยชน์ยามลำบาก ทั้งควรให้สามารถขยายการช่วยเหลือไปสู่ผู้ยากลำบากที่ยังไม่มีใครมาช่วยเหลือได้อีกด้วย จึงได้ร่วมกันคิดรูปแบบที่คิดว่าน่าจะสอดคล้องกับความต้องการข้างต้นดังนี้

-ส่วนที่เหลือเป็นกำไรสุทธิ ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน (รายละเอียดสัดส่วนจะกำหนดกันอีกครั้งหนึ่ง) ส่วนแรกจะหักสมทบกองทุนเพื่อให้กองทุนโตขึ้น ส่วนที่สองปันผลให้กับคนที่มาออกมกับกองทุน ส่วนที่สามจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้

-กองทุนสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนเช่นกัน ส่วนแรกฝากเข้ากองทุนเพื่อให้กองทุนสวัสดิการโตขึ้น ส่วนที่สองแบ่งใช้ในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ แก่สมาชิกตามกรอบที่กรรมการและสมาชิกกำหนดขึ้น ส่วนที่สามเป็นเบี้ยยังชีพซึ่งจะทยอยให้แก่ให้แก่กลุ่มผู้ยากไร้ด้วยโอกาสตามลำดับซึ่งลำดับในการให้เบี้ยยังชีพจะพิจารณาตามความเร่งด่วนและความลำบากของผู้ยากไร้ด้วยโอกาสในพื้นที่(เกณฑ์นี้จะมีการกำหนดกันในระยะต่อไป)

-เบี้ยยังชีพที่ให้กับกลุ่มผู้ยากไร้ด้วยโอกาส จะถูกแบ่งส่วนหนึ่งตามกำลังของผู้รับเงินเพื่อเก็บมาออกมกับกองทุน ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้มาออกมกลายเป็นสมาชิกของกองทุนและได้รับการช่วยเหลือสวัสดิการด้านต่างๆ

หากพิจารณารูปแบบการบูรณาการกองทุนเพื่อการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้วยโอกาสที่เหมาะสมของอำเภอแหลมสิงห์ สามารถสรุปได้ว่า

1 รูปแบบเพื่อการบูรณาการ มีลักษณะดังนี้

1.1 ค่อยเป็นค่อยไป การบูรณาการกลุ่มกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนในระยะเริ่มต้นอาจยังไม่สามารถทำได้ทั่วถึงทั้งอำเภอ แต่อาจค่อยๆ ริเริ่มขึ้นโดยใช้ฐานเดิมของชุมชนที่มีโอกาสเรียนรู้การจัดสวัสดิการมาก่อน เช่น อตำบลบางกะไชย ตำบลบางสะแก เป็นต้น นอกนั้นทุกตำบลได้ริเริ่มจัดตั้งกองทุนในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้วยโอกาสขึ้นมาโดยตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนจากกองทุนหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นตัวแทนจากกลุ่มกองทุนอื่นๆ บ้างเข้ามาเป็นกรรมการและมีการระดมเงิน รวมทั้งวางแผนทางกฎเกณฑ์เบื้องต้น จากบริบทและลักษณะเฉพาะของตำบลนั้นๆ กลุ่มที่ริเริ่มขึ้นจะต้องมีกลไกเสริมหนุนให้เรียนรู้ต่อไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสามารถเข้มแข็งที่จะจัดการตนเองได้

1.2 ใช้ผู้นำที่มีจิตอาสาเข้ามาเคลื่อนไหว เนื่องจากยังไม่สามารถใช้ฐานการทำงานของกลุ่มกองทุนเดิมๆ เพื่อเข้ามาจัดสวัสดิการให้กับผู้ยากไร้ ผู้ด้วยโอกาสได้ในขณะนั้นการริเริ่มใหม่ๆ ต้องเกิดจากการมีผู้นำที่มีจิตอาสาที่จะเข้ามาดำเนินการ โดยโรงการวิจัยนี้ผู้นำจิตอาสาจะเกิดจากกลุ่มแกนนำที่เป็น “อาสาวิทย์ของชุมชน” ที่มีความต้องการที่จะลุกขึ้นมาดูแลผู้ยากไร้ ผู้ด้วยโอกาส ของชุมชนตนเองขึ้นมาก่อน กลุ่มผู้นำจิตอาสาจะได้ชักชวนผู้คนทำความเข้าใจกับชุมชนได้ดีกว่าคนภายนอก และจะเป็นปัจจัยของความต่อเนื่องยั่งยืนในการจัดสวัสดิการโดยชุมชนต่อไป

1.3 การสร้างการมีส่วนร่วมจนเกิดจิตสำนึกมีความจำเป็นสำหรับการริเริ่มโดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้กลุ่มที่เป็นเป้าหมายที่แท้จริงในการจัดสวัสดิการซึ่งก็คือกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยอาจร่วมเป็นคณะกรรมการคณะทำงานใดๆ ก็ตาม และต้องประทับใจประทับใจความรู้สึกหรือพลังความเชื่อมั่น และความสำนึกร่วมของกลุ่มนี้อย่างระมัดระวังให้เกิดมองเห็นคุณค่าของตนเอง ให้เกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของ และเขาได้รับประโยชน์จริงๆ จากการเข้ามามีส่วนร่วมจึงจะทำให้ การจัดสวัสดิการได้ตอบสนองผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสได้ตรงเป้าหมายที่สุด

2 รูปแบบเชิงโครงสร้าง มีลักษณะดังนี้

ในการก่อรูปกลไกการจัดการในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนนั้นต้องสร้างกลไกเชิงโครงสร้าง คือคณะผู้ริเริ่มทำงาน การจัดวางหน้าที่ และระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงในกระบวนการบทบาทและหน้าที่ให้เข้าใจกันได้โดยแต่ละตำบลในเขตอำเภอแหลมสิงห์ มีการสร้างกลไกเชิงโครงสร้างในรูปแบบของคณะกรรมการ/คณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วยกรรมการตัวแทนจากกลุ่มกองทุนที่พอมืออยู่ รวมทั้งที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงที่ชุมชนต้องการโดยหลักคิดในการกำหนดโครงสร้างของแต่ละตำบลมีดังต่อไปนี้

2.1 ตั้งคณะกรรมการโดยอิสระของชุมชน โดยทั่วไปจะมาจากตัวแทนกองทุนต่างๆ ที่สมัครใจเข้ามาเป็นกรรมการและอาจมีที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง ซึ่งหลายตำบลได้กำหนดพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาที่เป็นอาจารย์นักวิจัยพี่เลี้ยงมาก่อน

2.2 คณะกรรมการจะกำหนดแนวทางหรือวางเข็มมุ่งในการจัดสวัสดิการว่าแต่ละตำบลจะมีแนวทางในการจัดสวัสดิการอย่างไร ซึ่งมีกฎเกณฑ์เริ่มต้นอย่างไร พบว่าหลายตำบลได้กำหนดแนวทางและเป้าหมายคล้ายคลึงกัน แต่วิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้นอาจเริ่มต้นแตกต่างกันตามความพร้อมและบริบทของแต่ละตำบล บางตำบลจะเริ่มกันใหม่ บางตำบลอาจต่อยอดจากเดิมที่มีอยู่ เป็นต้น ลักษณะการเช่นนี้อาจถูกมองว่าขาดเอกภาพหรือเกิดความไม่ชัดเจนแต่ถือเป็นการเปิดพื้นที่อิสระทางความคิดให้กับแต่ละกองทุนและตำบลทำให้มีแรงขับเคลื่อน และมีความบันดาลใจที่จะทำซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการขับเคลื่อนแบบค่อยเป็นค่อยไป

2.3 โครงสร้างของกลุ่มกองทุนแต่ละตำบลจะมีความโยงใยทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ อย่างเป็นทางการส่วนใหญ่ เกิดจากการต่อยอดจากฐานเดิม แต่เพิ่มเป้าหมายการดูแลสวัสดิการโดยมีจุดเน้นไปที่กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น ตำบลบางกะไชย ตำบลบางสะแก เป็นต้น ส่วนความโยงใยไม่เป็นทางการก็คือ กรรมการริเริ่มส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนที่ถูกเลือกมาจากกองทุนหลักๆ ในชุมชน อาทิ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น ซึ่งการเชื่อมโยงอย่างไม่เป็นทางการเช่นนี้ จะกลายเป็นปัจจัยให้เกิดการเชื่อมโยงและบูรณาการในการจัดสวัสดิการแก่กองทุนในชุมชนมากขึ้น ในโอกาสต่อไปดังเช่นตำบลหนองขี้ม ตัวแทนที่มาจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สามารถที่จะนำเงินมาจากกองทุน เข้าไป

ฝักและหมื่นเวียนให้เกิดดอกผล เพื่อมาจัดสวัสดิการแก่กลุ่มผู้ยากไร้ได้ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้น่าจะมีการเสริมหนุนในชุมชนได้เรียนรู้ต่อไปให้เกิดรูปแบบการบูรณาการที่ชัดเจน และเป็นจริงได้มากขึ้นในโอกาสต่อไป

3 รูปแบบเชิงการเสริมหนุน

การขับเคลื่อนขอบกลุ่มกองทุนที่ตั้งขึ้นมาเพื่อจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในแต่ละตำบลซึ่งเป็นผลมาจากการวิจัยนั้น อาจจะดำเนินไปได้ยากและไม่ยั่งยืน ถ้าขาดกลไกการเสริมหนุนที่เป็นจริงและต่อเนื่อง ในกระบวนการวิจัยพบว่าในขั้นตอนออกแบบรูปแบบของแต่ละตำบลแล้วในช่วงนำสู่การปฏิบัตินั้น ชุมชนต้องการเสริมหนุนหรือมีกลไกกระตุ้นเสริม(Facilitate) และสร้างการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดพลังในการจัดสวัสดิการด้วยตนเองให้ได้โดยเฉพาะในระยะเริ่มต้น ซึ่งได้เกิดกลไกเสริมหนุน กล่าวคือ

3.1 การสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุน การเสริมหนุนลักษณะนี้มีความจำเป็นเพราะชุมชนจะถือเป็นการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ในการจัดสวัสดิการและถ้าสามารถเชื่อมโยงหรือบูรณาการกับภารกิจ จากหน่วยงานและภาคีที่ดูแลสวัสดิการสงเคราะห์ พัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดจันทบุรี (พมจ.) ศูนย์พัฒนาสังคมสงเคราะห์ หน่วยที่ 6 จังหวัดจันทบุรี (ศพส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รวมทั้งองค์การบริหาร บริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น รูปธรรมของการบูรณาการภารกิจก็คือ ทางหน่วยงานและภาคีมีแนวปฏิบัติและมีงบประมาณในการจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์อยู่แล้ว และได้ประสานกับเครือข่ายอำเภอซึ่งเครือข่ายอำเภอได้ร่วมกันจัดสรรไปยังกองทุนประจำตำบล โดยเป็นพี่เลี้ยงให้เสนอรายละเอียดโครงการบางตำบลที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว แหล่งทุนจะเข้าไปมากตำบลนั้นก็จะมีจิตใจที่เฉื่อยให้ถ้าตำบลที่ต้องการริเริ่มเรียนรู้โดยทั่วถึงกัน อบต. บาง อบต. เมื่อเห็นความตั้งใจจริงของกลุ่มกองทุนสามารถจัดสรรงบประมาณให้กองทุนจากชุมชนไปบริหารจัดการกันเอง อบต. กัลลการะในการดำเนินการลงเป็นว่าให้ชุมชนได้จัดการตนเองในรูปแบบของการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ถ้าดำเนินการลักษณะนี้การเชื่อมโยงภารกิจร่วมกัน ก็เกิดขึ้นได้แน่นอน และถ้าอบต. หรือหน่วยงานต่างๆ ได้กำหนดนโยบายในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส โดยการมีส่วนร่วมไปพร้อมกับการสร้างเสริมพลังในการจัดการให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ตารางที่2 การเสริมหนุนงบประมาณแก่ชุมชนในการจัดสวัสดิการจากหน่วยงานต่าง ๆ

กลุ่มกองทุนสวัสดิการ	พมจ.	ศพส.	พอช.	อบต./เทศบาล	หน่วยงานอื่น ๆ	รวม
1.กองทุนเกาะเปริด	-	116,000	-	-	-	116,00
2.กองทุนคลองน้ำเค็ม	-	100,000	-	-	15,000 จากกองทุนหมู่บ้าน	115,000
3.กองทุนบางกะไชย	80,000	-	-	20,000	9,000 จากกองทุนหมู่บ้าน	109,000
4.กองทุนบางสระเก้า	80,000	-	-	-	-	80,000
5.กองทุนปากน้ำแหลมสิงห์	40,000	100,000	-	10,000	-	150,000
6.กองทุนพลั่ว	-	-	-	-	73,000 จากกองทุนหมู่บ้าน	73,000
7.กองทุนหนองซึม	-	40,000	-	-	-	40,000
รวม	200,000	356,000	-	30,000	97,000	683,000

3.2 การเสริมหนุนโครงการเชื่อมโยงให้เป็นเครือข่าย เมื่อชุมชนต้องการดำเนินการจัดตั้งกองทุนเพื่อสวัสดิการในขอบเขตของระดับตำบล ซึ่งชุมชนได้สะท้อนมาจากเวทีเรียนรู้ว่าสามารถที่จะดูแลและประสานผู้คนได้ง่ายกว่า รวมทั้งการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้ตรงชัดเจนกว่า แต่กลไกที่จะเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั่วทั้งอำเภอนั้นหรือกลไกที่ทำหน้าที่เสริมประสิทธิภาพการจัดการในภาพรวมนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่ชุมชนจึงได้คิดว่าน่าจะจัดตั้งเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอนี้ขึ้นมา ซึ่งแกนนำให้ความคิดเห็นต่อไปว่าในอนาคตอาจยกระดับขึ้นเป็นเครือข่ายการจัดการตนเองของชุมชนคนแหลมสิงห์ก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามการจัดตั้งเครือข่ายไว้นี้ นอกจากกลไกที่เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว ยังเป็นฐานที่อาจใช้เชื่อมโยงติดกับหน่วยงานองค์กรหรือภาคีจากภายนอกเพื่อประสานหรือบูรณาการในการจัดสวัสดิการชุมชนอาจขยายมิติออกมา เช่น งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ งานสาธารณะสัมพันธ์ งานพัฒนาสมรรถนะการจัดการต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งในช่วงของการวิจัยนี้ยังเป็นเพียงแนวคิดที่พูดคุยกันอยู่แต่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้มากในอนาคต

3.3 การเสริมหนุนทางวิชาการและกระบวนการเรียนรู้การสร้างพลังให้ชุมชนได้จัดการตนเองได้ในเรื่องใดๆ นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการเสริมหนุนในด้านองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้โดยต่อเนื่องจนสามารถสร้างชุมชนนั้นให้เป็นชุมชนแห่งฐานความรู้(Knowledge-Based Community) ก็จะเป็นเครื่องแสดงถึงการยกระดับความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมา ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการเติมความรู้

จากภายนอก หรือมีกระบวนการจัดการความรู้ภายใน และสามารถมาเชื่อมโยงบูรณาการกันได้ ลำพังชุมชนที่ต้องการเรียนรู้โดยลำพังนั้นเป็นไปได้ยากในเชิงการพัฒนา ดังนั้นจะต้องมีสถาบันทางวิชาการมาสนับสนุนบทบาทในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา อาทิ ความรู้ในการจัดการ ความรู้วิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ เป็นต้น แต่การเสริมหนุนทางวิชาการหรือความรู้นั้นต้องคำนึงถึงการใช้ความรู้ท้องถิ่น อันหมายถึงความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Tacit Knowledge) อันเป็นผลึกประสบการณ์หรือ ปัญญาปฏิบัติของชาวบ้านมาเป็นฐานก่อนเพราะสามารถที่จะนำมาจัดการได้ตรงปัญหา และความต้องการตรง ๆ ของชาวบ้าน จอกจากนั้นจากการวิจัยได้พบว่า ชาวบ้านต้องการพี่เลี้ยงที่ปรึกษาที่เป็นนักวิชาการที่เข้าใจเขาและต้องการองค์ความรู้ที่จะไปช่วยให้เขาทำได้จริงอีกมากมาย แต่ปัญหาก็คือ สถาบันทางวิชาการหรือนักวิชาการที่เข้าไปเสริมชาวบ้าน มักจะนำเอาวิชาการไปถ่ายทอดตรง ๆ ในรูปของการอบรม การให้ความรู้โดยไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการที่เป็นจริงหรือช่วงจังหวะการเรียนรู้ของชาวบ้านหรือไม่ก็กำหนดบทบาทของชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล เรื่องราวโดยไม่สามารถคืนข้อมูลให้ชุมชนได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นการเสริมหนุนทางวิชาการจึงจำเป็นต้องเข้าถึงและเข้าใจกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดพลังภายในของชุมชนเป็นหลักนั่นเอง ซึ่งหมายถึง ถ้าสถาบันทางวิชาการ หรือนักวิชาการภายนอกจะต้องมีโลกทัศน์ที่เหมาะสมในการใช้ความรู้ทางวิชาการให้เกิดประโยชน์การจัดการตนเองของเขานั่นเอง ในกระบวนการวิจัยจากโครงการนี้เราเห็นออกแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก อาทิ สร้างอาสาสมัครในท้องถิ่น ให้ชาวบ้านต้องเป็นผู้กำกับข้อมูลเอง มีการคืนข้อมูลสู่ชุมชน มีการจัดเวทีการเรียนรู้ มีการถอดบทเรียนรู้อย่างนี้ เป็นต้น หรือส่งเสริมสถาบันวิชาการหรือนักพัฒนาทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ดังนั้น การสร้างกระบวนการเรียนรู้คือการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางวิชาการ ตัวนักวิชาการ ชาวบ้านและองค์กรท้องถิ่น ให้เข้ามาประสานกันโดยยึดประโยชน์ของชุมชนเป็นตัวตั้งนั่นเอง

4 รูปแบบการขับเคลื่อนและการปฏิบัติการ

แม้ว่าจากผลวิจัยจะสามารถสร้างกลไกการจัดการในด้านสวัสดิการชุมชน แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสก็ตาม แต่ถ้ามองไปไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นจริงหรือขับเคลื่อนชั่วขณะในช่วงของการดำเนินโครงการเมื่อโครงการสิ้นสุด ก็สะดุดหยุดลงเหล่านี้เป็นต้น ทำให้ไม่เกิดลักษณะ “กระบวนการเรียนรู้โดยต่อเนื่อง” ของกลุ่มหรือเครือข่าย ดังนั้นการสร้างแบบแผนที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นการขับเคลื่อนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืนโดยสร้างรูปแบบการเสริมหนุนการกระตุ้นหรือการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนโดยตลอดนั่นเอง การขับเคลื่อน และการปฏิบัติการของการจัดสวัสดิการเพื่อผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสของอำเภอแหลมสิงห์นั้น เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งขบวนการ กล่าวคือ

4.1 การขับเคลื่อนและการปฏิบัติการภายในชุมชน (อำเภอ) สร้างจุดประสานหรือพื้นที่เรียนรู้ระดับอำเภอโดยใช้เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอโดยอาจมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

1) กำหนดการประชุมพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนและเสริมหนุนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2) เนื้อหาการพูดคุยกันในการประชุมอาจเป็นการแลกเปลี่ยนสถานการณ์การทำงานแต่ละตำบล การหาแนวทางการช่วยเหลือเสริมหนุนซึ่งกันและกันตามความเหมาะสม การถอดบทเรียนการทำงานอย่างสม่ำเสมอทั้งระดับตำบลและระดับเครือข่าย เป็นต้น

3) สร้างระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยให้แต่ละตำบลมีส่วนร่วม เช่น สถานการณ์/จำนวนล่าสุดของผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส จำนวนกลุ่มกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น ข้อสำคัญก็คือ การสร้างระบบสารสนเทศ และข้อมูลเพื่อการจัดการในด้านสวัสดิการนั้นต้องให้ชุมชนรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของข้อมูลและสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงจากข้อมูล โดยต้องมีการสนับสนุน เสริมหนุนทั้งด้านวิชาการหรือการอำนวยความสะดวกจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องรวมทั้งหน่วยงานทางวิชาการ เป็นต้น

4.2 การสร้างการเสริมหนุนจากหน่วยงานและภาคีภายนอก เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อให้การขับเคลื่อนของชุมชนเป็นไปได้จริง อาจต้องมีการประชุมปฏิบัติการเพื่อวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคีภายนอกและเครือข่ายกองทุน เพื่อกำหนดแนวทางการเสริมหนุนที่ชัดเจนโดยอาจเป็นการเสริมหนุนทางวิชาการ ทางงบประมาณหรืออื่นๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

4.3 ส่งเสริมให้กองทุนแต่ละตำบลกำหนดแผน/โครงการเพื่อการปฏิบัติจริงโดยอาจทำในระยะ 6 เดือน หรือ 1 ปี ไปก่อนและให้มีการขับเคลื่อนแผน/โครงการนั้นอย่างเป็นจริง

4.4 ในรอบ 1 ปี ให้มีการถอดบทเรียนการทำงานทั้งหมดเพื่อนำมาสู่การสร้างแผนปฏิบัติและการขับเคลื่อนต่อไป ซึ่งการถอดบทเรียนนั้น ควรมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Steak holder) เข้ามาเรียนรู้ด้วย จะทำให้การขับเคลื่อนการปฏิบัติงานนั้นมีความชัดเจนมีความยืดหยุ่นได้ตามสภาวะ และสามารถมีแผนมีโครงการกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้การวิจัยยังจะไม่สิ้นสุดลงหลังจากหมดสัญญาโครงการเพราะชุมชนยังขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ต่อไป ในบางตำบลจะถูกพัฒนาต่อไปเป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) ส่วนในระดับอำเภอก็จะเคลื่อนงานในระดับเครือข่ายอำเภอ และพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์ ก็จะถูกพัฒนาให้เป็น Area-Based Research ของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ทำกับชุมชนจะไม่เป็นงานวิจัยที่ราบเรียบหรือไร้คุณค่าต่อไป ถ้าเป็นงานวิจัยที่ชุมชน

สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเห็นผลเป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนได้มาก เมื่อชุมชนมองเห็นประโยชน์พวกเขาจะรวมกลุ่มดำเนินงานได้เอง ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาที่เห็นผลและเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อีกวิธีหนึ่ง

4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอแหลมสิงห์

จากรายงานผลการวิจัยของอำเภอแหลมสิงห์ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนได้ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) เป็นเครื่องมือดึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(stake holders)ที่เกี่ยวข้องมาร่วมรับรู้ มาร่วมวิเคราะห์ สถานการณ์ของการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนจึงเป็นลักษณะการเน้นการมีส่วนร่วม ภาคีที่เข้าร่วมในกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย

- 1) เครือข่ายประชาคมจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชนที่ดูแลการจัดสวัสดิการในภาพรวมของจังหวัดจันทบุรี
- 2) ทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- 3) ตัวแทนกลุ่มหรือกองทุนที่มีอยู่ในแต่ละตำบล
- 4) ทีมเจ้าหน้าที่ข้าราชการของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 จังหวัดชลบุรี เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย
- 5) ทีมจากศูนย์พัฒนาสังคมสงเคราะห์หน่วยที่ 6 จังหวัดจันทบุรี
- 6) ทีมอาสาวิจัย ซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านแต่ละตำบล
- 7) ประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในเขตพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล ในเขตอำเภอแหลมสิงห์

จากองค์ประกอบของภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้จะเห็นได้ว่าภาคีมีความหลากหลายสูง ทำให้การบริหารจัดการให้ทุกภาคีเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากและมีข้อจำกัดอยู่บ้าง อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างการเรียนรู้และสามารถสร้างกลไกการจัดการตนเองในด้านการจัดสวัสดิการของชุมชนได้ระดับหนึ่ง และยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีขั้นตอนการดำเนินงานโดยสังเขปดังนี้

- 1) การประชุมเพื่อร่วมคิดร่วมวางแผนและร่วมดำเนินงานหลักและผู้ประสานงานในพื้นที่ซึ่งตลอดช่วงการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่ต้นมีการประชุมร่วมกันประมาณเดือนละ 1 ครั้ง

2) เวทีการพัฒนาทักษะและความเข้าใจในการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม และการวางแผนการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ให้กับทีมอาสาวิจัยจากชาวบ้าน และทั้งทีมวิจัยด้วย ซึ่งได้จัดที่วัดโพธิ์ทอง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

3) เวทีทำความเข้าใจการเข้ามาทำวิจัยแก่ชุมชนโดยได้จัดทุกตำบลและอีก 1 เครือข่าย ทั้งหมด 8 ครั้ง

4) การสืบค้นข้อมูลในแต่ละตำบลซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนกลุ่มกองทุน การจัดสวัสดิการของแต่ละกองทุน การจัดสวัสดิการของหน่วยงานต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสรวมทั้งสภาพชีวิตและความต้องการ โดยการเก็บข้อมูลเชิงการสร้างปฏิสัมพันธ์นี้ทีมอาสาวิจัยของชุมชนดำเนินการโดยทีมอาจารย์เป็นพี่เลี้ยง

5) การคืนข้อมูลกับชุมชน ดำเนินการทั้งในระดับของตำบลและในภาพรวมทั้งหมดของอำเภอเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สภาพของการจัดสวัสดิการ และสภาพของผู้ยากไร้รวมทั้งหมด รูปแบบการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสของแต่ละตำบลและนำมาแลกเปลี่ยนในเวทีรวมอีกครั้งเพื่อเชื่อมโยงเป็นภาพของทั้งอำเภอ

6) เวทีทำความเข้าใจ และสืบสภาพการจัดสวัสดิการขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจถึงเจตน์เจานของการวิจัยครั้งนี้ และแลกเปลี่ยนแนวทางที่อาจเชื่อมโยงบูรณาการการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสร่วมกันในการดำเนินการในอนาคต

7) การทดลองเชิงปฏิบัติการจัดสวัสดิการในรูปแบบของแต่ละตำบล และการเชื่อมโยงกันทั้งอำเภอ ซึ่งแต่ละตำบลจะต้องดำเนินการ กำหนดแนวทางและเป้าหมายการดำเนินการและสร้างกลไกการจัดสวัสดิการของตนเองแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบของเครือข่ายอำเภอซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงการปฏิบัติงาน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอแหลมสิงห์ ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย มีขั้นตอนการดำเนินการและกิจกรรมต่างๆ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

5.บทเรียนจากการทำงาน

การดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) เพื่อค้นหา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมนั้น ในช่วงสังเคราะห์ข้อมูล จำเป็นต้อง ดำเนินการโดยยึดชุมชนเป็นฐานอย่างเข้มข้น พยายามให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการครั้งนี้ให้มากที่สุด ตั้งแต่การสืบค้นข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กองทุน, องค์กร กลุ่มการเงินต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน การจัดสวัสดิการและการดูแลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น และเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยตลอดตั้งแต่การสืบค้นข้อมูล และนำมาแลกเปลี่ยนสะท้อน สิ่งที่ค้นพบ รวมทั้งจัดเวทีเรียนรู้ ที่หลากหลายในแต่ละตำบล เช่น การคืนข้อมูล การหารูปแบบ การจัดสวัสดิการ ที่เหมาะสม และเป็นไปได้ของชุมชน การที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น และนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะจัดการตนเองได้ของชุมชน ในที่สุดที่มวิจัย จึงต้องปรับโครงสร้างของ ทีมวิจัย โดยให้มี “อาสาวิจัย” จากชุมชนขึ้นมาโดยการเสนอชื่อจากเวทีการเรียนรู้นั่นเอง รวมทั้ง การปรับบทบาทของทีมวิจัยหลักซึ่งเป็น นักวิชาการ อาจารย์ ข้าราชการ และนักพัฒนาชุมชน จากภายนอกชุมชน ให้เน้นการอำนวยความสะดวก กระตุ้น หรือจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับอาสา วิจัย และชุมชน

5.1 ผลที่ได้รับจากการวิจัย(Outcome) มีดังนี้

1) ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการจัดการตนเองได้ และเกิดการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสตัวจริงได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น แม้จะเป็นเพียงบาง ตำบลแต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี

การเปลี่ยนท่าทีของชุมชนจากการเป็นผู้รับ เป็นผู้เรียนรู้ และเรียนรู้ในเรื่องราวที่เป็นเรื่อง ของตนเอง เรียนรู้แล้วก็สามารถดำเนินการให้ได้ประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรม ทศนะท่าทีของ ชุมชนในระยะเริ่มต้นซึ่งรับรู้จากนักวิจัย ก็คือ ชุมชนจะเข้าร่วมอย่างเกรงใจ หรือคำนึงถึง ค่าตอบแทน และคิดว่ามาทำงานให้กับหน่วยราชการ อยากถามอะไร อยากให้ทำอะไร ก็บอกมา เป็นต้น กลับเปลี่ยนมาเป็นลักษณะที่ชุมชนมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

2) การวางเงื่อนไขให้คนในชุมชนหรือ “คนใน” ลงไปเก็บข้อมูล สืบค้นหา ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส หรือข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหรือสวัสดิการที่ดี เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ คนในชุมชนได้เห็น ได้รับรู้ สถานการณ์ความเป็นจริง รวมทั้งประวัติศาสตร์ ภูมิหลัง และสภาพความเปลี่ยนแปลงของ ชุมชน ทำให้เกิดความตระหนักสำนึก เช่น สำนึกความเป็นท้องถิ่นของตนเอง สำนึกในการอยาก ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากในชุมชนตนเอง แม้ว่าจะระยะเวลาเริ่มต้นจะไม่เข้าใจ เรื่องวิจัย เรื่องข้อมูล อะไร ๆ ก็ตาม แต่เมื่อลงมือปฏิบัติแล้วได้เห็นได้พบ และได้เรียนรู้ขึ้นมามากมาย ซึ่งเงื่อนไขนี้ก็ ถือว่าเป็นพลังส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความบันดาลใจที่จะดูแลหรือช่วยเหลือส่วนรวมมากขึ้นในการ

เก็บข้อมูลของแต่ละตำบลนั้น เริ่มตั้งแต่การวางแผน การเก็บข้อมูล โดยคำชี้แนะและคำปรึกษาของทีมพี่เลี้ยงว่าจะเก็บเรื่องอะไร เก็บอย่างไร เก็บจากใครที่ไหน เก็บแล้วมาทำอะไรกัน ทำให้เกิดการทำงานเชิงระบบเล็กๆ ขึ้นมาภายใต้กระบวนการวิจัย เช่นนี้ และเมื่อมีกระบวนการคืนข้อมูลสู่ชุมชนก็เป็นการสร้างกิจกรรมภายใต้แนวคิด การให้ชุมชนได้เรียนรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนโดยผ่านตัวข้อมูล และการนำเสนอของคนในชุมชนและแลกเปลี่ยน ตรวจสอบ ข้อมูลกันเอง ต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนที่จะพึ่งตนเอง จัดการเรื่องต่างๆ ในชุมชนได้เอง เป็นต้น

3) เกิดรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนในแต่ละตำบลที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของแต่ละตำบล

4) เกิดเครือข่ายกองทุนการจัดการสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสระดับอำเภอ สภากรรมการบูรณาการกลุ่มกองทุนด้วยกันในชุมชนนั้น แม้ว่าในระยะเริ่มต้นยังไม่ชัดเจน แต่ก็มีความโน้มในการบูรณาการเชื่อมโยงในรูปแบบการจัดตั้งธนาคารชุมชนขึ้นมาเป็นองค์กรประสานงานกลาง เช่น ตำบลบางกะไชย และตำบลบางสระเก้า เป็นต้น

5) เกิดการบูรณาการและการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสระหว่างภาคประชาชนภาค และภาคที่เกี่ยวข้องในระดับตำบลและอำเภอ

การสร้างเครือข่ายระดับอำเภอ จากกระบวนการวิจัยที่ให้แต่ละตำบล มีทีมอาสาวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ดำเนินการในแต่ละตำบลนั้น ในการวิจัยยังมีการนัดหมาย โดยมีการพบปะแลกเปลี่ยน และประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับอำเภอ และมีการทำความเข้าใจ และสอบถามความคิดเห็น / ประสพการณ์ การจัดสวัสดิการ จากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ทำให้ได้เกิดเครือข่ายของการแลกเปลี่ยน ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล กับกองทุนต่าง ๆ ในแต่ละตำบล และขยายเป็นอำเภอรวมทั้งเครือข่าย ชาวบ้าน ถ้า องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) / เทศบาล ซึ่งหลังจากงานวิจัยสิ้นสุด คาดว่าจะมีกลไกการจัดการกองทุน สวัสดิการระดับอำเภอขึ้น และเป็นกลไกความร่วมมือหรือการทำงานร่วมกันระหว่าง ภาคประชาชนกับภาคองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งในระดับตำบล และระดับอำเภอชัดเจนยิ่งขึ้น

6) รูปแบบการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ของทั้งอำเภอแหลมสิงห์ เริ่มมีให้เห็นได้ทั้งแนวทางชัดเจนและได้ปฏิบัติมาระดับหนึ่งแล้ว จนถึงแนวทางที่ยังเป็นแผนที่ความคิด อย่างไรก็ตามทุกตำบลได้แสดงเจตนารมณ์ว่า จะนำกลับไปปฏิบัติจริง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งแสดงว่าชุมชนได้เกิดมีพลังขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการ แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ไปสู่การปฏิบัติจริง (Action) แล้ว

5.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้น(Impact) จากการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1) ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสเกิดความภาคภูมิใจที่ชุมชนยอมรับ และเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น จากเมื่อก่อนที่เคยถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยให้

ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของชุมชน ปัจจุบันปรับเปลี่ยนทัศนคติ และทำที่ต่อคนกลุ่มนี้โดยให้คุณค่ามากขึ้น

2)การทําวิจัยเรื่องนี้เป็นกรทำวิจัยที่ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จริงเพราะเกิดนำผลวิจัยไปปฏิบัติจริง เกิดความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ เอกชน และกำลังใจในการดำเนินงานตามผลวิจัยที่เกิดขึ้น

3)อาจารย์-เจ้าหน้าที่จากหน่วยราชการ-ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมที่มวิจัยได้เข้าใจกระบวนการทำงาน การมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น ได้เข้าใจการเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้ (Facilitation) เพื่อให้เกิดการคิด การทำงาน การร่วมมือในการแก้ปัญหามากขึ้น และสามารถนำมาปรับใช้กับกระบวนการการเรียนการสอนหรือการทำงานในบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น

4)เกิดงานโครงการวิจัย PARที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยอาจารย์ที่เป็นทีมวิจัย คือโครงการศึกษาสถานการณ์เด็กที่มีความต้องการพิเศษเพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมขึ้นมาโดยผลกรวิจัยนี้จะไปเชื่อมโยงกับการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสของชุมชนในโอกาสต่อไป

5)การวิจัยยังไม่สิ้นสุดลง หลังจากหมดสัญญาโครงการเพราะชุมชนยังขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ต่อไป ในบางตำบลจะถูกพัฒนาต่อไปเป็นงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น(Community-Based-Research) ส่วนในระดับอำเภอก็จะเคลื่อนงานในระดับอำเภอและพื้นที่อำเภอแหลมสิงห์ก็จะถูกพัฒนาให้เป็น “พื้นที่วิจัยเชิงบูรณาการ” (Area-Based Collaboration Research)ต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลจากการดำเนินการวิจัยของโครงการนี้มีใช้เพียงหยุดอยู่แค่เพียงเอกสารรายงานการวิจัยที่ชุมชนไม่มีโอกาสเข้าถึง ได้แต่เป็นงานวิจัยที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเห็นผลเป็นรูปธรรมจะสามารถทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนได้มากเมื่อชุมชนมองเห็นประโยชน์ ชุมชนก็จะเกิดการรวมกลุ่มดำเนินการได้เอง ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาที่เห็นผลและเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อีกวิธีหนึ่ง

6.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินการวิจัยอำเภอแหลมสิงห์ได้ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายไว้ดังนี้

(1) ระดับประเทศ

1) รัฐพึงทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดทางเลือกในการจัดสวัสดิการสังคมที่หลากหลาย ประชาชนจะได้รับบริการสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสและตัวชุมชนเองดำเนินการโดยลำพัง เช่น ขยายแนวคิดการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสไปยังภาคส่วนต่างๆ ทั้งองค์กรเอกชนองค์กรสาธารณะ อาสาสมัครต่าง ๆ และบุคคลที่มีศักยภาพที่จะ

ช่วยเหลือสังคมได้เสนอโครงการหรือวิธีการที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลผู้คนในสังคมให้มากขึ้น (CSR) และควรมีมาตรการสนับสนุนให้องค์กรต่างๆ เกิดแรงจูงใจ เช่น การลดภาษี การรับรอง สถานการณ์ทางสังคม เป็นต้น

2) การจัดสวัสดิการสังคมเชิงสงเคราะห์ เช่น เงินสงเคราะห์ คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการนั้น ควรเชื่อมโยงและสอดคล้องกับการจัดสวัสดิการของชุมชนเช่น อาจจัดสรรงบประมาณลงไปให้กลุ่ม เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อให้ดูแลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสตนเองโดยชุมชนนั้นๆ

3) ในการช่วยเหลือเงินสงเคราะห์สวัสดิการมักผ่านกลไกต่างๆ ที่เป็นหน่วยงานเป็นศูนย์ พัฒนาสังคมจังหวัด หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. เป็นต้น แต่ละหน่วยงานจะมีแบบ แผนการสงเคราะห์ โดยพยายามสร้างการมีส่วนร่วมอยู่บ้าง เช่น มีกรรมการพิจารณาจาก ตัวแทนชุมชนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำที่เป็นทางการและจัดเวทีประชาคม ลักษณะนี้ก็ยังไม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นจริง ดังนั้นแต่ละหน่วยงานควรจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมให้ภาคประชาชนสร้างวิธีการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ภาคประชาชนสร้าง วิธีการจัดสวัสดิการเชิงสงเคราะห์ได้เอง โดยที่ทางหน่วยงาน อาจทำหน้าที่เสริมหนุน หรือเป็นผู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นมา น่าจะทำให้การจัดสวัสดิการเชิงสงเคราะห์สามารถ เป็นปัจจัยที่ทำให้ เกิดความเข้มแข็งในการจัดการตนเองได้ อีกทางหนึ่ง

4) ควรมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในระดับอำเภอ ซึ่งถ้าภาค ประชาชนเกิดการเรียนรู้และรวมตัวเป็นเครือข่ายระดับอำเภอได้ ควรจัดสรรเงินกองทุนให้ เครือข่ายภาคประชาชนได้ดำเนินการโดยตรง โดยมีระบบประเมินติดตามและสนับสนุนจาก หน่วยงานรัฐ สถาบันวิชาการ หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

5) รัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำระบบ ข้อมูลและสารสนเทศ สำหรับการจัดสวัสดิการ ผู้ ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ในชุมชน เช่น จำนวนที่แท้จริงข้อมูลที่แท้จริง ข้อมูลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส จำนวนกลุ่มกองทุนในชุมชนวิถีชีวิตและความต้องการการจัดสวัสดิการของผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส การสร้างระบบข้อมูลและสารสนเทศนั้นต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชน เช่น การมีอาสาวิจัย เพื่อเก็บข้อมูล

6) การสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนได้เห็นต้นทุนและศักยภาพของตนเองของชุมชนเพื่อนำมาสู่การจัดการตนเองให้ได้ในที่สุดนั้น เป็นความจำเป็นโดยเฉพาะการจัดสวัสดิการจากการ วิจัยครั้งนี้น่าจะเป็นแนวได้ว่าการใช้บทบาททางวิชาการเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของงานวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือเปิดโอกาสให้ชุมชนได้วิจัยตนเองนั้นเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ระดับหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด และสร้างพลังการจัดการของชุมชนได้ ดังนั้นรัฐ ควรส่งเสริมให้มีการวิจัย และพัฒนาของภาคประชาชนให้มาก โดยมีสถาบันทางวิชาการที่มี ประสบการณ์เรื่องนี้เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำเพื่อให้ท้องถิ่นชุมชนทำวิจัยเองได้

7) รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและองค์กรอื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมในทุกระดับ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงบริหารสวัสดิการสังคมมากขึ้น

8) รัฐควรส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชนและอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ เช่น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุดต่างๆ การได้รับการสนับสนุนวิชาการและเงินงบประมาณ การได้รับการรับรองและเพิกถอนการรับรองเป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

9) รัฐควรกระตุ้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มเป้าหมายต่อกระบวนการทำงาน เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมา เพราะกระแสการพึ่งตนเอง กระแสการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องยอมรับว่ากลุ่มคนยากไร้ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส เขามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป เราจะต้องสร้างให้เขาเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบต่อชีวิตของเขาในอนาคตและเพื่อจะได้เข้มแข็งพอที่จะรับผิดชอบสังคมเช่นกัน การให้ทุนประกอบอาชีพจะต้องไม่เป็นการให้เปล่าอีกต่อไป เมื่อเขาช่วยตัวเองได้แล้วจะต้องนำทุนนั้นมาคืน เพื่อที่องค์กรจะใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

10) การระดมความร่วมมือจากประชาชนอย่างเต็มที่ แนวทางนี้มีใช่เพียงการออกกฎหมายที่จะส่งเสริม เช่น พ.ร.บ. ลดภาษีเพื่อสำหรับส่งเสริมให้คนบริจาคเงินในประเทศอื่นเท่านั้น แต่หนทางหนึ่งคือ การรณรงค์ให้ประชาชนทราบและยอมรับว่าขณะนี้สังคมไทยมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการความช่วยเหลือ องค์กรสวัสดิการสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนกำลังทำงานอะไรอยู่และต้องการความช่วยเหลือจากประชาชนทั่วไปอย่างไร เช่น ส่งเสริมให้คนรวมตัวกับทำประโยชน์ในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจมีโครงการด้านสวัสดิการสังคมในรูปของการทำประโยชน์คือส่งเสริมให้มากขึ้นและในที่สุด เมื่อภาพลักษณ์ขององค์กรธุรกิจดีแล้วยอดขายหรือผลประโยชน์อื่นๆ ก็จะตามมาแรงค์ให้หนักการเมืองส่งเสริมสนับสนุนระบบสวัสดิการสังคมให้มากขึ้นในรูปของการกำหนดนโยบายและกลไกต่างๆ

(2) ระดับท้องถิ่น

1) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดการจัดสวัสดิการด้วยตนเองนั้นต้องมีระบบกระบวนการเพื่อสร้างความมั่นใจและระบบช่วยเหลือชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็งให้มีหลักพึ่งหรือที่ยืนที่มั่นใจ เช่น กลุ่มใหม่ที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มเดือนไม่มีใครรับรอง จะต้องสร้างความเข้าใจ และสร้างฐานที่เลี้ยง เช่น สถาบันวิชาการ หรือหน่วยงานการเป็นกำลังสนับสนุนให้ตลอดเวลา

2) ในระดับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นต้องพัฒนาและสร้างนโยบายเพื่อการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสอย่างจริงจัง โดยที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างและ

พัฒนายโยบายนั้นๆ อันหมายถึงต้องสร้างจากรากฐานสู่ระดับนโยบาย (Bottom-up) และมีกระบวนการทำนโยบายลงสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง

3) ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการกลุ่ม-องค์กรกองทุนในการจัดสวัสดิการเพื่อผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสต่อไปและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อาจใช้งานวิจัยเข้าไปเป็นเครื่องมือดำเนินการในระยะต่อไป

4) การส่งเสริมให้ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เกิดการรวมกลุ่มเกิดเครือข่ายในการจัดสวัสดิการของตนเองได้ด้วยตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสควรดำเนินการเพราะที่เป็นอยู่นั้น กลไกในการสงเคราะห์จะถูกแบ่งแยกระหว่างผู้ถูกสงเคราะห์ให้ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสอย่างจริงจังทั้งๆ ที่พวกเขามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เฉกเช่นเราเช่นกัน จากการดำเนินการวิจัยพบว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสที่เคยถูกมองว่าเป็นผู้คอยแต่รับการสงเคราะห์ไม่กระตือรือร้นที่จะช่วยตนเองนั้น กลับเป็นผู้เอาการเอางานมีความกระตือรือร้น และรับผิดชอบเป็นอย่างดี จึงน่าจะกระตุ้นและเสริมพลังให้กับคนกลุ่มนี้ในการจัดการตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนในสังคมเช่นกัน

5) สวัสดิการชีวิตสำหรับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นอยู่ได้เกี่ยวข้องและสัมพันธ์โดยตรงกับฐานการดำรงชีวิตอื่นๆ เช่น ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ถ้าถูกทำลายให้เหลือน้อยไม่เพียงพอแก่การดำรงชีวิตจะส่งผลกระทบโดยตรงกับผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส หรือการสร้างทางจิตใจความรู้สึกของผู้สูงอายุให้เกิดความภูมิใจในคุณค่าตัวเอง เช่น กรณีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุเรื่องของเด็กเล่นพื้นบ้านกับกลุ่มเยาวชนในชุมชน จะเป็นความรู้สึกของผู้สูงอายุที่ตนเองยังมีคุณค่าต่อสังคม ดังนั้นการจัดสวัสดิการมิใช่มุ่งตรงไปยังการจัดสรรเงินเชิงสงเคราะห์ที่จะประดังชีวิตเขาแต่เพียงอย่างเดียวควรจะมีการบูรณาการเข้ากับฐานชีวิตของผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในมิติอื่นๆ ด้วยเป็นการฟื้นคุณค่าชีวิตของผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสให้กลับคืนมา

6) การคัดเลือกคนที่จะเข้ามาทำงานในระบบสวัสดิการสังคมไม่ใช่จะเลือกแต่เพียงความรู้และสติปัญญาสูงเท่านั้น แต่ควรที่จะเลือกคนที่มีความเข้าใจ และเปิดใจกับการทำงานกับชุมชนและกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสควรที่จะเข้ามาเพื่อร่วมเรียนรู้และเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชน ไม่ใช่มาเป็นผู้สั่งการหรือนำเงินหรือสิ่งของมาให้เพียงอย่างเดียว ต้องคอยเติมพลังสมองสติปัญญา และคอยกระตุ้นให้ชุมชนดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการของตนเองให้ได้ และจะต้องเสริมหนุนการทำงานของชุมชนให้ถูกจุดด้วย ต้องปรับทัศนคติที่มีต่อชุมชนและระบบสวัสดิการสังคม นักสวัสดิการสังคมและนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเพิ่มพูนความรู้และความรอบรู้ของตนให้เท่าทันกับการพัฒนาชุมชนที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม จะต้องรู้ว่าในช่วงที่ชุมชนยังมีพร้อมจะช่วยเหลือตนเอง จะมีวิธีช่วยชุมชนนั้นอย่างไร จะต้องคิดกิจกรรมร่วมกันเพื่อแสวงหารูปแบบ(model) การทำงานที่มีคุณค่าและเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

1.3 กรณีศึกษาอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป

อำเภอน้ำพองเป็นอำเภอที่เก่าแก่มียุคเกือบร้อยปีตั้งเมื่อปี 2450 เดิมเรียกว่าอำเภอ “ท่าหว้า” ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นอำเภอน้ำพอง ซึ่งเรียกตามลำน้ำพอง อำเภอน้ำพองเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 12 ตำบล 4 เทศบาล มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 168 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 113,862 คน โดยแยกเป็นเพศชาย 57,081 คน เพศหญิง 56,781 คน สภาพทางกายภาพเป็นพื้นที่เป็นพื้นที่ร้อนและแห้งแล้ง มีทรัพยากรที่สำคัญคือมีลำน้ำพองไหลผ่าน เชื้อนหนองหวาย และบึงเทียวสูง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่่อ้อย และไร่มันสำปะหลังกระจายอยู่เต็มพื้นที่ ในพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง (ทำนาปี และนาปรัง) ปัจจุบันมีการทำอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำพองเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในอำเภอหลายแห่ง เช่น โรงงานกระดาษ โรงงานน้ำตาล โรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ โรงงานแยกก๊าซของ ปตท. ทำให้ประชากรบางส่วนทำงานรับจ้างในโรงงาน รายได้เฉลี่ยของประชากรประมาณ 45,000 บาท/คน/ปี ซึ่งทางคณะศึกษาวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่าอำเภอน้ำพองเป็นพื้นที่ที่มีความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจอำเภอหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น อย่างไรก็ตามจากการที่มีโรงงานอุตสาหกรรม และการเลี้ยงปลาในกระชัง เพิ่มจำนวนมากขึ้นส่งผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อมทางด้านน้ำเน่าเสียในลำน้ำพอง ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างโรงงานกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบน้ำเน่าเสีย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 (สสว.6) ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ทำการศึกษา “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นการสังเคราะห์ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการ (Social Mapping)
2. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก
3. ฐานคิดการพัฒนาบูรณาการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
4. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำพอง
5. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

ผู้ศึกษาขอเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

ในการศึกษารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอน้ำพองได้มีการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นการประเมินว่าชุมชนมีทุน หรือในการวิจัยครั้งนี้เรียกว่า “สินทรัพย์ทุน” (capital assets) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำเสนอภายใต้ทฤษฎีวิถียังชีพ (Livelihood approach) ซึ่งมองว่าชาวชนบทมีวิถีการยังชีพที่หลากหลาย ซึ่งในฐานคิดเดิมมักมองว่าชีวิตชาวชนบทถูกกำหนดโดยการผลิตที่ทำให้เกิดความล้มเหลวหรือความยากจน แต่ในความเป็นจริงเกิดจากการไม่สามารถเข้าถึงระบบตลาดหรือการแลกเปลี่ยนได้ และควรนำสินทรัพย์ทุนมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตให้เกิดประโยชน์ “สินทรัพย์ทุน” (capital assets) มิได้หมายถึงทุนที่เป็นเงินหรือทุนทางด้านกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการหมายความรวมถึงทุนมนุษย์ (ทักษะความชำนาญ ความรู้ ความสามารถ และภาวะสุขภาพ) ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ

จากฐานคิดเรื่องของการประเมินศักยภาพและการจัดสวัสดิการชุมชนคณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดกรอบในการประเมิน สินทรัพย์ทุนของอำเภอเมืองแบ่งออกเป็น 4 ระดับคือ 1) กลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน 2) เครือข่ายระหว่างชุมชน 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) บริษัทเอกชน เพื่อศึกษาทุนเดิมในการจัดสวัสดิการที่เป็นทุนเดิมของชุมชน และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงสู่การจัดสวัสดิการชุมชน สรุปภาพรวมของการศึกษาได้ดังนี้

1.1 ศักยภาพของกลุ่มและองค์กรในระดับชุมชน

จากการศึกษาของคณะผู้ศึกษาพบว่า มีกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนและได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเองของคนในชุมชน กลุ่มที่เกิดขึ้นจากวาระพิเศษ เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน เกิดจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการรวมกลุ่มที่เกิดจากกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนปี พ.ศ. 2548 ทำให้มีการ จัดสวัสดิการที่มีการดำเนินงานโดยกลุ่ม องค์กรในระดับชุมชน ตัวอย่างเช่น

- ธนาคารหมู่บ้านตำบลบ้านเสียว มีจำนวนสมาชิกประมาณ 700 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 12 ล้านบาท เป็นการจัดสวัสดิการทางด้านแหล่งเงินกู้ของชาวบ้าน มีการนำกำไรมาจัดสรรเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพบว่าในอำเภอพบว่ามีกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 66 กลุ่ม มีสมาชิกรวมกัน 8,900 คน มีเงินทุนหมุนเวียนจากกลุ่มต่างๆประมาณ 23 ล้านบาท เป็นกลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกด้านเงินทุนประกอบอาชีพ

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาด้านการประกอบอาชีพหรือการสร้างอาชีพเสริม ปัจจุบันมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 53 กลุ่ม เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ เช่น กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มปุ๋ยชีวภาพเกษตรอินทรีย์ กลุ่มนวดแผนไทย ร้านค้าชุมชน กลุ่มเลี้ยงโค ฯลฯ แต่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังไม่ประสบความสำเร็จมากนักเนื่องจากหลายกลุ่มเป็นการรวมตัวกันเพื่อขอรับการสนับสนุนทุน

1.2 ศักยภาพขององค์กร/กองทุนระดับเครือข่าย

ศักยภาพขององค์กรหรือกองทุนระดับเครือข่ายจากผลการศึกษาพบว่าสินทรัพย์ทุกระดับเครือข่ายมีรูปธรรมของการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อทำกิจกรรมและการจัดสวัสดิการโดยเครือข่ายซึ่งมีการขยายกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่การดำเนินงานกว้างจากระดับชุมชนได้มีการนำเสนอรูปธรรมตัวอย่างเช่น

- สมาคมฉาบปูนกิจสงเคราะห์สตรี ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำพอง มีจำนวนสมาชิกจำนวน 11,980 คนครอบคลุม 168 หมู่บ้าน (หมู่บ้านละ 9-15 คน) มีเงินทุนเวียนประมาณ 1.1 ล้านบาท การจัดสวัสดิการเป็นการช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิต และการพัฒนาสตรี เช่น การอบรมเลี้ยงดูเด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ เครือข่ายผู้สูงอายุ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนแต่เรียนดี
- เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สนับสนุนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำพอง มีจำนวนกองทุน 168 กองทุน มีจำนวนเงินกองทุนประมาณ 218 ล้านบาท จำนวนสมาชิก 20,402 คน มีคณะกรรมการจำนวน 1,936 คน การจัดสวัสดิการในรูปแบบเงินกู้ และมีการจัดสรรกำไรเพื่อเป็นทุนการศึกษา และเพื่อการใช้ในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน
- เครือข่ายผู้สูงอายุ : สัจจะกองทุนออมวันละ 1 บาท จัดโดยเครือข่ายผู้สูงอายุตำบลวังชัย ก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี 2546 มีจำนวนสมาชิกประมาณ 2,400 คน และมีแนวโน้มในการขยายรูปธรรมสู่ตำบลต่างๆในอำเภอ มีการทำกิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพให้กับผู้สูงอายุ เช่น การทำยาหม่อง การทำดอกไม้ประดิษฐ์ ดอกไม้จันทร์ การทำไข่เค็ม การฟื้นฟูการเล่น และการแสดงศิลปะพื้นบ้าน นอกจากนี้ชมรมผู้สูงอายุยังมีการจัดตั้ง

กองทุนสัจจะกองบุญออมวันละบาท เพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก ตามรูปแบบสวัสดิการชุมชนช่วยเหลือสมาชิกด้าน เจ็บป่วย เสียชีวิต (มีสมาชิกประมาณ 270 คน มีเงินทุนประมาณ 70,000 บาท) การจัดสวัสดิการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่นทางด้านงบประมาณ

- สมาคมฉาปนกิจสงเคราะห์ (โดยชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข) มีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ สมาชิกชมรมฉาปนกิจสงเคราะห์ และสมาชิกฉาปนกิจ อสม. ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีจำนวนสมาชิกประมาณ 19,029 คน ปัจจุบันมีเงินกองทุนประมาณ 4 ล้านบาท เป็นการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกกรณีเสียชีวิต ศพละ 129,739 บาท นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมลงทุนทำร้านค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายปุ๋ย นำรายได้เข้าชมรม และมีการจัดสรรกำไรมาบริจาคช่วยเหลือโรงพยาบาลน้ำพองเพื่อทำกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน

1.3 ศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พื้นที่อำเภอคำพองมี อบต.จำนวน 12 แห่ง 4 เทศบาล ในการศึกษาด้านศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ในการจัดสวัสดิการชุมชนในพื้นที่อำเภอคำพอง พบว่า อบต.มีการสนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนหลายด้าน เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษาพยาบาลชุมชน เพื่อกลับมาดูแลและส่งเสริมเรื่องสุขภาพให้ประชาชนในตำบล และมีการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากโดยได้รับการสนับสนุนจาก พมจ.และ อบจ. จังหวัดขอนแก่น จัดกิจกรรมส่งเสริมเยาวชนด้านศาสนา การจัดกิจกรรมวันสำคัญ การฟื้นฟูประเพณี เช่น วันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด การสนับสนุนกลุ่มอาชีพกลุ่มต่างๆ ในตำบล สนับสนุนกองทุนหมุนเวียน สนับสนุนและสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สนับสนุนทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียนแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

1.4 ศักยภาพของบริษัทเอกชนในการจัดสวัสดิการ

ในการศึกษาคณะนี้คณะผู้ศึกษาได้มีการศึกษาการจัดสวัสดิการของบริษัทเอกชนในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือลูกจ้างและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการตั้งโรงงาน โดยใช้กรณีศึกษาของบริษัท ฟินคัส พัล แอนด์เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) พบว่ามีการจัดสวัสดิการโดยภาคเอกชนหรือโรงงานที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน เนื่องจากในพื้นที่อำเภอคำพองมีโรงงานอุตสาหกรรมกระจายตัวอยู่ ชาวบ้านบางส่วนจึงมีอาชีพรับจ้างในโรงงาน จึงได้รับสวัสดิการที่ทางโรงงานหรือบริษัทจัดให้ เช่น ประกันชีวิต เงินสงเคราะห์ทุนการศึกษาบุตร เงินเกษียณอายุหลังการทำงาน การจัดกิจกรรมกีฬาในโรงงาน สหกรณ์ร้านค้าจำหน่ายสินค้าราคาถูก ในบางพื้นที่มีบริการตรวจ

สุขภาพให้ชาวบ้านที่อยู่บริเวณใกล้โรงงาน การอบรมอาชีพให้กลุ่มแม่บ้าน การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนอาสาสมัครพัฒนาชุมชน การแจกเครื่องอุปโภคบริโภคและผ้าห่ม และการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่มีข้อจำกัดว่าการจัดสวัสดิการจัดให้เฉพาะพนักงานในโรงงานหรือชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

ข้อสรุปที่ได้จากการประเมินศักยภาพและการจัดสวัสดิการชุมชนพบว่า การจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่พบส่วนใหญ่จะดำเนินการในรูปแบบของการตั้งกลุ่มที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันเองของคนในชุมชน การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในอำเภอ รูปแบบการจัดสวัสดิการส่วนจะเป็นการตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืม กองทุนประกอบอาชีพ การอบรมให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการจัดสวัสดิการโดยชุมชนถูกจำกัดอยู่ในเฉพาะกลุ่มสมาชิก กลุ่มผู้ยากลำบากยังไม่สามารถเข้าถึงการจัดสวัสดิการได้โดยตรง ส่วนในทางอ้อมอาจจะได้รับผลประโยชน์จากการที่กลุ่ม องค์กร มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มมาเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะในชุมชน เช่น กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จัดกิจกรรมวันสำคัญ ทุนการศึกษาช่วยเหลือเด็กนักเรียน หรือการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อื่นๆ นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางส่วนที่ได้รับสวัสดิการจากโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากทำงานอยู่ในโรงงาน

ส่วนการได้รับสวัสดิการจากรัฐตามพื้นฐานได้แก่ การได้รับการบริการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การรักษาพยาบาล (โรงพยาบาล สถานีอนามัย) ระบบการประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับบริการกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ

2. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

ในการจัดทำฐานข้อมูลผู้ยากลำบากอำเภอน้ำพอง คณะวิจัยได้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น แกนนำชุมชน อบต. ตัวแทนหน่วยงานราชการในอำเภอ มาร่วมกันให้คำนิยาม ความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันโดยมีการจัดเวทีเพื่อให้แกนนำชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนิยาม ความหมาย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจก่อนที่จะมีการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากในแต่ละหมู่ (มีการกำหนดหมู่บ้านละ ประมาณ 5 คน) ในที่ประชุมได้ร่วมกันนิยามความหมายของผู้ยากลำบากในชุมชนหมายถึง ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น

- 1) ผู้สูงอายุที่ดูแลตนเองไม่ได้
- 2) ผู้พิการทั้งร่างกาย
- 3) ผู้ป่วยจิตเวช
- 4) ผู้ป่วยติดเชื้
- 5) คนเร่ร่อน
- 6) เด็กกำพร้า

- 7) คนไม่มีงานทำ
- 8) ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน
- 9) ผู้ติดยาเสพติด ติดสุราเรื้อรัง
- 10) ครอบครัวที่มีรายได้ตกเกณฑ์ จปฐ.
- 11) ผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน หรือสำเนาทะเบียนบ้าน

ซึ่งในการให้นิยาม ความหมายของผู้ยากลำบากโดยชุมชน มีลักษณะที่เหมือนกับเกณฑ์ที่ทางราชการ ได้แก่ พมจ. / อบต. ใช้ในการพิจารณาเพื่อให้ความช่วยเหลือ และในส่วนของความหมายที่เพิ่มเติมจากเดิมที่ชุมชนร่วมกันนิยามผู้ยากลำบากคือ คนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ จปฐ. ผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน คนที่ติดสุรา คนที่ไม่มีงานทำ คนที่ไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งในการให้นิยามเหล่านี้จะสะท้อนถึงความต้องการในการจัดสวัสดิการของชุมชนที่สามารถครอบคลุมวิถีชีวิต สภาพปัญหาความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน ที่มีได้จำกัดอยู่เฉพาะรูปแบบการสงเคราะห์ หรือการตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืม

สำหรับการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากได้มีการอบรมอาสาชุมชนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องนิยาม ความหมาย และวิธีการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากในชุมชน และให้อาสาสมัครที่เป็นตัวแทนจากชุมชนร่วมกันสำรวจรายชื่อและรวบรวมข้อมูลผู้ยากลำบาก โดยใช้วิธีการจัดเวทีประชาคมแกนนำในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน พระครู อบต. ร่วมกันพิจารณารายชื่อผู้ยากลำบากในหมู่บ้านเพื่อให้ได้รายชื่อ หลังจากนั้นจึงลงเยี่ยมและสำรวจข้อมูลเป็นรายครัวเรือน จากการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากเพื่อจัดทำฐานข้อมูล ได้รายชื่อผู้ยากลำบากจำนวน 805 คน ซึ่งประเภทของความยากลำบากส่วนใหญ่เป็นปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน ไร้ที่อยู่อาศัย และกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้หรือเจ็บป่วย คนพิการ

ภาพรวมผู้ยากลำบากพบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีอายุตั้งแต่ 60 ขึ้นไป ที่มีอาชีพทางด้านการเกษตร การศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกโดยเฉลี่ยตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป สูงสุดมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 12 คน สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในภาวะต้องพึ่งพิง เป็นภาระที่ต้องเลี้ยงดู สมาชิกที่มีงานทำในครอบครัว มีรายได้ในครอบครัวมีน้อย

ประเภทความยากลำบากพบว่าส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องไม่มีที่ดิน ที่ทำกิน หรือไม่มีที่อยู่อาศัยที่ถาวร และผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแล ส่วนด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรในหมู่บ้าน จากการประมวลผลการศึกษาของคณะผู้ศึกษาพบว่า ผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากโดยส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรต่างๆในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ (เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ยากลำบากไม่สามารถเข้าถึงการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว)

สรุปขั้นตอนในการพัฒนาฐานข้อมูลผู้ยากลำบากดังนี้

3.1 การพัฒนาแบบบันทึกสำรวจและประเมินผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน สภาพปัญหา ความเดือดร้อน สภาพทาง

เศรษฐกิจ การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ การได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และการประเมินความสุขตามตัวชี้วัด

3.2 การจัดเก็บข้อมูลผู้ยากลำบาก หลังจากที่ได้มีการร่วมกับแกนนำชุมชนในการออกแบบบันทึกสำรวจประเมินผู้อยู่ในภาวะยากลำบากแล้วได้มีการนำแบบสำรวจไปทดลองใช้และนำกลับมาปรับปรุงเพื่อให้เข้าใจง่าย ส่วนการสำรวจข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้มีการพัฒนาอาสาสมัครจัดเก็บข้อมูล โดยการจัดประชุมร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ครู พระ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจคัดเลือกรายชื่อผู้อยู่ในสภาวะผู้ยากลำบาก หลังจากได้รายชื่อแล้วอาสาสมัครจะลงเยี่ยมบ้านและสัมภาษณ์ตามแบบสำรวจฯ แล้วส่งข้อมูลให้แก่ผู้ประสานงานตำบล

3.3 การพัฒนาระบบฐานข้อมูล ในการประมวลผลแบบสำรวจคณะผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้โปรแกรม Microsoft Access ในการประมวลผลซึ่งดำเนินการโดยทีมศึกษาวิจัย ซึ่งฐานข้อมูลดังกล่าวจะมีการส่งมอบให้ อบต. แต่ละแห่งจัดทำเป็นฐานข้อมูลผู้ที่อยู่ในสภาวะผู้ยากลำบากต่อไป

3. ฐานคิดการพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอหนองงิ้ว จังหวัดขอนแก่น จากผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นฐานคิดในการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอคือการจัดสวัสดิการโดยชุมชนมิใช่เรื่องใหม่ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีความพยายามในการดึงเอาศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการจัดสวัสดิการในชุมชน ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาการส่งเสริมให้เกิดการจัดสวัสดิการโดยชุมชนยังขาดทิศทางหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นจำนวนมากในชุมชนแต่ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางในการทำให้เกิดการจัดสวัสดิการโดยชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องมีการส่งเสริมให้มีการบูรณาการการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เน้นการสนับสนุนให้ชุมชนเป็นหน่วยหรือกลไกในการจัดสวัสดิการควบคู่ไปกับรัฐและตลาด ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิดด้านการบูรณาการ ซึ่งถูกหยิบยืมมาเพื่อให้ในการปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้คือ การบูรณาการกองทุนชุมชนโดยวิธีการในการบูรณาการกองทุนจะกระตุ้นให้มีการคิดริเริ่มจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ คณะกรรมการและสมาชิกกองทุน ตลอดจนหน่วยงานที่สนับสนุนกลุ่มหรือเครือข่าย โดยการบูรณาการจะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกองทุนชุมชนให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนอำเภอนำพ่องในการจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ในแต่ละชุมชนหรือแต่ละตำบลมีการจัดสวัสดิการจากกลุ่มต่างๆเป็นทุนเดิมของชุมชน หลายรูปแบบหลายประเภท ทั้งในระดับชุมชนที่เกิดจากรวมกลุ่มกันเองในชุมชน ระดับเครือข่ายมีเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดสวัสดิการ การจัดสวัสดิการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลและการจัดสวัสดิการโดยหน่วยงานหรือบริษัทหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนจัดสวัสดิการ การจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชนมีดังนี้ กลุ่มอาชีพ มีกิจกรรมมีการรวมกลุ่ม สร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับสมาชิก โดยการจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานกิจกรรมที่สำคัญได้แก่

- ฐานกลุ่มองค์กรการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกด้านเงินกู้ มีการนำเงินผลกำไรมาเพื่อใช้ในการให้ทุนการศึกษา ใช้เพื่อกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน
- ฐานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูป กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มผลิตปุ๋ย
- เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายฌาปนกิจ อสม. เป็นจัดสวัสดิการกองทุนฌาปนกิจช่วยเหลือสมาชิกเมื่อเสียชีวิต และการออมวันละบาทเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก

กลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนที่กล่าวถึงข้างต้น แต่ละกลุ่มมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน มีระเบียบกติกาที่ต่างกัน หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนต่างกัน มีปัญหาพื้นฐานที่ต่างกัน เช่น บางกลุ่มสามารถบริหารจัดการดีสามารถนำผลกำไรจากการดำเนินงานและดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่บางกลุ่มมีปัญหาสมาชิกเป็นหนี้ค้างชำระ การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอนำพ่องจึงมีใช้การนำเงินมารวมกัน เพื่อนำเงินมาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เพราะแต่ละหมู่บ้าน แต่ละตำบลมีฐานการจัดสวัสดิการด้านต่างๆเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และเนื่องจากสภาพแต่ละตำบลและแต่ละเครือข่ายมีความแตกต่างกัน การรวมเงินจึงเป็นเรื่องที่ยากในช่วงของการเริ่มต้น เพราะแต่ละกลุ่มต่างก็มีระเบียบของตนเอง ซึ่งเป็นข้อจำกัดทำให้ไม่พร้อมที่จะรวมเงินหรือการรวมกองทุนเข้าด้วยกัน

ทิศทางของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอนำพ่อง แนวทางการบูรณาการกองทุน จึงมุ่งไปที่รูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่าย

1. การบูรณาการคน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรที่มีการจัดสวัสดิการชุมชน โดยแต่ละกองทุนยังคงมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการและการดำเนินการที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่และของกลุ่ม แต่ละกลุ่มองค์กรยังคงดำรงเอกลักษณ์และเป้าหมายของกลุ่มได้ และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก แต่การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายจะเป็นช่องทางในการขยายประเภทของการจัดสวัสดิการเพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิก

และการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายจะเป็นช่องทางในการ การค้นหาอาสาสมัครและการพัฒนา แก่นนำให้มีความรู้และความเข้าใจประสานงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน กลุ่มเป้าหมายในการบูรณาการหรือการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครได้แก่ อสม./ อพป./ ยุติธรรม หมู่บ้าน/อาสาพัฒนาหมู่บ้าน/คณะกรรมการ โดยเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอจะต้องทำหน้าที่ ในการพัฒนาอาสาสมัครและการสนับสนุนการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. การบูรณาการเชื่อมโยงฐานข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลของผู้ที่อยู่ในภาวะ

ยากลำบากเข้าสู่ระบบร่วมกันระหว่างหน่วยงาน กลุ่ม เครือข่าย ที่มีการจัดสวัสดิการ เพื่อให้ ครอบคลุมกลุ่มผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น อบต./พมจ./สาธารณสุข/เครือข่ายองค์กรชุมชน ที่ มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบาก เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ส่งผลให้สามารถกระจาย การช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มขึ้น

3. การพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งในการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร จะเป็นการพัฒนาต่อยอดกับฐานทุนเดิม กลุ่ม เครือข่ายที่มีอยู่แล้วในแต่ละชุมชน ให้มี ศักยภาพในการจัดสวัสดิการที่ขยายรูปแบบและวิธีการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมและตรงตาม สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

4. ระดับนโยบายจะต้องมีการบูรณาการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่าง หน่วยงาน เพื่อให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมของชุมชน อย่างมีทิศทางหนุนเสริมพลังซึ่งกัน และกันในการสนับสนุนให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น อบต./สาธารณสุข/ พัฒนาชุมชน/ พมจ./สสว./

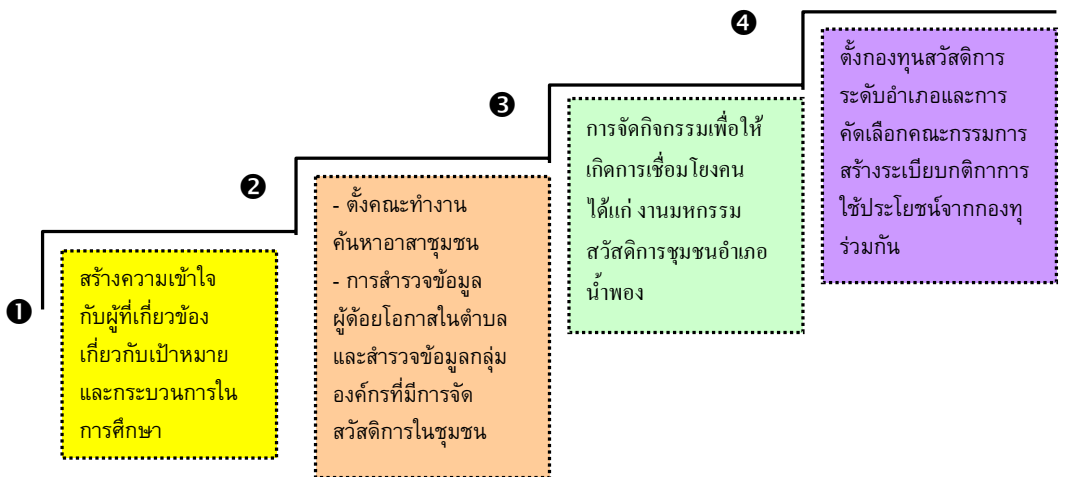
4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำพอง

จากการสัมภาษณ์อาจารย์บัวพันธ์ พรหมพักพิง ได้กล่าวถึงการบูรณาการเครือข่าย สวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำพองคือ การมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ยุทธศาสตร์ของกระทรวงคือ การ สร้างชุมชนเข้มแข็ง สังคมไม่ทอดทิ้งกัน และการสร้างสังคมคุณธรรม แนวทางของการบูรณาการ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอมีกิจกรรม จากการระดมความคิดเห็นร่วมกับผู้นำจาก ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ในการในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี่คือ

1. การพัฒนาอาสาสมัครชุมชน โดยเชื่อมโยงกับฐานคนที่เป็นทุนเดิมของชุมชนได้แก่ อสม. / อาสาพัฒนาหมู่บ้าน/อาสาพัฒนาชุมชน และอื่นอีกมากมายที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ให้สามารถ ทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้ เน้นการสร้างขบวนให้แน่นเพื่อให้คน ในชุมชนเข้ามาร่วมดูแลผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
2. การพัฒนาระบบฐานข้อมูล

3. การจัดการความรู้ดูบทเรียนประสบการณ์การจัดสวัสดิการชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดการขยายผลรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชน
4. การระดมทุนเพื่อสร้างกองทุนสวัสดิการ เช่น จากชุมชน /กลุ่มองค์กรต่างๆ/ โรงงาน/หน่วยงานราชการ
5. การสร้างงานและการพัฒนาอาชีพ
6. การพัฒนาผู้นำเพื่อให้แกนนำไปเคลื่อนงานในพื้นที่

ทางคณะที่ศึกษาได้มีขั้นตอนการในการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนดังนี้

ขั้นที่ 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจในการศึกษาวิจัย จึงได้มีการเชิญผู้นำจากกลุ่มองค์กรต่างๆในแต่ละตำบล /อบต. /พระ/ตัวแทนจากโรงพยาบาลที่ทำงานด้านชุมชน / นายอำเภอ/ สำนักงานส่งเสริมการเกษตร /ตัวแทนจากโรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอน้ำพอง / กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้รับรู้และเข้าใจร่วมกันและมีการกำหนดตัวชี้วัด “ผู้ยากลำบากในสังคม”

ขั้นที่ 2 ตั้งคณะงานระดับอำเภอและระดับตำบลเพื่อร่วมกันค้นหาหาสาสมัครและช่วยกันสำรวจข้อมูลผู้ด้อยโอกาสในแต่ละตำบลและกลุ่ม/องค์กร ที่มีการจัดสวัสดิการชุมชน และมีการจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาสและกลุ่ม / องค์กรต่างๆที่มีอยู่ในอำเภอ น้ำพอง ก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูลผู้ด้อยโอกาสจะมีการประชุมคณะทำงานและอาสาสมัครร่วมกันเพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนให้ชัดเจนก่อนในครั้งแรกมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ด้อยโอกาสหมู่บ้านละ 10 คน โดยให้อาสาสมัครลงกลับไปในหมู่บ้าน และมีการประชุมหรือกับผู้ใหญ่บ้าน ครู

แกนนำจากกลุ่มต่างๆ มาร่วมกันพิจารณาส่งรายชื่อผู้ด้อยโอกาสในแต่ละหมู่บ้าน และมีการนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาจัดระบบฐานข้อมูลต่อไป ในการสำรวจข้อมูลผู้ที่ถูกสัมภาษณ์มีความหวังว่าจะได้รับการช่วยเหลือหลังจากที่มีการสัมภาษณ์ไปแล้ว

ขั้นที่ 3 การจัดกิจกรรมร่วมกันของคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ จึงมีการจัดงานมหกรรมสมัชชาสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำพอง เพื่อให้แต่ละกลุ่ม / องค์กรที่มีการการจัดกิจกรรมมาร่วมกันจัดนิทรรศการและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานของกลุ่มในการจัดสวัสดิการ เช่น กลุ่มอาชีพ ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่ม อสม. ซึ่งจะมีการระดมทุนจากการจัดทอดผ้าป่า และการขอรับการสนับสนุนจากโรงงานในพื้นที่อำเภอน้ำพอง ซึ่งจะมีการจัดงานมหกรรมในวันที่ 27 ธันวาคม 2550

ขั้นที่ 4 การตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสอำเภอน้ำพอง โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการกองทุนระดับอำเภอในวันที่เดียวกันกับการจัดงานมหกรรมสวัสดิการชุมชนอำเภอน้ำพอง

5. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน จากฐานคิดของการเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมารวมกันเพื่อให้เกิดพลังในการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกและผู้ยากลำบาก จากผลการศึกษาวิจัยข้อค้นพบว่า การนำเอากองทุนมารวมกันเป็นเรื่องที่มีความยาก เพราะสถานะของกลุ่มต่างๆ กัน ทั้งทางด้านทางด้านที่มาของกองทุน วัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มระเบียบกติกา การบริหารจัดการและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนที่ต่างกัน ในกระบวนการวิจัยจึงให้ความสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชน “เครือข่ายสวัสดิการชุมชน” โดยการทำให้เกิดเครือข่ายของกองทุนที่แต่ละกองทุนมีความเป็นอิสระ และมีเอกลักษณ์ ในการจัดการหรือจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก แต่การเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนต่างๆ จะทำให้เกิดการขยายบริการสวัสดิการได้กว้างขวางขึ้น แนวคิดพื้นฐานของการบูรณาการสวัสดิการชุมชนมีหลักคิดพื้นฐานที่สำคัญดังนี้

- สวัสดิการชุมชนมิใช่สิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อการทดแทนสวัสดิการจากรัฐ รัฐจำเป็นต้องมีการจัดสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นต่อไป
- สวัสดิการชุมชนต้องมีพื้นฐานมาจากการให้สินทรัพย์หรือทุนชุมชน (Capital assets) หมายถึง ทรัพยากร เงิน ทักษะความชำนาญของคนในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา

- การบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือเยียวยาฟื้นฟูผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากในชุมชน โดยเฉพาะผู้ยากลำบากที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการชุมชนหรือเข้าถึงสวัสดิการต่างๆในสังคม
- สวัสดิการชุมชนจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

5.1 วัตถุประสงค์กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนอง

การตั้งคณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชน อำเภอหนอง มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อเป็นการขจัดและบรรเทาความยากลำบากในรูปแบบต่างๆของประชาชนในอำเภอหนอง และเพื่อทำนุบำรุงทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ มรดก และสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในหนองให้ก้าวหน้าสืบไป และประการสุดท้ายเพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการอาสาสมัครในการดูแลผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก เพื่อเป็นการปฏิรูประบบอาสาสมัครที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานในการเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชน

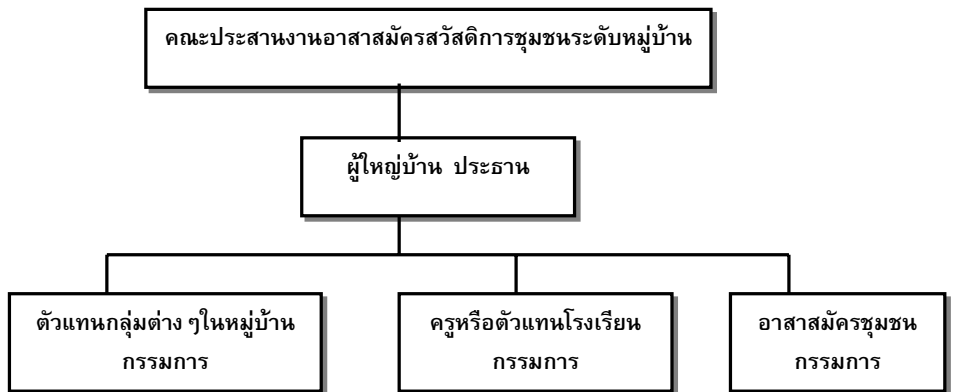
ทั้งนี้เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอบรรลุเป้าหมายคือ การที่คนในชุมชนมีจิตใจอาสาสมัคร มีความรู้ ความชำนาญ และทักษะในหลายด้านที่สามารถนำไปใช้เพื่อบรรเทาและแก้ปัญหาของผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก กระบวนการพัฒนาอาสาสมัครจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อให้สามารถจัดสวัสดิการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการเชื่อมโยงกับระบบอาสาสมัครเดิม เช่น อาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

5.2 โครงสร้างของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอหนอง

คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับหมู่บ้าน (กปสช.บ.) ประกอบด้วย

- ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกรรมการ
- ประธานหรือผู้แทนกองทุน / กลุ่มองค์กรต่างๆ/ตัวแทนเครือข่ายองค์กรกรรมการ
- ผู้แทนครู / โรงเรียนประจำหมู่บ้าน กรรมการ
- อาสาสมัครหรือตัวแทนอาสาสมัคร (อช. /อสม.และอื่นๆ) กรรมการ

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับหมู่บ้าน คือเป็นกำลังสำคัญในการดูแลผู้ยากลำบากในชุมชน ทำหน้าที่ในการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากให้คณะกรรมการระดับตำบล การแจ้งสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ยากลำบาก การประสานงานในชุมชนและหน่วยงานต่างๆให้ความช่วยเหลือในกรณีเร่งด่วน และการให้ความรู้สร้างเครือข่ายการดูแลกันโดยอาศัยทุนทางสังคมของคนในชุมชนหรือกิจกรรมเดิมเป็นฐานในการจัดสวัสดิการชุมชน หรือการพิจารณาจัดสรรเงินจากกองทุนต่างๆในหมู่บ้านมอบให้แก่กองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบาก

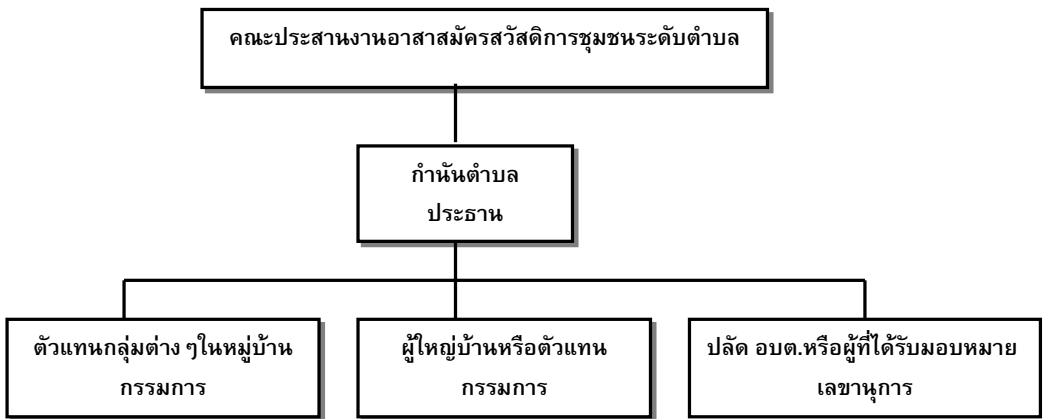

คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับตำบล (กปสช.ต.) ประกอบด้วย

- กำนันตำบล ประธานโดยตำแหน่ง
- ผู้ใหญ่บ้านจากทุกหมู่บ้าน กรรมการ
- ตัวแทนเครือข่ายต่างๆ ในตำบล กรรมการ
- ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เลขานุการ

คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับตำบล มีกรอบแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. การให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ
2. ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลผู้อยู่ในภาวะผู้ยากลำบากในตำบล
3. ประสานงาน สนับสนุน ให้คำแนะนำปรึกษาแก่องค์กรการบริหารส่วนตำบล ในการกระจายสวัสดิการของรัฐ (ทั้งจากราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค)
4. ประสานงาน สนับสนุน ให้คำแนะนำปรึกษาแก่องค์กร/เครือข่ายในตำบล ในการพัฒนาและการกระจายสวัสดิการชุมชน และการสนับสนุนให้เกิดองค์กร/เครือข่ายสวัสดิการชุมชนภายในตำบล
5. ประสานงาน สนับสนุน และให้คำแนะนำการดำเนินงานพัฒนาที่เกี่ยวกับการจัดฐานการจัดสวัสดิการภายในตำบล เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

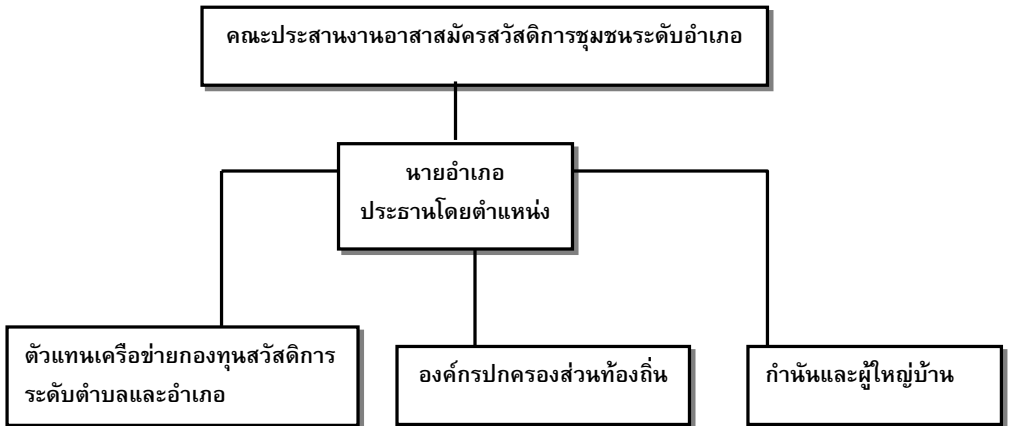

คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ (กปสข.อ.) ประกอบด้วย

- ตัวแทนเครือข่ายกองทุนต่างๆหรือเครือข่ายองค์กรในอำเภอ เช่น เครือข่ายสตรี ชุมรม ผู้สูงอายุ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์น้ำพอง เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- ตัวแทนองค์กรเอกชน เช่น สภาวัฒนธรรมอำเภอ
- ตัวแทนฝ่ายชุมชน เช่น จากชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- ตัวแทนฝ่ายวิชาการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอน้ำพอง

คณะกรรมการประสานงานสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ มีกรอบแนวทางในการดำเนินงานดัง

1. สนับสนุนการดำเนินงานเครือข่ายและกองทุนต่างๆ ภายในอำเภอเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3 ด้าน คือ การจัดและบรรเทาภาวะผู้ยากลำบาก การทำนุบำรุงทุนทางสังคม และการสร้างขบวนการอาสาสมัคร
2. การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนในการระดมความช่วยเหลือในรูปของเงินทุนและการช่วยเหลือด้านอื่นๆเพื่อมอบให้กับเครือข่ายองค์กรเครือข่ายในอำเภอเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบาก
3. การจัดให้มีการประชุมใหญ่ของเครือข่าย กลุ่ม องค์กรชุมชน และอาสาสมัคร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือเพื่อระดมความร่วมมือ ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากปีละครั้ง
4. คณะกรรมการอาจตั้งกองทุนเพื่อระดมทุนสำหรับการจัดสวัสดิการชุมชน และการออกกระเปียบ กองทุนและระเบียบอื่นๆตามความจำเป็น
5. ให้คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง 2 ปี ยกเว้นที่เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

5.3 ผู้รับผลประโยชน์จากเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ

ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนเพื่อคนน้ำพอง ได้แก่ สมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อคนอำเภอน้ำพอง โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบากหรือด้อยโอกาส ที่มีการสำรวจรายชื่อและการจัดทำฐานข้อมูล อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสดังกล่าวเป็นบทบาทหน้าที่ของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายต่างๆที่มีอยู่เป็นทุนเดิมในชุมชนแล้ว การรวมกันเป็นเครือข่ายสวัสดิการชุมชนเพื่อคนน้ำพองในระดับอำเภอเน้นการรวมกันเพื่อกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชน การรณรงค์ ระดมทุน การพัฒนาอาสาสมัครเพื่อให้การช่วยเหลือผู้ยากลำบากผ่านเครือข่าย/องค์กร และสมาชิกในชุมชน ผลที่เกิดจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการยกย่องระเบียบกติกาศื่อข่ายสวัสดิการชุมชนและการยกย่องโครงสร้างของคณะกรรมการ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ทั้งนี้ก่อนที่จะมีการปิดโครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้ได้มีการจัดงานมหกรรมสวัสดิการชุมชนคนน้ำพอง โดยมีการเชิญตัวแทนกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมงาน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีรายชื่อจากการสำรวจข้อมูลเข้าร่วม มีการเสวนานำเสนอรูปธรรมของการจัดสวัสดิการโดยชุมชน และการจัดนิทรรศการ การแสดงวัฒนธรรมของคนน้ำพอง และประกาศโครงร่างเครือข่ายสวัสดิการชุมชนเพื่อคนน้ำพอง ในแง่ของการปฏิบัติ ขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดรูปธรรมมีความจำเป็นต้องมีหน่วยงานการสนับสนุนให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป

1.4 กรณีศึกษาอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะที่ตั้ง อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวจังหวัดระยะทาง 66 กม. ห่างจากกรุงเทพมหานครระยะทาง ประมาณ 585 กม. ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอท่าชนะ ทิศใต้และทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอท่าฉาง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอไชยา ประกอบด้วย 9 ตำบล 54 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลตลาดไชยา ตำบลเลม็ด ตำบลทุ่งตำบลป่าเว ตำบลเวียง ตำบลพุมเรียง ตำบลตะกรบ ตำบลโมถ่ายและตำบลปากหมาก

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล 2 แห่งคือ เทศบาลตำบลตลาดไชยาและเทศบาลตำบลพุมเรียง และมีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง ได้แก่ อบต.ปากหมาก, อบต.ป่าเว, อบต.โมถ่าย ,อบต.ตะกรบ, อบต.ทุ่ง, อบต.เลม็ดและอบต.เวียง

ประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 68,342 คน เป็นชาย 28,322 คน หญิง 24,080 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 ตุลาคม 2549)

อาชีพ อาชีพหลักของประชากรคือ เกษตรกรรม ได้แก่ ยางพารา ,ปาล์มน้ำมัน,ข้าว ,ทุเรียน ,มะพร้าว

รายได้ รายได้เฉลี่ยของประชากร/คน/ปี เท่ากับ 30,896 บาท

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 (สสว.11) ร่วมกับวิทยาลัยชุมชนสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขตการศึกษาสุราษฎร์ธานี ได้ทำการศึกษา “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาบูรณาการรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ : กรณีศึกษาอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นการสังเคราะห์ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

- 1.การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2.ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
- 3.รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
- 4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา
- 5.บทเรียนจากการทำงาน
- 6.ปัจจัยที่เอื้อแห่งความสำเร็จ

ผู้ศึกษาขอเสนอในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1. การนิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง

สวัสดิการชุมชน หมายถึง สวัสดิการของประชาชนที่จัดโดยองค์กรประชาชนให้แก่ประชาชนในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กองทุนที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมสร้างระบบ ร่วมบริหารจัดการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบประเมินโดยคนในชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชนเป็นสถาบันการเงินที่นำผลประโยชน์มาจัดสวัสดิการแก่สมาชิกบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กลุ่มทุนที่เกิดจากการรวมตัวกันของกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อการจัดสวัสดิการให้หลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มคนในชุมชน เป็นความร่วมมือกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนของกองทุนและการพึ่งตนเองได้ของคนในชุมชน

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง วิธีการรวมตัวโครงสร้างการดำเนินการ กิจกรรมและการเชื่อมโยงระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชน บนฐานการมีส่วนร่วมของกองทุนสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้ยากลำบาก มีการนิยามความหมายและกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ใกล้เคียงกัน ได้แก่

1) **สอรัฐ มากบุญและคณะ (2550)** ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ยากลำบากไว้ 9 กลุ่ม ได้แก่

- 1.ผู้สูงอายุ
- 2.คนพิการ
- 3.ผู้ประสบภัยธรรมชาติ
- 4.คนไร้ที่พึ่ง
- 5.ผู้ขาดที่อยู่อาศัย
- 6.เด็ก
- 7.สตรี
- 8.ผู้มีรายได้น้อย
- 9.ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์/เจ็บป่วยเรื้อรัง

ผู้นำชุมชน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(อพมก.) ได้ให้ความหมายของผู้ยากลำบาก หมายถึงผู้ที่อยู่ในภาวะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เพราะความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา จะดำรงชีพให้อยู่รอดได้ก็ด้วยความช่วยเหลือของผู้อื่น เป็นผู้ตกอยู่ในภาวะแร้นแค้น ท้อแท้ สิ้นหวัง เป็นทุกข์ ซึ่งครอบคลุมบุคคล 8 ประเภทหลัก คือ

1. ผู้ถูกทอดทิ้ง ขาดคนอุปการะ

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

2. ผู้พิการ
3. ผู้เจ็บป่วยเรื้อรัง
4. คนยากจน
5. คนเร่ร่อน พลัดหลง ไม่มีที่อยู่อาศัย
6. ผู้ประสบภัยธรรมชาติ
7. ผู้ถูกระงับการทารุณกรรม
8. ผู้ถูกเอาเปรียบ ถูกหลอกลวง ไม่ได้รับความเป็นธรรม

นอกจากนี้ได้มีการจัดผู้ยากลำบากออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. ผู้ยากลำบากที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว

ผู้ยากลำบากที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย 2 เทศบาล และ 7 องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ยากลำบากในประเภทนี้ เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ติดเชื่อเอดส์

2. ผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ

ผู้ยากลำบากที่อยู่ในประเภทนี้ แบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่

1. เด็ก
2. สตรี
3. คนพิการ
4. คนไร้ที่พึ่ง
5. ผู้ถูกละเมิดสิทธิ
6. ผู้ประสบภัยธรรมชาติ/อุบัติเหตุ/อุบัติเหตุ
7. ผู้ป่วยเรื้อรัง
8. ผู้ถูกเอาเปรียบ ถูกหลอกลวง ไม่ได้รับความเป็นธรรม
9. ผู้สูงอายุ
10. อื่นๆ

ผลการระดมความคิดเห็นจากเวทีประชาคมอำเภอไชยาได้มีการสรุปความหมายของผู้ยากลำบาก หมายถึง บุคคลทั่วไป หรือผู้ครองสมณะเพศที่อยู่ในสภาวะที่เป็นทุกข์ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากความบกพร่องทางกาย สติปัญญา หรือขาดผู้อุปการะ ดูแล ขาดโอกาสและสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

สรุปการนิยามความหมายของผู้ยากลำบากของอำเภอไชยา มีการให้ความหมายตั้งแต่บุคคลทั่วไป ผู้ที่อยู่ในภาวะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ผู้ตกอยู่ในภาวะแร้นแค้น ท้อแท้ สิ้นหวังเป็นทุกข์ สิ่งที่น่าสนใจคือ หมายรวมถึงผู้ครองสมณะเพศที่อยู่ในสภาวะที่เป็นทุกข์ ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ขาดผู้อุปการะ ดูแล ขาดโอกาสและสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

2. ฐานคิดในการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

คณะผู้ศึกษามีฐานคิดในการศึกษาครั้งนี้ โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจให้นิยามของผู้ยากลำบาก การสำรวจสถานการณ์และจำนวนผู้ยากลำบากในเขตอำเภอไชยา การสำรวจสวัสดิการที่ดำเนินการในพื้นที่ต่างๆ และการสำรวจศักยภาพองค์กรชุมชนด้านการจัดสวัสดิการ

2) การเตรียมชุมชน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการแก้แค้นนำชุมชน การทำความเข้าใจแก่หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การหารือหรือเตรียมการอย่างไม่เป็นทางการกับเครือข่ายที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการรับผิดชอบโครงการ

3) การดำเนินโครงการ การกำหนดเป้าหมายร่วมกันของโครงการ การกำหนดกลยุทธ์และแนวทาง การออกแบบระบบ โครงสร้างการบริหารจัดการ การจัดทำรายงานละเอียด แนวปฏิบัติต่างๆ ที่จำเป็น การประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่อง การรับสมัครสมาชิกกองทุนฯ อย่างเป็นทางการ

ในช่วงการพัฒนาโครงการ คณะผู้ศึกษา แกนนำชุมชนและกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาได้มีการออกแบบสวัสดิการชุมชนที่สะท้อนให้เห็นฐานคิดในการสร้างรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ชัดเจนไว้ 3 ฐานคิดดังต่อไปนี้

1

ฐานคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กร เครือข่ายของอำเภอไชยา ดูได้จาก

► **การใช้กระบวนการ Appreciation Inquiry-AI** (สุนทรียสนทนา) การชักชวนผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมให้ข้อมูล ร่วมในการแสดงความคิดเห็น (ประชาพิจารณ์) ร่วมรับผิดชอบงานในบางส่วน ร่วมมีอำนาจในการดำเนินโครงการการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน อำเภอไชยาในทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจโครงการ การสร้างการยอมรับและให้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่มีอาสาสมัครกระจายอยู่ในพื้นที่ การสร้างกระแสการตื่นตัว รับรู้ผ่านผู้นำท้องถิ่นและสื่อสาธารณะ การประสานงาน เตรียมการเบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคล และเครือข่ายที่มีศักยภาพ

► **การทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU)** เมื่อผ่านกระบวนการ AI แล้ว คณะผู้ศึกษามีการจัดประชาพิจารณ์หลายครั้ง มีการเชิญชวนองค์กรชุมชนเข้าร่วมโครงการและเข้าร่วมบันทึกข้อตกลงพร้อมกันอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 ณ ศูนย์การเรียนรู้วัดเวียง อำเภอไชยา มีองค์กรชุมชนเข้าร่วมบันทึกข้อตกลงทั้งหมด 13 องค์กรประกอบด้วย

- 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอนพต
- 2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพธิ์
- 3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหนองผักหนาม
- 4) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านไทรงาม
- 5) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านปากท่อ
- 6) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนไชยราชบุรี
- 7) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบ้านนาเจริญ
- 8) กองทุนหมู่บ้านยางยวน
- 9) กองทุนหมู่บ้านเดิมเจ้า
- 10) ชมรมผู้สูงอายุตำบลเวียง
- 11) ชมรมผู้สูงอายุตำบลพุมเรียง
- 12) ชมรมผู้สูงอายุตำบลโมถ่าย
- 13) ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลไชยา

► **การร่วมรับประโยชน์** เวทีได้มีการกำหนดให้การบูรณาการเครือข่าย กองทุนฯ มีหลักร่วมรับประโยชน์ กล่าวคือ ทุกองค์กรที่ร่วมรับผิดชอบในการผลักดันการบูรณาการ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอจะได้รับประโยชน์ในการเสริมศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็ง ขึ้นในรูปของสวัสดิการทั่วไปตั้งแต่เกิดจนตาย สวัสดิการบำเหน็จบำนาญ สวัสดิการความรู้และ การให้โอกาสในการพัฒนาตนเอง และสวัสดิการด้านกำลังใจ

2

ฐานคิดการจัดสวัสดิการที่ดีมีความน่าเชื่อถือ

ฐานคิดการจัดสวัสดิการที่ดี มีความน่าเชื่อถือ ดูได้จาก

► ผลการสำรวจข้อมูลองค์กรและกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอไชยา พบว่ามีกองทุนจำนวน 110 กองทุน ประกอบด้วย

-กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	37 กองทุน
- กองทุนหมู่บ้าน	54 กองทุน
-สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน	8 กองทุน
-ชมรมผู้สูงอายุ	9 ชมรม
-กองทุนสวัสดิการระดับตำบล	2 กองทุน

กองทุนดังกล่าวครอบคลุมจำนวนสมาชิก 9,589 คน ฐานะทางการเงิน 114,217,983.54 บาท สัดส่วนการจัดสรรเงินสวัสดิการแก่สมาชิกร้อยละ 7.95 (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนสมาชิก ฐานะการเงินและสัดส่วนการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจากเงินกองทุน

ประเภทกองทุน	จำนวนทั้งหมด	จำนวนที่ให้ข้อมูล	ร้อยละ	ศักยภาพองค์กร		
				จำนวนสมาชิก (คน)	ฐานะทางการเงิน (บาท)	การจัดสรรเงินสวัสดิการแก่สมาชิก (%)
1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	37	13	35.10	1,644	14,051,644.06	4.90%
2. กองทุนหมู่บ้าน	54	22	40.70	2,370	21,535,510.69	9.29%
3. สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน	8	4	50	3,237	78,217,233.95	7.31%
4. ชมรมผู้สูงอายุ	9	5	55.50	1,935	265,594.84	24.00%
5. กองทุนสวัสดิการระดับตำบล	2	2	100	403	148,000.00	11.00%
รวม	110	46	41.80	9,589	114,217,983.54	7.95%

► ข้อค้นพบของผลการศึกษา

ผลการสำรวจดังกล่าวทำให้คณะผู้ศึกษาพบว่า การจัดสวัสดิการดังกล่าวเป็นการจัดสวัสดิการให้เฉพาะสมาชิก แต่ไม่สามารถครอบคลุมกับประชาชนทุกคนในอำเภอไชยา ส่วนใหญ่ของกองทุนสวัสดิการที่มีอยู่คือ กองทุนฯด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (37 กองทุน) กองทุนหมู่บ้าน (54 กองทุน) และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน (8 กองทุน) จึงทำให้ลักษณะสวัสดิการที่แต่ละกองทุนจัดให้สมาชิกจะมีความแตกต่างกันตามฐานะการเงินของกองทุน และพัฒนาการของกองทุน กองทุนใหม่ๆที่เกิดขึ้นจึงขาดความเข้มแข็งแต่กองทุนที่มีศักยภาพก็ไม่สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือกองทุนใหม่ๆได้เช่นกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดจากกฎ ระเบียบของแต่ละกองทุนฯ

► การออกแบบการจัดสวัสดิการชุมชนใหม่

การออกแบบการจัดสวัสดิการชุมชนใหม่ จึงมีการบูรณาการเครือข่ายในระดับอำเภอให้มีความใหม่ 3 ลักษณะที่แตกต่างกันกองทุนสวัสดิการฯเดิม ได้แก่

- 1) ความใหม่ จัดสวัสดิการประเภทครอบคลุมในลักษณะบำนาญฐานเดือนภาคประชาชน
- 2) ความหลากหลาย จัดสวัสดิการในลักษณะทั่วไป 7 ประเภท ควบคู่กับ

การส่งเสริมให้สมาชิกมีการออมในหลายอัตรา

- 3) ความพิเศษ จัดสวัสดิการในลักษณะอัตราค่าตอบแทนในแต่ละประเภทสวัสดิการสูงกว่าหรือไม่ต่ำกว่าสวัสดิการที่กลุ่มส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่เดิม (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การออกแบบลักษณะสวัสดิการของเครือข่ายระดับอำเภอใหม่

ลักษณะสวัสดิการของเครือข่ายระดับอำเภอ	ประเภทสวัสดิการ
1. ความใหม่ (Newness)	จัดบำนาญรายเดือนภาคประชาชน
2. ความหลากหลาย (Diversity)	4)สวัสดิการ 7 ประเภท 5)ออมสะสมรายเดือน เพื่อสวัสดิการได้หลายอัตรา
3. ความพิเศษ (Speciality)	อัตราค่าตอบแทนในแต่ละประเภทสวัสดิการ สูงกว่า หรือไม่ต่ำกว่าสวัสดิการที่กลุ่มส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่เดิม

► การกำหนดประเภทและลักษณะสวัสดิการชุมชน

การกำหนดประเภทและลักษณะสวัสดิการชุมชน ดูได้จาก

1) การกำหนดประเภทและลักษณะสวัสดิการ ซึ่งสวัสดิการที่ชุมชนต้องการมีฐานคิดที่หลากหลายได้แก่

- 1.1 สร้างความมั่นคง หลักประกันให้กับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย
- 1.2 จัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ให้กับผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ทำงานหนักไม่ได้
- 1.3 สวัสดิการครอบคลุมทั้งด้านการเงิน สิ่งของ การให้ความรู้ และการให้ความอบอุ่นทางจิตใจ

ความอบอุ่นทางจิตใจ

2) การให้ความสำคัญกับการออมทรัพย์โดยประยุกต์ แนวคิดจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วันละบาทของครูชบ ยอดแก้ว ที่กำหนดให้สมาชิกในชุมชนออมขั้นต่ำเดือนละ 30 บาท แต่เมื่อนำมาคำนวณบำนาญผู้สูงอายุ พบว่า สมาชิกจะได้รับบำนาญต่อเดือนเป็นเงินจำนวนน้อยเกินไป ที่ประชุมจึงกำหนดอัตราการออมสะสมสวัสดิการรายเดือนเป็น 7 อัตราคือ ออมเดือนละ 30 บาท,50 บาท,100 บาท,200 บาท,300 บาท,400 บาทและ 500 บาท

3) การลดความเสี่ยงในระยะยาวของกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงได้มีการกำหนดเงินสวัสดิการแก่สมาชิกเครือข่ายโดยใช้หลักเบื้องต้นในการกำหนดสวัสดิการดังนี้

- 3.1 จัดสวัสดิการช่วยเหลือเพื่อเสียชีวิตไม่เกินร้อยละ 60 ของเงินสะสมที่นำส่ง

- 3.2 จัดสวัสดิการอื่นๆโดยเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 40 ของเงินสะสมที่นำส่ง
- 3.3 เงินดอกผล และผลประโยชน์จากเงินออมตลอดเวลา 50 ปี จัดไว้เป็น
บำนาญรายเดือน
- 3.4 กรณีข้าราชการบำนาญที่สามารถเบิกสวัสดิการบางรายการได้จากรัฐ ให้
จ่ายเงินสวัสดิการเมื่อเสียชีวิต ไม่เกินร้อยละ 90 ของเงินสะสมที่นำส่ง

3

ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา ดูได้จาก
► การกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนารูปแบบการบูรณาการ
เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา โดยเริ่มจากการกำหนด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย
และวัตถุประสงค์ ดังนี้

วิสัยทัศน์

“เครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอไชยาเป็นศูนย์กลางในการสร้างและขับเคลื่อนงาน
สวัสดิการชุมชนและพลิกฟื้นไชยาเป็นเมืองแห่งการเอื้ออาทร”

เป้าประสงค์

- 1) ชาวไชยามีสวัสดิการที่ดีตลอดชีวิต
- 2) ผู้ยากลำบากคลายทุกข์ สัมผัสสุขด้วยระบบสวัสดิการชุมชน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนแก่ชาวไชยา โดยองค์กรชุมชน และคนไชยา
- 2) เพื่อสร้างหลักประกัน และความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชน และสมณเพศชาว
ไชยาทุกภาคส่วน ด้วยกระบวนการสวัสดิการชุมชน
- 3) เพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากในอำเภอไชยาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยระบบ
สวัสดิการชุมชนและหลักการพัฒนายั่งยืน
- 4) เพื่อเสริมศักยภาพ และพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรสมาชิกของ
เครือข่ายในการจัดสวัสดิการและการจัดการองค์กร
- 5) เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาสังคมไชยา สู่มืองแห่งปัญญาและการเอื้ออาทร

► การกำหนดหลักการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับ
อำเภอไชยา ได้ใช้หลักสำคัญ 3 ประการคือ

- 1) หลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมให้ทุกเครือข่ายมีบทบาทเท่าเทียมกัน
และให้มีตัวแทนร่วมในการบริหารเครือข่ายนำจำนวนเท่ากัน

2) หลักความอิสระให้ทุกเครือข่ายและกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ คงดำเนินงานตามปกติของกลุ่มและไม่ได้ผลกระทบในทางลบจากการร่วมดำเนินการเครือข่ายในระดับอำเภอ

3) หลักร่วมรับประโยชน์ ทุกองค์การที่ร่วมรับผิดชอบในการผลักดันการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ จะได้รับประโยชน์ในการเสริมศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น

► **การกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน** ได้จาก

ที่ประชุมกลุ่มแกนนำในอำเภอไชยา ได้ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ การดำเนินงาน โดยยึดหลักของ Balanced Score Card ใน 4 มุมมอง ดังนี้

1. มุมมองด้านการเงิน

การระดมทุนและการจัดตั้งมูลนิธิชุมชน อำเภอไชยา

2. มุมมองด้านผู้ให้หรือผู้รับบริการ

การสร้างแรงจูงใจแก่กองทุน องค์กรชุมชน ประชาชนและผู้ยากลำบาก ในการร่วมสนับสนุนโครงการ

3. มุมมองด้านนวัตกรรมและการเรียนรู้

การประชาสัมพันธ์ สร้างกระแสการเรียนรู้ และสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน ผ่านสื่อท้องถิ่นและสถานศึกษา

การค้นหากิจกรรม ภูมิปัญญาด้านสวัสดิการของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่

การค้นหา ศึกษารูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบากแต่ละ

4. มุมมองด้านการบริหารจัดการ

1) ฐานคิดการสร้างสวัสดิการชุมชนแบบครอบคลุมถ้วนหน้า (Community Welfare Universal coverage-CWUC)

ฐานคิดการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ไชยา ดูได้จาก

► ข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550

เวทีประชาพิจารณ์ได้กำหนดระบบ รูปแบบ และข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550 ที่นำเสนอเจตจำนง

1) การนิยามความหมายของสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการชุมชน หมายถึง สวัสดิการของประชาชนที่จัดโดยองค์กรประชาชนให้แก่ประชาชนในชุมชน

2) วัตถุประสงค์ของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอไชยา (หมวด 2) มีดังนี้

- (1) เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนแก่ชาวไชยา โดยองค์กรชุมชน และคนไชยา
- (2) เพื่อสร้างหลักประกัน และความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชน และสมณเพศชาวไชยาทุกภาคส่วน ด้วยกระบวนการสวัสดิการชุมชน
- (3) เพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากในอำเภอไชยาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยระบบสวัสดิการชุมชนและหลักการพัฒนายั่งยืน
- (4) เพื่อเสริมศักยภาพ และพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรสมาชิกของเครือข่ายในการจัดสวัสดิการและการจัดการองค์กร
- (5) เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาสังคมไชยา สู่มืองแห่งปัญญาและการเอื้ออาทร

3) การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสวัสดิการกองทุนฯ ได้ง่าย

การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสวัสดิการกองทุนฯ ได้ง่าย จึงได้มี การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกภาพในหมวด 3 ไว้ให้ครอบคลุมทั้งบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขต อำเภอไชยา บุคคลนอกเขตอำเภอไชยาที่สังกัดกลุ่มหรือองค์กรชุมชน และองค์กรชุมชนนั้นเป็น สมาชิกเครือข่ายของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา เป็นองค์กรชุมชนที่สมาชิกทุกคนเห็นชอบให้สมัครเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาในนามขององค์กร ผู้สมัครที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองและผู้สมัครที่เป็น ทารก บิดาหรือมารดาสามารถสมัครแทนได้

4) การเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้าร่วมอย่างเท่าเทียมกัน

ยุทธศาสตร์ของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา ได้เปิดโอกาสให้ ตัวแทนขององค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็น “คณะกรรมการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ ชุมชน” จำนวนไม่เกิน 15 คน และเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ จึงได้กำหนดให้ มี “องค์กรสาขา” เพื่อทำให้การรับสมัครการให้บริการแก่สมาชิกเป็นไปอย่างทั่วถึงทั้งอำเภอ คณะกรรมการบริหารในการประชุมครั้งที่ 2/2550 วันที่ 27 กันยายน 2550 ได้กำหนดคุณสมบัติ ขององค์กรสาขาไว้ดังนี้

1) เป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมด้านการออมทรัพย์ หรือกิจกรรมด้านสวัสดิการ ชุมชน

2) เป็นองค์กรที่มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 50 คน

3) มีสถานที่ตั้งขององค์กรที่ชัดเจน

4) มีบุคลากรที่ให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง

5) เป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีความน่าเชื่อถือ

6) กรณีเป็นกองทุนหมู่บ้านจะต้องได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

ข้อสังเกตของผู้ศึกษา คือ การมีองค์กรสาขาที่กระจายตัวไปในตำบลต่างๆทำให้ ประชาชนในอำเภอไชยาสามารถเข้าถึงสวัสดิการของกองทุนฯ ได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นยังเปิด โอกาสให้องค์กรชุมชนที่มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 50 คน สามารถเข้าถึงเครือข่ายกองทุนฯ ได้โดยให้ สมัครเป็นสมาชิกในรูปของ “องค์กรสาขา”

3. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

3.1 หลักการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา

เวทีการประชุมพิจารณาวันที่ 7 กันยายน 2550 ณ ศูนย์การเรียนรู้วัดเวียง อำเภอไชยา ได้มีการออกแบบบูรณาการกองทุนชุมชนในระดับอำเภอไชยา มีหลักการสำคัญคือ

1.การรวมพลังองค์กรที่มีศักยภาพ เพื่อยกระดับการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก และผู้ยากลำบากให้ครอบคลุมทั้งอำเภอ

2.การให้ความเสมอภาคและเท่าเทียมของเครือข่ายประเภทต่างๆที่เข้าร่วมโครงการ

3.การทำให้เครือข่ายระดับอำเภอมีความน่าเชื่อถือในลักษณะต่างๆคือ

3.1 ผู้บริหารเครือข่ายเป็นที่ยอมรับของสมาชิก

3.2 การให้เครือข่ายเป็นนิติบุคคล หรือได้รับการรับรองจากกลไกของรัฐ

3.3 การสร้างระบบการบริหารภายในให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้

3.4 การให้ตัวแทนสมาชิกมีบทบาทในการกำกับ ควบคุม ติดตามการ

บริหารงาน

3.5 การเปิดเผยข้อมูล และการให้ข่าวสารการดำเนินงานของเครือข่าย แก่สมาชิกและสาธารณะอย่างต่อเนื่อง

4.การสร้างองค์กรสนับสนุนด้านการเงินในลักษณะของกองทุน และมูลนิธิเฉพาะช่วยเหลือ โดยเฉพาะการดูแลผู้ยากลำบาก

5.การให้หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรหลักในระดับอำเภอทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย

3.2 การเชื่อมโยงองค์กร/กองทุนเข้ามาเป็นเครือข่าย

การสังเคราะห์รูปแบบบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา พบว่า รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนเป็นการเชื่อมโยงกลุ่ม/กองทุนหลัก 4 กองทุน เข้ามาเป็นเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน โดยการบูรณาการดังกล่าวมีหลักสำคัญ คือ

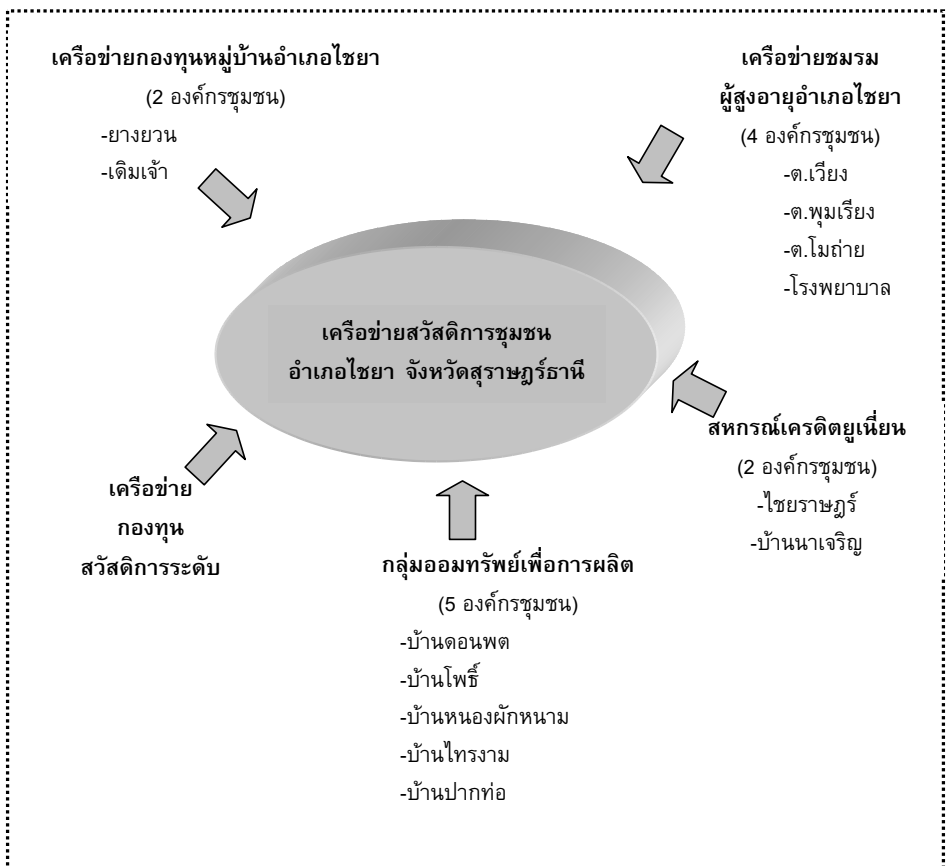
- หลักความมีอิสระในการดำเนินงาน ทุกองค์กรยังคงมีการดำเนินการตามปกติ การรวมกันเพื่อเป็นเครือข่ายทางสังคมไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของกลุ่มเดิม
- หลักความเสมอภาคและความเท่าเทียม ทุกเครือข่ายมีบทบาทให้มีตัวแทนเข้ามาบริหารจัดการที่เท่าเทียมกัน
- หลักการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

สำหรับการจัดสวัสดิการของเครือข่ายจะทำให้เกิดการจัดสวัสดิการที่หลากหลายโดยเพิ่มประเภทของสวัสดิการให้มากขึ้น และการให้การช่วยเหลือแต่ละประเภทให้มากกว่าการดำเนินงานของกลุ่มเดิม เช่น การจัดบ้านอายุรายเดือนภาคประชาชน ดังผังแสดงความสัมพันธ์ของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

การสังเคราะห์การเชื่อมโยงองค์กรและกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอไชยา พบว่าสามารถครอบคลุมได้เพียงร้อยละ 11.8 ของจำนวนกองทุนชุมชนทั้งหมด 110 กองทุน เมื่อจำแนกตามเครือข่ายพบว่า ร้อยละ 38.5 ครอบคลุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รองลงมาคือ ร้อยละ 30.7 ครอบคลุมกับชมรมผู้สูงอายุ (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบจำนวนองค์กร/กองทุนชุมชนในอำเภอไชยาทั้งหมดกับจำนวนองค์กร/กองทุนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

จำนวนองค์กร/กองทุนชุมชน	จำนวนทั้งหมด กองทุน/ชมรม	จำนวนที่เข้าร่วมโครงการ
-กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	33.6 (37)	38.5 (5)
-ชมรมผู้สูงอายุ	8.2 (9)	30.7 (4)
-สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน	7.3 (8)	15.4 (2)
-กองทุนหมู่บ้าน	49.1 (54)	15.4 (2)
-กองทุนสวัสดิการระดับตำบล	1.8 (2)	-
รวม	100.0 (110)	100.0 (13)

3.3 วัตถุประสงค์เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนแก่ชาวไชยา โดยองค์กรชุมชนและคนไชยา เป็นการสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้กับชีวิตกับผู้ยากลำบากในอำเภอไชยา และเพื่อเป็นการเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถของสมาชิกเครือข่ายในการจัดสวัสดิการและการจัดองค์กร

ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

มุมมองด้านการเงิน : การระดมทุนการการจัดตั้งมูลนิธิ

มุมมองด้านการให้หรือรับบริการ : สร้างแรงจูงใจแก่กองทุน องค์กรชุมชน ประชาชนผู้ยากลำบากในการร่วมสนับสนุนโครงการ

มุมมองด้านนวัตกรรมและการเรียนรู้ : การประชาสัมพันธ์ สร้างกระแสการเรียนรู้ และการสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนผ่านสื่อท้องถิ่น และสถานศึกษา การค้นหากิจกรรมภูมิปัญญาสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ และการพัฒนาค้นหา ศึกษารูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบาก

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

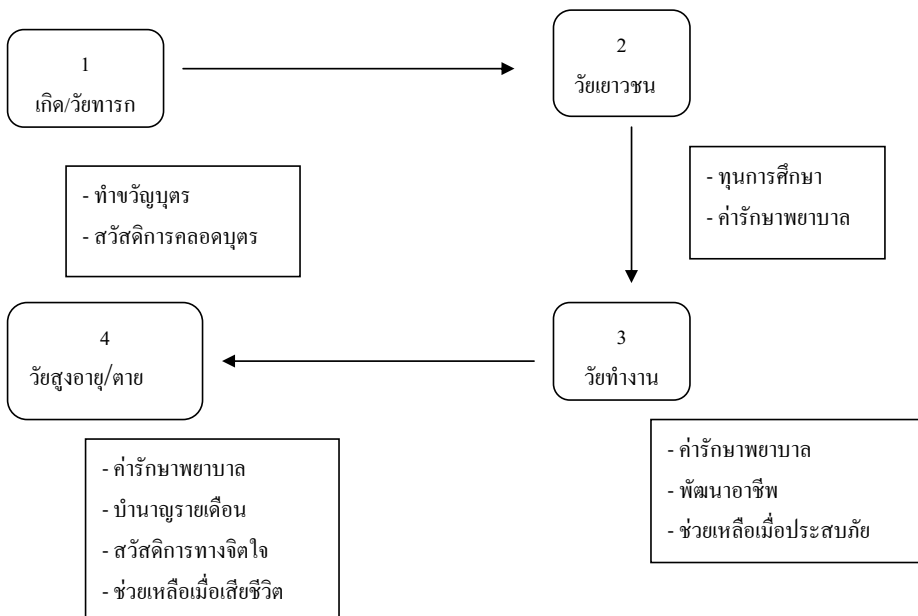
3.4 ประเภทของสวัสดิการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

1) การจัดสวัสดิการแบบครอบคลุมทุกวัยในชุมชน

การจัดสวัสดิการเน้นการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกวัยในชุมชนคือ วัยแรกเกิด วัยเยาวชน วัยคนทำงาน วัยสูงอายุ โดยมีประเภทของการจัดสวัสดิการดังที่กล่าวในรายงานผลการศึกษา ดังนี้

1. สวัสดิการทั่วไปตามช่วงอายุ เช่น สวัสดิการเมื่อมีบุตรใหม่ทุนการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล การพัฒนาอาชีพ และการช่วยเหลือเมื่อประสบสาธารณภัย
2. เงินบำนาญช่วยเหลือเมื่อสูงอายุ
3. สวัสดิการช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต

รูปที่ 2 แสดงการจัดสวัสดิการชุมชนแบบครอบคลุมทุกวัยในชุมชน

ผลการประชุมเวทีประชาพิจารณ์ครั้งที่ 1/2550 เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2550 ได้กำหนดเงินสวัสดิการในแต่ละประเภท ในแต่ละช่วงวัย โดยใช้หลักเกณฑ์ประกอบกับหลักคิดการจูงใจให้มีผู้สมัครเป็นสมาชิกในปีแรก มีจำนวนมากพอสมควร ที่ประชุมจึงได้กำหนดอัตราเงินสวัสดิการในแต่ละประเภทดังนี้ (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงการจัดสวัสดิการทั่วไปแต่ละประเภทให้กับสมาชิกเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

ประเภทสวัสดิการ	อายุการเป็นสมาชิก	
	1-25 ปี (บาท)	26 ปีขึ้นไป (บาท)
1. สวัสดิการแก่บุตรสมาชิกที่เกิดใหม่ - ค่าสมัครสมาชิกใหม่ (ให้ไม่เกิน 2 คน)	600	1,200
2. ค่าใช้จ่ายในการคลอดบุตร	1,000	2,000
3. ค่ารักษาพยาบาล 3.1 ค่าเดินทาง 3.2 ค่าห้องพยาบาล (เฉพาะผู้ป่วยใน)	200/ครั้ง 200/คืน ไม่เกิน 2,000 บาท/ปี	400/ครั้ง 400/คืน ไม่เกิน 3,000 บาท/ปี
4.ทุนการศึกษา (สำหรับเด็กที่ยากลำบาก)	2,000	3,000
5. ค่าช่วยเหลือในพัฒนาอาชีพ	ตามมติคณะกรรมการบริหาร	
6. ค่าช่วยเหลือเมื่อประสบสาธารณภัย	3,000 ไม่เกินปีละครั้ง	5,000 ไม่เกินปีละครั้ง

2.การจัดสวัสดิการบำนาญภาคประชาชน

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนได้ตระหนักและส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการออมรายเดือน เพื่อเป็นการออมสะสมไว้เป็นบำนาญประชาชน ที่ประชุมเครือข่ายจึงกำหนดอัตราการออมสะสมสวัสดิการรายเดือนเป็น 7 อัตรา ได้แก่ การออมเดือนละ 30,50, 100,200, 300,400,และ 500 บาท ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกที่มีการออมเดือนละ 500 บาท ในระยะเวลา 40-55 ปี จะได้รับบำนาญประชาชนเดือนละ 1,200 บาท และถ้าสมาชิกออมในระยะเวลา 55 ปีขึ้นไป จะทำให้ได้รับบำนาญประชาชนเดือนละ 1,800 บาท

ตารางที่ 5 แสดงอัตราการสะสม/เดือนต่อระยะเวลาการออมกับบำนาญประชาชนที่ได้รับต่อเดือน

อัตราการสะสม/เดือน	อายุการเป็นสมาชิก	
	40-55 ปี	55 ปีขึ้นไป
1. 100 บาท	300 บาท/เดือน	450 บาท/เดือน
2. 200 บาท	600 บาท/เดือน	900 บาท/เดือน
3. 300 บาท	800 บาท/เดือน	1,200 บาท/เดือน
4. 400 บาท	1,000 บาท/เดือน	1,500 บาท/เดือน
5. 500 บาท	1,200 บาท/เดือน	1,800 บาท/เดือน

3.สวัสดิการช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต

เมื่อสมาชิกมีการออมรายเดือนใน 7 อัตรา ได้มีการคำนวณสวัสดิการเงินช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต เช่น ถ้าสมาชิกมีการออมเดือนละ 500 บาท ในระยะเวลา 1-5 ปี เมื่อเสียชีวิต ครอบครัวจะได้รับเงินช่วยเหลือจำนวน 25,000 บาท หากออกระยะเวลายาวขึ้นก็จะได้รับเงินช่วยเหลือเพิ่มขึ้นด้วย ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 อัตราการออมรายเดือนกับการได้รับเงินช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิตของสมาชิกจากกองทุนฯ

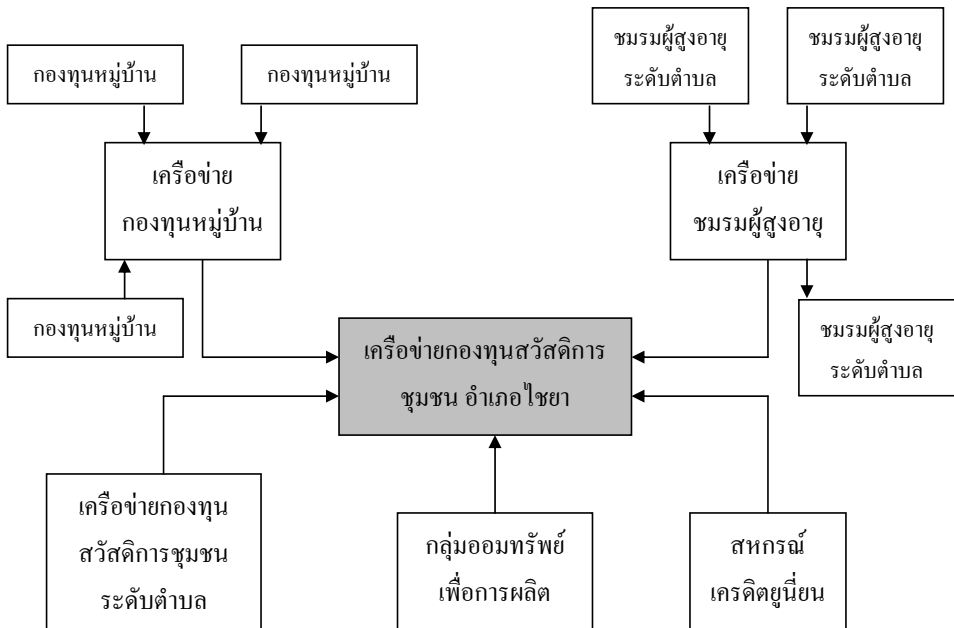
ลำดับ	รายการ	อายุการเป็นสมาชิก										
		1-5 ปี	6-10 ปี	11-15 ปี	16-20 ปี	21-25 ปี	26-30 ปี	31-35 ปี	36-40 ปี	41-45 ปี	46-50 ปี	51 ปีขึ้นไป
1.	30	5,000	5,500	6,000	6,500	7,000	7,500	8,000	8,500	9,000	9,500	10,000
2.	50	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	10,000	11,000	12,000	13,000	14,000	15,000
3.	100	7,500	9,000	10,350	12,000	13,800	15,870	18,250	21,000	24,150	27,775	32,000
4.	200	10,000	12,000	14,400	17,280	20,740	24,890	29,870	35,845	43,015	51,620	62,000
5.	300	15,000	18,000	21,000	25,320	30,385	36,465	43,760	52,515	63,020	75,625	90,750
6.	400	20,000	24,000	28,800	34,560	41,475	49,770	59,725	71,670	86,005	103,210	124,000
7.	500	25,000	30,000	36,000	43,200	51,840	66,210	79,455	95,350	114,420	137,305	164,800
8	ข้าราชการบำนาญ	ได้รับเพิ่มอีกร้อยละ 50 ตามอัตราในข้อ 1-7										
หมายเหตุ : กรณีเสียชีวิตก่อนครบ 180 วัน คืนเงินสะสมครบตามจำนวน แต่ไม่มีสิทธิรับสวัสดิการตามระเบียบนี้												

3.5 รูปแบบการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

1) รูปแบบการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

การบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาใช้หลักการความเป็นอิสระให้องค์กรชุมชนสมัครเป็น “องค์กรสาขา” สิ่งที่น่าสนใจคือ การกำหนดให้องค์กรชุมชน องค์กรสมาชิก และองค์กรสาขาของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา คงความเป็นอิสระในการดำเนินงานตามปกติขององค์กร (ข้อ 10, ข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550,ผ-2) รูปแบบการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยามีดังนี้ แผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

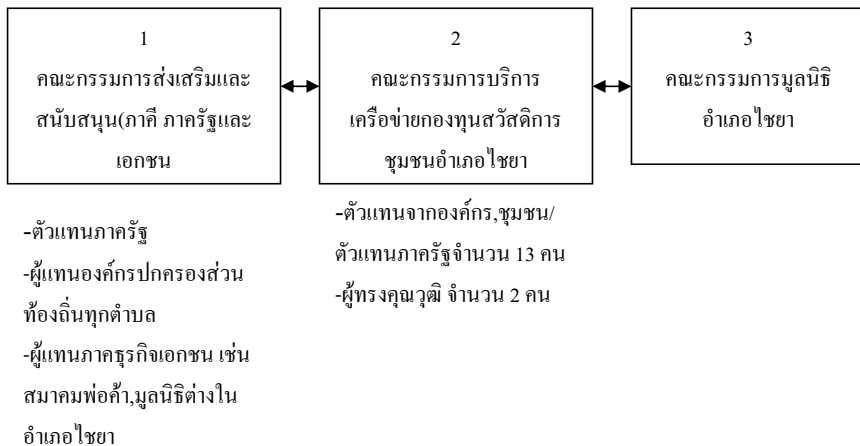
การสังเกตรูปแบบการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาพบว่า ใช้กลไกการบริหารจัดการของระบบราชการสูง ดังจะเห็นได้จากระเบียบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาที่กำหนดให้มีกลไกคณะกรรมการ 3 ชุด โดยเฉพาะชุดแรก คณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุน(ภาคีภาครัฐและเอกชน) ที่ประกอบด้วย นายอำเภอไชยาเป็นประธานกรรมการ และมีตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน มูลนิธิในอำเภอไชยา ซึ่งเป็นคณะทำงานที่มีจำนวนกรรมการมากและน่าจะส่งผลต่อการบริหารจัดการได้ในระยะยาว กลไกหลักจึงน่าจะอยู่ที่ชุดที่สองคือ คณะกรรมการบริหาร

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอไชยา ส่วนกลไกชุดที่สามน่าจะต้องมีการดำเนินงานอย่างจริงจังต่อไป

2) กำหนดโครงสร้างองค์กรสนับสนุนเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอไชยา

การบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยาได้กำหนดโครงสร้างและกลไกการบริหารเครือข่ายกองทุนฯ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กับภาครัฐ การเสริมสร้างความมั่นคงด้านการเงินให้กองทุนในระยะยาวโดยการจัดตั้งมูลนิธิชุมชนอำเภอไชยา (Community Fund) ทำหน้าที่สนับสนุน ช่วยเหลือคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 การกำหนดโครงสร้างเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

3) ที่มาและค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชน

เวทีประชาพิจารณ์วันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2550 ได้กำหนดข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550 ให้ที่มาและรายจ่ายของเครือข่ายกองทุนฯ มีดังนี้

รายได้ของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน มาจาก ค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม และเงินสะสมของสมาชิก เงินสนับสนุนจากมูลนิธิท้องถิ่นอำเภอไชยา เงินอุดหนุนจากรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เงินผลประโยชน์จากการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนและเงินช่วยเหลือจากประชาชนและองค์กรเอกชนต่างๆ

รายการของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย

- (1) จ่ายคืนเป็นสวัสดิการสมาชิกตามระเบียบ
- (2) จ่ายเป็นบำเหน็จ บำนาญของสมาชิกตามระเบียบ
- (3) จ่ายในการช่วยเหลือผู้ยากลำบากตามเงื่อนไขข้อบังคับ
- (4) จ่ายในการพัฒนาระบบสวัสดิการ และพัฒนาคุณภาพชีวิต
- (5) ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการอุดหนุน
- (6) ค่าใช้จ่ายในการบริหาร
- (7) รายการอื่นๆตามความเหมาะสม

ผลการดำเนินงานการเปิดรับสมัครสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา พบว่า นายทะเบียนได้รายงานว่ามีผู้สมัครสมาชิกจำนวน 56 คน มีรายได้จากค่าสมัคร จนวน 560 บาทและมีเงินกองทุนสวัสดิการรวม 18,160 บาท โดยมีสมาชิกส่งเสริมล่วงหน้าเป็นเวลา 1 ปี จำนวน 3 ราย และยังมีประชาชนรอสมัครเป็นสมาชิกอีกหลายราย เช่น สมาชิกผู้สูงอายุ ต.โมก้าย จะนำสมาชิกของชมรมรวมทั้งหมดเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย โดยยุบเลิกสวัสดิการที่ชมรม ดำเนินการอยู่เดิม และสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ตำบลป่าเล จะส่งเงินออมสะสมตลอด 1 ปี และงวดที่ 1 ในปี 2551

การสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา ทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ หลักการ และยุทธศาสตร์ ดังนี้

**เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เอื้อต่อประชาชนในชุมชนรวมทั้งกลุ่มผู้ยากลำบาก
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**

1.วิสัยทัศน์

“เครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอไชยา เป็นศูนย์พลังในการสร้างและขับเคลื่อนงาน
สวัสดิการและพลิกฟื้นไชยา เป็นเมืองแห่งการเอื้ออาทร

2.พันธกิจ

เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน อำเภอไชยามีพันธกิจดังนี้

- (1) สร้างความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชนอำเภอไชยาด้วยกระบวนการสวัสดิการชุมชน
- (2) เสริมสร้างศักยภาพการช่วยเหลือผู้ยากลำบากในอำเภอไชยาให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นด้วยระบบสวัสดิการชุมชน
- (3) พลิกฟื้นวิถี และพัฒนาสังคมไชยา สู่เมืองแห่งการเอื้ออาทร

3.เป้าประสงค์

เป้าประสงค์

- 1) ชาวไชยามีสวัสดิการที่ดีตลอดชีวิต
- 2) ผู้ยากลำบากคลายทุกข์ สัมผัสสุขด้วยระบบสวัสดิการชุมชน

4.วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างสวัสดิการชุมชนแก่ชาวไชยา โดยองค์กรชุมชน และคนไชยา
- 2) เพื่อสร้างหลักประกัน และความมั่นคงในชีวิตแก่ประชาชน และสมณเพศชาวไชยาทุกภาคส่วน
ด้วยกระบวนการสวัสดิการชุมชน
- 3) เพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากในอำเภอไชยาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยระบบสวัสดิการชุมชนและ
หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 4) เพื่อเสริมศักยภาพ และพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรสมาชิกของเครือข่ายในการจัด
สวัสดิการและการจัดการองค์กร
- 5) เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาสังคมไชยา สู่เมืองแห่งปัญญาและการเอื้ออาทร

5.หลักการ

- 1) หลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมให้ทุกเครือข่ายมีบทบาทเท่าเทียมกันและมีตัวแทนร่วมในการบริหารเครือข่ายนำจำนวนเท่ากัน
- 2) หลักความอิสระให้ทุกเครือข่ายและกลุ่มสมาชิกต่างๆ คงดำเนินงานตามปกติของกลุ่มและไม่ได้ผลกระทบในทางลบจากการร่วมดำเนินการเครือข่ายในระดับอำเภอ
- 3) หลักร่วมรับประโยชน์ ทุกองค์การที่ร่วมรับผิดชอบในการผลักดันการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ จะได้รับประโยชน์ในการเสริมศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น

6.ยุทธศาสตร์

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การระดมทุนและการจัดตั้งมูลนิธิชุมชนอำเภอไชยา
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การสร้างแรงจูงใจแก่กองทุน องค์การชุมชน ประชาชนและผู้ยากลำบากในการร่วมสนับสนุนโครงการ
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การประชาสัมพันธ์ สร้างกระแสการเรียนรู้และสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนผ่านสื่อท้องถิ่นและสถานศึกษา การค้นหากิจกรรม ภูมิปัญญาด้านสวัสดิการของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ การค้นหาศึกษารูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบากแต่ละประเภท
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การบริหารจัดการการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาการบริหารเพื่อความเข้มแข็งของเครือข่าย และการพัฒนาระเบียบ ระบบในการบูรณาการเครือข่าย

4.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

จากรายงานผลการศึกษาได้อธิบายกระบวนการของการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนไว้ว่าในเบื้องต้นได้มีการสำรวจข้อมูลของผู้ยากลำบากเพื่อจัดทำฐานข้อมูล และการสั่มสำรวจกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีอยู่ในอำเภอเพื่อเป็นการค้นหาทุนเดิมที่มีการจัดสวัสดิการ และมีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกับแกนนำกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและหาแนวทางในการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน โดยมีข้อมูลสรุปว่าการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย กลุ่มองค์กรต่างๆต้องมีความเป็นอิสระการมารวมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมที่จะทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคม โดยมีขั้นตอนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายดังนี้

1. การค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะผู้นำที่มาจากฐานชมรมผู้สูงอายุ เพราะส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญ และมีการทำงานที่มีประสบการณ์ มีเวลาในการทำงาน และมีใจทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม
2. การค้นหาคนที่มิจิตอาสาในหมู่บ้าน ที่จะเข้ามาร่วมงานเครือข่ายให้กระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อเป็นคนที่เข้ามาช่วยการทำงานเครือข่าย กลุ่มเป้าหมายหลักๆที่จะต้องดึงเข้ามาร่วมงานได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มหรือชมรมต่างๆ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครอื่นๆ ซึ่งในอำเภอไชยามีคนที่มีจิตอาสาทำงานในหมู่บ้านประมาณ 1,048 คน
3. การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในระดับอำเภอ เพื่อให้การสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณหรือด้านอื่นๆ และทำให้การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายมีความน่าเชื่อถือ ในการศึกษาครั้งนี้กล่าวว่า “ราชการเป็นประกันการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย”
4. การสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการเครือข่ายโดยให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันในการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของเครือข่าย
5. การวางระบบการบริหารจัดการเครือข่าย ที่เน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย และการพัฒนาระบบ ระเบียบในการบูรณาการเครือข่าย
6. การจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเครือข่ายทุนเดิมของการจัดสวัสดิการแต่ละชุมชนมีอยู่แล้ว ส่วนเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอที่ตั้งขึ้นมาจะต้องมีประเภทของการจัดสวัสดิการที่หลากหลายเพิ่มขึ้น การช่วยเหลือจะต้องมากกว่าการจัดสวัสดิการในระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนสนใจเข้ามาร่วมกับเครือข่าย
7. การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่าย

แผนผังแสดงกระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน อำเภอไชยา

1) เกิดกระบวนการเชื่อมโยง กลุ่ม กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลให้มีการพัฒนามาเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา ที่นำไปสู่การเสริมพลัง การสนับสนุนช่วยเหลือระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลกับระดับอำเภอ ซึ่งจะช่วยแต่ละพื้นที่ที่สามารถดูแลและจัดสวัสดิการให้กับผู้ยากลำบากในแต่ละชุมชนได้จริง ไม่ต้องรอการจัดสวัสดิการจากภายนอกชุมชนเป็นหลัก

2) การใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน สมาชิกในชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และพัฒนาโครงการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา โดยใช้กระบวนการ Appreciation Inquiry หรือ AI (สุนทรียสนทนา) เน้นกระบวนการทำงานการคิดเชิงบวก การเสริมพลัง การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญมี 4 D ดังนี้

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

การพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่

1.1 การค้นหา (Discovery) ค้นหาสิ่งต่างๆที่มีอยู่แล้ว เช่น ระบบการเกื้อกูลช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่มีอยู่แล้วในอดีต ค้นหาศักยภาพของบุคคลและองค์กรที่ให้สวัสดิการ ค้นหาการสนับสนุนทางสังคมของหน่วยงานราชการ/หน่วยงาน/บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะค้นหาข้อมูลผู้ให้สวัสดิการและผู้ยากลำบากที่ได้รับสวัสดิการแล้วและผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับสวัสดิการ

1.2 การสร้างฝัน (Dram) การร่วมกันสร้างฝันของผู้เกี่ยวข้องกับโครงการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา

1.3 การออกแบบ (Design) การกำหนดกลยุทธ์ วิธีการที่สามารถนำไปสู่ฝันที่วางไว้ เช่น จะทำอย่างไรให้เกิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนของแต่ละตำบลรวมกันเป็นของอำเภอไชยา

1.4 การฟันฝ่าสู่เป้าหมาย (Destiny) การรวมกันฟันฝ่าสู่เป้าหมายที่กำหนดโดยการปฏิบัติการต่างๆให้เป็นจริง เช่น การร่วมกันกำหนดข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550 เพื่อเป็นการกำหนดพันธสัญญาการดำเนินงานร่วมกัน สิ่งที่สำคัญคือ การให้แนวทางร่วมกันแต่ยังคงหลักความเป็นอิสระในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่มีอยู่แล้ว

3) การใช้กลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งด้านการบริหาร 3 Ss ได้แก่

1) Strategic Goals หมายถึง การมีเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ หรือวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ดี

2) System หมายถึง การมีระบบในการบริหารที่ดี เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

3) Structure หมายถึง การจัดโครงสร้างการบริหารที่เหมาะสม สอดคล้องกับระบบและเป้าหมายที่กำหนด

เมื่อมีการกำหนดกลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงได้มีการดำเนินงานตาม Ss อย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการ AI หลายครั้ง

4) การจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนและข้อมูลสถานการณ์ผู้ยากลำบากในอำเภอไชยา อย่างครบถ้วน ถูกต้อง สมบูรณ์ ครอบคลุมใน 9 ตำบล 54 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 47,402 คน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ในการนำไปใช้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนหรือแผนพัฒนาระดับอำเภอไชยา ได้ต่อไป

5) เกิดรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา ที่มีความเป็นพหุลักษณะ ความหลากหลาย มีลักษณะยืดหยุ่น เช่น เครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น ซึ่งในอดีต

ศักยภาพขององค์กรชุมชนมีความแตกต่างกันมากตั้งแต่มีความเข้มแข็ง แต่บางองค์กรชุมชนเป็นองค์กรชุมชนใหม่มีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการสูง การบูรณาการเครือข่ายกองทุนจึงเป็นการพัฒนารูปแบบใหม่ของการเสริมพลังอำนาจให้กับองค์กรชุมชนใหม่ให้สามารถดูแลผู้ยากลำบากในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

6) รูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา มี 3 ลักษณะที่น่าสนใจคือ

6.1 สวัสดิการชีวิต ที่ดูแลคนในชุมชนตามวงจรชีวิต (Life cycle) ตามช่วงอายุ และวัยตั้งแต่วัยทารก วัยเยาวชน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ

6.2 สวัสดิการบำนาญภาคประชาชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนดูแลและสร้างสวัสดิการของตนเองผ่านระบบการออมรายเดือนใน 7 อัตรา ได้แก่ การออมเดือนละ 30,50,100,200,300,400 และ 500 บาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการคิดเชิงระบบของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่ว่า “เครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอไชยาเป็นศูนย์กลางในการสร้างและขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชนและพลิกฟื้นไชยาเป็นเมืองแห่งการเอื้ออาทร” สวัสดิการยในลักษณะนี้ถือเป็นการสร้างหลักประกัน ความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ และเป็นสวัสดิการของชุมชนที่แท้จริง แต่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง จริงจังต่อไป

6.3 สวัสดิการช่วยเหลือเมื่อเสียชีวิต เป็นการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน เมื่อเสียชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากการที่สมาชิกออมเงินรายเดือนใน 7 อัตรา ซึ่งจะทำให้ครอบครัวของสมาชิกในชุมชนไม่เดือดร้อนและมีปัญหาหนี้สิน

7) การสร้างข้อบังคับ ระเบียบ แนวปฏิบัติของเครือข่าย โดยเฉพาะข้อบังคับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ.2550 ที่คณะผู้วิจัยได้มีการจัดประชุมเวทีประชาพิจารณ์กับสมาชิกในชุมชน องค์กรชุมชนต่างๆหลายครั้ง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโครงการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนในระยะยาว เนื่องจากการวางระบบการบริหารจัดการมีเจ้าภาพงาน มีคณะกรรมการ(หุ้นส่วนการทำงาน) มีองค์กรร่วมภายในอำเภอไชยา (พันธมิตร) และการสร้างความเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชนร่วมกัน

8) การให้องค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการออมทรัพย์หรือกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชนเป็นองค์กรสาขาของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นการทำให้องค์กรชุมชนสามารถดำเนินงานได้โดยอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการ และดูแลสมาชิกในชุมชน

9) เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยายังอยู่ในระยะเริ่มต้นการดำเนินงาน ยังมีความจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากกลไกของภาครัฐในบางด้าน เช่น การทำ

ให้เครือข่ายองค์กรชุมชนที่ยังไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุนฯ ได้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิก จึงจะทำให้กองทุนมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพเพิ่มขึ้นต่อการดูแลผู้ยากลำบากในชุมชนได้จริง

6. ปัจจัยที่เอื้อแห่งความสำเร็จ

1) การประชาสัมพันธ์เครือข่ายและสวัสดิการของเครือข่าย ผ่านช่องทางการสื่อสาร สื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านเอกสาร และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการให้ข้อมูล สร้างกระแสการรับรู้ และเผยแพร่ข้อมูลให้กับสมาชิกและประชาชนทั่วไปในอำเภอไชยา

2) ทูตทางวัฒนธรรมของอำเภอไชยา ที่มีการสนับสนุนจากองค์กรชุมชนระดับตำบลอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดการลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 ณ ศูนย์การเรียนรู้วัดเวียง อำเภอไชยา ที่ได้ให้หน่วยงานเป็นสำนักงานของคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอไชยา

3) การสร้างเอกภาพของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยกำหนดกลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งด้านการบริหาร 3 S ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ การมีระบบบริหารจัดการที่ดี การกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนฯ ร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกันผ่านเวทีประชาพิจารณ์หลายครั้ง

4) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารเครือข่าย โดยประสานให้แต่ละเครือข่ายเสนอบุคคลที่เหมาะสมจำนวน 2 คน เพื่อเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย กรณีขององค์กรที่ยังไม่มีเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมทุกองค์กรเพื่อคัดเลือกผู้แทนของกลุ่มจำนวน 2 คน เพื่อเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย ทำให้มีคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกองทุนฯ ชุดที่ 1 จำนวน 12 ท่าน และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่านและกรรมการที่ปรึกษา 2 ท่าน รวมเป็นคณะกรรมการบริหารฯ ทั้งหมด 16 ท่าน และรองกรรมการที่เป็นผู้แทนจากมูลนิธิชุมชนอำเภอไชยา 1 ท่าน ซึ่งจะดำเนินการได้เมื่อมีการจัดตั้งมูลนิธิแล้ว

5) การใช้องค์กรสาขา เป็นเครื่องมือของเครือข่ายฯ ในการรับสมัครการให้ทั่วถึงทั้งอำเภอ จำเป็นต้องมีสำนักงานบริการกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างพอเพียง และเหมาะสม ข้อบังคับของเครือข่ายจึงกำหนดให้มี “องค์กรสาขา” โดยคัดเลือกจากองค์กรสมาชิกของเครือข่ายที่มีความพร้อม ซึ่งในการคัดเลือกองค์กรสาขาคณะกรรมการบริหารได้ดำเนินการกำหนดบทบาทขององค์กรสาขา คุณสมบัติขององค์กรสาขา รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขค่าตอบแทนแก่องค์กรสาขา ซึ่งเป็นผลจากการประชุมครั้งที่ 2/2550 วันที่ 27 กันยายน 2550

ส่วนที่ 2 รายงานผลการศึกษา 8 พื้นที่

2.1 อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอพนมสารคามตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดฉะเชิงเทรา ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 34 กิโลเมตร ลักษณะของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และที่ราบลูกฟูก (Rolling Plain) มีคลองธรรมชาติคือคลองลาดไหลผ่าน และมีอ่างเก็บน้ำสียัด และมีการทำฝายน้ำล้น การแบ่งเขตการปกครองมีจำนวนตำบล 8 ตำบล 87 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 78,814 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 40,341 คน เพศชาย 38,473 คน ประชาชนในอำเภอเป็นกลุ่มไทยดั้งเดิม เนื่องจากในอดีตอำเภอพนมสารคามเป็นพื้นที่เส้นทางทางการยกทัพไปตีลาวและเขมร จึงทำให้มีการกวาดต้อนลาวและเขมรเข้ามา ทำให้เกิดการปักหลักเป็นชุมชนและมีการขยายเรื่อยมา ประชากรส่วนใหญ่จึงเป็นกลุ่มที่มีเชื้อสายมาจากลาวพวน (ตำบลบ้านซ่องและตำบลหนองแห่น) นอกจากนี้ยังมีเชื้อสายเขมรกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะตำบลหนองยาว และมีชาวไทยเชื้อสายจีนอพยพเข้าไปอยู่ ทำให้เป็นพื้นที่ ที่มีความกลายหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม และเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรม มีทั้งวัฒนธรรมร่วมและวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละตำบล และมีความผูกพันกันในแบบเครือญาติ

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการปลูกพืชไร่ ทำนา และทำสวน และเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม 304 อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีน และนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้ประชากรวัยแรงงานออกไปทำงานในโรงงานเป็นจำนวนมาก และส่งผลทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรลดน้อยลง ด้านการศึกษามีโรงเรียนมัธยม 3 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง วิทยาลัยการอาชีพ และวิทยาลัยเกษตรกรรม เป็นศูนย์ฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น และการพัฒนาแกนนำด้านอื่นๆ สถานการณ์ปัญหาที่พบมากในอำเภอได้แก่ ปัญหาด้านการเกษตร คือการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีมลพิษในอากาศ

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

วิธีการในการศึกษาศักยภาพในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลกลุ่มต่างๆ และการจัดสวัสดิการของแต่ละกลุ่ม คณะวิจัยใช้วิธีการคือ การใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ประธานหรือคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ โดยให้แกนนำในพื้นที่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผลการศึกษาข้อมูลและกลุ่มต่างๆในอำเภอพนมสารคามพบว่า มีจำนวนกลุ่มทั้งหมด 305 กลุ่ม โดยแยกประเภทของกลุ่มหรือกองทุนต่างๆตามลักษณะของการทำกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มองค์กรการเงิน กลุ่มทางสังคม กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน กลุ่มวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และบางกลุ่มสมาชิกร่วมกันระดมเพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือกันเอง ซึ่งกลุ่มต่างๆมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกประมาณ 22,973,454 บาท

ประเภทองค์กร	กลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	จำนวนสมาชิก (คน)	จำนวนเงินทุนหมุนเวียน (บาท)
กลุ่มองค์กรการเงิน	กองทุนหมู่บ้าน /กลุ่มออมทรัพย์ /เครดิตยูเนียน / กองทุน กขคจ.	123	15,441	118,454,802
กลุ่มทางสังคม	กลุ่ม อ ส ม . / ฅาปนกิจ/กลุ่ม สตรี / ช ม ร ม ผู้สูง อายุ / สวัสดิการชุมชน	84	15,391	4,954,152
กลุ่มอาชีพ	กลุ่มเกษตรกร/ กลุ่มผู้ใช้น้ำ / ประปาหมู่บ้าน	32	2,802	2,175,829
รวม		239	33,634	127,760,612

รูปแบบการจัดสวัสดิการของกลุ่มต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการจัดสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืมเงิน มี ดอกเบี้ยต่ำ เป็นการช่วยลดปัญหาการเป็นหนี้ในระบบของสมาชิกและนำกำไรที่มาจัดสรรผลประโยชน์คืนให้กับสมาชิก จัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดสรรเงินบางส่วนไปทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน และบริจาคทางด้านการกุศล และการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน เช่น การจัดงานประเพณีสำคัญของชุมชน การจัดกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน การช่วยเหลือผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตามในพื้นที่อำเภอพนมสารคามได้มีตำบลที่มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านช่อง ตำบลหนองยาว ตำบลท่าถ่าน และตำบลเกาะขนุน การจัดสวัสดิการโดยการระดมเงินออมจากสมาชิก (ออมวันละบาท) และองค์กรปกครองท้องถิ่นสนับสนุน กองทุนสมทบ และได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนจาก พอช. โดยมีแนวทางในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกคือ สวัสดิการเมื่อเสียชีวิต เจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุ ช่วยเหลือเด็กแรกเกิด วิธีการช่วยเหลือแต่ละกองทุนจะกำหนดระเบียบตามความเหมาะสม

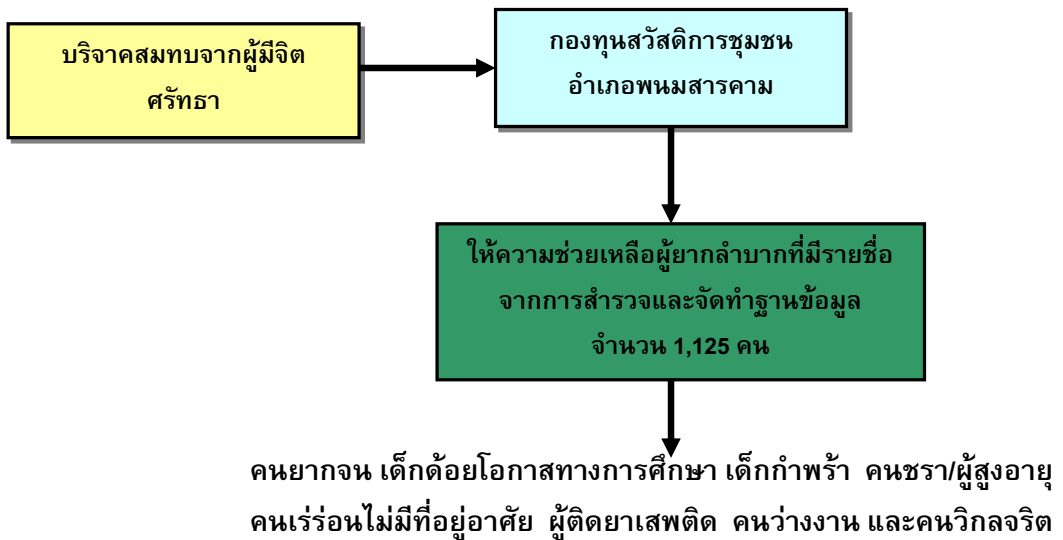
3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

จากรายงานผลการศึกษาและจำนวนและประเภทผู้ยากลำบากในพื้นที่ ได้มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากตัวแทนหน่วยงานราชการในอำเภอ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และตัวแทนองค์กรชุมชนในการให้คำนิยามและการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากในชุมชน โดยให้ตัวแทนแต่ละชุมชนได้มีการสำรวจรายชื่อผู้ยากลำบากให้กับคณะศึกษาเป็นรายชื่อกลุ่มเป้าหมายที่ต้องลงไปสำรวจและจัดทำฐานข้อมูล จากการ

ระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีการกำหนดกลุ่มผู้ยากลำบากออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ คนยากจน เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กกำพร้า คนชรา/ผู้สูงอายุ คนเร่ร่อนไม่มีที่อยู่อาศัย ผู้ติดยาเสพติด คนว่างงาน และคนวิกลจริต พบว่าผู้ยากลำบากแต่ละประเภทที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือมีจำนวน 1,125 คน ในการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบากมีรายละเอียดคือ การจัดทำรายชื่อ และที่อยู่ แยกตามประเภทกลุ่มผู้ยากลำบาก และมีการจัดทำกรณีศึกษาที่มีรายละเอียดบางคน (เพื่อเป็นตัวอย่าง)

4. ฐานคิดการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอพนมสารคาม เป็นการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่ เพื่อให้การช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ (จากการสำรวจมีจำนวน 1,125 คน) โดยมีการร่างระเบียบ ข้อบังคับ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอพนมสารคามและมีการระดมทุนเพื่อสมทบเป็นกองทุน ซึ่งได้รับการบริจาคเงินจากแกนนำชุมชน ผู้มีจิตศรัทธา เป็นจำนวนเงิน 12,000 บาท นอกจากนี้ยังได้รับบริจาคสมทบกองทุนจาก สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ กลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านช่อง สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นจำนวนเงิน 33,000 บาท รวมเป็นเงินกองทุนเบื้องต้น จำนวน 45,000 บาท

จากรูปแบบของการจัดตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม ไม่ได้เป็นไปตามสมมุติฐานเดิมคือ การเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ เข้ามาร่วมจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งอาจจะมาจากการจัดสรรผลกำไรมาร่วมกันเป็นกองทุนสวัสดิการ หรือการรวมโยงกองทุนต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือผู้

ยากลำบากยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีระเบียบข้อบังคับ และสมาชิกที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้ตามฐานคิดเดิม

5.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม

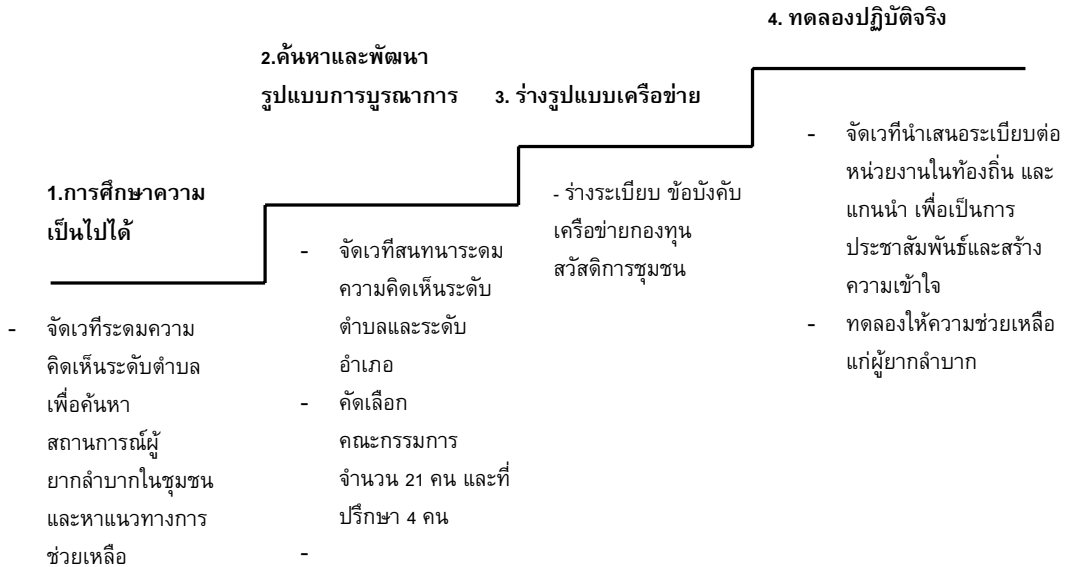
จากรายงานผลการศึกษาวิจัยการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม พบว่ามีขั้นตอนดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ของการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ โดยการประชุมระดมความคิดเห็นในระดับตำบล ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนจาก อบต. ประธานกลุ่มต่างๆในชุมชน เนื้อหาเป็นการระดมความคิดเห็นร่วมกันในเรื่อง แนวทางการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในชุมชน สถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชนและแนวทางการให้ความช่วยเหลือ และแนวทางการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

ระยะที่ 2 ค้นหาและพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน วิธีการคือ คณะผู้วิจัยและแกนนำกองทุนต่างๆ ได้มีการจัดเวทีสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดับตำบล ประกอบด้วยแกนนำจากกลุ่มองค์กรต่างๆในตำบล จำนวน 1 ครั้ง และจัดเวทีสนทนายาระดมความคิดเห็นระดับอำเภอ ประกอบด้วย ตัวแทนจาก สสว. 1 เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) คณะผู้วิจัย แกนนำชุมชน จำนวน 1 ครั้ง ทั้งสองเวทีมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการกำหนดรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ทำให้ได้ข้อสรุปรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ให้มีการจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมาใหม่ โดยตั้งชื่อว่า “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม” และมีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมารับบริหารจัดการ จำนวน 21 คน (ตัวแทนตำบลละ 2 คน) ที่ปรึกษา 4 คน

ระยะที่ 3 ร่างรูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม หลังจากที่มีการเลือกคณะกรรมการและที่ปรึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการได้มีการร่างระเบียบเครือข่ายร่วมกัน โดยมีการประชุมเพื่อร่างระเบียบร่วมกัน 2 ครั้ง

ระยะที่ 4 ทดลองการดำเนินกิจกรรม คณะผู้วิจัยและคณะกรรมการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการได้ร่วมกันจัดเวทีระดับอำเภอเพื่อนำเสนอรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคี รับรู้และเปิดรับสมัครสมาชิกที่สนใจทั่วไปเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย ในการจัดเวทีได้มีการทดลองจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบากในชุมชนจำนวน 7 คน โดยนำเงินจากเครือข่ายกองทุนสวัสดิการมาช่วยเหลือผู้ยากลำบากในรูปแบบ การให้การช่วยเหลือเป็นเงิน และการช่วยเหลือเป็นสิ่งของ หรืออุปกรณ์ประกอบอาชีพ โดยพิจารณาจากสภาพปัญหาและความเดือดร้อน และในเวทีระดับอำเภอได้มีการประสานกับนายอำเภอ เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอ และมีการแจกเกียรติบัตรแก่ผู้ที่บริจาคเงินเข้าเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

การจัดตั้งเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม เพื่อเปิดรับสมัครสมาชิกจากกลุ่มต่างๆ ในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุนฯ โดยมีการกำหนดบทบาทของเครือข่ายเพื่อเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงประสานงานกับหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน

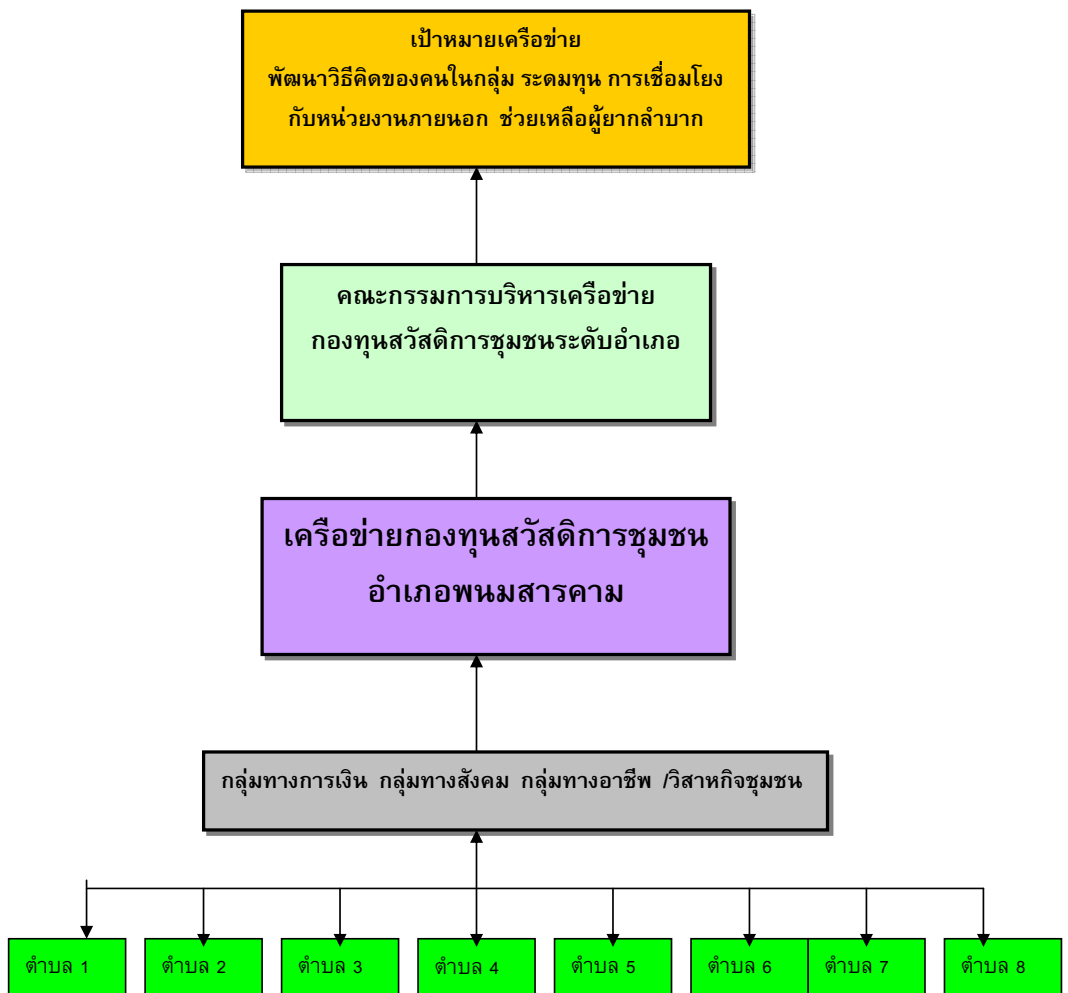
6.1 วัตถุประสงค์กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม

- เพื่อเชื่อมโยงการจัดเงินสวัสดิการเพื่อบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน
- เพื่อเป็นกลไกประสานงานและรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคี ทั้งในและนอกประเทศในการจัดสวัสดิการชุมชน
- ประสานงานกับสถาบันและองค์กรอื่นๆ เพื่อการศึกษาวิจัย พัฒนา ประเมินผล การดำเนินงานและพัฒนาตนเอง

- เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มที่เป็นสมาชิกและเพื่อพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่ม

6.2 โครงสร้างของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม

การตั้งเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพนมสารคาม ได้มีการคัดเลือกตัวแทนจากตำบลต่างๆ ตำบลละ 2 คน ขึ้นมาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุน โดยคณะกรรมการทั้งหมด 21 คน เป็นตัวแทนจากกลุ่มองค์กรชุมชนทั้งหมด ให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี (ไม่มีตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าร่วม) และที่ปรึกษา 4 คน บทบาทของคณะกรรมการบริหารคือ การจัดหาทุน ดำเนินการ ประสานงาน ติดตามผลการดำเนินงาน จัดประชุมสัมมนา อบรม เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดทำฐานข้อมูล การออกระเบียบและข้อกำหนด การทำบัญชีและการเงินของเครือข่าย

6.3 ที่มาและค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชน

ที่มาของทุนที่จะใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายในเบื้องต้นเป็นเงินทุนที่ได้รับจากการบริจาคจากคณะกรรมการ ผู้มีจิตศรัทธา และคณะวิจัย มีทุนเบื้องต้นจำนวน 45,000 บาท แต่อย่างไรก็ตามในระเบียบของเครือข่ายได้มีการกำหนดเกี่ยวกับทุนและทรัพย์สินของเครือข่ายไว้ดังนี้

- กลุ่มสมาชิกเครือข่ายสมทบ (ไม่ได้รับรายละเอียดจำนวนที่ชัดเจน)
- เงินที่ได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- มีผู้บริจาค
- ดอกผลที่เกิดจากการดำเนินงานของเครือข่าย

6.4 ผู้รับผลประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

- กลุ่มสมาชิกเครือข่ายสวัสดิการชุมชน
- ผู้ยากลำบากที่ได้มีการสำรวจรายชื่อไว้ในฐานข้อมูล จำนวน 1,125 คน

2.2 เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร

1. ข้อมูลทั่วไป

เขตคลองเตย เป็นหนึ่งใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 3 แขวงได้แก่ แขวงคลองเตย แขวงคลองตัน และ แขวงพระโขนง มีประชากรรวม 121,575 คน ในเขตคลองเตยมีทั้งหมด 41 ชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเขต แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) ชุมชนแออัด 23 แห่ง 2) ชุมชนเมือง 11 แห่ง 3)เคหะชุมชน 5 แห่ง และ 4)ชุมชนบ้านจัดสรร 2 แห่ง หน่วยงานรัฐที่ตั้งอยู่ในพื้นที่มีทั้งหมด 18 องค์กร อาทิเช่น การท่าเรือแห่งประเทศไทย สำนักงานปรับปรุงชุมชนแออัดคลองเตย กรมประชาสัมพันธ์ สถานีตำรวจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 16 องค์กร อาทิเช่น มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิรวมน้ำใจ(ช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์) มูลนิธิสันติสุข (เลี้ยงเด็กเล็ก) มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม สมาคมต่อต้านยาเสพติดคลองเตย มูลนิธิบ้านชีวิตใหม่ (ดูแลแม่และเด็กด้อยโอกาส) มีศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง รวมไปถึงโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวนมาก

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลกลุ่ม องค์กรชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่าจากทั้งหมด 41 ชุมชนมีกองทุนรวมทั้งสิ้น 46 กลุ่ม ซึ่งในที่นี้บางชุมชนมีหลายกองทุน และบางชุมชนไม่มีกองทุนเลย สามารถจำแนกตามแหล่งที่มาและการสนับสนุนได้ 3 ประเภท คือ

1) กองทุนที่สนับสนุนโดยนโยบายของรัฐ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือ “กองทุนเงินล้าน” รวม 22 กลุ่ม

2) กองทุนที่พัฒนาจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการ เช่น กองทุนสมเด็จพระแม่ของแผ่นดิน มี 3 กลุ่ม สหกรณ์บริการชุมชนมี 2 กลุ่ม กองทุนต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น

3) กองทุนที่ชาวบ้านริเริ่มขึ้นมาเอง ซึ่งบางแห่งอาจมีองค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุน เช่น กองทุนชุมชน มี 4 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย มี 4 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ มี 3 กลุ่ม กองทุนขยะ กองทุนเด็ก เป็นต้น

หากจำแนกตามลักษณะการช่วยเหลือ จะแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) กองทุนกู้ยืมหมุนเวียน

2) กองทุนให้เปล่า เช่น ทุนการศึกษา เงินสงเคราะห์บรรเทาทุกข์ เช่น กรณีไฟไหม้

3) กองทุนให้ยืม ไม่มีดอกเบี้ย ได้แก่ กองทุนแม่ของแผ่นดิน ให้สมาชิกยืมเงินไปใช้จ่ายจำเป็นเดือดร้อน แล้วนำมาคืน พร้อมเงินสมทบเพิ่มตามน้ำใจ และมีการแลกธนบัตร 20 บาทที่ได้จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเก็บไว้เป็นขวัญถุงสิริมงคล

สำหรับการเข้าถึงกองทุนนั้น เป็นไปตามกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มคน เช่น สมาชิกออมทรัพย์เด็ก และเฉพาะเรื่อง เช่น ที่อยู่อาศัย การต่อต้านการโล้เรือชุมชน การป้องกันยาเสพติด เป็นต้น

โครงสร้างและการบริหารจัดการกองทุน คณะกรรมการของทุกกองทุนจะมีวาระการทำงาน 2 ปี และเป็นได้ไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน แต่บางกองทุนคณะกรรมการก็ดำรงตำแหน่งยาวนานกว่านั้น เนื่องจากมีประสบการณ์ทำงาน และมีความเสียสละต่อเนื่อง แต่ละกองทุนจะมีคณะกรรมการน้อยสุด 7 ราย และมากที่สุด 21 ราย โดยเฉลี่ยประมาณ 7-15 คน มาจากการเลือกตั้งจัดสรรจากสมาชิกในชุมชน สำหรับสมาชิกมาจากการรับสมัครแบบเปิดกว้าง และชักชวนรายบุคคล ดอกผลกำไรจากการปล่อยกู้ยืม และสมทบ จะนำไปปันผลคืนให้กับสมาชิก และสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ จัดงานประเพณีของชุมชน เช่น งานวันพ่อแห่งชาติ งานวันแม่แห่งชาติ งานปีใหม่ งานวันเด็ก ฯลฯ บางกองทุนที่ชุมชนจัดตั้งกันเอง ก็มีการให้ทุนการศึกษา และเงินฌาปนกิจศพด้วย

การให้บริการสวัสดิการในชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและสิ่งแวดล้อมชุมชน ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น การฝึกอาชีพ สนับสนุนโดยสำนักงานเขตฯ และกสน. การขุดลอกท่อระบายน้ำ สนับสนุนโดยการท่าเรือแห่งประเทศไทย และสำนักงานโยธา การบริการสุขภาพ และกายภาพบำบัด สนับสนุนโดยศูนย์บริการสาธารณสุข และวิทยาลัยสภากาชาดไทย การดูแลเด็กเล็ก สนับสนุนโดยมูลนิธิดวงประทีป ศูนย์เมอร์ซี่ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม เป็นต้น

กรณีตัวอย่าง “ชุมชนบล็อกลอก4-5-6”

ชุมชนบล็อกลอก4-5-6 เป็นหนึ่งในพื้นที่ศึกษาที่คณะผู้สังเคราะห์ ได้ร่วมไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะผู้วิจัยและชุมชน ซึ่งถือเป็นกรณีตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบริบท และศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน

ชุมชนนี้มีเนื้อที่ 21 ไร่ มีประชากรประมาณ 3,500 คน หรือ 622 หลังคาเรือน ถือว่าเป็นชุมชนขนาดกลางในเขตคลองเตย ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง “จับกัง” ขนของท่าเรือ สภาพชุมชนดั้งเดิมนั้น เป็นคนจากหลายภูมิภาคอพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนทั้งถาวรและชั่วคราว เมื่อถึงฤดูกาลผลิต และฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลการเกษตรก็จะกลับภูมิลำเนา เมื่อหมดฤดูกาล ว่างงาน ก็เข้ามาหางานรับจ้างทำในกรุงเทพฯ และพักอาศัยอยู่ในชุมชนใหม่ ลักษณะไปๆมาๆ ไม่แน่นอน จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถจัดเก็บข้อมูลประชากร ข้อมูลครัวเรือน และข้อมูลชุมชนได้อย่างชัดเจนและเป็นปัจจุบันทันการณ์ เนื่องจากมีประชากรแฝงเป็นจำนวนมาก

ข้อจำกัดดังกล่าวนี้ ส่งผลให้กระบวนการศึกษาวิจัยในส่วนของการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนนั้น ไม่สามารถจัดเก็บข้อมูลผู้ยากลำบากในชุมชนได้ ซึ่งทางสำนักเขตก็ยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เคยมีการสำรวจข้อมูลผู้ด้อยโอกาส โดยใช้อาสาสมัครในชุมชนช่วยกันทำ แต่ก็ส่งข้อมูลให้กับหน่วยงานไปหมด ไม่ได้เก็บสำเนาข้อมูลเอาไว้ที่ชุมชน ทางคณะผู้วิจัยจึงได้มุ่งเน้นไปที่การจัดทำข้อมูลกลุ่ม กองทุนที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนของเขตคลองเตยขึ้นมาใหม่

สภาพปัญหาหลักของชุมชน ได้แก่ ปัญหาด้านอาชีพ การค้าขายไม่ดี มีงานทำน้อย แม้ว่าจะอยู่ใกล้ท่าเรือก็ตาม ปัญหาหาเสพติด ปัญหาเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นเด็กเกเร ดิดยาเสพติด ดิดตู้เกมส์ มั่วเซ็กซ์ และปัญหาความรุนแรงต่างๆ

กลุ่มเป้าหมายหนึ่งในงานสวัสดิการสังคมที่กระทรวงพัฒนาสังคมฯเข้ามาสนับสนุนการแก้ไขปัญหานั้นก็คือ กลุ่มคุณแม่วัยเยาว์ ซึ่งเป็นเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีตั้งครรภ์ และมีบุตร ในที่นี้สามารถแบ่งแยกประเภทสภาพปัญหาได้แก่ 1) มีลูกเกิน 1 คน หรือมีสามีเกิน 1 คน 2) ไม่มีอาชีพ 3) ไม่มีที่พักอาศัย เปรี้ยงอยู่ในชุมชนไปเรื่อยๆ 4) ไม่รู้ว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไร ไม่รู้ว่าจะเลี้ยงดูตนเองและลูกอย่างไร กลุ่มคุณแม่วัยเยาว์ที่เปิดเผยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งหมด 70 ราย จาก 2 ชุมชน ซึ่งในช่วงการศึกษาชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลปรากฏการณ์นี้ แต่ไม่ได้นำกลุ่มเป้าหมายนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้วย เนื่องจากเป็นงานที่มีความซับซ้อน ละเลียดอ่อน และมีหน่วยงานทำอยู่แล้ว ผู้นำชุมชนเห็นว่า จากสภาพปัญหาต่างๆ “เดี๋ยวนี้ก็รู้สึกดีขึ้น” เนื่องจากมีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเหลือดูแล มีการเดินเฝ้าเวรยาม มีการตรวจปัสสาวะ ดูแลสอดส่องควบคุมความประพฤติของเยาวชน เป็นต้น

กิจกรรมหลักๆของชุมชนบล็อก4-5-6 คือ งานกายภาพบำบัด สำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ รวมถึงผู้เจ็บป่วยเกี่ยวกับกล้ามเนื้อ เช่น คนที่ประสบอุบัติเหตุหกล้ม รดล้ม บาดเจ็บข้อ กระดูก มาทำกายภาพบำบัดก็มี เริ่มแรกสภาอากาศไทย ได้ลงมาสำรวจการดูแลผู้สูงอายุตามบ้าน จากนั้นได้จัดตั้งหน่วยให้บริการกายภาพบำบัด โดยมีนักกายภาพมาดูแล มีอุปกรณ์กายภาพที่เหมาะสมกับอาการเจ็บป่วยตามสภาพ และมีการจัดทำข้อมูลผู้ป่วยเก็บบันทึกไว้ ชาวบ้านก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ค่ารถเดินทางไปหาหมอ ต่อมามีการฝึกอบรมอาสาสมัครกายภาพบำบัด ประจำ “ศูนย์บริการสุขภาพ” ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2539 เปิดให้บริการตั้งแต่ 8.00-16.00 น. มีทั้งคนภายในและภายนอกชุมชนมาใช้บริการ

ซึ่งคนที่เคยมาทำกายภาพบำบัดก็จะบอกต่อกันไป บางคนมาไกลจากพระโขนง บางนา หัวตะเข้ ก็มี บางครั้งคนขับแท็กซี่รู้จักก็แนะนำพาผู้ป่วยมารักษาก็มี ทำให้มีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก ทางศูนย์ฯ จะทำการลงทะเบียนชื่อผู้ใช้บริการเอาไว้ ปัจจุบันทางศูนย์ฯ ได้ออกแบบอุปกรณ์กายภาพบำบัดเพื่อใช้เอง แต่จะไม่ได้จ่ายยาให้กับผู้ใช้บริการ ซึ่งจะต้องไปทำการเบิกยาที่ศูนย์สาธารณสุข 41 ที่อยู่เขตพื้นที่บริการ

สถานการณ์ผู้สูงอายุในชุมชนบล็อก 4-5-6 มีผู้สูงอายุ 200 กว่าคน ทางสำนักงานเขตฯ รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุอยู่ มีการจัดประเพณีรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ สำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในเขตคลองเตย จากทั้งหมด 43 ชุมชน ได้จัดส่งรายชื่อเพื่อขอรับเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุทุกคนไป 10,000 กว่าราย ในพื้นที่ได้รับเบี้ยยังชีพ 185 ราย ชุมชนบล็อก 4-5-6 มีผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพ 11 ราย

หน่วยงานที่สนับสนุนด้านสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนบล็อก 4-5-6 ได้แก่ มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิสันติสุข มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม ศูนย์เมอร์ซี่ ซึ่งบาทหลวงไบเออร์ ที่ประจำศูนย์นี้ได้มอบทุนให้จัดสร้างศาลาประชาคมแห่งใหม่ด้วย จึงกลายเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสารพัดช่าง ตั้งอยู่ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาฝีมือด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการตัดเย็บผ้า เสริมสวย ทำอาหาร งานช่าง โดยเสียค่าเรียนไม่แพง หลักสูตรละ 105 บาท เป็นระยะเวลา 3 เดือน สำหรับหลักสูตรคอมพิวเตอร์ 500 บาท หลายคนที่จบหลักสูตรมาก็ทำงานเปิดร้านในชุมชนได้

การดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เนื่องจากคนในชุมชนเป็นคนต่างจังหวัด ทำให้วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อนบ้าน แม่ไม่ใช้ญาติพี่น้องนั้นยังคงอยู่ ลูกหลานที่กำเนิดขึ้นมา คนในชุมชนก็จะช่วยกันเลี้ยงดู พี่พวอาตย์กันไป กรณีเสียชีวิต บางศพไม่มีญาติ ไม่มีโลงศพ หากประกาศเสียงตามสายเรียโรงเรียนและสิ่งของบริจาค เพียงระยะเวลาไม่นานก็จะมีคนออกมาช่วยเหลือจำนวนมาก รวบรวมเงินได้หลายหมื่นบาท สะท้อนให้เห็นถึง “จิตศรัทธา” สิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นสวัสดิการเช่นกัน

3. การให้นิยามความหมายที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาที่สำคัญๆ ดังนี้

“สวัสดิการชุมชน” หมายถึง “การที่ชุมชน องค์การชุมชนมีระบบ และกลไกในการจัดหาปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้กับสมาชิกของชุมชนนั้นๆ”

“ผู้ยากไร้” หมายถึง “บุคคลที่ขาดศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อันเนื่องจากสภาพทางร่างกาย การชราภาพ หรือการว่างงาน”

“กองทุนสวัสดิการชุมชน” หมายถึง “กองทุนที่เกิดจากการระดมทุนจากสมาชิก หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการสนับสนุนให้สมาชิกของชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว”

“การบูรณาการ” หมายถึง “การผนวกสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเอกลักษณ์ดี หรือลักษณะเด่นมารวมไว้ด้วยกัน”

4. ฐานคิดการพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

คณะผู้วิจัยกล่าวไว้ว่า “การบูรณาการกองทุนด้านสวัสดิการชุมชน มักมีนัยยะของการผนวก รวมทรัพย์สิน หนี้สิน และทุน ตลอดจนรายได้และค่าใช้จ่ายของแต่ละกองทุน ซึ่งการบูรณาการดังกล่าวจะ เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการบูรณาการและกลไกในการจัดการให้กองทุน มากกว่าหนึ่งกองทุนดำเนินการผนวก รวมกัน ทั้งนี้กลไกดังกล่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องของแต่ละกองทุนสามารถเล็งเห็นผลประโยชน์ เชิงประจักษ์ที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของผลประโยชน์ร่วม หรืออาจจะลดช่องว่าง จุดอ่อนของแต่ละกองทุน”

คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนกับการบริหารธนาคาร พาณิชย์ในโลกของตลาดการเงิน ที่มีการรวบรวมกิจการเพื่อสร้างความเข้มแข็ง มีเงินกองทุนมากขึ้น ใน ขณะเดียวกันก็มีการกระจายความเสี่ยงของตนเองออกไป กองทุนสวัสดิการชุมชนก็มีการปล่อยกู้ยืม มี การคำนวณภาวะความเสี่ยงของลูกหนี้ และมีการคาดหวังผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย แต่ผล ประโยชน์นั้น จะมุ่งไปที่ผลลัพธ์สุดท้ายที่ตกอยู่กับชุมชนมากกว่าการประกอบการ

5. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอ

การจัดทำฐานข้อมูลกลุ่ม กองทุนในชุมชน คณะผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการประสานขอข้อมูล ทุติยภูมิจากหน่วยงาน สำนักงานเขตคลองเตย ซึ่งมีข้อมูลชุมชนล่าสุดอยู่ที่ปี 2548 ทางทีมศึกษาจึงได้ ทำการเก็บข้อมูลใหม่ โดยการเดินสำรวจชุมชน และสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับประธานและคณะกรรมการ ชุมชนทั้งหมด 41 ชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง ทางโทรศัพท์ ใช้แบบสอบถาม และจัดประชุม กลุ่มย่อย (Focus Group)

คณะผู้วิจัยได้จัดแบ่งข้อมูลเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลกลุ่มองค์กร ชุมชน และข้อมูลผู้ยากไร้ ซึ่งประธานชุมชนจะเล่าสถานการณ์ผู้ยากไร้ในชุมชนที่พบเห็นให้ฟัง แต่ไม่ สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ สำหรับกองทุนหลักๆ ของชุมชนบล็อก 4-5-6 ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง มีสมาชิก 98 คน และกองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่ได้รับเงินทุนหมุนเวียนเริ่มต้น 8,000 บาท กลุ่มจึงนำมาใช้คณะกรรมการชุมชนกู้ยืม โดยคืนเงินต้น และเงินสมทบ (ไม่เรียกว่า “ดอกเบี้ย”) ซึ่ง ทั้งสองกองทุนนี้ก็ยังไม่มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก นอกจากนี้ยังพบว่า มูลนิธิดวงประทีปมีการ จัดทำกองทุนฌาปนกิจศพ กับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเก็บคนละ 20 บาท เพื่อนำไปช่วยเหลือยามมีสมาชิก เสียชีวิต

จากการจัดทำฐานข้อมูลครั้งนี้ ถือว่าเป็นการจัดเก็บข้อมูลในเขตคลองเตยครั้งใหญ่ หลังจากที่เคยมีการทำมาแล้วในช่วงปี 2546 แต่คณะผู้วิจัย และชุมชนก็ยังไม่ได้วางแผนร่วมกันว่าจะเอาข้อมูลที่ได้ มาไปใช้ทำอะไรต่อไป อย่างไรก็ตามจากเวทีประชุมกลุ่มย่อย ผู้นำชุมชนสะท้อนความเห็นที่ว่า “ที่ผ่าน มา มีแต่นักวิจัยมาเก็บข้อมูลผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ไม่ได้มาช่วยเหลืออะไรชุมชน จะมีก็แค่ พม.ฯ และ NIDA ที่ทำงานติดตามชุมชนอย่างต่อเนื่อง”

การจัดเวทีประชาคม คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นที่มีต่อการบูรณาการเครือข่าย กองทุนสวัสดิการชุมชนกับชุมชนต่างๆ สำหรับชุมชนบล็อก 4-5-6 ในที่ประชุมเห็นว่า ยังไม่สามารถเอา

เงินมารวมกันเพื่อจัดสวัสดิการ หรือ “บูรณาการเงิน”ได้ จะเป็นในลักษณะการบูรณาการเชิงกิจกรรมมากกว่า ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ชุมชนทำกันอยู่เดิมแล้ว ดังเช่น ศูนย์บริการสุขภาพที่ทำกายภาพบำบัดให้คนจากทุกชุมชนไม่ปิดกัน

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

การบูรณาการด้านโครงสร้างของกองทุน - การบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชน คล้ายคลึงกับการควบรวมกิจการ โดยการจัดตั้งหน่วยงานใหม่เพื่อมาควบคุมการเงินของกองทุนที่ดำเนินการอยู่เดิม ซึ่งเป็นหน่วยงานใหม่ที่มีอำนาจในการบริหารแบบเด็ดขาดหรือกึ่งเด็ดขาด เพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน และได้ประโยชน์จากกองทุนเดิมด้วย ทั้งนี้กองทุนเดิมอาจส่งตัวแทนไปบริหารในลักษณะของการร่วมทุน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของคณะกรรมการบริหารทั้งในระดับชาติ และระดับชุมชน

การบูรณาการด้านวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

1) การบูรณาการแบบแนวนอน (Horizontal Merger) เป็นการรวมกองทุนที่มีลักษณะการดำเนินงานเหมือนกันตามวัตถุประสงค์เดิม แต่ขยายพื้นที่การบริการหรือจำนวนสมาชิกให้เพิ่มขึ้น

2) การบูรณาการแบบแนวตั้ง (Vertical Merger) การสร้างภาคีเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีลักษณะดำเนินงานแตกต่างกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูป กองทุนการศึกษา กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อที่อยู่อาศัย ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน หลักการแบ่งงานกันทำตามความสามารถนี้ ชุมชนได้ทำมาอยู่แล้ว

จากการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ทำให้ได้รู้ว่าชุมชนไหนมีความสามารถ เก่งในเรื่องอะไร ต่อไปจะได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และช่วยเหลือพึ่งพากันได้ จากที่ไม่เคยรู้จักกันมากนักในเขต เช่น ชุมชนบล็อก 4-5-6 มีความสามารถด้านกายภาพบำบัด และนวดแผนไทย อีกชุมชนมีคนที่มีความสามารถด้านการจับปู ช่วยดูแลความปลอดภัยในชุมชนได้ ส่วนชุมชนของป้าร้อย ทำบ้านมั่นคงมีกองทุนสะสมทรัพย์ เป็นต้น สำหรับแผนงานต่อไป คือ การสร้างเครือข่าย ให้แต่ละกลุ่มมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันข้ามชุมชน เช่น การใช้แนวคิดควบรวม “Merge” นำมาคิดทำธุรกิจสพานวดแผนไทย โดยชุมชนบ้านจัดสรรที่พอมีฐานะ จะออกเงินลงทุนให้ และชุมชนบล็อก 4-5-6 มีแรงงานรับจ้างนวดแผนไทยมาทำร่วมกัน

3) การบูรณาการแบบผสม (Conglomerate Merger) เป็นการควบรวมกองทุนสวัสดิการชุมชนทุกรูปแบบ สามารถขยายกิจกรรมการบริการสมาชิกรายใหม่ภายใต้วัตถุประสงค์เดิมได้มากขึ้น รวมถึงการขยายขอบเขตการบริการรูปแบบใหม่

โดยรวมแล้วไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนในรูปแบบใด ก็ย่อมติดข้อจำกัดทางกฎหมาย แต่เมื่อชุมชนพิจารณาถึงประโยชน์ของการทำกองทุนสวัสดิการชุมชน มีข้อค้นพบดังนี้

ด้านกองทุนสวัสดิการชุมชน –กำหนดให้มีารดูแลผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ทุพพลภาพ ผู้เสียชีวิตทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวัน ทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม และกองทุนสาธารณประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชน

- 1) สมาชิกกู้เงินดอกเบี้ยถูกกว่าธนาคาร โดยผู้มีรายได้น้อย หรือครัวเรือนยากจนได้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการออม พัฒนาสู่การเป็น “ธนาคารชุมชน”
- 2) การสมทบให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 3) การปันผลคืนกำไรให้กับสมาชิก
- 4) การจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อให้สมาชิกซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคในราคาถูกกว่า
- 5) การปลดหนี้ของสมาชิกให้เข้ามาอยู่ในระบบของชุมชน โดยการให้กู้ยืมฉุกเฉิน ไม่คิดดอกเบี้ย
- 6) ชุมชนมีกองทุนมากขึ้น ผลตอบแทนก็มากขึ้น จึงทำให้การจัดสวัสดิการในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตและสนับสนุนอาชีพให้กับสมาชิกชุมชน

- 1) การสร้างระบบตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ โดยชุมชนและคณะกรรมการมีส่วนร่วม
- 2) การให้ทุนในการดำเนินงานแก่กลุ่ม และเป็นแหล่งทุนให้สมาชิกกู้ยืม
- 3) กลุ่มสมัครเป็นสมาชิก และกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่าย
- 4) สมาชิกใช้ภูมิปัญญาผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย นำเงินจากการบูรณาการกองทุน เป็นทุนดำเนินการศูนย์สวัสดิการตลาด ปันน้ำมัน
- 5) ส่งเสริมการการลงทุนในรูปกลุ่มธุรกิจชุมชน
- 6) กองทุนสวัสดิการชุมชนจะให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเสริม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มอาชีพได้เข้าถึงแหล่งทุน

นอกจากนี้แกนนำชุมชนยังเห็นว่า การบูรณาการกองทุนจะเป็นไปได้ เมื่อคณะกรรมการ และสมาชิกกองทุนมีจิตสาธารณะ และจะต้องมีกลไกการจัดการความรู้ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุน และการจัดสวัสดิการชุมชน เกิดเป็นชุดความรู้ของชุมชนเอง

2.3 อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอหนองปรือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดกาญจนบุรี สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่สูงในหุบเขาคดโค้งลูกคลื่น ภูเขาล้อมรอบ และมีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายสายไหลมารวมกันในใจกลางเขตพื้นที่จนเกิดเป็นลำห้วยต่างๆ อาทิเช่น ห้วยตะเพิน ห้วยกระพรวัย และห้วยตะกิง แต่เนื่องจากปัจจุบันป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ลำห้วยจึงแห้งแล้งและตื้นเขิน ส่งผลให้ฤดูฝนน้ำหลากจะทำให้เกิดน้ำท่วมอย่างเฉียบพลัน อย่างไรก็ตามน้ำจะแห้งเร็ว เพราะสภาพพื้นที่เป็นดินปนทราย อำเภอหนองปรือ ประกอบด้วย 3 ตำบล รวม 43 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองปรือ 22 หมู่บ้าน ตำบลหนองปลาไหล 14 หมู่บ้าน และตำบลสมเด็จเจริญ 7 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 29,898 คน หรือ 9,169 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นคนอพยพมาจากจังหวัดอื่นแล้วมาตั้งถิ่นฐานภูมิสำเนาที่อำเภอนี้ และประกอบ

อาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่ย่อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง และสับปะรด นอกจากนี้ยังเลี้ยงสัตว์จำพวก เป็ด ไก่ โคเนื้อ และสุกร เป็นอาชีพเสริม ด้านการท่องเที่ยวมี “โครงการห้วยองคต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ตั้งอยู่ที่ตำบลสมเด็จเจริญ ธารน้ำพุร้อน ถ้ำโบราณ และวัดถ้ำ ด้านศิลปวัฒนธรรมมีประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งที่จัดขึ้นในวันที่ 17 เมษายนของทุกปี ด้านศักยภาพของชุมชน มีกลุ่มอาชีพ และเลี้ยงสัตว์ 14 กลุ่ม กลุ่มสตรีแม่บ้าน 8 กลุ่ม กลุ่มสินค้าOTOP 15 กลุ่ม กลุ่มพลังมวลชนและอาสาสมัครต่าง ๆ 49 กลุ่ม

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

คณะผู้วิจัยได้ทำการสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชนควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับครัวเรือน และข้อมูลองค์กรชุมชนในทุกหมู่บ้าน/ชุมชนของอำเภอหนองปรือ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเชิงลึกในระดับหมู่บ้าน เพื่อสอบถามข้อมูลอีกครั้ง จากข้อมูลองค์กรชุมชนสามารถแบ่งได้ 23 ประเภทกองทุน มีจำนวนกองทุนรวม 329 กองทุน และจำนวนเงินทุนรวม 82,228,652 บาท ดังนี้

กองทุนสวัสดิการชุมชน*	จำนวนกลุ่ม	จำนวนสมาชิก(ราย)	จำนวนเงินทุน(บาท)
1) กลุ่มอาชีพ (เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปอาหาร หัตถกรรม)	64	1,789	1,649,500
2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	40	5,111	15,087,250
3) กลุ่ม อสม.	43	825	220,950
4) กองทุนหมู่บ้าน	39	4,519	50,268,354
5) กองทุนฌาปนกิจศพ	36	8,969	523,100
6) กองทุน กขคจ.	29	1,285	7,617,379
7) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	19	1,947	4,026,957
8) กลุ่มแม่บ้าน/กลุ่มสตรี	19	303	140,000
9) กองทุนอยู่ดีมีสุข	9	356	1,098,000
10) กลุ่มผู้สูงอายุ	4	284	-

***หมายเหตุ** ประเภทกองทุนสวัสดิการชุมชนได้นำเสนอไว้ในตารางนี้มีจำนวน 10 ประเภท จากทั้งหมด 23 ประเภทที่คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอาไว้ เนื่องจากกองทุนสวัสดิการที่นำเสนอมีจำนวนมาก ในขณะที่ประเภทกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้นเป็นกลุ่มเล็กที่มีเพียง 1-4 กลุ่มในอำเภอ และมีจำนวนสมาชิกรวมแล้วไม่เกิน 200 รายทั้งอำเภอ บางกลุ่มไม่มีการรวมเงินออมหรือเงินทุน เป็นการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมเท่านั้น เช่น กลุ่มกาชาด กลุ่มอพพร. และกลุ่มเยาวชน

จากการสำรวจข้อมูลชุมชน และข้อมูลองค์กรชุมชน พบว่า ในอำเภอหนองปรือมีการจัดสวัสดิการชุมชนมานานแล้ว กล่าวคือ ทุกหมู่บ้านจะมีการ“เล่นฌาปนกิจ” เพื่อช่วยเหลือครัวเรือนจัดงานศพ โดยไม่ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบ ทำให้มีหนี้สินมาก จุดเริ่มของ “กองทุนฌาปนกิจ” มาจากวัดหนอง

ไม่เอื้อแล้วจึงขยายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงจนครอบคลุมทุกตำบลทั้งอำเภอ จึงทำให้กองทุนฌาปนกิจศพนี้มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด คือ 8,969 ราย ทั้งนี้กิจกรรมของกลุ่มประเภทนี้มีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่ม ส่วนใหญ่กลุ่มจะเปิดรับสมาชิกจากหลายหมู่บ้าน ไม่จำกัดอยู่เฉพาะหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาท และผลการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนผ่านโครงการ กิจกรรม กลุ่ม กองทุน รวมทั้งการจัดตั้งคณะอาสาสมัครต่างๆ พบว่า กลุ่ม อสม. ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขอำเภอ ดูแลให้บริการด้านสุขภาพเป็นอย่างดี ดูได้จากการรณรงค์ป้องกันไข้หวัดนก เป็นต้น

ทางด้านอาสาสมัครพัฒนาชุมชน(อช.)ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอที่มีอยู่จำนวนน้อย (5 คน)สนับสนุนดูแลเรื่องกองทุน กข.คจ. กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ และปัจจุบันได้มีการตื่นตัวในการสนับสนุนชุมชนให้จัดทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อรองรับโครงการอยู่ดีมีสุข ซึ่งจะมียงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านโดยตรง รวมถึงการส่งเสริมให้กองทุนหมู่บ้านจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แต่ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นด้วยที่จะให้กองทุนหมู่บ้านเป็นนิติบุคคล เนื่องจากเห็นว่า เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก สิ่งที่ทำอยู่นั้นดีแล้ว ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละกองทุนเอง

ด้านงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล ที่สนับสนุนโดยหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอนั้น จากที่เคยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เช่น การผสมปุ๋ยใช้เอง การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเคมี และปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยความร่วมมือ 3 ฝ่าย (ภาคธุรกิจ ราชการ และประชาชน) ปัจจุบันไม่มีกิจกรรมของศูนย์ที่ต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามในอำเภอนองปรีอ ได้มีการก่อตั้ง “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ที่ตำบลสมเด็จเจริญ และจะขยายผลไปยังชุมชนต่างๆ ร่วมสนับสนุนโดย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ซึ่งได้ทำหน้าที่ถ่ายทอด อบรม ส่งเสริมความรู้แก่นักเรียน กศน. ครอบคลุมทั้งอำเภอ

สำหรับหน่วยงานหลักที่สนับสนุนการจัดให้บริการสวัสดิการสังคม ได้แก่ พมจ. ศพส.2 และ สสว.4 ได้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น การขุดบ่อครัวเรือน การสงเคราะห์ทุนการศึกษาในโรงเรียน การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้พิการ และผู้สูงอายุที่ไม่เข้าช้อนกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆช่วยเหลือไว้แล้วผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน นอกจากนี้ได้ขยายผลการสร้างเครือข่ายสวัสดิการสังคม ร่วมกับการจัดตั้งอาสาสมัครพัฒนาสังคม (อพม.) จากแกนนำตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน แต่ยังไม่มีความชัดเจน

หน่วยงานด้านการปกครอง ได้แก่ อำเภอ อบต. และเทศบาล มีกองทุนสวัสดิการกำหนดผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อดูแลช่วยเหลือสมาชิกด้านการรักษาพยาบาล และการเสียชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นกองทุนระดับอำเภออีกรูปแบบหนึ่ง นอกจากนี้หน่วยงานจากกรมการปกครอง (นายอำเภอหนองปรีอ) และกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น (นายกอบต.ทุกตำบล และนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล

หนองปรือ)ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชน มีทรัพยากร และงบประมาณให้บริการกับประชาชนในด้านการพัฒนาอย่างครอบคลุม และทั่วถึงในพื้นที่

3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

คณะผู้วิจัยได้สำรวจจำนวนผู้ยากลำบากทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน และจำนวนผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือไปแล้ว เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นกลุ่มผู้ยากลำบากที่ยังเข้าไม่ถึงสวัสดิการสังคมของหน่วยงานรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ให้ครอบคลุมด้วย ดังเช่นกรณีของผู้สูงอายุมีจำนวนมากถึง 1,060 ราย ในพื้นที่นี้ได้รับสวัสดิการเพียง 451 ราย หรือกรณีของผู้ตกงาน และผู้มีรายได้น้อย 183 ราย แต่ได้รับการช่วยเหลือเพียง 9 ราย หรือกรณีของผู้พิการทางกาย 255 ราย ได้รับสวัสดิการเพียง 64 รายที่ช่วยเหลือ ฟังตนเองไม่ได้ โดยพิจารณาการช่วยเหลือตามเกณฑ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะเห็นได้ว่า จำนวนข้อมูลทั้ง 2 ด้านนี้มีความแตกต่างกันมาก ในการศึกษาได้แบ่งผู้ยากลำบากออกเป็น 8 ประเภทตามตารางด้านล่างนี้

ประเภทผู้ยากลำบาก	จำนวนผู้ยากลำบาก	จำนวนผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ
1) พิกการทางกาย	255	64
2) สติไม่สมบูรณ์	7	-
3) ลูกมาก/ยากจน	361	-
4) เจ็บป่วยเรื้อรัง	50	-
5) สูงอายุ/ชรา	1,060	451
6) ติดเชื้อเอดส์	12	9
7) กำพร้า/ขาดผู้อุปการะ	53	29
8) ตกงาน/รายได้น้อย	183	9
รวม	1,981	562

4. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอ

1. สร้างความรู้ ความเข้าใจให้ผู้นำท้องถิ่น และผู้สนใจยอมรับในสภาพบริบทของชาวอำเภอหนองปรือทั้งด้านองค์กร/กลุ่มที่จัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนบางกลุ่มอยู่แล้ว
2. เชิญวิทยากรมาวิเคราะห์สภาพของชุมชน (Social Mapping) ร่วมกับผู้แทนของแต่ละชุมชน
3. จัดกิจกรรมให้ผู้นำท้องถิ่นและผู้สนใจศึกษาฐานองค์กรสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
4. เข้าร่วมประชุมกับผู้นำท้องถิ่น และประธานกองทุนหมู่บ้านทุกครั้งเมื่อมีโอกาส และเริ่มการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีเครือข่ายระดับตำบลอยู่ก่อนแล้ว ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นถ้ามีการเชื่อมโยงเป็นระดับอำเภอ
5. กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือได้เริ่มก่อตั้งขึ้นแล้วประมาณร้อยละ 60 เพียงแต่รอการพัฒนาให้กว้างขวาง ยั่งยืน และสามารถช่วยเหลือผู้ยากลำบากได้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

5. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

5.1 โครงสร้างคณะกรรมการ

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือ มีทั้งหมด 22 คน โดยมี นายวัลลภ รูปชาติ เป็นประธาน นอกจากนี้ประกอบด้วย รองประธาน 2 คน เลขานุการ 1 คน ผู้ช่วยเลขานุการ 2 คน เภรณญิก 1 คน ผู้ช่วยเหรณญิก 2 คน ประชาสัมพันธ์ 1 คน ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ 2 คน นายทะเบียน 1 คน และผู้ช่วยนายทะเบียน 2 คน ผู้ตรวจสอบ 6 คน และผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้แทนทุกหมู่บ้าน เป็นกรรมการฝ่ายส่งเสริม คณะกรรมการมีวาระ 4 ปี เมื่อครบกำหนดให้จับฉลากออกครั้งหนึ่ง และกรรมการมีสิทธิได้เลือกเข้ามาใหม่ได้ ซึ่งคณะกรรมการจะต้องมีการประชุมร่วมกันอย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี และจะต้องแจ้งหรือประกาศให้สมาชิกรับทราบผลการดำเนินงานของกองทุนฯเป็นระยะ และจัดให้มีการประชุมใหญ่ปีละ 4 ครั้ง

5.2 การบริหารจัดการกองทุน

สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือ ต้องเป็นคนที่มิภูมิลำเนาอยู่อาศัยในอำเภอไม่น้อยกว่า 60 วันขึ้นไป เป็นต้องมีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป โดยเสียค่าสมัครแรกเข้าคนละ 20 บาท และอมสมทบเข้ากองทุนปีละ 400 บาท นอกจากเงินอมของสมาชิกแล้ว ยังมีการบูรณาการกองทุนในชุมชนโดยกลุ่มอมทรัพย์เพื่อการผลิตแต่ละตำบลสมทบปีละ 20,000 บาท กองทุนหมู่บ้านทุกกองทุนสมทบกองทุนละ 10,000 บาท อบต. ทุกแห่งสมทบปีละไม่น้อยกว่า 100,000 บาท รวมไปถึงดอกผลกำไรของเงินทุนที่นำไปลงทุนทำกิจกรรมต่างๆ และการร่วมรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา กองทุนสวัสดิการอำเภอหนองปรือ จะนำเงินกองทุนที่มีอยู่ร้อยละ 60 ไปลงทุนทำกิจกรรมของกองทุนเอง หรือปล่อยกู้ยืมให้กับกลุ่ม องค์กรในอำเภอไปลงทุนได้ โดยเงินของกองทุน จะมีตัวแทนคณะกรรมการที่รับผิดชอบนำไปฝากไว้กับธนาคาร และเก็บเงินสดไว้ในมือไม่เกิน 5,000 บาท

5.3 สิทธิประโยชน์ประเภทสวัสดิการที่จะได้รับ

- สวัสดิการรับขวัญเด็กแรกเกิด คนละ 1,000 บาท
- สวัสดิการผู้สูงอายุ (อายุเกิน 65 ปีขึ้นไป) ได้รับบำนาญรายเดือน กรณีที่เป็นสมาชิกมาจนถึง 10 ปี จะได้รับบำนาญ 200 บาท เมื่อครบ 11 ปีขึ้นไป ได้รับบำนาญ 300 บาท
- สวัสดิการรักษายาบาล เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลไม่น้อยกว่า 2 คืน กองทุนจะจ่ายสวัสดิการให้ ผู้ที่เป็นสมาชิกไม่ถึง 3 ปี จะได้รับคืนละ 50 บาท กรณีที่เป็นสมาชิก 3-5 ปี จะได้รับคืนละ 100 บาท และเมื่อเป็นสมาชิกครบ 6 ปีขึ้นไปจะได้รับคืนละ 200 บาท ซึ่งแต่ละคนจะได้รับสวัสดิการปีละไม่เกิน 12 ปี ล
- สวัสดิการฌาปนกิจศพ ผู้ที่เป็นสมาชิก 1 เดือนถึง 3 ปี จะได้รับเงินช่วยเหลือ 6,000 บาท เมื่อเป็นสมาชิก 3 ปีขึ้นไป จะได้รับ 8,000 บาท 5 ปีขึ้นไป จะได้รับ 10,000 บาท 10 ขึ้นไป จะได้รับ 15,000 บาท 20 ปีขึ้นไป จะได้รับ 20,000 บาท และ 30 ปีขึ้นไป จะได้รับ 30,000 บาท
- ทุนการศึกษา ผู้ที่เป็นสมาชิก 1 -5 ปี จะได้รับเงินสวัสดิการคนละ 100 บาทต่อเดือน 6-10 ปี จะได้รับ 150 บาทต่อเดือน 11-15 ปี จะได้รับ 200 บาทต่อเดือน 16- 20 ปี จะได้รับ 250 บาทต่อเดือน

- เงินออมสมทบคืน กรณีที่ลาออกจากเป็นสมาชิก หากเป็นสมาชิกไม่ถึง 3 ปีจะไม่ได้รับเงินสมทบคืน สำหรับผู้ที่ เป็นสมาชิก 3-6 ปี จะได้รับเงินสมทบคืนร้อยละ 40 เมื่อเป็นสมาชิก 7 ปีขึ้นไป จะได้รับเงินสมทบคืนร้อยละ 60

6. สรุปบทเรียน

- การประสานภาคีภาคราชการ บางหน่วยงานยังให้ความสำคัญ และทำงานกับผู้นำทางการเพียงเท่านั้น ขาดการทำงานกับผู้นำธรรมชาติ และกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ จึงเป็นการทำงานที่ติดอยู่ที่ตัวบุคคล หากผู้นำขาดความกระตือรือร้น หรือมีความขัดแย้งกันเองก็ไม่สามารถขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชนท้องถิ่นเพื่อดูแลคนในชุมชน และผู้ยากลำบากได้อย่างทั่วถึง

- การบริหารจัดการของคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชน จากการศึกษากลุ่ม กองทุนที่มีอยู่เดิมพบว่า กลุ่มต่างๆในระดับหมู่บ้าน และตำบลมีการทำงานของแกนนำหลักๆเพียง 2-3 คน ดังนั้น ในการก่อตั้งคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงมีกำนันตำบลหนองปรืออาสาเป็นแกนนำหลักในการประสาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิก อบต. มาร่วมกันดำเนินงานซึ่งในช่วงแรกก็ยังไม่ได้สนใจมากนัก เนื่องจากไม่ได้รับบทบาทที่ชัดเจนในการทำงานขับเคลื่อนนี้ อย่างไรก็ตามการประชุมคณะทำงานชุดนี้ ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากนายอำเภอ โดยใช้วาระของการประชุมอำเภอ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมกองทุนสวัสดิการชุมชน และเอื้อเฟื้อสถานที่ก่อตั้งกองทุนฯในที่ว่าการอำเภอหนองปรือ แต่การประชุมของคณะทำงานไม่ต่อเนื่อง เพราะขาดการกำหนดเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน ดังนั้น จึงกลับไปมองศักยภาพ ทุนที่มีอยู่ คือ กองทุนฌาปนกิจพระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ที่สามารถจะต่อยอดเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอได้ เนื่องจากแกนนำ และสมาชิกมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน และไปเรียนรู้เพิ่มเติมที่ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จึงได้กลับมากำหนดเป้าหมาย แผนงาน และจัดทำระเบียบของกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอหนองปรือขึ้นอย่างชัดเจน

- การสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชน จะเห็นได้ว่า กลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในหมู่บ้าน นั้นมาจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติทำงานร่วมกัน เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) นั้นเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งที่สุด เนื่องจากอาสาสมัครทุ่มเททำงานให้บริการทั้งในหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของตนเองในการกระทำประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัว ลูกหลาน ญาติ และเพื่อนบ้าน สำหรับเครือข่ายสวัสดิการสังคมอำเภอหนองปรือ หรือ อาสาสมัครพัฒนาสังคมนั้น ได้สวมทับกับเครือข่ายสาธารณสุข ทำงานแบบจิตอาสาให้บริการความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง ประสานการเข้าถึงบริการสุขภาพจากหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชนที่เป็นหน่วยงานด้านกุศล เป็นความร่วมมือของ สถานีนามัย โรงพยาบาล สถานีตำรวจ และอาสาสมัคร (ชุมชน) เช่น การให้บริการรับส่งศพจากโรงพยาบาลไปบำเพ็ญกุศลที่บ้าน หรือวัด โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

- สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำงาน คือ การแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ผสมผสานการทำงานเป็นเนื้อเดียวกัน การให้ความสำคัญกับ การจัดสวัสดิการชุมชน ที่มากกว่า การสงเคราะห์ที่รอรับการช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่เครือข่ายสวัสดิการชุมชนนั้นต้องผสมผสานแนวคิด และแนวทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การระดมทุนหลากหลายรูปแบบ โดยที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเอง มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน บุคคลภายนอก และหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนตามภารกิจหน้าที่ และสนับสนุนการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเอง

2.3 อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอพิมายครอบคลุมพื้นที่ 12 ตำบล 226 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 88,157 คน โดยแยกเป็นเพศชาย 42,912 คน เพศหญิง 45,236 คน จากรายงานผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้สูงอายุถึงร้อยละ 53.94 สภาพทางกายภาพของอำเภอพิมายที่ตั้งของอำเภอมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ซึ่งเอื้อต่อการทำการเกษตรประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางด้านการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกอ้อย เนื่องจากมีโรงงานผลิตน้ำตาลตั้งอยู่ในอำเภอจึงมีแหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตร โรงงานผลิตแยมมันสำปะหลัง โรงงานผลิตเกลือ ประชากรบางส่วนจึงมีอาชีพรับจ้างในโรงงาน นอกจากนี้ยังเป็นอำเภอที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคอีสานคือ ปราสาทหินพิมาย มีประเพณีแข่งเรือเป็นงานเทศกาลประจำปีมีนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมาเที่ยว ส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจของชุมชนมีรายได้

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

จากรายงานผลการวิจัยในส่วนของการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มองค์กรต่างๆที่มีอยู่ในอำเภอมีย่านจำนวนมาก และมีความหลากหลาย โดยเฉพาะหมู่บ้านละประมาณ 13 กลุ่ม (ไม่มีรายละเอียดในทางสถิติประกอบการวิจัยครั้งนี้) เป็นกลุ่มที่เกิดจากการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ สำนักงานเกษตรฯ พัฒนาชุมชน ธกส. กศน. เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนเงินล้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มข้าวหอมมะลิ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กลุ่มจักสาน กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มผลิตสุรา กลุ่มทำขนม กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มสมุนไพร ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน กลุ่มหัตถกรรมเครื่องหนังและยางพารา อย่างไรก็ตามในการศึกษครั้งนี้ได้เน้นการศึกษากลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนในอำเภอพิมาย โดยกำหนดกรอบในการศึกษาออกเป็น 2 ด้านหลักๆ ได้แก่ 1) องค์กรชุมชนที่จัดสวัสดิการชุมชนโดยตรง 2) องค์กรที่จัดสวัสดิการชุมชนทางอ้อม มีประเด็นในการศึกษา 4 ด้าน ประกอบด้วย การก่อเกิดของกลุ่ม จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และผลต่อชุมชน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการทางตรงที่มีอยู่ในอำเภอฟิมาย ได้แก่ เครือข่ายสัจจะวันละบาทเพื่อสวัสดิการ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ฌาปนกิจสงเคราะห์ศิษย์เก่าโรงเรียนฟิมาย กลุ่มวิสาหกิจเพื่อสวัสดิการสังคม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการการศึกษา ลักษณะของการจัดสวัสดิการส่วนใหญ่เน้นการให้ความช่วยเหลือกรณีสมาชิกเสียชีวิต การช่วยเหลือผู้สูงอายุ และทุนการศึกษา ซึ่งมีจำนวนกองทุน 542 กองทุน จำนวนเงิน 27,285,600 บาท จำนวนสมาชิกผู้รับผลประโยชน์ 60,061 คน

ส่วนการจัดสวัสดิการทางอ้อมหมายถึงกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมเพื่อหารายได้แล้วนำกำไรที่ได้มาจัดสรรเป็นเงินสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหรือกองทุนเงินล้าน ซึ่งมีจำนวนสมาชิกจำนวน 21,590 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีจำนวน 201 กลุ่ม จำนวนสมาชิก 24,190 คน จำนวนเงินสะสม 41,787,390 บาท กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

การให้นิยาม ความหมายของผู้ยากลำบาก จากรายงานผลการศึกษาไม่ได้กล่าวถึงกระบวนการให้นิยามที่ชัดเจนว่าชุมชนหรือกระบวนการให้นิยามเพื่อการสำรวจข้อมูลมีกรอบหรือเกณฑ์ในการมองเพื่อการคัดเลือกรายชื่อผู้ยากลำบาก เพื่อจัดทำฐานข้อมูลผู้ยากลำบากในอำเภอ แต่มีการอ้างอิงถึงการให้คำจำกัดความของหน่วยงานที่จัดสวัสดิการช่วยเหลือชาวบ้าน และมีการใช้ฐานข้อมูลจากหน่วยงานมาเป็นฐานกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจากการวิจัยครั้งนี้ เช่น ฐานข้อมูลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีจำนวนผู้ยากลำบาก 2,462 คน และมีการอ้างอิงกลุ่มผู้ยากลำบากจากฐานข้อมูลการลงทะเบียนคนจน ภายใต้โครงการลงทะเบียนคนจน เมื่อ ปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนผู้ยากลำบาก 46,014 คน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่คือปัญหาที่ดินทำกินและปัญหาหนี้สิน และได้มีการอ้างอิงถึงฐานข้อมูลจำนวนสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ อสม. ฯลฯ อย่างไรก็ตามจากการเสนอรายได้ได้มีการเสนอจำนวนผู้ยากลำบากที่มีการสำรวจโดยศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอฟิมาย (ตั้งขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้) พบว่ามีจำนวนผู้ยากลำบากจำนวน 67,648 คน แต่ไม่มีรายละเอียดหรือฐานข้อมูลประกอบในการศึกษาทำให้ไม่เห็นความชัดเจนของการจัดทำฐานข้อมูล /หรือกระบวนการจัดทำฐานข้อมูลของกลุ่มผู้ยากลำบาก

4. ฐานคิดการพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

จากรายงานผลการศึกษาพบว่าในการศึกษาเพื่อบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอฟิมาย มีลักษณะเป็นการจัดตั้งกองทุนใหม่ซึ่งมีฐานคิดมาจากการตั้งกองทุนเพื่อดูแลระบบสวัสดิการชุมชนของชาวฟิมาย โดยชาวฟิมาย เพื่อชาวฟิมาย มีชื่อว่ากลุ่ม **“ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอฟิมาย”** เพื่อเชื่อมโยงคน สมาชิก ดำเนินการภายใต้แนวคิดเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนและไม่ได้ดำเนินการโดยรัฐรวมทั้งแกนนำที่จะเข้ามาดำเนินงานจะต้องเป็นองค์กรชุมชนและขับเคลื่อนเป็นนิติบุคคล อยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อจัดตั้งกองทุน (คาดว่าจะมีการจัดตั้งกองทุนประมาณเดือน

มกราคม 2551) ฐานคิดของชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดว่าทุนที่นำมาใช้เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการระดมทุนจากภายนอกเพื่อมาตั้งกองทุน การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ การออมวันละบาทเพื่อเป็นเงินสมทบจากสมาชิก การขอรับบริจาคและการจัดกิจกรรมเพื่อระดมรายได้เข้าสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน และมีการนำเงินกองทุนสวัสดิการที่มีอยู่มาบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดรายได้ทำให้กองทุนเติบโต และรายได้ที่เกิดจากกองทุนมาจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเครือข่าย

แผนผังแสดงฐานคิด

การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

รับสมัครสมาชิกเครือข่าย

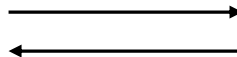
ระดมทุนจากสมาชิกและ

หน่วยงานภายนอก

“ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการ
ชุมชนอำเภอพิมาย”

นำกองทุนมาบริหารจัดการปล่อย
ให้สมาชิกและคนภายนอกกู้ยืม

รายได้หรือผลกำไร

นำมาจัดสวัสดิการ
ช่วยเหลือสมาชิก

จัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกที่มีรายชื่อจากการสำรวจโดยศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย พบว่ามีจำนวนผู้ยากลำบากจำนวน 67,648 คน (เด็กแรกเกิด สมาชิกอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือเบี้ยยังชีพรายเดือน สมาชิกประสบภัยธรรมชาติ ผู้ป่วยนอนโรงพยาบาล คนตกงาน สมาชิกแต่งงาน บวช ช่วยเหลือค่าทำศพ ทุนการศึกษา ส่งเสริมสมาชิกที่ทำความดีโดยการรางวัล

5.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

“ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย” เป็นผลที่เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาตลอดระยะเวลาของการศึกษามีกระบวนการเพื่อให้สมาชิกใน

ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน คณะผู้ศึกษาได้จัดกระบวนการในการพัฒนาเครือข่ายสวัสดิการชุมชนมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

การบูรณาการความคิด (Conceptual Integration)

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเวทีประชาคมแกนนำชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจกับกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ทราบความเป็นมาของโครงการและการให้ความรู้จุดประกายความคิดเรื่องสวัสดิการชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจศักยภาพการจัดสวัสดิการโดยชุมชน (จำนวนกลุ่มองค์กรในชุมชน) โดยในการพัฒนารูปแบบนี้คณะวิจัยได้มีการใช้การจัดเวทีและใช้กิจกรรมเพื่อให้เกิดการระดมสมองจาก แกนนำและสมาชิกในชุมชน จาก 226 หมู่บ้านหมู่บ้านละ 2-5 คน โดยมีประเด็นหลักของการระดม ความคิดเห็นมีดังต่อไปนี้

- สำรวจสถานะภาพของกลุ่มในแต่ละหมู่บ้านจากเวทีผู้เข้าร่วมประชุม เช่น จำนวนกลุ่ม /องค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง และมีกลุ่มใดบ้างที่มีการนำรายได้มาจัดสวัสดิการชุมชน (นำมาสรุปเป็นข้อมูล ประกอบการศึกษาในเอกสารรายงานผลการศึกษา)
- การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการจัดสวัสดิการเพื่อ ช่วยเหลือชาวบ้าน และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจากกองทุน สวัสดิการ มีประเด็นคำถามในการระดมความคิด เช่น สิ่งที่สำคัญหรือสิ่งที่ ต้องการมากที่สุดในชีวิตของชาวบ้าน กิจกรรมของหมู่บ้านที่เด่นหรือเร่งด่วนที่ ทำในปีนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความอ่อนแอหรือภาวะยากลำบาก ใครคือผู้ที่ สมควรได้รับการช่วยเหลือหรือจัดสวัสดิการ
- ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชน อำเภอยะผา เช่น วิธีการระดมทุน การคัดเลือกคณะกรรมการ การระดมทุน การบริหารจัดการ การพิจารณารับสมัครและการค้นหาสมาชิก (คำถามเพื่อ ระดมความเห็นคือลักษณะของสมาชิกควรเป็นอย่างไร ที่มาของสมาชิกจะมา จากไหน และมาอย่างไร) รายละเอียดดูเพิ่มเติมจากรายงานผลการศึกษานับ สมบูรณ์

หลังจากนั้นได้นำผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นมาสรุปเป็นข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่ม องค์กรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน สภาพปัญหาความต้องการ และรูปแบบของการจัดสวัสดิการที่ชาวบ้าน ต้องการ และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการร่างการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในกิจกรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบกองทุนสวัสดิการชุมชน หลังจากที่มีการสำรวจศักยภาพ การจัดสวัสดิการได้มีการเสนอตัวแทนตำบลละมาเป็นคณะกรรมการชุดก่อตั้ง (ในรายงานไม่ได้ระบุ จำนวนและที่มา) และมีการประชุมคณะกรรมการก่อตั้งเพื่อร่วมกันร่างระเบียบ ข้อบังคับ และแนวทาง

การดำเนินกิจกรรมสวัสดิการชุมชน ซึ่งผลที่ได้มีร่างระเบียบ **“ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย”**

การบูรณาการตามสิ่งที่มีอยู่ (Factual Integration)

ขั้นตอนที่ 4 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ หลังจากที่คณะกรรมการชุดก่อตั้งร่วมกันร่างระเบียบ และแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชน ได้มีการจัดเวทีเพื่อและเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุน เช่น สสว. 5 สำนักงานพัฒนาการอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ศูนย์สังคมสงเคราะห์ ธนาคารออมสิน ธกส. โรงเรียนมัธยมสำนักงานเขตการศึกษาที่ 5 วิทยาลัยการอาชีพ สหกรณ์โคนม องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ขั้นตอนที่ 5 คณะกรรมการ“ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย” และทีมวิจัย ลงพื้นที่เพื่อสำรวจกลุ่มระดับหมู่บ้านเพื่อหาแนวทางในการดำเนินกิจกรรม มีการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน เพื่อหาความต้องการในการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น การจัดสวัสดิการเมื่อตกงาน ตั้งครรภ์ แต่งงาน บวช การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน การช่วยเหลือเรื่องทุนประกอบอาชีพ

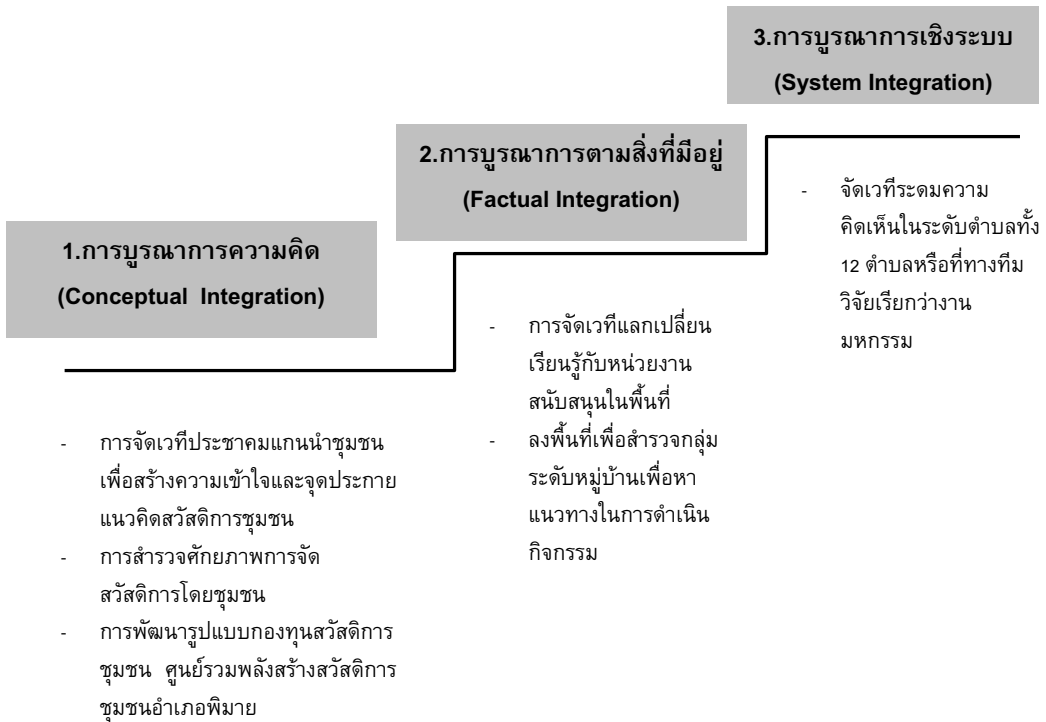
การบูรณาการเชิงระบบ (System Integration)

ขั้นตอนที่ 6 จัดเวทีระดมความคิดเห็นในระดับตำบลทั้ง 12 ตำบลหรือที่ทางทีมวิจัยเรียกว่างานมหกรรม โดยมีแกนนำชุมชนหมู่บ้านละ 5 คน (จาก 226 หมู่บ้าน) เพื่อนำเสนอร่างรูปแบบการจัดตั้งศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย เพื่อทราบและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาวิธีการในการขยายเครือข่ายสมาชิก ให้ครอบคลุม ในพื้นที่นำร่องระดับหมู่บ้าน ในเวทีได้เสนอแนวทางในการขยายสมาชิกในระดับหมู่บ้านมีวิธีการดังนี้

- การผลิตเอกสารกติกาของศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย
- การจัดทำและบันทึกเสียงของชาวบ้านในรูปแบบสปอต(Spot) การทำ VCD เพื่อให้เผยแพร่ทางหอกระจายข่าวของแต่ละหมู่บ้าน
- การจัดทำ Webpage ของศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

จากการจัดทำเครื่องมือเพื่อให้เกิดการขยายสมาชิก จากรายงานผลการวิจัยได้อธิบายว่ายังมีข้อจำกัดของการนำไปใช้เพื่อให้เกิดการขยายสมาชิก การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกไม่สามารถทำได้เนื่องจากไม่มีงบประมาณ การผลิตสื่อทางหอกระจายข่าวหรือแผ่น CD หรือการทำ Webpage ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ที่ผลิตขึ้นมาเพื่อสร้างความเข้าใจกับสมาชิกได้

แผนผังแสดงกระบวนการพัฒนาศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มีการเสนอรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ โดยให้มีการก่อตั้ง “ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย” ซึ่งจะเป็นเครือข่ายที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือบุคคล โดยมีเป้าหมายสู่การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และเน้นการบริหารจัดการโดยแกนนำชุมชนเป็นหลัก ทีมวิจัยและคณะกรรมการชุดก่อตั้งได้มี การร่วมกันยกร่างโครงสร้าง และแนวทางการบริหารจัดการดังมีรายละเอียดดังนี้

วัฒนธรรมองค์กรของศูนย์รวมพลังสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมายคือ ขยัน ซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ดังนี้ รวมพลัง สร้างสวัสดิการดี ประชามิสุข ขจัดทุกข์ชาวพิมาย

6.1 วัตถุประสงค์กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งก็เพื่อให้เกิดกองทุนช่วยเหลือดูแลกันทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก และเป็นการสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตของสมาชิกอย่างครบวงจร และเป็นศูนย์ประสานงาน ศูนย์สารสนเทศระบบสวัสดิการที่จัดตั้งโดยคนพิมาย เพื่อชาวพิมาย โดยมีการกำหนด

คุณสมบัติของสมาชิกจะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอพิมาย ทั้งบุคคล กลุ่ม องค์กรต่างๆ ของชุมชนต่างๆที่มีอยู่ในพิมาย

ประเภทของการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก 11 ประเภท

1. เด็กแรกเกิด

- กระเช้ารับขวัญสมาชิกใหม่
- ค่าคลอดบุตร
- ค่าห้องผู้ป่วย
- ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล

2. สมาชิกที่มีอายุครบ 60 ปีขึ้นไป

- ช่วยเหลือรายปี จำนวนจำกัด
- เบี้ยยังชีพรายเดือน

3. สมาชิกประสบภัยธรรมชาติ พายุพัดที่อยู่อาศัยพัง ไฟไหม้

4. ผู้ป่วยในโรงพยาบาลไม่เกินปีละ 2 ครั้ง

- ค่าเย็บผ้า
- ค่ารักษาพยาบาล
- ค่าห้องผู้ป่วย
- ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล

5. ผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลของรัฐปีละไม่เกิน 3 ครั้ง

- ค่ารักษาพยาบาล
- ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล

6. หนุ่มสาวคนดกงานไม่เกิน 1 ครั้งต่อ 2 ปี

7. ของขวัญสมาชิกแต่งงาน

8. ทำบุญร่วมกับสมาชิกอุปสมบท

9. สมาชิกทำคุณงามความดี สร้างชื่อเสียงให้ศูนย์รวมพลังฯ

10. ค่าปลงศพ

11. ทุนการศึกษา

หลักเกณฑ์ในการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จะต้องมีการออมครบ 180 วัน และหลักการออมเพื่อการจัดสวัสดิการถ้าหากเป็นสมาชิกรายคนออมวันละบาท หรือ 365 บาท/ปี ส่วนการเป็นสมาชิกรายกลุ่มออมปีละๆไม่น้อยกว่า 1,000 บาท และการพิจารณาช่วยเหลือสมาชิกขึ้นอยู่กับพิจารณาของคณะกรรมการ (ไม่มีการระบุรายละเอียดที่มากกว่านี้)

6.2 โครงสร้างของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย

ที่มาของคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก จำนวนไม่น้อยกว่า 24 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานของคณะกรรมการศูนย์รวมพลังประกอบด้วย

1. ประธาน
2. รองประธาน
3. เลขานุการ
4. หัวหน้าฝ่ายการเงินและบัญชี
5. หัวหน้าฝ่ายทะเบียนสมาชิก
6. หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์
7. หัวหน้าฝ่ายจัดสวัสดิการ
8. หัวหน้าฝ่ายจัดหารายได้
9. หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมบูรณาการกองทุนและวิชาการ
10. กรรมการ

(ไม่ระบุฐานคิดและสัดส่วนที่มา และองค์กรประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคณะกรรมการ) และยังไม่มีการดำเนินการใด ๆ นอกจากการเสนอเป็นโครงสร้างไว้เท่านั้น มีเพียงกลไกคณะกรรมการชุดก่อตั้งที่มีการร่างระเบียบและเงื่อนไข แต่ยังไม่มียารละเอียดย)

6.3 ที่มาและค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชน

ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย จะเป็นกองทุนที่มีการจัดตั้งขึ้นมาใหม่โดยมีการระดมเงินทุนจากสมาชิกและหน่วยงานภายนอก ในการระดมเงินออมจากสมาชิกตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน จะนำเงินมาส่งให้คณะกรรมการที่เป็นตัวแทนระดับตำบลและคณะกรรมการระดับตำบลส่งเงินให้คณะกรรมการระดับอำเภอ (จะมีการจ่ายค่าตอบแทนให้กับคนที่ทำหน้าที่รวบรวมเงินมาจากแต่ละหมู่บ้านโดยต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการระดับอำเภอ) ส่วนการบริหารจัดการเน้นให้แกนนำชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกองทุนโดยมีการจัดสัดส่วนการบริหารจัดการกองทุนออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

- นำเงินไปลงทุนให้กู้ยืมเพื่อให้เกิดรายได้ ร้อยละ 70 โดยเน้นการกู้ยืมที่ช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิก การลงทุนสร้างงาน สร้างรายได้ หรือเป็นการลงทุนเพื่อการศึกษาของคนในครอบครัว การปล่อยกู้ให้คนที่ไม่เป็นสมาชิก เครือข่ายและกู้เงินเกิน 100,000 บาท ต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษจากคณะกรรมการ
- จัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ร้อยละ 30

สำหรับกำไรสุทธิหรือรายได้ที่เกิดขึ้นจะมีการจัดสรรนำไปจัดสวัสดิการ ร้อยละ 50 สมทบกองทุนสวัสดิการ ร้อยละ 20 และค่าบริหารจัดการ ร้อยละ 30

ทั้งนี้การเป็นสมาชิกศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย สมาชิกสามารถขอรับเงินออมคืนได้ก็ต่อเมื่อยังไม่เคยได้รับสวัสดิการใดๆ โดยจะมีการคืนเงินออมในอัตราดังนี้

- ออมน้อยกว่า 1 ปี ขอรับเงินออมคืนได้ร้อยละ 30 ของเงินออม
- ออมครบ 1-3 ปี ขอรับเงินออมคืนได้ร้อยละ 50 ของเงินออม
- ออมครบ 4-10 ปี ขอรับเงินออมคืนได้ร้อยละ 80 ของเงินออม
- ออมครบ 11-30 ปี ขอรับเงินออมคืนได้ร้อยละ 80 ของเงินออม
- ออมครบ 30 ปีขึ้นไป ขอรับเงินออมคืนได้ร้อยละ 150 ของเงินออม

(ระเบียบกติกาไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติใครจะออมโดยไม่ได้รับสวัสดิการเลย ควรพิจารณา)

6.4 ผู้รับผลประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

ศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย จะเป็นกองทุนที่ทำหน้าที่ในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกที่มีรายชื่อกจากการสำรวจโดยศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย พบว่ามีจำนวนผู้ยากลำบากจำนวน 67,648 คน (ไม่ทราบที่มาและวิธีการสำรวจฐานข้อมูล) โดยมีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกประเภทต่างๆ ได้แก่ เด็กแรกเกิด สมาชิกอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือเบี้ยยังชีพรายเดือน สมาชิกประสบภัยธรรมชาติ ผู้ป่วยนอนโรงพยาบาล คนตกงาน สมาชิกแต่งงาน บวชช่วยเหลือค่าทำศพ ทุนการศึกษา ส่งเสริมสมาชิกที่ทำความดีโดยการรางวัล

ข้อสังเกต

1. เป็นรายงานผลการศึกษาวิจัยที่อ่านแล้วเข้าใจยาก การเขียนอธิบายขั้นตอนการทำงานค่อนข้างวกไปวนมา สลับไปสลับมา
2. การศึกษาเน้นการจัดเวทีและการระดมความคิดเห็นและนำข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีมาประมวลนำเสนอเป็นภาพรวมทำให้ยังไม่มีการปฏิบัติจริง (เน้นเรื่องกระบวนการได้มาซึ่งข้อมูล)
3. มีความไม่ชัดเจนในการนำเสนอเรื่องการทำฐานข้อมูลสมาชิก และการนำไปใช้ประโยชน์จริง
4. การนำเสนอว่าศูนย์รวมพลังสร้างสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมายไม่ชัดเจนและการเสนอที่มาของคณะกรรมการและระเบียบกติกาไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นจริง
5. ไม่ชัดเจนในเรื่องการบูรณาการหรือการประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชน
6. ในรายงานผลการวิจัยไม่ได้นำเสนอนิยามความสวัสดิการ หรือกลุ่มผู้ยากลำบาก ให้ชัดเจน

2.4 อำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ข้อมูลทั่วไป

กิ่งอำเภอเมืองชัยตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมตั้งอยู่ในเขตการปกครองอำเภอภมลอีสาน แยกมาเป็นกิ่งอำเภอเมืองชัยเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2540 มีพื้นที่ทั้งหมด 137 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 33 กิโลเมตร มีอาณาเขตการปกครองครอบคลุม 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลโคกสะอาด ตำบลลำชี ตำบลเหล่ากลาง ตำบลเมืองชัยพัฒนา ตำบลโนนศิลาแลง ประกอบด้วย 48 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 5,905 ครัวเรือน ประชากร 27,308 คน

ประชากรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30 – 40 ปี และประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เนื่องจากมีลำชี และลำปาวไหลผ่านทำให้เป็นพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ประชาชนบางส่วนมีอาชีพเสริมสร้างงาน สร้างรายได้ เช่น ทำที่นอนปิกนิก ทำรองเท้าหนัง ทอผ้าพื้นบ้าน (ผ้าเกล็ดเต่า) อาชีพหาของเก่า ฯลฯ รายได้เฉลี่ย 35,000 บาท/ครอบครัว/ปี ในด้านสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณี มีการรักษาไว้และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีตามเทศกาลต่างๆ เช่น มีประเพณีที่ทำเป็นประจำปี คือ ประเพณีบุญคุณลาน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดจำนวน 47 แห่ง และสำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง ในด้านการให้บริการพื้นฐานมีโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจำนวน 21 โรง มีศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ จำนวน 23 แห่ง ไม่มีโรงพยาบาลประจำอำเภอแต่มีศูนย์บริการโรงพยาบาลอำเภอกลมลาไสย ขนาด 60 เตียง 1 แห่ง สถานีอนามัย 7 แห่ง ในด้านการพัฒนาประชาชนมีการรวมกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรที่ราชการและเอกชนส่งเสริมให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มฉาบป่นกิจสงเคราะห์ รทส., กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน, กลุ่มพัฒนาสตรี และกลุ่มอื่นๆ

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

จากการสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชนเพื่อค้นหารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนหรือศักยภาพในการจัดสวัสดิการซึ่งเป็นทุนเดิมในพื้นที่กิ่งอำเภอม่วงสามสิบ พบว่า ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันจัดสวัสดิการที่เกิดจากฐานงานพัฒนาที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนโดยหน่วยงานราชการในท้องถิ่น เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานการเกษตรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ พมจ. อบต. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นในรูปแบบของกองทุนเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มตามอาชีพ และกองทุนช่วยเหลือกันเมื่อสมาชิกเสียชีวิต โดยการให้การช่วยเหลือจะเน้นการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นหลักยังไม่ครอบคลุมผู้ยากลำบากในชุมชน แต่ก็มีการจัดสรรกำไรที่ได้มาจัดเป็นกองทุนเพื่อการพัฒนาสาธารณะประโยชน์หรือจัดกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้าน มีจำนวนกองทุนรวมทั้งสิ้น 187 กองทุนแยกประเภทได้ 18 ประเภท มีเงินทุนจำนวน 82,966,795 บาท ประกอบด้วยกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้านละล้าน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสุขภาพ ศูนย์สาธิตการตลาด กองทุนสงเคราะห์หมู่บ้านสวัสดิการสังคม กองทุน แก้อาการยากจน(กข.คจ.) กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ ฉาบป่นกิจหมู่บ้าน กองทุนยา ธนาคารข้าว กองทุนเพื่อการผลิตและพัฒนาอาชีพ (กองทุนปุ๋ยเคมีและปุ๋ยชีวภาพ) กองทุนผลิตภัณฑ์พันธุ์ข้าว กลุ่มผู้เลี้ยงโค กองทุนกลุ่มจับแมลง กองทุนกลุ่มทำปลาร้า กองทุนกลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกรชาวนา กลุ่มแปรรูปอาหาร เป็นต้น กองทุนที่มีสมาชิกและทุนมากที่สุดคือกองทุนหมู่บ้านละล้าน ซึ่งมีสมาชิก 6,179 คน มีเงินกองทุน46,408,103 บาท รองลงมาคือกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิก 4,901 คน มีเงินทุน19,922,902 บาท อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบาก ดำเนินการโดยอบต. 5 แห่งในกิ่งอำเภอม่วงสามสิบ ได้รับงบประมาณที่จัดสรรผ่านโอนจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จำนวน 5,899,800 บาท และงบประมาณของอบต.สมทบเพิ่มเติม จำนวน 5,741,200 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 11,641,000 บาท มีการจัดสวัสดิการ

ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุและคนพิการเป็นการช่วยเหลือในรูปแบบการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ ซึ่งมีผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือทั้งสิ้น 2,378 คน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนกองทุนต่างๆในแต่ละตำบล

ชื่อตำบล	จำนวนกองทุน	จำนวน
ตำบลลำชี	45	11,319,657
ตำบลเมืองชัยพัฒนา	35	10,776,271
ตำบลกุดเมืองชัย	30	12,468,897
ตำบลโคกสะอาด	48	33,522,764
ตำบลโนศิลาเลิง	29	14,879,206
รวม	187	82,966,795

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการจัดระบบสวัสดิการขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ค้นพบว่า อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่น มีศักยภาพในการจัดสวัสดิการชุมชนโดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และงบประมาณจาก อบต. มีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้ยากลำบาก 4 ประเภท ได้แก่ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ป่วยโรคเอดส์ นอกจากนี้ยังมีระบบสวัสดิการอื่นๆที่เป็นรูปแบบที่เป็นเงินและไม่เป็นเงิน เช่น การบริการระบบการแพทย์ฉุกเฉิน (EMS) การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ (น้ำท่วม ภัยแล้ง) กองทุนประกันสุขภาพระดับตำบล การซ่อมแซมบ้านให้กับคนจน การสนับสนุนการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการสนับสนุนให้ชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ

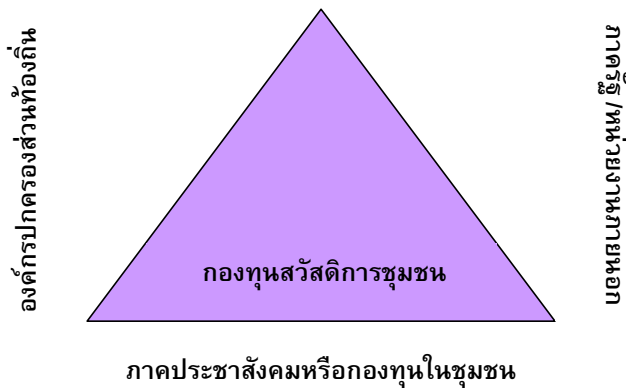
3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

ในการศึกษาคณะผู้ศึกษาและแกนนำชุมชนได้ร่วมกันในการให้นิยามคำว่า “ผู้ยากลำบาก” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในภาวะยากลำบากหรือที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเช่นเด็ก เยาวชน คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ถูกละเมิดทางเพศ หรือกลุ่มบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งในการสำรวจกลุ่มผู้ยากลำบาก 48 หมู่บ้าน 5 ตำบล จากฐานข้อมูลเดิมที่มีการสำรวจของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีรายชื่อผู้ยากลำบาก 341 คน แต่จากการสำรวจจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้ยากลำบากจำนวน 634 คน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยปัญหาที่พบมากที่สุดคือเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย คนพิการ ผู้สูงอายุ และเด็กตามลำดับ และพบว่าการให้นิยามของผู้ยากลำบากระหว่างหน่วยงานราชการและท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทำให้มีจำนวนผู้ยากลำบากเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นมีการนำเอาข้อมูลของผู้ยากลำบากมาจัดทำฐานข้อมูลโดยมีการ แยกประเภทความยากลำบาก จำนวน จำแนกตามเพศ อายุ สภาพปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือ และมีการส่งมอบข้อมูลให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลใช้เป็นฐานข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือ ผู้ที่มี

รายชื่อจากการสำรวจจะเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกที่จะได้รับความช่วยเหลือถ้าหากมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอได้สำเร็จ

4. ฐานคิดการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

แนวคิดเบื้องต้นของการพัฒนาการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอถึงอำเภอңызชัยคือ การตั้งกองทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่มีอยู่ในชุมชนแบบพหุภาคี โดยจะเป็นกองทุนที่เกิดจากการระดมทุนหรือการสมทบจากประชาชนในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ เน้นให้เกิดการสร้างความร่วมมือ บูรณาการทั้งทางด้านงบประมาณ การทำงาน เป็นกองทุนที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ทุกระดับ ในการจัดสวัสดิการช่วยเหลือคนในชุมชนให้ครอบคลุมทุกระดับในพื้นที่

หมายเหตุ

- หน่วยงานท้องถิ่น หมายถึง อบต. / อบจ./เทศบาล
- ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หมายถึงหน่วยงานราชการระดับจังหวัดและระดับอำเภอทุกหน่วยงาน

ความหมายของคำว่า “สวัสดิการชุมชน” หมายถึงการดูแล การช่วยเหลือผู้ยากลำบากทั้งที่เป็นการให้เงินและมิใช่เงิน เป็นการช่วยเหลือด้านการเกิด ผู้สูงอายุ เจ็บป่วย ดายทุนการศึกษา การดูแลด้านสุขภาพอนามัย ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม สังคม คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาอาชีพ สิ่งแวดล้อม จะเห็นว่าการให้นิยามคำว่า สวัสดิการชุมชนมีขอบเขตกว้างกว่าการให้ความช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มผู้ยากลำบาก ซึ่งรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นนิยามที่กว้างและครอบคลุมทุกเรื่องในชีวิต

5.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองชัย

จากรายงานผลการศึกษาวิจัยฯ เกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน อำเภอเมืองชัยพบว่า มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. ขั้นเตรียมคนและเตรียมความพร้อม

1.1 การเตรียมคนสร้างทีมงาน เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการบูรณาการ เครือข่ายสวัสดิการชุมชน ได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานราชการ ผู้นำกลุ่ม/เครือข่ายในอำเภอ เพื่อทำ หน้าที่ในการประสานกับพื้นที่ และเป็นวิทยากรกระบวนการในการสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการ ชุมชน

1.2 การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจศักยภาพด้านการจัดสวัสดิการของอำเภอและการ จัดทำฐานข้อมูลของกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชน โดยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานต่างๆ และการลง พื้นที่สำรวจข้อมูล อย่างไรก็ตามสำหรับการศึกษาศักยภาพการจัดสวัสดิการชุมชนในอำเภอได้มี การศึกษาประเภท จำนวนกลุ่ม / องค์กร และการก่อรูปของกลุ่มองค์กรต่างๆ จำนวนสมาชิก งบประมาณ เพื่อให้เห็นศักยภาพและทุนเดิมของชุมชนที่มีการจัดสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ยังมื การศึกษาการจัดสวัสดิการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ประเด็นที่ศึกษาได้แก่ รูปแบบการ จัดสวัสดิการ วิธีการ งบประมาณ กลุ่มผู้รับผลประโยชน์จากการจัดสวัสดิการของ อบต. เพื่อหา แนวทางในการเชื่อมโยงหรือการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน และการสำรวจรายชื่อผู้ ยากลำบากในแต่ละหมู่บ้านโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนิยาม ความหมาย และ คัดเลือกกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชน มีการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลรายชื่อกลุ่มผู้ยากลำบาก การศึกษา ศักยภาพของพื้นที่ทำให้เห็นฐานเดิมและทุนของการจัดสวัสดิการชุมชน เห็นกลุ่มกลุ่มเป้าหมายผู้ ยากลำบาก และใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้และความเข้าใจกับแกนนำในแต่ละตำบล

2. ขั้นการพัฒนากระบวนการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ

2.1 การสร้างความรู้ ความเข้าใจปรับแนวคิดระบบการจัดสวัสดิการชุมชน ให้กับ คณะกรรมการกองทุน/เครือข่าย ผู้นำองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ

2.2 จัดเวทีระดมความคิดเห็นกลุ่มกองทุนสวัสดิการระดับชุมชน / ตำบลเพื่อพัฒนา รูปแบบและกำหนดวิธีการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากสำรวจ และมีการ วิเคราะห์พื้นที่และศักยภาพในการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยใช้เทคนิค SWOT และ F.S.C โดยมี ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มต่างๆในชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทน อบต. และหน่วยงานราชการ ระดับตำบลและกลุ่มผู้ยากลำบาก

2.3 จัดเวทีระดมความคิดเห็นกลุ่มกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอเพื่อพัฒนารูปแบบ กำหนดวิธีการจัดสวัสดิการชุมชนและแผนการดำเนินการระดับอำเภอ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม เวิร์ได้แก่ตัวแทนจากตำบล ตัวแทนหน่วยงานราชการระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด และตัวแทนกลุ่มผู้ ยากลำบาก

2.4 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทำแผนพัฒนาและการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน และสวัสดิการสำหรับผู้ยากไร้ระดับอำเภอ กำหนดโครงสร้างเครือข่าย บทบาทภารกิจ และการจัดทำร่างระเบียบกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ

2.5 การสร้างและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการพาแกนนำไปศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรม เพื่อนำบทเรียนที่ได้มาประยุกต์ใช้ และปรับแผน บทบาทภารกิจ และระเบียบการจัดระบบสวัสดิการชุมชน ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ตนเอง

2.6 การจัดเวทีประชาพิจารณ์หรือประชาคม เรื่องระเบียบ ระบบการจัดสวัสดิการ ให้กับคณะกรรมการเครือข่ายระดับตำบลและอำเภอ เพื่อรับฟังความคิดเห็นนำไปสู่การปรับปรุงและการแก้ไขระเบียบให้สอดคล้อง

2.7 คณะกรรมการร่างระเบียบปรับปรุงแก้ไขระเบียบ และประกาศใช้ระเบียบ

2.8 การสร้างความรู้ ความเข้าใจและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้แก่คนในชุมชน

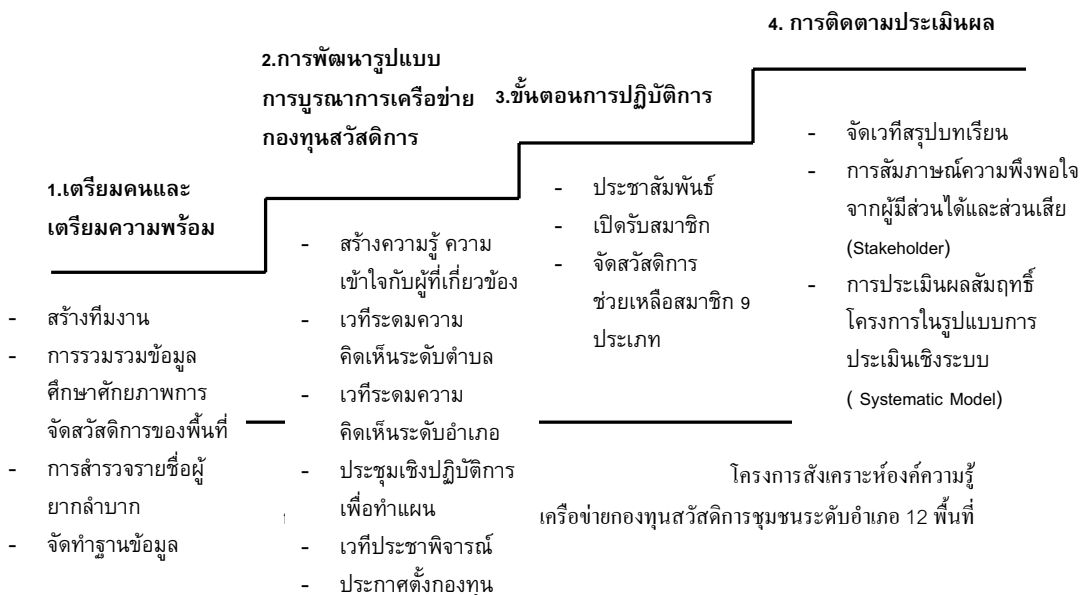
2.9 เปิดรับสมัครสมาชิก ระดมทุนจากสมาชิก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นตอนการปฏิบัติการ

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เป็นการนำเสนอ รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้ยากไร้อำเภอวังน้อย เพื่อส่งผ่านองค์ความรู้จากการวิจัยให้กับ สสว. 7 และนายอำเภอซึ่งจะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนรูปแบบให้เกิดรูปธรรมจริงในพื้นที่ โดยทีมศึกษามีแนวคิดว่านายอำเภอควรจะมีการทำเป็นแผนระดับอำเภอและเชื่อมโยงของงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัดในโครงการอยู่ดีมีสุขมาพัฒนาให้เกิดการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนในอำเภอวังน้อย

4. การติดตามประเมินผล และการจัดการองค์ความรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้และเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

โดยมีการกำหนดแนวทางการติดตามประเมินผลคือ การจัดเวทีสรุปบทเรียนระดับตำบล การสัมภาษณ์ความพึงพอใจจากผู้มีส่วนได้และส่วนเสีย (Stakeholder) การประเมินผลสัมฤทธิ์โครงการในรูปแบบการประเมินเชิงระบบ (Systematic Model)

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ กรณีกิ่งอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นรูปแบบการสร้างเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนเชิงสังเคราะห์ผสมผสานงานพัฒนาโดยสมาชิกมีส่วนในการสมทบกองทุน โดยมีฐานแนวคิดเพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานทั้งภาครัฐและท้องถิ่นเข้าทำงานร่วมกันหนุนเสริมให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นกองทุนที่เกิดจากการออมเงินสมทบจากสมาชิกผู้รับประโยชน์ นอกจากนี้ยังได้รับการสมทบจากหน่วยงานต่างๆ การจัดกิจกรรมระดมทุน เงินบริจาค และเงินสมทบจากองค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อช่วยเหลือสมาชิกและกลุ่มผู้ยากลำบากที่ได้จากข้อมูลการสำรวจรายชื่อผู้ด้อยโอกาสในฐานข้อมูล ลักษณะของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอมีรูปแบบพออธิบายได้ดังต่อไปนี้

- เป็นลักษณะกองทุนไม่แสวงกำไร ไม่มีการกู้ยืม แต่มีการสมทบ หาดเงินเข้ากองทุนทุกปี ค่าใช้จ่ายตามเงื่อนไขและข้อกำหนดกติกาของสวัสดิการที่เน้น ความเป็นศักดิ์ศรี ของมนุษย์
- จัดการบริหารจัดการให้กับกรรมการดำเนินงาน
- การกำหนดประเด็นหรือกองทุน ได้มาจากข้อตกลงของระดับตำบลและระดับอำเภอ กำหนดร่วมกัน

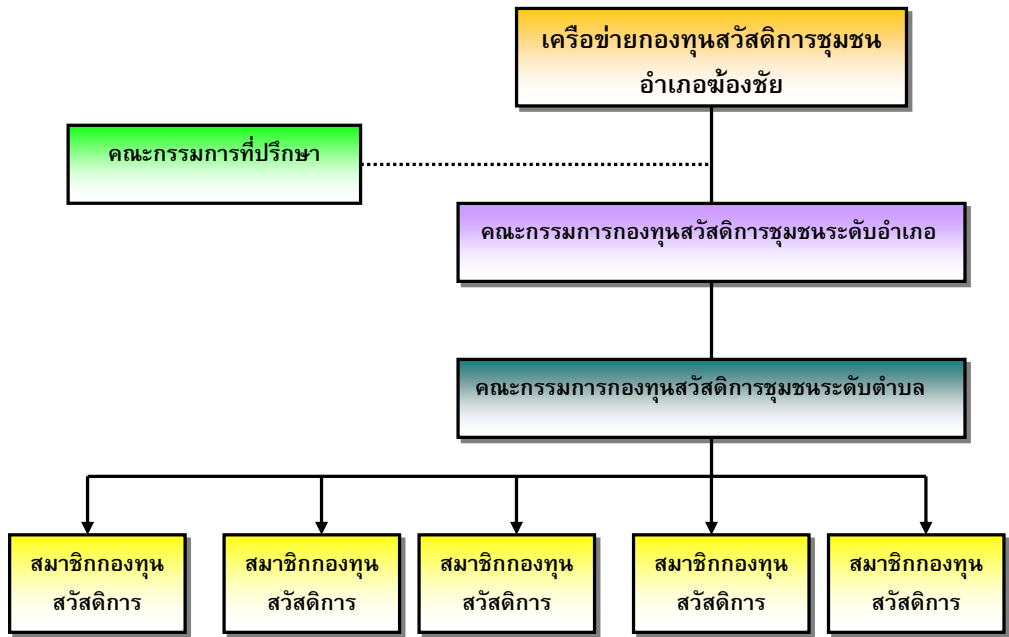
6.1 โครงสร้างของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองชัย

คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองชัย ประกอบด้วยหน่วยงานราชการ ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล เป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน คณะกรรมการได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด มีการแบ่งคณะกรรมการออกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ประกอบด้วยหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานในระดับจังหวัด หน่วยงานการศึกษา วัด และหน่วยงานท้องถิ่น (อปท.) มีจำนวนทั้งสิ้น 22 คน ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ชี้แนะนโยบาย ข้อมูล กฎระเบียบ และการสนับสนุนให้เกิดการประสานงานระหว่างภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการชุมชน
2. คณะกรรมการบริหารกองทุนระดับอำเภอ มีปลัดอาวุโสเป็นประธาน มีตัวแทนจากหน่วยงานราชการระดับอำเภอทุกหน่วยงาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ อช. / อสม. ประธานกลุ่มสตรี ตัวแทนเยาวชน ภาคเอกชน และตัวแทนจากองค์กรการบริหารส่วนตำบล มาร่วมเป็นคณะกรรมการ จำนวน 24 คน
3. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการระดับตำบล มีกำนันเป็นประธาน ประกอบด้วยหน่วยงานราชการระดับตำบล เช่น สถานีอนามัย อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ อช. / อสม. ประธานกลุ่มสตรี ตัวแทนเยาวชน ภาคเอกชน จำนวน 17 คน

สำหรับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอและระดับตำบลทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุน กำหนดแผนการพัฒนากองทุน ประกาศหลักเกณฑ์ หรือวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุน การระดมทุน

แผนผังแสดงโครงสร้างคณะกรรมการกองทุน

ระดับตำบล	ระดับอำเภอ
<p>ที่ตั้ง ควรเป็นที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล</p> <p>องค์ประกอบคณะทำงาน มาจาก 6 ส่วน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. องค์การบริหารส่วนตำบล 2. หน่วยงานราชการในระดับตำบลได้แก่ สถานีอนามัย โรงเรียน 3. ตัวแทนจากผู้นำชุมชน(กำนันผู้ใหญ่บ้าน)ทุกหมู่บ้าน 4. ตัวแทนคณะกรรมการกองทุนจากชุมชน 5. ประชาชนทั่วไป 6. องค์กรภาคเอกชน 	<p>ที่ตั้ง ที่ทำการอำเภอ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ประกอบคณะทำงาน มาจาก 5 ส่วน คือนายอำเภอเป็นประธานที่ปรึกษา 2. ส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอเป็นที่ปรึกษา 3. ประธานกองทุนได้มาจากการคัดเลือกของตัวแทนระดับตำบล 4. ตัวแทนส่วนราชการในพื้นที่เป็นคณะกรรมการ เช่นครู สาธารณสุข 5. ตัวแทนจากกองทุนระดับตำบลเป็นกรรมการร่วมโดยคัดเลือกเข้ามา

6.2 วัตถุประสงค์กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองชัย

การตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอเมืองชัยเพื่อให้เป็นกองทุนที่เกิดจากการเชื่อมโยงหน่วยงานต่างเข้ามาทำงานร่วมกันตั้งกองทุนใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกของกองทุนและกลุ่มผู้ยากลำบาก โดยมีการจัดสวัสดิการ 9 ประเภท ได้แก่ เกิด เจ็บป่วย ตาย ค่ารักษาพยาบาล ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม พัฒนาส่งเสริมอาชีพ อนุรักษ์ดูแลสิ่งแวดล้อม และการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิก (รายละเอียดในรายงานฉบับสมบูรณ์)

6.5 ที่มาและค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชน

ที่มาของกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

1. การระดมทุนหรือสมทบจากประชาชนที่เป็นสมาชิกรายปี เช่น ครั้วเรือนละ 365 บาท/ปี
2. การสมทบจากสมาชิกประเภทสมทบ คนละ 365 บาท/ปี
3. การสมทบจากผู้ทรงคุณวุฒิคนละไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท/ปี
4. เงินอุดหนุนงบประมาณสมทบจากองค์การบริหารส่วนตำบลปีละ 200,000 บาท
5. การสมทบจากกองทุนต่างๆในชุมชน ทุกปีเช่นปีละ 1 % ของกำไรแต่ไม่ต่ำกว่า 500 บาท/ปี
6. เงินอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด
7. เงินอุดหนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดกาฬสินธุ์
8. เงินอุดหนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์
9. เงินอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ
10. เงินอุดหนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
11. เงินอุดหนุนจากกระทรวงมหาดไทย
12. เงินอุดหนุนจากการบริจาคของภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป
13. การจัดป่าสามัคคีระดับอำเภอ

ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน

- ค่าตอบแทนคณะกรรมการบริหารประจำปี	ร้อยละ 2 / ปี
- ค่าใช้จ่ายดำเนินการ วัสดุสำนักงาน	ร้อยละ 1 / ปี
- ค่าสวัสดิการแก่สมาชิก 9 ประเภท	ร้อยละ 70 / ปี
- ค่าดูแลและจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบาก	ร้อยละ 17 / ปี
- เงินสำรองกองทุน	ร้อยละ 10 / ปี

6.6 ผู้รับผลประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

- สมาชิกกองทุนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอเมืองชัยและสมาชิกสมทบ
- ผู้ยากลำบากที่ได้รายชื่อจากการสำรวจข้อมูล

2.5 อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย 4 ตำบล ได้แก่ ต.คลองลานพัฒนา ต.สังขาม ต.โป่งน้ำร้อน และ ต.คลองน้ำไหล แบ่งเป็น 68 หมู่บ้าน และ 11 กลุ่มบ้าน รวมทั้งสิ้น 79 หมู่บ้าน/กลุ่มบ้าน สภาพพื้นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ รวม 6 เผ่า ได้แก่ คนไทยพื้นราบ ม้ง เมี่ยน ลahu ปกากญอ และลัวะ ส่วนใหญ่เป็นคนที่อพยพมาจากภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

จากการศึกษาข้อมูล และวิเคราะห์สถานการณ์ ทำให้ค้นพบศักยภาพชุมชน ดังนี้

- มีการจัดสวัสดิการอยู่แล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในระดับหมู่บ้าน แต่ยังกระจัดกระจาย ต่างคนต่างทำ การจัดสวัสดิการมี 4 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การจัดสวัสดิการตามประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ช่วยเหลือตามอัตภาพในรูปของเงิน สิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค การให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยแรงงาน

- 2) กองทุนที่มีอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่มาจากรัฐจัดตั้ง เช่น กทบ. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนปุย กลุ่มอาชีพ เป็นเอกเทศ จัดสวัสดิการเงินกู้ และปันผลให้กับสมาชิกเท่านั้น

- 3) กองทุนเรียกเก็บเงินสวัสดิการจากสมาชิกเป็นครั้งคราว ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจ และกองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมเป็นครั้งๆไป เช่น ช่วยค่าทำศพ ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล การศึกษา

- 4) การบูรณาการกองทุน เป็น “เครือข่ายสวัสดิการ” โดยหักผลกำไรจากกลุ่ม กองทุนต่างๆ มาสมทบกองทุนสวัสดิการตำบล

- ต.คลองน้ำไหล มีประสบการณ์การจัดทำกองทุนสวัสดิการตำบล จากฐานการบูรณาการกองทุน และมีการสมทบ 3 ฝ่ายจากชุมชน อบต. และรัฐ (พอช.) จึงเป็นพื้นที่เรียนรู้ขยายผล

- มีแกนนำชุมชนที่สนใจขยายแนวคิด และอาสาสมัคร “นักวิจัยชุมชน” รวม 71 คน (ผู้นำกรรมการกลุ่มและอสม.) เมื่อเก็บข้อมูลในชุมชนก็ถือเป็นการสร้างความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชนไปพร้อมกัน

3. การให้นิยามความหมายผู้ยากลำบาก

จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยกับทีมสังเคราะห์ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2550 ณ. อบต.คลองน้ำไหล แต่ละตำบลในเครือข่ายได้มีการให้คำนิยาม “สวัสดิการชุมชน” ดังนี้

- 1) ต.ป่าสักงาม - การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งเรื่องความรู้ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของคนและสิ่งแวดล้อม

2) ต.โป่งน้ำร้อน - การดูแลกันทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นการสร้างหลักประกันชีวิต ในช่วงที่มีชีวิตอยู่และเมื่อเสียชีวิตแล้ว โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดความสามัคคี และเป็นการพัฒนาคุณธรรมควบคู่ไปด้วย

3) ต.คลองลาน - การให้โอกาสในการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดความเท่าเทียมกัน

4) ต.คลองน้ำไหล - การดูแลของผู้ที่ต่ำกว่าผู้ที่ด้อยกว่า เป็นการให้อย่างมีคุณค่า รับผิดชอบต่อศักดิ์ศรี และเป็นการพัฒนา มิใช่การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส อีกทั้งเป็นการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย “ผู้ยากลำบาก” มาจากการพิจารณากลุ่ม “ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ”ตามประเภทสวัสดิการต่างๆที่มีการจัดอยู่แล้วในชุมชน พบว่ามีทั้งหมด 18 ประเภท ซึ่งบ่งบอกถึงสภาพปัญหา และความต้องการสวัสดิการของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

- 1) เด็กเกิดใหม่
- 2) เด็ก
- 3) เด็กกำพร้า
- 4) เด็กขาดแคลนทุนการศึกษา
- 5) คู่แต่งงานใหม่
- 6) หญิงตั้งครรภ์
- 7) แม่หม้าย
- 8) คนพิการ
- 9) คนชรา
- 10) คนเจ็บป่วย
- 11) คนวิกลจริต
- 12) ผู้ติดเชื่อ/ผู้ป่วยเอดส์
- 13) ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์
- 14) คนเสียชีวิต
- 15) คนขาดแคลนข้าว
- 16) ผู้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน
- 17) ผู้มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย
- 18) บุคคลประเภทอื่น

การจัดทำฐานข้อมูลสวัสดิการชุมชน ทีมวิจัยได้กำหนดหน่วยนับ คือ หมู่บ้าน แบ่งเป็น 6 หมวดเรื่อง ดังนี้

1) **ประเภทสวัสดิการ** จากทั้งหมด 19 ประเภท มีการช่วยเหลือคนเสียชีวิตมากที่สุด รวม 55 หมู่บ้าน รองลงมาคือ คนชรา 37 หมู่บ้าน และเด็กขาดแคลนทุนการศึกษา 33 หมู่บ้าน สำหรับกลุ่มแม่หม้าย และผู้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินยังไม่มี การช่วยเหลือในหมู่บ้านใด

2) **ประเภทการช่วยเหลือ** มีการช่วยเหลือในรูปของ “เงิน” มากที่สุด และช่วยเหลือผู้เสียชีวิตมากที่สุด เป็น “เงินฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน” รองลงมา คือ เบี้ยยังชีพคนชรา ซึ่งได้รับจาก อบต.แต่ยังไม่เพียงพอ และทุนการศึกษาสำหรับเด็กที่ขาดแคลน จากองค์กรต่างๆในท้องถิ่น ส่วนการช่วยเหลือในรูป “สิ่งของ และอาหาร” ได้ช่วยเหลือคนชรามากที่สุด รองลงมา คือ ครอบครัวของผู้เสียชีวิต ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ช่วยกันจัดงานศพ นอกจากนี้ที่ ตำบลคลองลาน มีธนาคารข้าวช่วยเหลือคนที่ขาดแคลนข้าวด้วย ส่วนการช่วยเหลือในรูป “ความรู้ คำแนะนำ การให้บริการด้านสุขภาพและการดำเนินชีวิต” มีการช่วยเหลือให้กับผู้ป่วยเอดส์ คนพิการ มารดาและเด็กแรกเกิด

3) **แหล่งของการช่วยเหลือ** ในทุกรูปแบบ ยังคงมาจากชุมชนเป็นหลัก มีทั้งการเรียราย และรับบริจาคตามบ้านทุกหลังคาเรือน และมาจากกลุ่ม องค์กรชุมชน ซึ่งจัดตั้งโดยชุมชนเอง และ/หรือหน่วยงานสนับสนุน ในลักษณะร่วมสมทบ

4) **ผู้จัดสวัสดิการ** ได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการ และ อสม. เป็นหลัก มีบทบาทในการประสานกับหน่วยงาน เช่น กรณีเงินสงเคราะห์จากรัฐ และเป็นผู้ดำเนินการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก หรือคนในชุมชนตามกลุ่มเป้าหมายผู้ยากลำบากต่างๆ

5) **เกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ** การช่วยเหลือครั้งเดียว เช่น กรณีเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ มีมากที่สุด รองลงมา คือ ทุนการศึกษา ส่วนการช่วยเหลือหลายครั้ง จะเป็นการช่วยเหลือค่าเย็บผ้า กรณีเจ็บป่วย มากที่สุด เกณฑ์การให้ความช่วยเหลือนั้นขึ้นอยู่กับกลุ่ม หรือองค์กรที่สนับสนุนกำหนดขึ้นมา

6) **เงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือ** ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือทุกราย ขึ้นอยู่กับกลุ่ม หรือองค์กรที่สนับสนุนกำหนดขึ้นมา

4. กระบวนการจัดทำฐานข้อมูลกองทุน และกลุ่มผู้ยากลำบาก

การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการอำเภอคลองลานมีจุดเด่นอยู่ที่การให้ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลโดยชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศที่ชุมชนและหน่วยงานสามารถนำไปใช้วางแผนการจัดสวัสดิการชุมชน กระบวนการจัดทำฐานข้อมูล มีทั้งหมด 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ออกแบบสอบถาม
- 2) ค้นหาอาสาสมัคร “นักวิจัยชุมชน” ร่วมกับทีมศึกษาเพื่อเก็บข้อมูล
- 3) ชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลในเวทีรวมใหญ่ และเวทีภาคสนาม(ชุมชน)
- 4) และ5) เก็บข้อมูล และประชุมตรวจสอบข้อมูลร่วมกัน
- 6) ลงบันทึกข้อมูลโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ (Excel) มีตัวแทนตำบลละ 2-3 คนมาฝึกจัดทำ และสนับสนุนเงินตำบลละ 1,000 บาท
- 7) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง

8) ทีมศึกษาประมวลผลข้อมูล จำแนกรายหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ สามารถสืบค้นข้อมูลได้ตามหมวดหมู่ และรายหมู่บ้าน

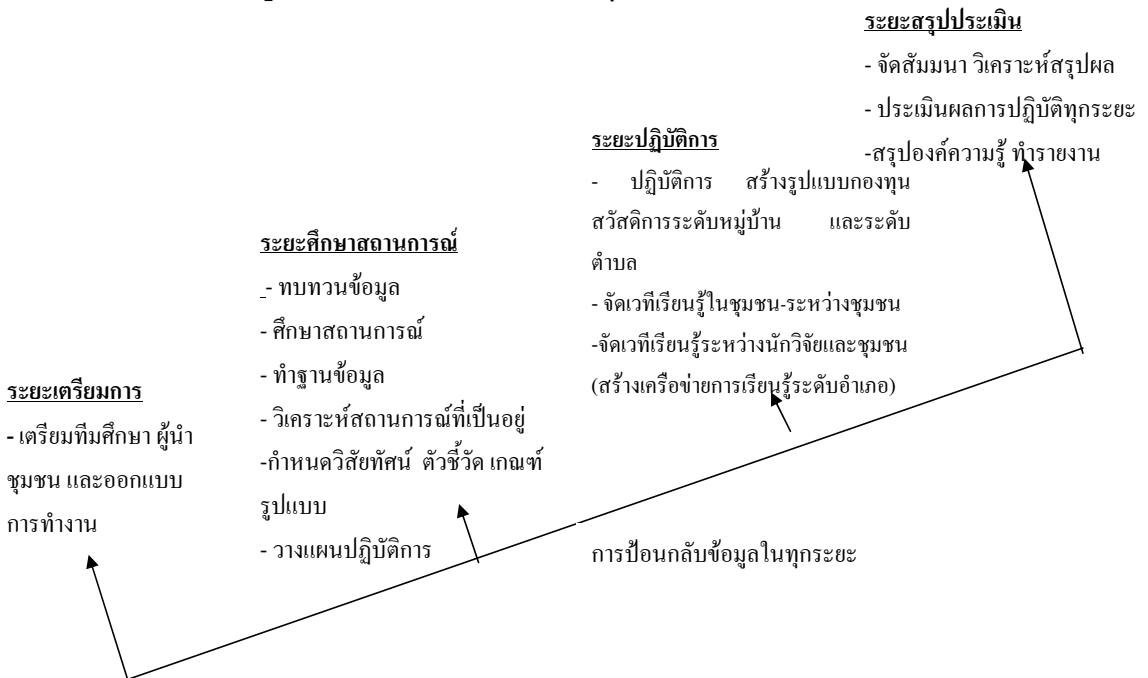
9) ฝึกอบรมการจัดการฐานข้อมูล โดยให้มีคนดูแลรับผิดชอบทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล เริ่มตั้งแต่การแก้ไขปรับปรุง ประมวลผล และให้บริการสืบค้นข้อมูล

การวางแผนการใช้ฐานข้อมูลเพื่อนำไปจัดสวัสดิการในชุมชน โดยใช้ประกอบกับข้อมูลสถิติจากหน่วยงานมาวิเคราะห์แนวโน้ม คาดการณ์ผู้มีปัญหา และต้องการได้รับสวัสดิการ รวมถึงข้อมูลทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

5.ฐานคิดการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

- การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ช่วยเหลือดูแลกันอย่างเท่าเทียม ภายใต้ความหลากหลายของชาติพันธุ์ เป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี
- จัดสวัสดิการจากฐานองค์การการเงิน(บูรณา-การกองทุน) และฐานกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- เป็นการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เพียงเงินเท่านั้น

6.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอ

7. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอคลองลาน

รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอคลองลาน ประกอบด้วย การเป็น "กองทุนสวัสดิการชุมชน" ระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล จากฐานการบูรณาการกองทุน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ที่มีสมาชิกร่วมสมทบแบบ "ออมวันละบาท" และเป็น "เครือข่ายการเรียนรู้" ระดับตำบล และระดับอำเภอ ใช้การต่อยอดจากฐานกลุ่มกองทุนเดิมที่มีอยู่ขึ้นตามความพร้อมของหมู่บ้าน และตำบล

กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับหมู่บ้าน มี 6 รูปแบบ โดยส่วนใหญ่ใช้การบูรณาการกองทุนจากกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน เป็นหลัก รวมถึงกลุ่ม กองทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน สมาชิกออมวันละบาท สำหรับครอบครัวยากจน สสว.8 หรือ ศพส.4 สนับสนุน เงิน 1,000 บาทเพื่อให้สมัครสมาชิกกองทุน และหมู่บ้านยากจน (ชาวไทยภูเขา) ศพส.4 ให้เงินจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ 20,000 บาท ในตำบลป่าสักงาม กลุ่มผู้ยากลำบากจากต่างหมู่บ้านสามารถไปสมัครเข้ากองทุนสวัสดิการหมู่บ้านที่เข้มแข็งในตำบลได้ โดย สสว.8 พมจ. และศพส.4 สนับสนุนเงินสงเคราะห์ให้ไปร่วมออม และรับสวัสดิการเช่นเดียวกับสมาชิกทั่วไปของกองทุนสวัสดิการชุมชน

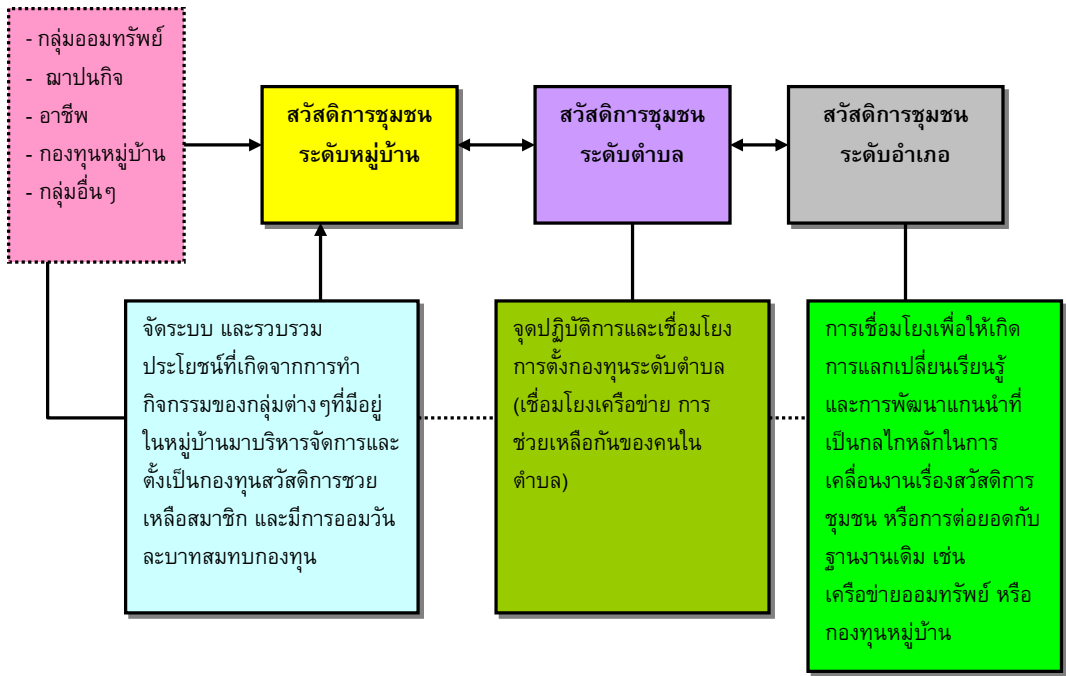
กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล มี 3 รูปแบบ ได้แก่

- กองทุนสวัสดิการ ต.คลองลานพัฒนา ต.ป่าสักงาม และต.โป่งน้ำร้อน ศพส.4 สมทบเป็นทุนประเดิมให้ 30,000 บาท อยู่ระหว่างก่อตั้ง

- กองทุนสวัสดิการตำบลคลองน้ำไหล จากการบูรณาการกองทุน และ พอช. สมทบ

- กองทุนสวัสดิการชมรมผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ต.คลองน้ำไหล มาจากผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ ออม 500 บ./ปี ส่วนคนที่ไม่ได้เบี้ยฯ พมจ. อุดหนุน 25,000 บาท โดยมีเงื่อนไขให้จ่ายเบี้ยยังชีพให้คนที่ยังไม่ได้ คนละ 100 บาท แต่จะได้สวัสดิการรักษาพยาบาลเท่ากัน

เครือข่ายการเรียนรู้ระดับอำเภอ ยังคงใช้ฐานชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอ.คลองลาน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ปัจจุบันยังไม่มีการจัดอำเภอที่ชัดเจน แต่ได้วางแผนไว้ว่าในระดับอำเภอ จะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาแกนนำตำบล เชื่อมโยงข้อมูล ภาควิชาทั้งภายในและภายนอก

แผนผังแสดงรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอคลองลาน

8. จุดแข็ง ปัจจัยสนับสนุน จุดอ่อน ข้อจำกัดและอุปสรรค

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - สร้างฐานที่เข้มแข็งจาก ระดับหมู่บ้าน สู่ตำบล และอำเภอ - ใช้การจัดทำข้อมูล ค้นหาศักยภาพ สร้างความเข้าใจเรื่องสวัสดิการชุมชนกับผู้นำ และกลุ่มต่างๆ รวมถึงเวทีประชาคมให้รับรู้ทั่วกัน - ใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจ สร้างคนทำงาน ขึ้นตามความพร้อมของชุมชนไม่เร่งกระบวนกร - มีฐานข้อมูลสวัสดิการให้บริการแก่ชุมชนและหน่วยงานภาคี 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานข้อมูลโดยอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องยังไม่มีความเหมาะสมและหน่วยงานสนับสนุน - ยังมีสัดส่วนพื้นที่ดำเนินการน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด (9 จาก 79 หมู่บ้าน) แต่ครอบคลุม 4 ตำบล - กองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลทำอยู่เดิม 1 ตำบล อีก 3 ตำบลเพิ่งเริ่มทำ ก่อตั้งกองทุนฯ ในช่วงท้ายของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ - เครือข่ายการเรียนรู้ระดับอำเภอยังไม่เป็นจริง

	<p>ขาดกลไกการบูรณาการทั้งชุมชนและหน่วยงานภาคี</p> <ul style="list-style-type: none"> - การแทรกแซงจากการเมืองท้องถิ่น ที่แบ่งฝักฝ่ายในการจัดสวัสดิการชุมชน
<p><u>ปัจจัยสนับสนุน</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับตำบล และระดับอำเภอ - มีพื้นที่ต้นแบบขยายผล - นักวิจัยชุมชน และงานวิจัยนี้เป็นตัวกระตุ้นกระบวนการ - มีทุนทางสังคมในชุมชน - ความยากลำบาก และผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเป็นแรงกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน - การหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ ที่บูรณาการงานสงเคราะห์เข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน 	<p><u>ข้อจำกัด/อุปสรรค</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำ คนในชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจแนวคิดสวัสดิการชุมชน - สภาพพื้นที่ที่ห่างไกล และความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ส่งผลให้ยากต่อการสื่อสาร สร้างความเข้าใจในการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน - ขาดกลไกขับเคลื่อนงานทุกระดับ สำหรับกลไกคณะกรรมการกองทุนฯ ที่จัดตั้งขึ้นมา ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ขาดทักษะการบริหารจัดการ และการถ่ายทอดแนวคิด ความรู้

2.7 อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอดอยสะเก็ดตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ราบ และที่สูงบนภูเขา มีความหลากหลายทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ อำเภอดอยสะเก็ดประกอบด้วย 14 ตำบล 112 หมู่บ้าน มีเทศบาล 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลอีก 13 แห่ง มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 59,973 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ และทำไร่นาสวนผสม อาชีพเสริม คือ เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ แปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม และรับจ้าง นอกจากนี้ยังมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ น้ำแม่กวง น้ำแม่ดอกแดง น้ำแม่โป่ง น้ำแม่ฮ้องฮัก และหนองบัวพระเจ้าหลวง

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

ในช่วงต้นของการศึกษานั้น ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลโดยมีหน่วยงานสนับสนุน ทั้ง 14 ตำบลรวมแล้วมีสหกรณ์ 15 กลุ่ม ในพื้นที่แบ่งเป็น

สหกรณ์การเกษตร 8 แห่ง มีสมาชิกรวม 9,295 ราย มีเงินออมรวมประมาณ 163 ล้านบาท และปล่อยกู้ไป 147 ล้านบาท รวมไปถึงการซื้อขายสินค้าและผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ รวมแล้วมีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ 512 ล้านบาท สำหรับสหกรณ์เครดิตยูเนียน มี 4 กลุ่ม มีเงินทุนหมุนเวียนรวม 73 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีสหกรณ์โรงไฟฟ้าพลังน้ำ แต่ปัจจุบันเลิกดำเนินการแล้ว และมีกลุ่มเกษตรอีก 17 กลุ่ม ในที่นี้เป็นกลุ่มเกษตรกรทำนา 13 กลุ่มที่รวมแล้วมีเงินทุนหมุนเวียน 6.3 ล้านบาท กลุ่มที่กล่าวมาดำเนินการให้กู้ยืมกับสมาชิกเป็นหลัก นอกจากนี้ในอำเภอตอยสะเกิดยังมีกลุ่มที่จดทะเบียนเป็นสมาคมฯ ฅานปนกิสงเคราะห์กระจายอยู่ตามตำบลต่างๆ รวม 18 กลุ่ม (ข้อมูลจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2549)

ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลกองทุนหมู่บ้าน 39 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 35 ของหมู่บ้านทั้งหมด พบว่า ณ. ปี 2548-2549 มีกำไรสุทธิรวม 2,409,441 บาท โดยแต่ละกองทุนจะมีกำไรในรอปปีอยู่ระหว่าง 23,000-128,000 บาท เฉลี่ยกองทุนละ 61,780 บาท ในที่นี้้นำไปจัดให้ทุนการศึกษารวม 75,414 บาท จัดสวัสดิการ 117,604 บาท จัดสาธารณประโยชน์ 210,379 บาท และอื่นๆ 106,030 บาท รวมทั้งหมด 509,427 บาท (ร้อยละ 21.14 ของกำไรทั้งหมด) ซึ่งแต่ละกองทุนหมู่บ้านจะจัดสรรผลกำไรเพื่อสวัสดิการเหล่านี้อยู่ประมาณ 5 -35%

นอกจากนี้ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน “จปฐ.” ของทุกตำบล โดยคัดเลือกตัวชี้วัดระดับครัวเรือน 9 ประการที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม จากตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งหมด 6 หมวด 37 ตัวชี้วัดของ จปฐ. มาศึกษาชุมชนว่าได้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดนั้นหรือไม่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะบรรลุเป้าหมาย ยกเว้นตัวชี้วัดเรื่อง “ครอบครัวมีความอบอุ่น” นั้นแทบจะทุกตำบลยังไม่บรรลุเป้าหมายนั้น

ในส่วนของแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของ อบต. ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของทุก อบต. ซึ่งจะให้ความสำคัญและการสนับสนุนงบประมาณที่มากน้อยแตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังการศึกษาข้อมูลจำนวนผู้ยากลำบากได้รับเบี้ยยังชีพจาก อบต. ปี 2550 เป็นผู้สูงอายุ 626 ราย ผู้พิการ 244 ราย และผู้ติดเชื้อเอดส์ 41 ราย

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารต่างๆตามที่กล่าวมาข้างต้น ทีมวิจัยก็ได้ลงพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลจริงอีกครั้ง เพื่อค้นหาศักยภาพทุนในการจัดสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชน โดยได้สำรวจข้อมูลทั้งกลุ่มที่มีรายเียดชัดเจน สามารถบอกรัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม หน่วยงาน/โครงการที่สนับสนุน จำนวนสมาชิก จำนวนงบประมาณหรือเงินทุน ได้แก่ กลุ่มเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มฅานปนกิสงเคราะห์ ร้านค้าชุมชน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่ไม่ทราบรายละเอียดอีกด้วย รวมแล้วมีกลุ่มในระดับหมู่บ้าน รวม 123 กลุ่ม ระดับตำบล 6 กลุ่ม และระดับอำเภอ 4 กลุ่ม ในที่นี้พบว่ากองทุนหมู่บ้าน มีเงินทุนมากที่สุด 9,956,366 บาท รองลงมาคือ กลุ่มออมทรัพย์ 2,858,371 บาท กลุ่มสาธารณประโยชน์ 1,793,540 บาท นอกจากนี้ยังมีกลุ่มฅานปนกิสงเคราะห์ กลุ่มเกษตร กลุ่มสุขภาพ และร้านค้าชุมชน รวมทั้งสิ้น 16,995,624 บาท

ในช่วงของการจัดเวทีระดับตำบล ชุมชนก็ได้เข้าถึงรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มที่จัดตั้งโดยชุมชนเอง และจัดตั้งโดยหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงหน่วยงานที่จัดสวัสดิการอยู่ในพื้นที่ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มซับน้ำตา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสาวประเภทสอง (จัดดอกไม้) กลุ่มหนุ่มสาว อสม. อบต. กศน. วัด โรงเรียน (มูลนิธิรับบริจาคในโรงเรียน) เป็นต้น ลักษณะการช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือแบบเครือข่าย ทั้งในรูปของเงิน สิ่งของ ปัจจัยการผลิต อาหาร และน้ำใจ การเยี่ยมเยียนกัน พาไปโรงพยาบาล

นอกจากนี้ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ยังได้ร่วมกันค้นหา “แบบอย่างการปฏิบัติที่ดี” (วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน) ของแต่ละตำบล ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการบริจาค ให้ความ การเอาแรงช่วยกัน การช่วยเหลือกันในงานบุญงานศพ อาทิเช่น “การหอมบุญข้าวต้ม” ที่ ต.เทพเสด็จ โดยกลุ่มแม่บ้านจะเป็นเจ้าภาพเลี้ยงข้าวต้มในคืนสุดท้ายของงานศพ “การหอมก้น สอมตาน” ที่ ต.ป่าเมี่ยง เป็นการทำบุญทำทานที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน “การหอมบุญงานศพ” ที่ ต.ลงเหนือ และอีกหลายตำบล เป็นการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหน้าศพที่เจ้าภาพจะคืนเงินทำบุญให้กับชุมชนและคนมาช่วยงาน เช่น เป็นทุนพัฒนาอาชีพที่ทุกคนได้ใช้ร่วมกัน ทุนการศึกษาของเด็กนักเรียน “ข้าวปั้นกล้วยหน่วย” ที่ ต.ตลาดใหญ่ เป็นการช่วยให้คนยากจน ทั้งคนที่ตกงาน และผู้สูงอายุ ได้รวมกลุ่มอาชีพ สร้างรายได้ “ก้นหวานตานต่อม” ที่ ต.แม่คือ เป็นการตั้งเต็นท์รับบริจาคที่คืนในชุมชนนี้ นำใจมอบให้แก่กัน “การแบ่งบ้าน” ที่ ต.สงบ้านป่าลาน ชาวบ้านจะไปช่วยกันเอาแรงสร้างบ้านให้กับคนยากไร้ โดยหาวัสดุอุปกรณ์จากในชุมชนเอง เป็นต้น

3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

กระบวนการวิจัยของปฏิบัติการของอำเภอคอยสะเกิด ใช้เวทีการจัดทำข้อมูลระดับตำบล ช่วยกระตุ้นสร้างความเข้าใจแนวคิดสวัสดิการชุมชนไปพร้อมกัน โดยเริ่มจากการให้ชุมชนกำหนดนิยามกลุ่มผู้ยากลำบากร่วมกัน สรุปโดยรวมแล้ว “ผู้ยากลำบาก หมายถึง คนที่ประสบปัญหา ครอบคลุมคนจน คนชรา เด็ก คนพิการ คนป่วย และผู้ติดเชื้อเอดส์ ที่พึ่งตนเองไม่ได้ และไม่มีคนดูแล จากครอบครัวญาติ ไม่ได้รับการช่วยเหลือเพราะไม่ผ่านเกณฑ์ของหน่วยงาน คนที่ไม่มีงานทำ มีหนี้สิน ไม่มีที่อยู่อาศัย/ที่ทำกิน ขาดทุนประกอบอาชีพ/ทุนการศึกษา ชีวิตล้มเหลวติดยา เล่นการพนัน” ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ยากลำบากตามที่ อบต. กำหนด แต่ได้จำแนกย่อยตามสาเหตุของปัญหาให้ชัดเจนขึ้น

ขั้นตอนและวิธีการจัดทำข้อมูล

- 1) สืบหาข้อมูล อบต. ตามประเภทของผู้ยากลำบาก รายหมู่บ้าน และรายตำบล
- 2) สุ่มสำรวจข้อมูลสภาพจริงหมู่บ้าน พบว่ามีผู้ยากลำบากตกหล่น
- 3) ออกแบบเครื่องมือ เก็บข้อมูลรายละเอียดของผู้ยากลำบากเพิ่ม
- 4) เก็บข้อมูลผู้ยากลำบากรายคน และจัดเวทีถอดบทเรียนการจัดสวัสดิการชุมชนรายตำบล
- 5) นำข้อมูลสถานการณ์ผู้ยากลำบากในชุมชนมากระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกการช่วยเหลือดูแลกัน
- 6) จัดส่งฐานข้อมูลคืนให้กับ อบต. ดำเนินการต่อไป

จากการสำรวจข้อมูลผู้ยากลำบาก จำนวน 499 ราย เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุด 301 ราย ลักษณะความยากลำบาก จำแนกย่อยตามสาเหตุของปัญหา ดังนี้

- 1) คนจน 7 ลักษณะ รวม 144 ราย เป็นผู้ไม่มีงานทำมากที่สุด
- 2) คนชรา 4 ลักษณะ รวม 243 ราย เป็นผู้ที่ทำงานหนักไม่ได้ และไม่มีคนดูแลมากที่สุด
- 3) เด็ก 3 ลักษณะ รวม 26 ราย เป็นเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตมากที่สุด
- 4) คนพิการ 9 ลักษณะ รวม 71 ราย เป็นผู้พิการทางสมองมากที่สุด
- 5) คนป่วย 7 ลักษณะ รวม 41 ราย เป็นผู้ป่วยอัมพฤกษ์มากที่สุด
- 6) ผู้ติดเชื้อเอดส์ 2 ลักษณะ รวม 8 ราย เป็นผู้ไม่มีคนดูแลมากที่สุด

สำหรับความต้องการได้รับการช่วยเหลือ ได้แก่ เงินทุนในการดำรงชีพมากที่สุด (293 ราย) รองลงมา คือ การปรับปรุงที่อยู่อาศัย 84 ราย) และ ทุนการศึกษา (52 ราย)

4. ฐานคิดการพัฒนาารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

เป็นการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนจากฐานวัฒนธรรม ศาสนา และองค์กรการเงิน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายของกลุ่มคนต่างๆในชุมชนท้องถิ่น ช่วยเหลือดูแลกันโดยยึดหลักคุณธรรม และความพอเพียง และสร้างระบบภูมิคุ้มกันร่วมกัน โดยมี 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การป้องกัน การสร้างภูมิคุ้มกัน การช่วยเหลือกันอย่างเชื่อมโยง และการแก้ไข หรือเรียกว่า “กัน กู้م ก้า แก้”

5. กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอ

- ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหน่วยงานต่างๆ
- ลงพื้นที่ค้นหาผู้ยากลำบาก ระดับหมู่บ้าน โดยให้ชุมชนคัดเลือกผู้ยากลำบากมาหมู่บ้านละ 3-5 คน ซึ่งทำให้เห็นวิธีการคัดเลือกที่ใช้ข้อมูลเดิม อบต. ประกอบการพิจารณา
- ทีมวิจัยลงสำรวจเยี่ยมบ้านผู้ยากลำบากจริงในพื้นที่ และจัดทำสื่อ นำเสนอในเวทีระดับตำบล
- จัดเวทีระดับตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดสวัสดิการชุมชน นำเสนอสภาพชีวิตของผู้ยากลำบาก และระดมความคิดเห็นในการช่วยเหลือคนกลุ่มนี้ นอกจากนี้ได้นำแบบอย่างการปฏิบัติที่ดีของแต่ละกลุ่ม มายกระดับเป็นเรื่องเด่นของตำบล
- จัดเวทีระดับอำเภอ เพื่อค้นหารูปแบบเครือข่ายกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอ ตามหลักคิด “กัน กู้ม ก้า แก้” และมีจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอเพื่อขับเคลื่อนงานต่อไป

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

- เป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ ทำหน้าที่ดังนี้
- สร้างกองทุน จากการัดผลกำไรร่วมสมทบ กองบุญน้ำใจ (บริจาค/ทอดผ้าป่า/งานบุญ) และ กองหนุน จากรัฐ/ร้านค้าชุมชน
- สร้างเครือข่ายจากกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน คนพิการ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสุขภาพ และกลุ่มต่างๆ

- สร้างฐานข้อมูลที่เชื่อมโยง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในเรื่องการทำมาหากิน และเป็นศูนย์กลางประสานการจัดหางาน หรือสร้างช่องทางอาชีพ เสริมรายได้ให้กับผู้ว่างงาน รวมถึงการจัดหา ระบบตลาดรองรับ และทำฐานข้อมูลผู้ยากลำบากที่ใช้ร่วมกัน

- สร้างคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม เจ้าหน้าที่ ศพส.13

- สร้างภูมิคุ้มกัน โดยการปลูกฝังธรรมะ และแนวคิด “พอเพียง” ควบคู่ไปด้วย สนับสนุนให้คน ในชุมชนท้องถิ่นจัดสวัสดิการของตนเองด้วยการออม การทำบัญชีครัวเรือน ทำตู้เย็นข้างบ้าน ตู้เย็น สาธารณะ การสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับผู้ยากลำบากพักพิง และให้เกียรติผู้ยากลำบากได้รับการ ช่วยเหลืออย่างมีศักดิ์ศรี เช่น ส่งเสริมสนับสนุน และช่วยเหลือคนทำดี ใช้กระบวนการ บวร “บ้าน วัด โรงเรียน(มหาวิทยาลัย)” สนับสนุนการจัดสวัสดิการตั้งแต่วัยเยาว์ จนถึงการเตรียมความพร้อมของ เยาวชนในการออกไปทำงานรับใช้สังคม

7.จุดแข็ง ปัจจัยสนับสนุน จุดอ่อน ข้อจำกัดและอุปสรรค

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - การค้นพบทุนทางสังคม ที่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจากเครือญาติ และเพื่อนบ้านแก่ผู้ยากลำบากในชุมชน จากเสียงสะท้อนของผู้ยากลำบากเองในช่วงการสำรวจเยี่ยมบ้าน - การวางยุทธศาสตร์ 4 เรื่องหลัก “กัน กู้م ก้า แก่” ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และสร้างระบบภูมิคุ้มกันโดยชุมชนท้องถิ่น - การให้นิยามความหมายของผู้ยากลำบาก และสวัสดิการชุมชนในมิติที่หลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ ที่ต้องจัดเวทีซ้ำๆกันในพื้นที่ ผู้จัดกระบวนการย่อมต้องพึงระวังการสรุปเนื้อหาของชุมชนตามทัศนคติส่วนตัว
ปัจจัยสนับสนุน	ข้อจำกัด/อุปสรรค
<ul style="list-style-type: none"> -การจัดเวทีค้นหาศักยภาพทุกตำบล ทำให้มีอาสาสมัครทำงานเพิ่มขึ้น - การสร้างความเข้าใจจากระดับเล็ก ๆ ขึ้นไป จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานในระดับใหญ่ไปได้เร็วขึ้น - “พระครูโพธิรังสี” เจ้าคณะอำเภอ เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ - กลุ่มคนใหม่ ๆ ผลัดเปลี่ยนกันเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ตลอด ทำให้ทีมวิจัยต้องหมั่นชี้แจงวัตถุประสงค์ สร้างความเข้าใจต่อโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการคัดเลือกผู้ยากลำบากในหลายตำบลยังคงใช้วิธีการเดิม คือ ผู้นำนึกคิดเอาเองจากคนใกล้ตัว และขอข้อมูลจาก อบต. เป็นต้น ในขณะที่บางตำบลก็จัดเวทีชาวบ้านค้นหาผู้ยากลำบากร่วมกัน - ความชำนาญในการจัดทำข้อมูล ผู้นำแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน ทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน ต้องเก็บใหม่เพิ่มเติม และข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนยังมีความแตกต่างกันมาก ส่งผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำได้ยาก

2.8 อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

1. ข้อมูลทั่วไป

อำเภอปากพะยูนครอบคลุมพื้นที่ 7 ตำบล 1 เทศบาล จำนวนหมู่บ้าน 65 หมู่บ้านและมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 34,771 คน โดยแยกเป็นเพศชาย 17,839 คน เพศหญิง 17,932 คน สภาพโดยทั่วไปอำเภอปากพะยูนเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านการเกษตร ทำนา ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การเลี้ยงปลากระชัง โดยภาพรวมอำเภอปากพะยูนมีความอุดมสมบูรณ์ มีโบราณสถานเก่าแก่และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุนเดิมของพื้นที่ หากวัดจากเกณฑ์รายได้ที่สำรวจตามเกณฑ์ จปฐ. รายโดยเฉลี่ยของประชากรผ่านเกณฑ์ทุกตำบล ส่งผลให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยไม่ถือว่าเป็นพื้นที่ยากจน

2. ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชน (Social Mapping)

ในด้านการศึกษาริบทของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในตำบล ได้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มองค์กรต่างๆ (แต่ในรายงานขาดรายละเอียดอธิบายการจัดสวัสดิการของแต่ละกองทุน) พบว่ามีจำนวนกลุ่มในอำเภอรวมทั้งสิ้นจำนวน 220 กลุ่ม /กองทุน ได้แก่

- กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 62 กลุ่ม
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จำนวน 66 กลุ่ม
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 24 กลุ่ม
- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรวมทรัพย์ จำนวน 22 กลุ่ม
- กลุ่มอาชีพอื่นๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มเลี้ยงกุ้งกุลาดำ กลุ่มสหกรณ์สวนยาง กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มผลิตน้ำยาง กลุ่มทำอวน กลุ่มผูกผ้า กลุ่มทำน้ายาเอนกประสงค์ กลุ่มปาล์มน้ำมัน กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานตะกร้าพลาสติกจำนวน 46 กลุ่ม

ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ในด้านเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการทำกิจกรรมต่างๆ และการรวมกันผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย ยังไม่มีการจัดสวัสดิการเพื่อการดูแลสุขภาพในชุมชน

3. การให้นิยามความหมาย ผู้ยากลำบาก

ในกระบวนการจัดทำฐานข้อมูลได้มีการจัดเวทีประชาคมร่วมกับแกนนำในพื้นที่เพื่อระบุรายชื่อผู้ยากลำบากและจัดประเภทความยากลำบากในแต่ละหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมเวทีได้แก่ กำนัน /ผู้ใหญ่บ้าน/ อบต./ สมาชิก อบต./ ประธานชุมชน และสมาชิกกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยในที่ประชุมได้ร่วมกันให้นิยามของกลุ่มผู้ยากลำบากไว้ดังนี้

- คนที่เป็นโรคภัยแรงและมีการเจ็บป่วยเรื้อรัง
- ดิตยาเสพติด

- ตกเป็นเหยื่อการฉ้อโกง ถูกบังคับจำประเวณี ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ ถูกข่มขืน / ล่วงละเมิดทางเพศ ถูกหลอกลวง
- ครอบครัวแตกแยก ถูกทอดทิ้ง ขาดคนดูแล เด็กกำพร้า บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ต้องโทษจำคุก เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวไม่เหมาะสม
- ความพิการ ร่างกาย พิกัดทางสายตา หรือพิการด้านอื่นๆ
- คนเร่ร่อน ขอดทาน ไม่มีที่อยู่
- ประสบภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม พายุ ไฟไหม้) หรือประสบอุบัติเหตุ

หมายเหตุ การให้คำนิยามจากหน่วยงานของภาครัฐและชุมชนมีความหมายที่ไม่ต่างกันมาก

จากคุณสมบัติดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สามารถรวบรวมรายชื่อผู้ยากลำบากทั้งสิ้น 968 ราย ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนประมาณ 389 คน ในขณะที่ฐานข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบากของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพัทลุง มีจำนวน 1,095 คน ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจาก พมจ. จำนวน 130 ราย เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนการช่วยเหลือผู้ยากลำบากทำได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับปัญหา

4. ฐานคิดการพัฒนา รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

จากการศึกษาศักยภาพของท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการพบว่า ในอำเภอปากพะยูนมีกลุ่มองค์กรต่างๆที่จัดสวัสดิการอยู่จำนวนมาก ประมาณ 220 กลุ่ม /องค์กร แต่เป็นการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มสมาชิก ยังไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ยากลำบาก แต่อย่างไรก็ตามมีบางกลุ่มที่มีการจัดสรรเงินรายได้หรือกำไรที่เกิดขึ้นมาเป็นเงินซื้อของบริจาคช่วยคนจน หรือคนที่เดือดร้อน ในการศึกษาครั้งนี้ได้ระดมความเห็นเกี่ยวกับการเชื่อมโยงทุนต่างๆในอำเภอเพื่อมาร่วมกันจัดสวัสดิการได้รับคำตอบที่เหมือนกันว่าไม่สามารถที่จะโยงกองทุนต่างๆมารวมกันเป็นกองทุนได้ เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีที่มา วัตถุประสงค์ ระเบียบข้อปฏิบัติที่ต่างกัน ในที่ประชุมหารือร่วมกันระหว่างแกนนำและทางทีมศึกษาจึงมีการวางแผนในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลซึ่งเป็นรูปแบบของ **“การจัดตั้งกองทุนใหม่”** เพื่อระดมทุนให้เป็นกองทุนสำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากได้รายชื่อจากการสำรวจทำฐานข้อมูลจำนวน 968 ราย โดยเป็นการตั้งกองทุนระดับตำบล ทุนในการตั้งต้นมีการจัดกิจกรรมระดมทุน เช่น การจัดงานเลี้ยงน้ำชา งานลอยกระทง การจัดชมมวย การระดมเงินบริจาคจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังความคาดหวังว่าหลังจากที่ตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้วจะทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากรัฐ เอกชน เงินบริจาคทั่วไป ซึ่งปัจจุบัน (ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2550) มีความคืบหน้าของการทำกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการระดับตำบลดังนี้

ตำบล	จำนวนผู้ด้อยโอกาส	วิธีการระดมทุน	จำนวนกองทุน (บาท)
ปากพูน	63	จัดงานเลี้ยงน้ำชา	100,000
ดอนประตู	114	<ul style="list-style-type: none"> จัดกิจกรรมแข่งขันชกมวยการกุศลและการจัดงานลอยกระทง เงินบริจาคจาก อบต. 	9,200 3,000
เกาะหมาก	128	ได้รับเงินสมทบจากเงินกำไรกองทุนหมู่บ้านละ 3000 บาท จำนวน 10 หมู่บ้าน	30,000
เกาะนางคำ	88	ได้รับเงินสมทบจากกำนันและผู้ใหญ่บ้าน	4,500
ดอนทราย	-	ได้รับเงินสมทบจาก อบต.	3,000
ตำบลหารเทา	-	ยังไม่มีงบดำเนินการ	-
ตำบลฝาละมี	-	ยังไม่มีงบดำเนินการ	-

หมายเหตุ ตำบลที่เหลื่อมอยู่ระหว่างการดำเนินการ

หลักคิดที่สำคัญที่คณะศึกษาได้กล่าวในการประชุมสรุปบทเรียนคือ คณะวิจัยจึงได้มีการจัดตั้งสร้างกองทุนสวัสดิการระดับตำบล ซึ่งเป็นกองทุนใหม่ เปรียบเหมือน “การสร้างโอง” ทุกคนต้องช่วยกันหามาเติมให้เต็มโองเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในตำบลเพราะ “**ถือว่าเป็นการทำบุญในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส**” ซึ่งได้แก่ คนชราถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อนจรจัด เด็กกำพร้า คนไร้ที่อยู่อาศัย คนที่เป็นโรคเรื้อรัง ที่มีการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส การบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการกองทุนจากการศึกษาครั้งนี้คณะศึกษาได้กล่าวว่าการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอปากพะยูนจึงเป็นการบูรณาการกิจกรรมและการบูรณาการคน เพื่อให้มาร่วมกันจัดสวัสดิการชุมชน ถือว่าทำแล้วได้บุญ การทำบุญให้คนอื่นจิตใจจะเป็นกุศล

5.กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอปากพะยูน

เนื่องจากในการศึกษาวิจัยเพื่อบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการกระบวนการในการบูรณาการจึงอ้างอิงกับขั้นตอน /วิธีการของการศึกษาวิจัยโดยคณะที่มิวิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายดังนี้

1.ในการดำเนินการศึกษาวิจัยของพื้นที่ศึกษาได้มีการประสานความร่วมมือกันหน่วยงานราชการทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล โดยส่วนใหญ่เป็นการประสานกับแกนนำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเวทีประชุมประจำเดือน ในการทำความเข้าใจและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชน

2. การจัดเวทีประชาคมระดับตำบล ครั้งที่ 1 ผู้เข้าร่วมเวทีได้แก่ กำนัน /ผู้ใหญ่บ้าน /สมาชิก/ อบต. /ประธานชุมชน /ประธานและสมาชิกกลุ่มต่างๆ /อสม. มีเป้าหมายเพื่อค้นหารายชื่อผู้ยากลำบากในอำเภอปากพะยูน และการช่วยเหลือและศึกษาการช่วยเหลือผู้ยากลำบากในปัจจุบันนี้ใครดำเนินการอย่างไรบ้าง กลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีกลุ่มอะไรบ้าง (ส่งผลให้การศึกษาครั้งนี้ขาดรายละเอียดของการอธิบายเรื่องของการจัดทำฐานข้อมูลผู้ยากลำบาก และรายละเอียดของกลุ่ม องค์กรที่มีการจัดสวัสดิการในแต่ละพื้นที่)

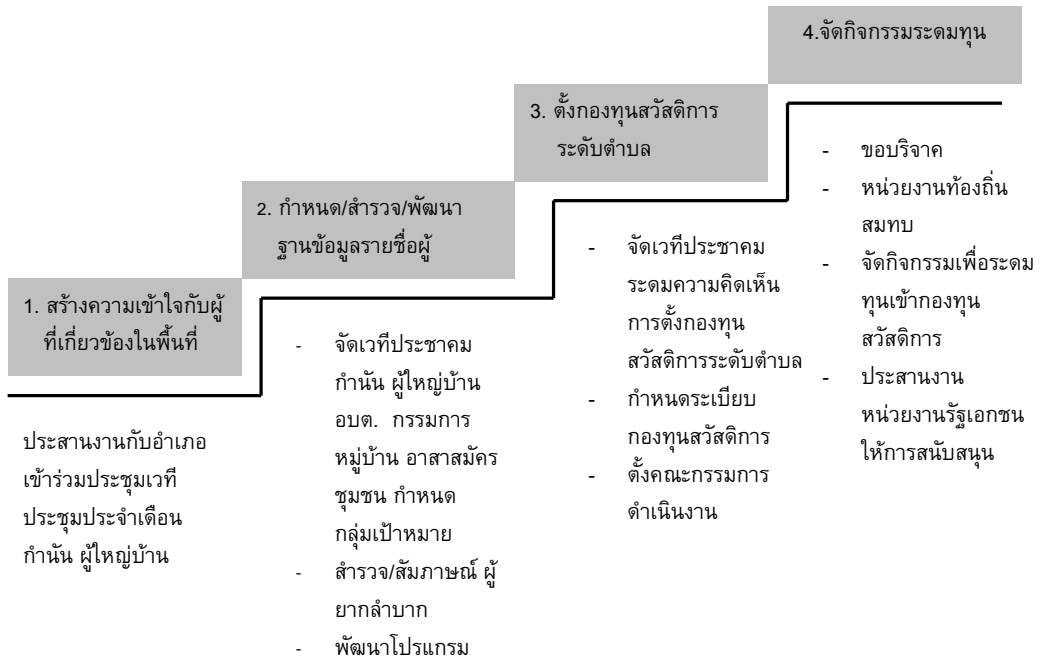
3. ผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่แต่ละตำบลเพื่อเก็บข้อมูล/สัมภาษณ์ผู้ยากลำบากตามแบบสอบถามที่เตรียมไว้ และมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลรายชื่อผู้ยากลำบากในอำเภอปากพะยูน (ข้อสังเกตในการเก็บข้อมูลแกนนำชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลด้วย เพราะมีผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ และฐานข้อมูลที่ได้มายังไม่มีการเชื่อมโยงกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. หรือ พมจ.)

4. จัดเวทีประชาคม ครั้งที่ 2 เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องยืนยันและร่วมกันตรวจสอบรายชื่อและข้อมูลรายละเอียดของผู้ยากลำบาก และมีการระดมแนวทางการจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบาก โดยการนำเอากำไรจากกองทุนที่มีอยู่มาช่วยเหลือซึ่งได้ข้อสรุปจากเวทีที่ประชุมว่าทำยากมาก จึงมีการหาแนวทางในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบล (มีข้อจำกัดเรื่องของจำนวนคนที่เข้าร่วมเวทีประชาคมน้อย) เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบาก

5. จัดเวทีประชาคม ครั้งที่ 3 เป็นการประชุมหารือร่วมกันระหว่างแกนนำและทางทีมศึกษาเพื่อวางแผนในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลซึ่งเป็นรูปแบบของ **“การจัดตั้งกองทุนใหม่”** และร่วมกันกำหนดระเบียบของกองทุนสวัสดิการระดับตำบล เป็นเวทีเพื่อการพิจารณาในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบล มีการกำหนดระเบียบกองทุน และมีการหารือเพื่อจัดกิจกรรมระดมทุน

6. จัดเวทีประชาคม ครั้งที่ 4 เป็นเวทีที่ให้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการระดับตำบลมารายงานความคืบหน้าของการทำกิจกรรมต่างๆในระดับตำบล เช่น รายงานเรื่องจำนวนสมาชิก จำนวนเงินทุน และหาแนวทางการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการบริจาคเงินสมทบกองทุน

ผังแสดงกระบวนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบล

6. รูปแบบการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

การบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอสำหรับผู้ยากไร้อำเภอปากพะยูน มีรูปแบบของการตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการระดับตำบลขึ้นมาใหม่ เพื่อระดมเงินช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากไร้และด้อยโอกาสในแต่ละตำบล โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการของแต่ละตำบล ทุกตำบลจะมีการจัดโครงสร้างคณะกรรมการที่มีพื้นฐานมาจากแกนนำทางราชการเป็นหลัก (ตามที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว)

6.1 วัตถุประสงค์กองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอปากพะยูน

จากรายงานผลการศึกษาค้นคว้าได้สะท้อนให้เห็นว่าการเชื่อมโยงหรือการบูรณาการทุนหรือกลุ่มต่างๆที่มีอยู่ในอำเภอเพื่อมาร่วมกันเป็นเครือข่ายสวัสดิการเป็นเรื่องยาก จึงมีการตั้งกองทุนขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “กองทุนสวัสดิการระดับตำบล” เป็นกองทุนที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ยากลำบากที่ได้มีการสำรวจรายชื่อและจัดทำฐานข้อมูล แนวคิดหลักคือการทำบุญ การรับบริจาคเงินจากภายนอก โดยกองทุนสวัสดิการจะทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมระดมทุนเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบากในตำบล

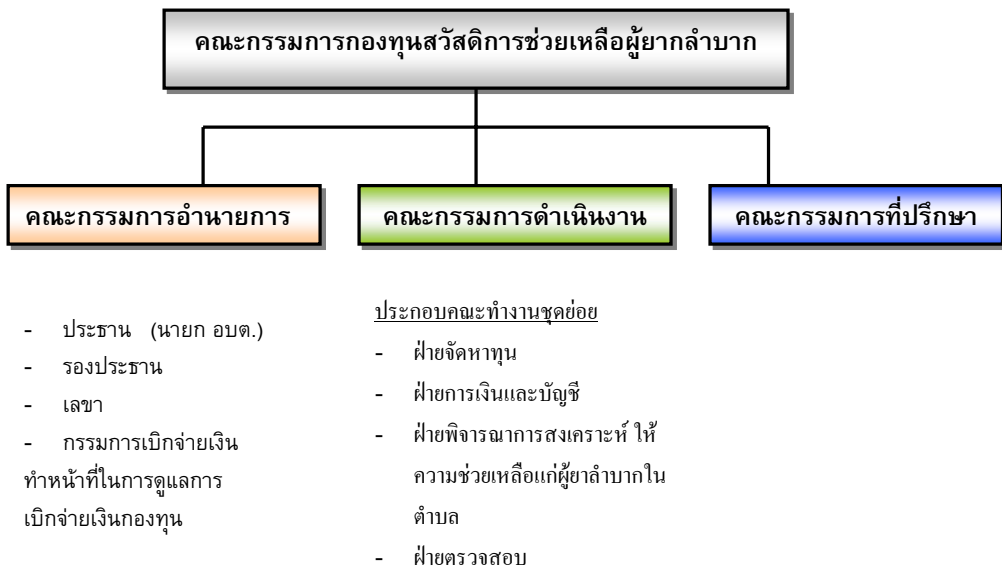
6.2 โครงสร้างของเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอปากพะยูน

เนื่องจากลักษณะของการดำเนินการวิจัยเพื่อบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการชุมชนอำเภอปากพะยูน ใช้สถาบันราชภัฏเป็นหน่วยงานที่อ้างอิงในการประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และการทำงานร่วมกับศึกษาภาคพิเศษในการทำงานในพื้นที่ จึงได้รับความร่วมมือจากองค์การปกครองส่วน

ท้องถิ่น ในการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบลมีโครงสร้างที่เหมือนกันทุกตำบล คือ

1. องค์ประกอบของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการระดับอำเภอได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2. การแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ มีการแบ่งคณะกรรมการออกเป็น 3 ชุด
 - คณะกรรมการอำนวยการ
 - คณะกรรมการดำเนินงาน
 - คณะกรรมการที่ปรึกษา

ผังแสดงโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการระดับตำบลอำเภอปากพะยูน

6.3 ที่มาและค่าใช้จ่ายของกองทุนสวัสดิการชุมชน

สำหรับที่มาของเงินกองทุนสวัสดิการระดับตำบลทุกตำบล ที่ถูกตั้งขึ้นมาจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ รูปแบบเป็นการระดมทุนโดยการรับบริจาคทั้งจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และการจัดกิจกรรมเพื่อระดมทุน เช่น การจัดกินเลี้ยงน้ำชา จัดงานลอยกระทง จัดชมมวยการกุศล เพื่อนำมาเป็นกองทุนช่วยเหลือผู้ยากลำบากและมีแนวทางในการทำการระดมทุนในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้กองทุนหมดไป

6.4 ผู้รับผลประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการระดับตำบล มีวัตถุประสงค์หลักคือ การมีกองทุนของตำบลเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่มีการสำรวจรายชื่อ จำนวน 968 คน ซึ่งกระจายอยู่ตำบลต่างๆ

- เทศบาลปากพะยูน	207 คน
- ตำบลปากพะยูน	57 คน
- ตำบลหารเทา	198 คน
- ตำบลฝาละมี	145 คน
- ตำบลดอนทราย	30 คน
- ตำบลดอนประดู่	119 คน
- ตำบลเกาะนางคำ	83 คน
- ตำบลเกาะหมาก	129 คน

6.5 ความคิดเห็นต่อการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ

จากการได้มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้กระบวนการบูรณาการเครือข่ายสวัสดิการระดับอำเภอปากพะยูน ซึ่งทำให้ได้มีโอกาสในการพบปะพูดคุยกับแกนนำจากที่เข้าร่วมประชุมเพื่อสรุปบทเรียน พบว่าในระดับตำบลมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อให้การช่วยเหลือคนในตำบลอยู่บ้างในบางตำบล เช่น ตำบลปากพะยูน นายวิเชียร มณีรัตนโชติ เล่าให้ฟังว่า ในตำบลปากพะยูนมีการตั้งกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก 9 ประเภท ซึ่งสมาชิกที่ได้รับผลประโยชน์จะต้องมีการออมเงินสมทบ ปัจจุบันมีเงินกองทุนสวัสดิการประมาณแสนกว่าบาท และกำลังประสานงานกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้หน้าเอากำไรที่ได้มาสมทบกองทุนสวัสดิการตำบลปากพะยูน ปัจจุบันสามารถจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกครอบคลุม 3-4 หมู่บ้าน (สามารถขยายผลได้) ซึ่งมีความเห็นต่อการตั้งกองทุนสวัสดิการที่ตั้งขึ้นมาใหม่ในตำบลปากพะยูนว่า ไม่จำเป็นต้องมีการตั้งกองทุนใหม่ แต่ควรจะมีการต่อยอดกับกองทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชนให้มีการขยายการจัดสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือสมาชิกได้มากขึ้นและครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

นายนเรศ หอมหวาน ตัวแทนเทศบาลตำบลปากพะยูน กล่าวถึงสาเหตุที่เทศบาลไม่เข้าร่วมกับการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลว่าหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลปากพะยูนจำนวน 4 ชุมชน มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการมาแล้วประมาณ 6 เดือนปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 400 คน สมาชิกจะต้องออมเงินสวัสดิการวันละ 1 บาท ส่วนอบต.สมทบทุนในการจัดตั้งกองทุนประมาณ 50,000 บาท โดยสมาชิกจะต้องมีการออมเงินสมทบเงินกองทุนสวัสดิการ ซึ่งกองทุนจะมีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุนการศึกษา สวัสดิการผู้นำ และการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม และมีการประสานงานกับสำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดในการพัฒนาแกนนำเรื่องสวัสดิการชุมชน มีความเห็นต่อการตั้งกองทุนสวัสดิการใหม่ว่า การระดมเงินโดยกาบริจาคไม่ยั่งยืนเพราะเงินจะต้องช่วยเหลือและหมดทุกปี และจะต้องมีการระดมทุนให้ใหม่ทุกปี คิดว่าคณะกรรมการน่าจะเกิดความท้อแท้ การจัดสวัสดิการชุมชนควรให้ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบตนเอง

ส่วนที่ 3 รายชื่อคณะที่ปรึกษา

1.รองศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม	หัวหน้าโครงการ
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
2.อ.ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล	นักวิจัย
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม	
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	
3.นางสาวสิริกร บุญสังข์	นักวิจัย
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)	
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	
4.นางสาววิภาวรี แก้วเกตุ	นักวิจัย
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม	
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ สำนักนายกรัฐมนตรี	
5.นางประกายทิพย์ วงศ์หอม	ผู้ประสานงาน
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์